

Jaarstukken 2019

Jaarstukken 2019

Jaarstukken 2019

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdpijnen	3
2019, een samenvatting	4
Leeswijzer.....	6
 Deel 2 Jaarverslag	8
Veranderopgaven	9
Vitale economie Arnhem Nijmegen	10
Klimaat en energie.....	12
Doorbraak naar werk	15
Zorg dichterbij.....	17
Inclusief Arnhem	19
 Wijken.....	21
Wijken algemeen	22
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek.....	29
Noordwest	33
Noordoost.....	37
Presikhaaf.....	41
Malburgen.....	44
Schuytgraaf, Elderveld	48
De Laar, Elden.....	51
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg	54
 Stad	57
Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	58
Veiligheid	62
Verkeer, vervoer en waterstaat.....	68
Economie.....	75
Educatie.....	81
Cultuur, recreatie en sport	85
Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning	93
Gezondheid en Milieu	104
Wonen en Ruimte	109
Financiën en bedrijfsvoering	116

Paragrafen.....	122
Lokale heffingen	123
Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	126
Onderhoud kapitaalgoederen	142
Financiering	152
Bedrijfsvoering.....	157
Verbonden partijen	162
Grondbeleid	184
Investerings	193
Subsidies	195
Integriteit.....	197
 Deel 3 Jaarrekening.....	 200
Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting	201
Balans en de toelichting	212
Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld	245
Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)	248
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	250
 Deel 4 Bijlagen	 251
Infographic.....	252
Gemeenteraad.....	253
Portefeuilleverdeling	255
Overzicht subsidies	257
Afkortingenlijst	266
Begrippenlijst	269

Deel 1 Hoofdlijnen

Deel 1 bestaat uit de volgende 2 onderdelen:

1. Hoofdlijnen van beleid;
2. Leeswijzer.

2019, een samenvatting

Een groot deel van het jaar 2019 stond in het teken van het herdenken van de Slag om Arnhem. De gemeente riep inwoners op hun herinneringen te delen, mensen ontmoetten elkaar bij herinneringsmaaltijden in de wijken en door speciale lessen op school werd de jeugd betrokken. Zo drong de herdenking van de Slag om Arnhem door tot in de haarvaten van de stad, met als hoogtepunt de officiële herdenking in de Berenkuil, bijgewoond door Prinses Margriet en Prof. Pieter van Vollenhoven, gevolgd door Bridge to Liberation, het concert aan de Rijnkade.

In 2019 was zowel landelijk als in Arnhem veel aandacht nodig voor de oplopende zorgkosten. Het college heeft meerdere sporen uitgezet om de zorgkosten beheersbaar te houden. Ondertussen houdt elke Arnhemmer uiteraard wel de zorg die nodig is. Om verandering mogelijk te maken en om de bestaande tekorten op te kunnen vangen, maakt de gemeente extra geld vrij.

In het kader van het programma 'Doorbraak naar werk' is onder andere besloten dat meer wijkgericht en integraal wordt gewerkt. Dat betekent dat inwoners een vast aanspreekpunt krijgen vanuit werk en inkomen. Dat aanspreekpunt is iemand die helpt bij het zoeken naar werk, maar ook andere problemen zoals schulden of armoede aanpakt. Schuldenproblematiek kreeg - ook landelijk - aandacht in 2019. De Arnhemse 'vroeg erop af' methode om schulden te voorkomen, blijkt succesvol. Daarnaast stelt de gemeente zichzelf als schuldeiser soepeler op, onder andere door in bepaalde situaties eerder over te gaan op kwijtschelding. Door het aanpassen van de inkomensnorm komen meer gezinnen in aanmerking voor de Gelrepas.

In 2019 is een stevig fundament gelegd voor de energietransitie die de komende decennia verder vorm krijgt in de stad. Het aantal zonnepanelen steeg sterk, de twee eerste Trolley 2.0-bussen draaien mee in de dienstregeling en het aantal laadpunten voor elektrische auto's is behoorlijk uitgebreid. In 2019 is de wijkgerichte energietransitie gestart. Dit doen we samen met de wijkbewoners en partners zoals de netbeheerder en de woningbouwcorporaties. Ook bij bedrijven wordt verduurzaming gestimuleerd en gehandhaafd.

In 2019 was er nog meer koninklijk bezoek. De Koning bezocht samen met de minister Cora van Nieuwenhuizen van Infrastructuur en Waterstaat de wijken Geitenkamp en Spijkerkwartier om uitleg te krijgen over hoe de gemeente Arnhem samen met wijkbewoners werkt aan een klimaatadaptieve stad.

2019 was ook het jaar waarin definitieve besluiten werden genomen over de invoering van diftar per 1 juli 2020. Alle ondergrondse containers zijn geplaatst en Arnhemmers gebruiken sinds een paar maanden weer de afvalpas om deze te openen. Diftar heeft als doel het aantal kilo's restafval sterk te verminderen, en daardoor de kosten voor de Arnhemmers te verlagen.

De gemeente maakte afspraken met de woningbouwcorporaties over onder andere voldoende betaalbare woningen en het verduurzamen van bestaande woningen. Voor diverse plekken, waaronder Schuytgraaf en Malburgen, zijn bestemmingsplannen vastgesteld die de bouw van woningen mogelijk maken. Aan de andere kant zijn besluiten genomen om ongewenste verkamering en woningsplitsing tegen te gaan. De ontwikkeling van Stadsblokken Meinerswijk is ook weer enkele stappen verder. Aan het begin van het jaar lag het bestemmingsplan ter inzage. De gemeente heeft inmiddels een natuurgebied ter grootte van 24 voetbalvelden overgedragen gekregen waar de grazers in Meinerswijk zich tegoed aan doen.

De burgemeester voerde in diverse wijken het gesprek over wijkveiligheid. De gemeente bestrijdt ondermijnende criminaliteit door het sluiten van panden en het intrekken van vergunningen. De aanpak tegen radicalisering heeft met het evaluatieonderzoek van de Universiteit Utrecht een impuls gekregen. Veilig uitgaan is door de rem op de verkoop en gebruik in de horeca van lachgas verbeterd.

Op het gebied van onderwijs wordt aan de weg getimmerd: de Ommezwaai, school voor speciaal onderwijs aan de Bethaniënstraat, inclusief sporthal, is klaar en voor een aantal andere scholen is de voorbereiding in volle gang. Alle Arnhemse kinderen die nog niet naar school gaan mogen vanaf de leeftijd van twee jaar, 14 uur per week naar de peuteropvang. Arnhem is een van de eerste gemeenten in Nederland waar dit aanbod geldt. Het aanbod werd via een campagne onder de aandacht van ouders gebracht.

Natuurlijk waren er vorig jaar nog veel andere zaken die het vermelden waard zijn. Een kleine greep hieruit: In 2019 kwam de Eusebiuskerk prachtig uit de steigers, stelde Arnhem zich kandidaat voor de organisatie van het Eurovisie Songfestival, vierde Arnhem het succes van 70 jaar trolleybus, reed trolley 2.0 verder zonder bovenleiding, contracteerde de gemeente een aannemer om Museum Arnhem te vernieuwen op de unieke locatie

aan de Utrechtseweg, werd op initiatief van bewoners in Presikhaaf buurthuis De Overkant geopend, werd een nieuw bomenneedsplan vastgesteld, kreeg de steeds groener wordende binnenstad zeven tappunten voor gratis drinkwater, startte de bouw van zwembad Valkenhuizen, werd Citymarketing verzelfstandigd, nam de leegstand in de binnenstad af, sleepte Arnhem het WK-volleybal en het WK-BMX binnen, kocht de gemeente panden in de Varkensstraat om de nachthoreca te weren, zag het programma 'Van bedrijven weten' het licht en strooide de afdeling onderhoud zout bij vorst, maar ook bij extreme hitte.

Financieel resultaat

Vooraf

Door het Corona virus en de daarbij gepaarde economische en sociale ontwikkelingen zal er een groter beroep op gelden van de gemeente worden gedaan dit heeft geen weerslag in de cijfers van 2019. In de jaarrekening in het onderdeel "[Gebeurtenissen na balansdatum](#)" kunt u hier verder lezen wat de gemeente hiervoor aan ontwikkelingen ziet.

Algemeen

We sluiten het jaar 2019 af met een prima financieel resultaat. We komen we uit op een positief financieel resultaat van €9,8 miljoen. Omdat we daarnaast €21,7 miljoen aan de verschillende (bestemmings)reserves hebben toegevoegd, en gedurende het jaar € 4,5 miljoen aan de Algemene Reserve onttrokken komt het uiteindelijke boekhoudkundige resultaat uit op €7,3 miljoen negatief. Dit negatieve resultaat wordt verrekend met de Algemene Reserve (AR). Binnen de programma's kunt u verder lezen over deze extra stortingen aan de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn veelal opgezet om specifiek beleid te kunnen realiseren.

De weerstandsfactor komt uit op 1,2. De ratio is verbeterd ten opzichte van de begroting weerstandsfactor van 1,0 na de begrotingswijziging 2019. Dit valt binnen de marges van het financieel kader dat door de gemeenteraad is vastgesteld. De weerstandsfactor drukt uit in welke mate de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt.

De gerealiseerde solvabiliteit is met 17% ten opzichte van de begrote solvabiliteit van 14% beter dan verwacht. Dit komt vooral doordat geplande investeringen nog niet geheel afgerond zijn. Daardoor hoefde er minder geleend te worden dan begroot. En minder lenen betekent minder vreemd vermogen en daarmee een groter aandeel van het eigen vermogen op de balans. Tevens stijgen de reserves met € 9,8 miljoen. Bij ongewijzigd beleid zal de solvabiliteit verbeteren.

We hebben in 2019 gezien dat de kosten voor het sociale domein flink zijn gestegen. Wij hebben onder meer een beroep moeten doen op het weerstandsvermogen. De kosten voor zorg blijven stijgen, in het bijzonder voor Jeugdzorg. In 2019 zijn flinke stappen gezet om de kosten te beheersen. Wij hebben een monitor systeem gerealiseerd om de ontwikkelingen in de zorg te volgen en ook financieel te beheersen. Deze monitor wordt ook periodiek aan de Raad aangeboden. In het programma Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning kunt u lezen hoe de gemeente deze kosten beheerst.

In het fysieke domein is er in het grondbedrijf een positief financieel resultaat ontstaan. Door dit financieel resultaat grotendeels ten gunste van de bestemmingsreserve (€ 6,2 miljoen) te laten vallen komt dit ten goede van mogelijke toekomstige financiële risico's binnen het specifieke programma. De resterende € 3,9 miljoen wordt verrekend binnen de algemene reserves en draagt bij aan het positieve resultaat.

In 2019 wordt er € 9,3 miljoen meer toegevoegd aan bestemmingsreserves dan er begroot was. Hierdoor kunnen de programma's specifieke gelden reserveren voor ontwikkeld beleid binnen het genoemde programma.

Resultaat ten opzichte van Turap

Bij de tussenrapportage twee verwachtten we een financieel resultaat van €4,- miljoen voordelig. Het verschil tussen het gepresenteerde resultaat bij deze Jaarrekening verklaren we vooral door een extra storting in het pensioenfonds voor de leden van het College vanwege lagere rente, hogere personeelskosten, doorlopende hogere kosten voor de zorg van totaal meer dan netto € 6 miljoen, een hoger bijdrage aan de Connectie en een aantal budgetoverhevelingen die we in december deden.

Leeswijzer

Inleiding

De jaarstukken zijn een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de Meerjarenprogrammabegroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. In de jaarstukken wordt zowel beleidsinhoudelijk als financieel verantwoording afgelegd over de resultaten die in 2019 zijn behaald. De jaarstukken bestaan uit twee delen: het jaarverslag en de jaarrekening.

Jaarverslag

In het jaarverslag staat de beleidsinhoudelijke verantwoording centraal. Deze verantwoording wordt gegeven aan de hand van de 3W-vragen:

- wat wilden we bereiken?
- wat hebben we gedaan?
- wat heeft het gekost?

Jaarrekening

De jaarrekening is financieel van aard. Hierin wordt verantwoording afgelegd over de financiën van de gemeente.

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de jaarstukken eruit ziet.

Opbouw van de jaarstukken

In de inhoudsopgave staat vermeld uit welke hoofdstukken de jaarstukken bestaan. In het kort worden deze hoofdstukken hier toegelicht.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid

In het eerste hoofdstuk staan de belangrijkste opgaven en het beleidsinhoudelijke en financiële resultaat in 2019 benoemd.

Deel 2 - jaarverslag

Het jaarverslag is opgebouwd uit vier onderdelen:

1. Vijf veranderopgaven (V):

- Vitale economie Arnhem - Nijmegen
- Klimaat en energie
- Doorbraak naar werk
- Zorg dichterbij
- Inclusief Arnhem

2. Acht wijkprogramma's (W) - Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/Kronenburg/Vredenburg, Elden/De Laar en Schuytgraaf/Elderveld.

3. Tien stedelijke programma's (R) - In de stedelijke programma's zijn de doelen, inspanningen, beleidskaders, de taken en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen. De taakvelden die vallen onder de stedelijke programma's zijn niet in het boekwerk van de jaarstukken 2019 opgenomen. Deze zijn wel ter informatie opgenomen op financien.arnhem.nl.

Tussen de veranderopgaven, de wijkprogramma's en de stedelijke programma's zit veel samenhang. In de stedelijke programma's en de wijkprogramma's wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de doelstellingen van de veranderopgaven. De budgetten van de veranderopgaven bevinden zich ook binnen deze programma's.

4. Tien paragrafen - De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn drie niet verplichte paragrafen in de jaarstukken opgenomen:

8. Investerings - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.
10. Integriteit - In deze paragraaf wordt aangegeven op welke wijze invulling is gegeven aan het Arnhemse integriteitsbeleid.

Deel 3 - Jaarrekening

Het derde deel van de jaarstukken bestaat uit de financiële jaarrekening. Dit hoofdstuk biedt, conform de vereisten vanuit het BBV, diverse financiële overzichten.

In de jaarstukken kunnen afrondingsverschillen ontstaan in de balans of winst- en verliesrekening.

Arnhemse doelenboom

In de MJPB 2019-2022 is de Arnhemse doelenboom opgenomen. In de bovengenoemde veranderopgaven, stedelijke programma's en wijkprogramma's zijn de doelen benoemd. In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de doelen en prestaties. Bij de doelen wordt aangegeven of deze op koers (groen bolletje), gedeeltelijk op koers (oranje bolletje) of niet op koers lopen (rood bolletje).

De doelenboom is als volgt opgebouwd:

Elke veranderopgave kent een aantal strategische beleidsdoelen. Deze strategische beleidsdoelen worden in de MJPB meer concreet vertaald in:

- Prestatiedoelen in de stedelijke programma's;
- Prestatiedoelen in de wijkprogramma's.

Vervolgens zijn de prestatiedoelen in de stedelijke programma's vertaald naar concrete prestaties en/of indicatoren per taakveld.

Interactieve website jaarstukken

De jaarstukken zijn digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl

Deel 2 Jaarverslag

Het jaarverslag bestaat uit vier onderdelen:

1. Veranderopgaven (V);
2. Wijkprogramma's (W);
3. Stedelijke programma's (R);
4. Paragrafen.

Veranderopgaven

De volgende veranderopgaven (V) zijn opgenomen in de MJPB 2019-2022:

- V1 Vitale economie Arnhem en Nijmegen;
- V2 Klimaat en energie;
- V3 Doorbraak naar werk;
- V4 Zorg dichterbij;
- V5 Inclusief Arnhem.

Vitale economie Arnhem Nijmegen

Het programma Vitale economie draagt bij aan het verduurzamen van onze stad waar mensen graag komen en blijven, met een sterke en gezonde arbeidsmarkt, waar bedrijven kansen zien en investeren, waar partners samen meerwaarde creëren die past bij de ambities van Arnhem.

Arnhem vitaal maken en houden is de essentie van het programma, met aandacht voor de lange termijn en voor duurzame relaties. Met aandacht ook voor het grotere gebied. In het programma liggen het oog springende opgaven en ambities op stedelijk niveau besloten: werk, economische ontwikkeling en innovatie, New Energy Made in Arnhem, de culturele eredivisie van Nederland, aantrekkelijke en vitale binnenstad en het beter positioneren van Arnhem in de buitenwereld.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Als stad en regio moet Arnhem sterk staan om onze maatschappelijke opgaven goed aan te kunnen. Dat kan en wil Arnhem niet alleen doen. Bedrijven, instellingen en ook de opgaven bijvoorbeeld op goede werklocaties, duurzaamheid en een goede bereikbaarheid houden zich niet aan de gemeentegrenzen. Arnhem zal dus moeten denken vanuit allianties. Met andere overheden, in de regio, maar zeker ook met partners uit bedrijfsleven en onderwijs- en kennisinstellingen. De voedingsbodem daarvoor is goed. Voor de gemeente zijn woorden als stimuleren, faciliteren en verbinden belangrijke termen. Deze duiden onze rol in. Alert zijn op het leggen van bijvoorbeeld verbindingen tussen grote bedrijven en lokaal Midden en Kleinbedrijf (MKB), tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven, maar ook met de bureaus in Nordrhein-Westfalen, Food Valley en Health Valley. Op een aantal onderwerpen heeft Arnhem een voortrekkersrol, bijvoorbeeld op duurzaamheid en culturele positie.

Wat hebben we gedaan

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat

Om een zo'n aantrekkelijk mogelijk vestigingsklimaat te hebben en behouden werken we samen met partijen in de stad aan zowel de ruimtelijk-economische vraagstukken als bereikbaarheid van werklocaties en voldoende ruimte om te ondernemen. Daarnaast werken we ook samen aan het verbeteren van dienstverlening en uitwisseling van kennis.

Enkele voorbeelden van resultaten in 2019 zijn:

- Fysiek vergroenen van entrees open bedrijventerreinen onder initiatiefneming van de Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen. Dit vergroenen draagt bij aan klimaatadaptatie, biodiversiteit, waterberging en aantrekkelijk vestigingsklimaat.
- Na een intensief samenwerkingstraject hebben diverse bedrijfskoepels in Arnhem onder penvoering van VNO-NCW een subsidie aangevraagd bij de provincie voor uitvoeren van energiescans voor de Verplichte Erkende Maatregelen. De gemeente heeft deze subsidieregeling aangevuld en verruimd zodat naast midden- en grootverbruikers ook kleinverbruikers van energie hier gebruik van kunnen maken.
- Visie op Transformatie is wegens succes beëindigd in samenspraak met de stad. De visie had als doel het terugdringen van (incurante) kantoorruimtes in de stad. Dit verliep zeer succesvol. Aangezien transformatie vooral werden toegestaan binnen de vier prioriteitsgebieden en de gemeente juist meer wilde sturen op kwaliteit in de stad en per transformatie, is besloten om de visie te beëindigen. Waarbij het principe van oppakken van initiatieven in stand is gehouden.
- Samen met de stad is gewerkt aan een Visie op de Nieuwe Haven. Deze is in december 2019 vastgesteld door het college.

Optimale dienstverlening aan ondernemers en partijen

Van Bedrijven Weten is verder uitgewerkt en dat heeft eind 2019 geresulteerd in een besluit van het college om in 2020 een pilot Van Bedrijven Weten te starten dat bij gaat dragen aan het verder optimaliseren van de dienstverlening aan ondernemers.

Naast de reguliere accountmanagement activiteiten (bedrijfsbezoeken, oppakken ondernemersvraagstukken) zijn er inspanningen verricht die bij dragen aan een versterken van het ondernemersklimaat (zie R03 Economie).

Human capital stevig aandacht geven

In 2019 heeft Arnhem samen met de provincie, gemeente Nijmegen en enkele kennisinstellingen uit de regio deelgenomen aan de regionale Human Capital werktafel. In dit verband is gewerkt aan het stimuleren van initiatieven die bijdragen aan het verlichten van de druk op de huidige arbeidsmarkt. Met Arnhem Studiestad is opnieuw ingezet op het aantrekken van studenten naar Arnhem, door onder andere een succesvolle

gezamenlijke introdag te organiseren, sport- en cultuurevenementen voor studenten te organiseren en door nóg beter het verhaal te vertellen van de unieke kwaliteiten die Arnhem als studiestad te bieden heeft. Er is eind 2019 groen licht gegeven voor de start van De digitale werkplaats Arnhem Nijmegen, onderdeel van het MKB-Actieplan van het Ministerie van EZK. In dit project werken de HAN, ROC, Radboud-universiteit, provincie, gemeente Arnhem en Nijmegen, Rabobank en Oost NL samen om MKB-ers met vragen over digitalisering te kunnen helpen.

Binnen het project Kenniscampus Arnhem wordt in samenwerking met de kennisinstellingen in Arnhem een toekomstvisie op praktijkgericht onderwijs en onderzoek opgesteld. Die visie vormt de basis voor de fysieke campus ontwikkeling de komende jaren.

Prestatiedoelen

Aantrekkelijke (centrum)stad aan de rivier/ bruisende binnenstad

De binnenstad is een belangrijk economisch hart voor Arnhem. Het winkelhart hebben we compacter gemaakt, waardoor aan de randen van de binnenstad ruimte is voor een nieuw programma, zoals andere vormen van bedrijvigheid, leisure, wonen, en combinaties van wonen en werken. De transformatie van 'place to buy' naar 'place to meet' krijgt daarmee verder vorm. Om de kracht van de binnenstad te versterken hebben we samengewerkt met Nijmegen, met oog voor de complementariteit van beide steden. De Arnhemse culturele positie hebben verder vorm gegeven door duurzame versterking van de ketens, samenwerking in de Lauwersgracht Alliantie, versteviging van (beeldbepalende) evenementen en een keuze over Museum Arnhem. Verder is er aandacht voor het verplaatsen van de markt en wordt stevig ingezet op versterking van de bereikbaarheid van de binnenstad met het uitvoeringsprogramma De Arnhemse Binnenstad Binnen Bereik.

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat

Samen met bedrijfscollectieven als Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB), OndernemersKontakt Arnhem (OKA) en Greenbusinessclub Gelderse Poort werken wij aan verbetering van het vestigingsklimaat in Arnhem. We werken aan thema's als vergroenen, verduurzamen, veiligheid en bereikbaarheid. Zo zijn in 2019 de entrees van de open bedrijventerreinen vergroend in samenwerking met Provincie Gelderland en StAB. StAB is gestart met een traject voor Keurmerk Veilig Ondernemen voor de zes bedrijventerreinen die tot de stichting behoren. En onder penvoering van VNO-NCW hebben OKA, StAB, Koninklijke horeca Nederland (KHN) en PBA een subsidie aangevraagd voor energiescans voor bedrijven. Al deze projecten dragen bij aan een aantrekkelijker vestigingsklimaat.

Behoud en groei van passende werkgelegenheid

Door onder andere te participeren in en/of het ondersteunen van de regionale Human Capital Arnhem, Studiestad Arnhem en Kenniscampus Arnhem is de inzet op het organiseren van een passend onderwijs aanbod dat aansluit op de regionale arbeidsmarkt in 2019 voortgezet.

Positioneren van Arnhem en de regio

In dit kader is het afgelopen jaar gewerkt aan een sterkere verbinding tussen de werkzaamheden Economic Board en de investeringsagenda Arnhem-Nijmegen-Provincie. Economic Board, Regio Arnhem-Nijmegen en provincie met meer slagkracht werken aan het genereren van nieuwe partnerschappen en samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen en zo ook meer investeringsgeld samenbrengen. Er is ook gestart met de nieuwe strategische agenda voor de Economic Board voor de komende 5 jaar. De versterking van de regio Arnhem-Nijmegen die in 2019 is ingezet, moet in de toekomst gaan bijdrage aan een sterkere profilering van de regio als geheel.

Voor overige ontwikkelingen met betrekking tot de positionering van Arnhem in externe netwerken (regio Arnhem-Nijmegen, Euregio, landelijke netwerken) verwijzen wij naar programma R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening.

Klimaat en energie

Het is belangrijk dat we werk maken van het verduurzamen van onze stad. De urgentie van de klimaatverandering, huidige economische groei en de ontwikkeling van Arnhem als hotspot voor innovaties op het gebied van elektriciteit en duurzaamheid bieden Arnhem kansen. Door nu te handelen en een grote stap vooruit te zetten, voldoet Arnhem niet alleen aan de noodzaak te zorgen dat onze stad de noodzakelijke fossiel vrije beweging inzet. Als Arnhem het snel doet, wordt Arnhem hierin een voorbeeld voor andere steden en een vliegwiel voor de bedrijven die zich hier vestigen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Het is onze ambitie om de doelen, zoals die in de gemeenteraad zijn vastgesteld, binnen [New Energy made in Arnhem](#) te realiseren. Daarbij worden de afspraken van het Parijsakkoord en de op handen zijnde Klimaatwet meegenomen. Voor deze intensivering van het verduurzamen van onze stad neemt de gemeente de regierol.

Deze ambitie is een antwoord op de conclusies uit de voortgang New energy made in Arnhem 2017 en het rekenkameronderzoek "[Oranje is het nieuwe groen](#)" waarvan de gemeenteraad op 5 maart 2018 de aanbevelingen heeft overgenomen en waarover de gemeenteraad op 4 juli 2018 is geïnformeerd naar aanleiding van het aangenomen [Amendement "prioriteit geven aan duurzaamheid"](#).

Wat hebben we gedaan

De doelen van New energy made in Arnhem 2015-2020 worden in een aparte rapportage gemonitord, zoals afgesproken bij de vaststelling van het programma in 2015. De meest recente voortgangsrapportage is van 2019. Deze is op 23 oktober 2019 met een raadsbrief aan de raad aangeboden. Deze rapportage diende ook als basis voor het nieuwe programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030, dat eveneens in oktober 2019 aan de raad ter besluitvorming is aangeboden.

Prestatiedoelen

Meer energiebesparing en -opwek

In de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem Stand van zaken 2019 (raadsbrief d.d. 23 oktober 2019) is de voortgang op alle doelen van New energy made in Arnhem weergegeven. Hier worden enkele aspecten benoemd.

De meest recente data over het energieverbruik in de stad zijn van 2017. Hieruit blijkt een dalende trend van energieverbruik in woningen (5,3% minder dan in 2014). Het totale energieverbruik in de stad is echter licht gestegen ten opzichte van 2017, onder andere door meer bedrijvigheid.

In 2019 is een nieuw programmaplan, New energy made in Arnhem 2020-2030, aangeboden aan de raad. Dit programmaplan is met hulp van vele stakeholders tot stand gekomen. Ook is de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie verder uitgelijnd. Dit heeft geresulteerd in de start van een pilot energiearmoede in 3 wijken, en van een proeftuin aardgasvrije wijk in Vredenburg Kronenburg, met woningbouwcorporaties, waterschap, netbeheerder en energieleverancier. Hiervoor is provinciale subsidie verleend. Verder zijn in andere wijken en buurten voorbereidingen gestart voor de wijkgerichte energietransitie, is de communicatiecampagne Arnhem AAN geïntensiveerd en is energie besparen en opwekken en de wijkgerichte energietransitie verder verankerd in de prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties.

Bedrijven werken ook aan energiebesparing en opwek. Samen met VNO-NCW en de grote bedrijfskoepels uit Arnhem is succesvol een provinciale subsidie aangevraagd voor het uitvoeren van energiescans. De gemeente heeft hier een aanvullende subsidieregeling aan toegevoegd. Daarnaast heeft de gemeente in het kader van energie opwek enkele bedrijfsbijeenkomsten georganiseerd rond aanvraag van SDE-subsidie voor zonnepanelen, waarna geïnteresseerde bedrijven kosteloos een adviesgesprek konden krijgen.

Naast stimuleren wordt ook ingezet op handhaving. Afgelopen jaar is een aanvullende opdracht gegeven aan de Omgevingsdienst voor honderd extra energiecontroles bij Midden- en Grootverbruikers van energie. Daarnaast neemt de omgevingsdienst bij milieucontroles ook het aspect energie mee tijdens de controle.

Het aandeel duurzame energie is in 2019 6,7%. Er liggen 82.000 zonnepanelen op daken, 7.200 panelen in veldopstelling, de warmtelevering is gegroeid naar 10.788 woningequivalent-aansluitingen op het stadswarmtenet. Twee grote duurzame opwekprojecten, zoals het wind- en zonnepark Koningspleij lopen, door een procedure bij de Raad van State, achter in de planning en leveren nog geen bijdrage aan de doelstelling voor duurzame opwek. De doelstelling 1,5% besparen per jaar en 14% duurzame energie in 2020 wordt niet gehaald.

Versterken Energie en milieutechnologie sector (Hot spot energy)

Afgelopen jaar stond vooral in het teken van het op de kaart zetten van Arnhem als stad van de waterstoftechnologie. Landelijk en internationaal is de belangstelling voor waterstof groeiende en daarbij is grotere bekendheid van het Arnhemse cluster van belang. Dit innovatieve MKB cluster is onderscheidend, omdat het bijdraagt aan technologische oplossingen die toepassing van waterstof in de energietransitie mogelijk te maken. De gemeente droeg hier op verschillende manieren aan bij:

- Financiering vroege fase pilots door Arnhemse consortia: onder andere steun voor verwarming van de Eusebius op waterstof en het opzetten van een groene waterstofcentrale (Power to Power) op Industriepark Kleefse Waard (IPKW).
- Initiatiefnemer van het H2drive project in samenwerking met Provincie Gelderland: het stimuleren van 90 waterstof auto's in de regio.
- Lobby activiteiten: contacten intensiveren met het ministerie van Economische Zaken, faciliteren bezoeken van waterstofgezant en MinEzK en buitenlandse delegaties, organiseren bijeenkomst energieopslag in Brussel met Arnhemse bedrijven.

Daarnaast is er met werk-en kennislocaties Industriepark Kleefse Waard, Arnhems Buiten (de Brink) en de HAN/Van Hall Larenstein samengewerkt aan stappen om hun locaties inspirerende plekken te maken voor bedrijven, werknemers en studenten. Zo is in 2019 de basis gelegd voor het vestigen van een Innovatielab op het gebied van waterstof-en brandstofceltechnologie, batterij-en laadinfrastructuur en ict-smartgrids. de HAN, IPKW, Provincie Gelderland en de gemeente zijn initiatiefnemers en besluiten komend jaar op basis van een businesscase of en hoe het gerealiseerd kan worden.

Al deze activiteiten dragen bij aan een aantrekkelijker vestigingsklimaat in Arnhem voor bedrijven op het gebied van duurzame energietechnologie.

Duurzamere Mobiliteit

De twee eerste Trolley 2.0-bussen draaien mee in de dienstregeling en kunnen 12 km buiten het trolleyneetwerk elektrisch rijden. Zowel in Schuytgraaf als in Oosterbeek staan laadvoorzieningen die vanuit het trolleyneet worden gevoed als onderdeel van de proef "Smart-Trolley-Grid".

Uitbreiding van de infrastructuur voor schone voertuigen:

- 375 laadpunten in Arnhem in openbaar gebied, waaronder twee laadpleinen;
- 180 semi-publieke laadpunten;
- sinds juni 2019 zijn er in Arnhem 3 snellaadstations (waarvan één een 175 kW station) en er zijn er nog twee in ontwikkeling;
- 3 CNG-tankstations en 1 waterstoftankstation.

Ook als fietsstad zijn er stappen gezet met uitbreiding van nieuwe veilige en snelle fietsroutes, fietsenstallingen en het vaststellen van een regionaal beleidskader waarbij het stimuleren van het fietsgebruik een belangrijk onderdeel is.

Zie verder de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem Stand van zaken 2019 (raadsbrief d.d. 23 oktober 2019).

Schonere lucht

De meest recente data over luchtkwaliteit zijn van 2018. De concentratie stikstof (NO₂) is in 2018 met 3,7% gedaald ten opzichte van 2015. De concentratie fijnstof (PM₁₀) is in 2018 met 2% gedaald ten opzichte van 2015. Dit alles ondanks de groei van de verkeersdrukke.

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (luchtagenda) door de raad vastgesteld. Deze borduurt voort op de maatregelen uit het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en bevat een serie maatregelen om de luchtkwaliteit in de periode 2018-2025 te verbeteren. De volgende hoofdmaatregelen zullen worden toegepast: milieuzone personenverkeer (2019), milieuzone bestelverkeer (2020), dosering van verkeer buiten de stad, om de doelstelling 10% extra reductie van NO₂ en fijn stof in 2020 opzichte van 2015 te halen.

Zie verder de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem, stand van zaken 2019 (raadsbrief 23 oktober 2019).

Beter eigen voorbeeld gemeente

In 2019 is het Klimaatplan voor de gemeente Arnhem opgesteld, een energie management plan voor de gemeentelijke bedrijfsvoering. Dit plan is gecertificeerd op trede 3 van de CO2 prestatieladder. Arnhem is hiermee de eerste grote gemeente in Nederland met een dergelijke certificering.

In het plan is de CO2 footprint (2018) van de gemeentelijke organisatie opgenomen, een CO2 reductiedoelstelling van 40% voor 2023 en de energiereductiemaatregelen op het gebied van vastgoed, mobiliteit, openbare ruimte, inkoop en bewustwording en gedrag, die nodig zijn om dit doel te halen.

Het Klimaatplan laat zien dat energie en duurzaamheid binnen de gemeentelijke organisatie steeds belangrijker en vanzelfsprekender thema's zijn.

Het goede voorbeeld wordt gegeven met de maatregelen die in de eigen panden worden genomen, het groeiende aantal duurzaam gereden kilometers met het eigen wagenpark, de inkoop van lokale groene stroom en een beter inzicht in het eigen energiegebruik en de CO2-footprint. In de openbare ruimte wordt met partners samengewerkt om grond-, weg- en waterbouw te verduurzamen. Zo wordt er ervaring opgedaan met circulair en duurzaam asfalt. De openbare verlichting bestaat steeds meer uit energiezuinige LED-verlichting.

Zie voor meer informatie de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem, stand van zaken 2019 (raadsbrief d.d. 23 oktober 2019).

Doorbraak naar werk

Werk is een belangrijke vorm van meedoen in onze samenleving. Het zorgt voor bestaanszekerheid, het geeft eigenwaarde, het vergroot iemands sociale netwerk, samenredzaamheid en daarmee zelfredzaamheid. Werk draagt bij aan de integratie van kwetsbare groepen en is goed voor de sociale samenhang in onze stad.

Daarom is het cruciaal om meer Arnhemmers aan het werk te helpen. Het liefst betaald werk, want dat is het doel. Ligt dat buiten iemands bereik, dan komen andere vormen van werk in beeld.

Inwoners die aan de kant staan aan (betaald) werk helpen is goed voor de mensen in kwestie, goed voor de werkgevers, goed voor de wijken, goed voor de stad en goed voor de gemeentelijke financiën. Want de tekorten op de gemeentelijke uitkeringsbudgetten zijn fors en Arnhem scoort landelijk gezien nog steeds te hoog als het gaat om het aantal inwoners in de bijstand.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Doorbraken naar werk zijn juist nu heel noodzakelijk. In de eerste plaats om te profiteren van de aantrekkende economie. Nu liggen er kansen om meer mensen aan het werk te helpen en dat kan goed gebruikt worden:

- Arnhem heeft een relatief zwakke sociaal-economische positie en telt relatief veel kwetsbare inwoners;
- In Arnhem staan veel mensen langs de kant en is er een groot onbenut arbeidspotentieel.

Daarnaast dreigen de economische ontwikkeling en de groei van ondernemingen in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland afgeremd te worden:

- In onze arbeidsmarktregio krimpt de potentiële beroepsbevolking.
- In onze arbeidsmarktregio blijft de vraag naar arbeid groeien.

Het is dus wenselijk dat er meer mensen aan het werk gaan:

- om de negatieve effecten van concentratie van werkloosheid en inactiviteit bij specifieke groepen te voorkomen;
- om de economische ontwikkeling en de groei van ondernemingen in onze arbeidsmarktregio niet af te remmen;
- om de beschikbaarheid en kwaliteit van onze publieke dienstverlening op peil te houden;
- om de inzet van onze sociale voorzieningen betaalbaar te houden.

Kortom: iedereen is nodig en dat biedt kansen:

- de groeiende vraag naar arbeid geeft de kans en de noodzaak om het talent van ieder mens te ontwikkelen;
- ook de mensen die nu niet of te beperkt meedoen.

De ambitie van Arnhem is om kansen te verzilveren. Om meer Arnhemmers die aan de kant staan of dreigen te komen staan te ondersteunen in hun arbeidsontwikkeling om zo hun kansen op aansluiting bij de arbeidsmarkt en het vinden en behouden van (bij voorkeur betaald) werk duurzaam te vergroten. En om tegelijkertijd ondernemers in onze arbeidsmarktregio te helpen bij het invullen van hun personeelsvraag en hen te ontzorgen in hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om hun werk inclusiever te organiseren.

De drie hoofddoelen van Doorbraak Naar Werk zijn:

- Meer Arnhemmers richting (betaald) werk.
- Meer Arnhemmers minder afhankelijk van inkomensondersteuning.
- Meer inclusieve werkgelegenheid in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland (meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).

Wat hebben we gedaan

In 2019 hebben we, met het oog op de veranderopgave Doorbraak naar Werk, een nieuw programmaplan opgesteld. In dit programmaplan hebben we zes inspanningslijnen geformuleerd, waarlangs we de werken aan de genoemde prestatiedoelen.

1. Investeren in voorkomen: deze inspanningslijn gericht op het vernieuwen en borgen van instroombeperkende activiteiten ligt gedeeltelijk op koers. De sluitende aanpak voor jongeren in kwetsbare posities is voorbereid. De aanpak rondom statushouders en nieuwkomers is herijkt. De 'Bemiddelen aan de poort'-aanpak is integraler opgezet en versterkt. Vanwege de organisatieontwikkeling bij het Cluster W&I lopen een aantal andere voorgenomen verbeteringen minder snel dan verwacht.
2. Dichterbij de inwoner en integraal: deze inspanningslijn gericht op het activeren (op weg naar werk) van Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning ligt gedeeltelijk op koers. De vereiste gebiedsgerichte samenwerking tussen Werk & Inkomen, Sociale wijkteams

en teams Leefomgeving is met het project 'Werken Loont' in 2019 voorbereid. Implementatie loopt enige vertraging op vanwege de organisatieontwikkeling van het cluster Werk & Inkomen.

3. **Perspectief bieden:** deze inspanningslijn gericht op het verbeteren van de ketensamenwerking tussen Cluster W&I, Centrum voor Activerend Werk (CAW), het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, Werkgeversservicepunt (WSP) en Leer Werk Loket (LWL) ligt gedeeltelijk op koers. Door gefaseerd te werken aan het verbeteren van de ketenregierol van het cluster Werk & Inkomen worden er vorderingen gemaakt met het optimaliseren van de ketensamenwerking. CAW, Scalabor, WSP en LWL geven adequaat invulling aan hun doorontwikkelagenda's. Speciale aandacht gaat uit naar de ontwikkeling en implementatie van 'methodische werkwijzen' en het verbinden van de lokale inzetten en aanpakken met de activiteiten die voortkomen uit de regionale Strategische Agenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland en de regionale Uitvoeringsagenda Perspectief Op Werk.
4. **Inclusief werk:** deze inspanningslijn gericht op het stimuleren van inclusief ondernemerschap ligt op koers. Samen met onze uitvoeringspartners worden regionale netwerken van inclusieve ondernemers ondersteund. Het Werkinvesteringsfonds (WIF) is op- en ingericht en de eerste aanvragen zijn inmiddels gehonoreerd. Met werkgevers en MBO-instellingen worden diverse branchegerichte aanpakken en leerwerkketens (met baangarantie) ingevuld. Voorts wordt gewerkt aan een regionale harmonisatie van het beleid en de uitvoering rondom Social Return On Investment en wordt een businesscase voorbereid rondom 'basiswerk'.
5. **Samen sterk:** deze inspanningslijn gericht op het versterken van de regionale samenwerking tussen werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties, onderwijsinstellingen en gemeenten ligt op koers. In 2019 is de Arbeidsmarkt Periodieke Ketenanalyse (APK) ontwikkeld en getest. Ook is in arbeidsregionaal verband gewerkt aan de Strategische Agenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland en de uitvoeringsagenda Perspectief Op Werk. Om de gezamenlijke positionering en lobby richting Rijk te versterken wordt de verbinding gezocht met de Human Capital Agenda van de Economic Board Arnhem-Nijmegen.
6. **Monitoring & sturing:** deze inspanningslijn gericht op het verbeteren van de monitoring van het programma Doorbraak Naar Werk ligt gedeeltelijk op koers. In de tweede helft van 2019 is Monitor 1.0 opgeleverd. Met het project 'Monitoring Doorbraak Naar Werk' wordt in een interactief proces (versneld) gewerkt aan verbetering van de monitoring.

Prestatiedoelen

Meer Arnhemmers richting (betaald) werk

De inzet op dit prestatiedoel ligt op koers. De effecten van de inzet zijn nu nog niet allemaal even groot. De inzet van het versnellings-team bij Werk & Inkomen, dat sinds eind 2018 operationeel is, bleek in 2019 al effect op te leveren. Deze werkwijze pakken we in 2020 dan ook weer verder op. Samen met de beleidsinterventies moet de in 2019 gestarte organisatieontwikkeling bij Werk & Inkomen er in 2020 en volgende jaren toe leiden dat uiteindelijk structureel meer Arnhemmers richting betaald werk zullen gaan. Het afgelopen jaar is ook flink ingezet op het inrichten van diverse sluitende aanpakken, met name voor jongeren in een kwetsbare positie en voor nieuwkomers en statushouders. Deze aanpakken worden in 2020 geëffectueerd danwel voortgezet. Daarnaast zijn we aan de slag om de samenwerking in de keten, met het Centrum voor Activerend Werk (CAW), Scalabor en het Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland (WSP) continu te verbeteren. De regionale samenwerking in het kader van Perspectief op Werk gaat hier ook bij helpen, evenals de verdergaande verbreding en harmonisatie van de werkwijze van SROI, de werkgeversdienstverlening en de publiek-private samenwerkingen rondom branchegerichte leerwerkketens.

Meer Arnhemmers minder afhankelijk van inkomensondersteuning

Het bestandsvolume daalt in Arnhem ongeveer net zo snel als in vergelijkbare gemeenten. Het aantal betaalde uitkeringen van Arnhem is sinds januari 2019 gedaald van 8.006 naar 7.733 in december 2019. Het aandeel Arnhemmers met een uitkering dat parttime werkt stijgt naar 8%. We naderen daarmee het percentage van vergelijkbare gemeenten (9%).

Meer inclusieve werkgelegenheid in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland (meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt)

De wens om te komen tot een meer inclusieve arbeidsmarkt, waarbij meer Arnhemmers structureel kunnen meedoen in passend werk, hebben we in 2019 op diverse manieren vormgegeven. De focus ligt hierbij zowel op Arnhem als op de arbeidsmarktregio, omdat werkgelegenheid meer regionaal dan stedelijk moet worden ingericht. De regionale samenwerking hebben we in 2019 gedefinieerd in de Strategische Agenda Arbeidsmarktregio Midden-Gelderland (vastgesteld in september 2019), gekoppeld aan de uitvoeringsagenda Perspectief op Werk die eind 2019 in uitvoering is gebracht. We zijn in 2019 gestart met de herijking van de aanpak op Social Return on Investment (SROI). In 2020 gaat een verkenning plaatsvinden in Arnhem en de regiogemeenten onder welke wensen en voorwaarden van zowel de opdrachtgevers (gemeenten) als opdrachtnemers (werkgevers) SROI het beste kan worden vormgegeven. De eerste projecten in het Werkinvesteringsfonds zijn in 2019 opgezet en van start gegaan. Dit breiden we verder uit. Het aandeel SW-werknemers dat vanuit Scalabor bij andere werkgevers werkt is toegenomen. Een laatste ontwikkeling, deels ook gekoppeld aan de andere bewegingen, is de oriëntatie en start van een aantal publiek-private samenwerkingen rondom branchegerichte leerwerkketens.

Zorg dichterbij

We willen inwoners passende zorg en ondersteuning bieden, waardoor mensen zo zelfredzaam en zelfstandig mogelijk kunnen leven. Dit willen we realiseren door de zorg zoveel mogelijk dichtbij, binnen het eigen netwerk, in de eigen wijk aan te bieden. Dit programma omvat de onderdelen: WMO, jeugdzorg, doelgroepenvervoer, Sociale wijkteams en beschermd wonen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Arnhem wil dat inwoners passende en kwalitatief goede zorg en ondersteuning ontvangen, waardoor mensen zo zelfredzaam en zelfstandig mogelijk kunnen leven. Daarbij staan drie doelstellingen centraal:

- Meer Arnhemmers ontvangen zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij; daarbij hebben de wijkteams regelruimte om te doen wat nodig is.
- Meer (kwetsbare) Arnhemmers wonen eerder en langer (zelfstandig) thuis.
- Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam. Verwacht wordt dat het verkleinen van de armoede en schuldenproblematiek uiteindelijk zal leiden tot een vermindering van de behoefte aan zorg.

Wat hebben we gedaan

Zorg

Steeds meer inwoners komen in beeld bij de Sociale wijkteams. In de afgelopen jaren is het aandeel Arnhemse inwoners dat in beeld is bij de Sociale wijkteams opgelopen naar zo'n 20%. Het aandeel Wmo-cliënten dat positieve effecten ondervindt van de ondersteuning op zijn of haar leven, is toegenomen. Zo geeft 80% aan beter de dingen te kunnen doen die hij of zij wil en kan 83% zich beter redden. Daarnaast ontstaat er voor 77% van de Wmo-cliënten een betere kwaliteit van leven door de ingezette ondersteuning.

De kosten van zorg nemen toe, met name in de jeugdzorg. Er zijn maatregelen genomen om meer grip te krijgen op de uitgaven in het zorgdomein. Wmo-beleidsregels en beleidsregels Jeugdhulp zijn vastgesteld door het college en worden in 2020 ingevoerd. Ook is de aanbesteding voor zorg voorbereid en worden daarmee medio 2020 nieuwe inkoopvoorwaarden van kracht voor zorgaanbieders. Daarnaast is een aantal maatregelen in de MJPB 2020-2023 geconcretiseerd. Het gaat daarbij onder andere om het beter in beeld brengen van algemene voorzieningen in de wijk; de beweging van verblijfszorg naar ambulante zorg; de voorbereidingen voor inzet van praktijkondersteuners bij huisartsen, het verbeteren van de monitoring op zorg via bestuursrapportages, enzovoort.

De kwaliteitseisen aan zorgaanbieders zijn verhoogd door het vaststellen van een nieuw kwaliteitskader. Deze hogere kwaliteitseisen zijn verwerkt in de nieuwe inkoopvoorwaarden. Daarnaast zijn voorbereidingen getroffen om het kwaliteits- en rechtmatigheidstoezicht op aanbieders te intensiveren.

De ingang van de financiële doordecentralisatie van beschermd wonen van centrumgemeenten naar alle gemeenten wordt naar verwachting op 1 januari 2022 ingevoerd. In 2019 heeft de regionaal procesbegeleider de bestuurlijke verkenning opgeleverd, wat heeft geresulteerd in een set van bestuurlijke uitgangspunten die in 2020 door de lokale gemeenten in de regio Centraal Gelderland dienen te worden vastgesteld.

Wat betreft de samenwerking met Menzis (zorgverzekeraar) zijn er twee ontwikkelingen: in 2019 heeft een pilot gelopen met een sociaal psychiatrisch verpleegkundige (SPV), waarvan de Sociale wijkteams gebruik konden maken, daar waar het gaat om opdoen van GGZ-kennis en afstemming op casusniveau. Begin 2020 wordt deze geëvalueerd. Ook is een nieuwe lokale werkagenda opgesteld voor de jaren 2020-2023, op de thema's en doelgroepen: inclusie, preventie, GGZ en ouderen.

Armoede en schulden

In 2019 zijn goede stappen gezet om de preventie en vroegsignalering te intensiveren om hierdoor te voorkomen dat mensen in een schuldsituatie terecht komen. De Rekenkamer heeft in maart 2019 aanbevelingen gedaan om de schulddienstverlening te verbeteren. Al deze aanbevelingen zijn meegenomen in de aanbesteding van de nieuwe schulddienstverlening die vanaf januari 2020 is gestart. Daarnaast is een visie "Zij aan zij; schuldenvrij" opgesteld en is een aantal moties uitgevoerd rondom "Vroeg erop Af", een aanpak voor jongeren, en onze eigen rol als schuldeiser. Er is een start gemaakt met een plan van aanpak voor ondernemers met financiële vragen en/of problemen.

Prestatiedoelen

Meer Arnhemmers ontvangen zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij (doen wat nodig is)

Steeds meer inwoners komen in beeld bij de sociale wijkteams. In de afgelopen jaren is het aandeel Arnhemse inwoners dat in beeld is bij de sociale wijkteams opgelopen naar zo'n 20%. Het aandeel Wmo-cliënten dat positieve effecten ondervindt van de ondersteuning op zijn of haar leven, is toegenomen. Zo geeft 80% aan beter de dingen te kunnen doen die hij of zij wil en kan 83% zich beter redden. Daarnaast ontstaat er voor 77% van de Wmo-cliënten een betere kwaliteit van leven door de ingezette ondersteuning. Tegelijkertijd zijn de zorguitgaven snel gestegen en is het noodzakelijk om meer grip te krijgen op de uitgaven in het zorgdomein. Het is dus van belang om scherper te sturen op wat wordt verstaan onder zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij. Daarbij moeten de bewegingen van verblijfszorg naar ambulante zorg en het meer/beter benutten van algemene voorzieningen in de wijk en het eigen sociale netwerk verder gestimuleerd worden. Juist ook om inwoners zoveel mogelijk te ondersteunen in de eigen woon- en leefomgeving en zoveel mogelijk regie te geven over hun eigen leven.

Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam

Er is in 2019 veel ingezet op preventie en vroegsignalering. Zo zijn er meer partners bij Vroeg Erop Af aangesloten en is Oprécht van start gegaan. Daarnaast is het huidige preventie aanbod in kaart gebracht en wordt deze in 2020 herijkt.

Naar aanleiding van het Rekenkamer rapport "De Schuldenva" zijn de aanbevelingen verwerkt in het aanbestedingsproces voor schulddienstverlening. Deze dienstverlening start met ingang van januari 2020.

In absolute zin is de armoedeproblematiek in Arnhem iets toegenomen. Relatief is armoede qua omvang gelijk gebleven: 21% van de huishoudens heeft een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm.

Meer kwetsbare Arnhemmers wonen eerder en langer (zelfstandig) thuis

Tendens is dat intramurale zorg afneemt en (beschermd) thuis wonen toeneemt. Dit blijkt ook uit het feit dat het aantal intramurale zorgtoewijzingen is afgenomen.

Inclusief Arnhem

Met het veranderprogramma Inclusief Arnhem wil de gemeente vanuit een overkoepelende visie, de randvoorwaarden scheppen in het publieke domein dat mensen, ongeacht hun achtergrond, religie, beperkingen, en/of seksuele voorkeur, kunnen meedoen en zich thuis voelen in Arnhem. De gemeente draagt actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij een ieder zichzelf moet kunnen zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Om focus aan te brengen zijn de volgende speerpunten geformuleerd:

1. Ontwikkelen en toepassen van de Arnhemse norm voor toegankelijkheid als koplopergemeente.
2. Verbeterslag naar een meer inclusieve gemeentelijke communicatie.
3. Stimuleren dat alle Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk gaan.
4. Stimuleren dat de beheersing van de Nederlandse taal en laaggeletterdheid geen belemmering vormt om mee te doen in Arnhem.
5. Optimaliseren contacten vanuit zorgaanbieders en (sociale) wijkteams richting Arnhemmers met een ondersteuningsbehoefte om de toegang tot de sociale voorzieningen te verbeteren.
6. Bevorderen acceptatie van seksuele diversiteit.
7. Bestrijding van discriminatie.
8. Het bevorderen van diversiteit en inclusie onder het personeel van de gemeente Arnhem.
9. Zichtbaar maken van kracht in de Arnhemse samenleving en gesprekken voeren met burgers die zorgen hebben over de diversiteit in de samenleving.

Wat hebben we gedaan

Een deel van de speerpunten van het programma inclusie zijn opgepakt in de verschillende programma's van de gemeente. In dit verslag wordt dan ook verwezen naar andere programma's.

1. Ontwikkelen en toepassen van de Arnhemse norm voor toegankelijkheid als koplopergemeente

Naar aanleiding van de motie 'Arnhemse gebouwen toegankelijk' (november 2017) heeft Arnhem, als één van de 25 koplopergemeenten in Nederland, een Arnhemse norm toegankelijkheid vastgesteld. Het ontwikkelen en opstellen van die norm is gebeurd in overleg met relevante interne en externe partners (onder andere Arnhems Platform Chronisch zieken en Gehandicapten, adviesraden, programmamanagers, architecten). De Arnhemse standaard toegankelijkheid (AST) is een nieuw criterium waaraan voldaan moet worden.

2. Verbeterslag naar een meer inclusieve gemeentelijke communicatie

Vanuit het programma Inclusie is een verbeterslag van de gemeentelijke communicatie als speerpunt benoemd. Hiermee wil Arnhem bereiken dat alle gemeentelijke uitingen voor iedereen toegankelijk en te begrijpen is. Onze gemeentelijke website heeft een certificaat voor digitale toegankelijkheid. De website wordt onderhouden aan de hand van de gestelde richtlijnen, zodat we hier aan blijven voldoen. Verder heeft de gemeente in 2019 voor het eerst deelgenomen aan de landelijke Diversity Day om samen met andere organisaties het belang van diversiteit te laten zijn. Onderdeel hiervan was een interne bewustzijns campagne over inclusie en diversiteit en een lezing over inclusie. Verder is er in communicatie-uitingen zoveel mogelijk gebruik gemaakt van beeld naast of in plaats van tekst, waarbij aandacht is voor diversiteit in de uitingen.

3. Stimuleren dat alle Arnhemmers met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk gaan

De raad heeft in 2019 een programmaplan vastgesteld. In dit plan zijn zes inspanningslijnen geformuleerd waarlangs word gewerkt aan prestatiedoelen. De zes inspanningslijnen zijn; investeren in voorkomen, dichterbij de inwoner en meer integraal, perspectief bieden, inclusief werk, samen sterk en monitoring en sturing. Voor details van de uitgevoerde werkzaamheden verwijzen wij naar het programma 'Doorbraak naar Werk'

4. Stimuleren dat de beheersing van de Nederlandse taal en laaggeletterdheid geen belemmering vormt om mee te doen in Arnhem

Bij werk en inkomen en onderwijs stimuleren we het leren van de Nederlandse taal. Bijvoorbeeld door middel van de methodiek van "de Taalrijke Thuisomgeving" die wordt ingezet bij kinderdagverblijven waar de voor- en vroegschoolse educatie wordt aangeboden. Hieraan doen kinderopvangorganisaties, het consultatiebureau, Rijnstad en bibliotheek (Rozet) mee.

5. Optimaliseren contacten vanuit zorgaanbieders en (sociale) wijkteams richting Arnhemmers met een ondersteuningsbehoefte om de toegang tot de sociale voorzieningen te verbeteren

Het afgelopen jaar hebben de Sociale wijkteams steeds meer Arnhemmers in beeld gekregen. Het aandeel Wmo-cliënten dat positieve effecten ondervindt van de ondersteuning op zijn of haar leven, is toegenomen. Zo geeft 80% aan beter de dingen te kunnen doen die hij of zij wil en kan 83% zich beter redden. Daarnaast ontstaat er voor 77% van de Wmo-cliënten een betere kwaliteit van leven door de ingezette ondersteuning.

Voor details van de uitgevoerde werkzaamheden verwijzen we naar het programma R6 Participatie en Maatschappelijke ondersteuning.

6. Bevorderen acceptatie van seksuele diversiteit

Als één van de regenboogsteden heeft Arnhem zich gecommitteerd aan de volgende doelstellingen:

- sociale acceptatie van seksuele en genderdiversiteit vergroten;
- vooroordelen, discriminatie, intimidatie en geweld tegen lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's) aanpakken;
- LHBT's steunen om zich veilig te voelen en weerbaar te zijn in het sociale domein: op school, op straat, op het werk, in de zorg en thuis, in de sport en in hun sociale kring.

Deze doelstellingen worden vormgegeven met partners uit de stad en dat blijven we doen.

We hebben de samenwerking met partners in de stad versterkt en ook dat zullen we blijven doen. De tien punten uit de verklaring van Dordrecht bieden hiervoor een concreet handvat. Het afgelopen jaar heeft dit bijvoorbeeld geleid tot het uitvoeren van een onderzoek onder LHBT+ers in Arnhem. Met als doel in kaart te brengen tegen welke problemen LHBT+ers in Arnhem aan lopen en welke acties nog nodig zijn. Verder was de expositie Trots, een fototentoonstelling met levensgrote foto's van trotse transgenders, op het Velperplein te zien.

7. Bestrijding discriminatie

Onverminderd zetten we in op bestrijding van discriminatie via Artikel 1 en het bevorderen van acceptatie van seksuele diversiteit bij jongeren en ouderen en mensen met een migratie achtergrond. Dat is afgelopen jaar onder andere gebeurd door het Horeca Deurpanel.

8. Het bevorderen van diversiteit en inclusie onder het personeel van de gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem streeft naar een divers samengesteld personeelsbestand. Verschillende talenten, kennis, achtergronden en ervaringen van medewerkers maakt dat de organisatie beter kan inspelen op dat wat in de stad en onder de bewoners leeft. In de organisatie van de gemeente Arnhem maken mensen het verschil. Hoe meer diversiteit, hoe krachtiger geopereerd kan worden in de samenleving. De inclusie aanpak van de eigen organisatie is onderdeel van het veranderprogramma Inclusie. De gemeente Arnhem heeft daarin een voorbeeldfunctie.

Afgelopen jaar is zijn er bewustwordingssessies geweest met inspirerende sprekers, heeft een aantal leidinggevendenden de training solliciteren zonder vooroordelen gevolgd en is er een succesvolle netwerkbijeenkomst geweest met jongeren met een diverse achtergrond.

9. Zichtbaar maken van kracht van inclusie in de Arnhemse samenleving

De gemeente Arnhem heeft de ambitie om de inclusieve samenleving te versterken. Dit doet de gemeente samen met bewoners(groepen) en organisaties. Vanuit het programma Inclusie worden voorbeelden van inclusie zichtbaar gemaakt. Zo is er afgelopen jaar een picknick georganiseerd samen met Arnhem Divers en Jong, is er samengewerkt met het APCG om de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid vorm te geven en zijn er overleggen geweest met het klankbord om de huidige koers te toetsen. Daarbij heeft de gemeente een stimulerende, faciliterende en verbindende rol naar de stad.

Prestatiedoelen

Versterken van sociale cohesie en het bestrijden van uitsluiting en intolerantie

Zie de toelichting bij de hierboven benoemde speerpunten.

Wijken

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de volgende 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken):

- W1 Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek
- W2 Wijkprogramma Noordwest
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o.,
Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier
- W3 Wijkprogramma Noordoost
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuisen, Velperweg e.o.
- W4 Wijkprogramma Presikhaaf
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost
- W5 Wijkprogramma Malburgen
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo
- W6 Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld
Schuytgraaf en Elderveld
- W7 Wijkprogramma De Laar/Elden
De Laar en Elden
- W8 Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg/Holthuizen

Wijken algemeen

Wat wilden we bereiken

Van Wijken Weten

De gemeente zet Van Wijken Weten onverkort door. Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De wijken kunnen zelf invloed uitoefenen om de beschikbare middelen zo in te zetten dat deze een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de wijk. In de wijkprogramma's zijn ook de beschikbare budgetten op wijkniveau opgenomen. Binnen de wijken wordt daarnaast een belangrijke bijdrage geleverd aan de doelen van de veranderopgaven en stedelijke programma's. Of dat nu klimaat is, Inclusie, veiligheid of economie. De wijkprogramma's bestaan uit de opgaven zoals die uit de wijken worden opgehaald.

Burgerparticipatie

Met Van Wijken Weten is tevens een belangrijke stap gezet in de mogelijkheden die Arnhemse inwoners hebben om invloed te hebben op gemeentelijk beleid en te participeren in de uitvoering. De teams Leefomgeving hebben inmiddels samen met inwoners en partners talloze activiteiten uitgevoerd en ondersteund en gaan daar de komende jaren mee door. De ervaring die is opgedaan met burgerparticipatie wordt momenteel uitgewerkt naar praktische handvatten. Waar eerst vooral vrij besteedbare middelen werden aangewend om tot nieuwe activiteiten te komen, wordt de komende tijd in overleg met de inwoner veel meer gewerkt met bestaande budgetten, zonder dat telkens nieuw geld nodig is. Wat doen we wel en wat niet meer? Deze wijze van werken doet een sterk appel op het zelforganiserend vermogen van de Arnhemmer. Fonds burgerkracht is ook de komende tijd nog een uitstekend instrument om hierop te oefenen. Van Wijken Weten is bovendien de Arnhemse invulling van het Right to Challenge, onder andere omdat inwoners kunnen opteren voor het uitvoeren van activiteiten die tot dan toe voorbehouden waren aan de gemeente.

Afspraken Coalitieakkoord

Een groot aantal van de afspraken uit het Coalitieakkoord zijn van invloed op de wijken. De wijken dragen bij aan het realiseren van de afspraken. Een groot aantal van deze afspraken zijn in de MJPB 2019-2022 in de stedelijke programma's opgenomen. Een afspraak gaat om een werkwijze die door alle teams Leefomgeving wordt opgepakt. Wanneer de gemeente Vastgoed verkoopt, dan maakt zij dit eerst kenbaar aan de wijk. De wijk bekijkt of vastgoed wordt ingezet of verkocht voor maatschappelijke doeleinden of voor initiatieven van bewoners.

Sociale wijkteams

In de wijken wordt de toewijzing van zorg en ondersteuning uitgevoerd door de Sociale wijkteams (Stichting Sociale Wijkteams Arnhem). De kerntaak van de Sociale wijkteams is om zorg en ondersteuning te bieden dicht bij de inwoners en waar nodig te verwijzen naar specialistische zorg. De Sociale wijkteams houden daarbij de regie. Hierbij is de ambitie te komen tot een Arnhemse samenleving waarin iedereen meedoet, meetelt en omziet naar elkaar. Ieder vanuit zijn eigen kracht en vermogen. De Sociale wijkteams bieden daarbij ondersteuning zodat inwoners zelf, samen met mensen uit hun netwerk en de voorzieningen in de wijk waar ze wonen, verder kunnen. De wijkteams staan dichtbij inwoners, werken duidelijk en transparant en zorgen dat de zorg en ondersteuning samenhangend georganiseerd zijn. Wijkcoaches werken kostenbewust. In 2019 hebben we de Dienstverleningsovereenkomst met en de Opdracht aan de Sociale wijkteams herijkt. In het eerste kwartaal van 2020 zijn deze ondertekend.

Wat hebben we gedaan

Van Wijken weten

De teams Leefomgeving kennen de wijk en weten wat er speelt. Steeds meer Arnhemmers hebben invloed op hun leefomgeving en pakken waar men wil en kan de regie. Goede samenwerking tussen bewoners, partners en gemeente is essentieel gebleken voor het bereiken van successen. Voorbeelden van concrete en praktische successen zijn: opening van de Overkant in Presikhaaf, de Buurt Fabriek in Noord Oost en De Duiventil in Malburgen, structurele borging van de straatcoaches, inloopspreekuren in Elderveld voor vragen over inkomensondersteuning of werk/participatie en structureel dagelijks naschoolsprogramma in Noord West. Er is daarom veel geïnvesteerd in de samenwerking met externen, maar ook in de samenwerking met de stedelijke programma's (zie ook de acht wijkprogramma's). We hebben een belangrijke stap gezet die, naast focus op de wijk, zorgt voor een betere verankering van wijksturing in stedelijke programma's met de ambitie gezamenlijk nog

beter te kunnen prioriteren op maatschappelijke vraagstukken en inzet van middelen. Dit is in lijn met de gezamenlijke opgave voor de stad.

Sociale en fysieke veiligheid

Gelet op de grote verschillen per wijk, is de focus gelegd op wijken die slecht scoren op veiligheid. In diverse wijken zijn er het afgelopen jaar goede en inspirerende gesprekken gevoerd om samen met de bewoners, ondernemers en de professionals te komen tot een wijkveiligheidsagenda. Schoon, heel en veilig is de basis voor de kwaliteit van de leefomgeving. De uitwerking van de veiligheidsagenda's per wijk zal in 2020 verder worden opgepakt.

Meedoen, zelfredzaamheid en sociale cohesie

In de wijken waar de behoefte het grootst en de noodzaak het hoogst is, zijn ook in 2019 voorzieningen toegevoegd of verbeterd. Uitgangspunt is steeds geweest dat deze voorzieningen toegankelijk en betaalbaar zijn voor bewoners, zodat iedereen gelijke kansen heeft en mee kan doen. In verschillende wijken zijn wijkontmoetingsplekken ontwikkeld en versterkt.

De wijkinitiatieven en voorzieningen voor kinderen die in armoede opgroeien (Kansrijk Opgroeien) zijn verder ontwikkeld. Met de deelnemende partijen zijn meerjarige afspraken gemaakt over de uitvoering van de naschoolse activiteiten. Daarnaast is de extra subsidie voor Stichting Leergeld gecontinueerd.

Er zijn meer inwoners bereikt met een inkomensregeling en De GelrePas is toegankelijk gemaakt voor gezinnen met kinderen tot 130% van de bijstandsnorm. De nieuwe aanbesteding voor de Collectieve ziektekostenverzekering is afgerond; in de komende jaren zal Menzis de verzekering aanbieden. De voorbereiding van een nieuwe armoedeagenda 2020-2023 is in gang gezet, net als de voorbereiding voor de aanbesteding van de GelrePas nieuwe stijl.

In het coalitieakkoord is structureel 500.000 euro beschikbaar voor ontmoeten. Het college heeft besloten om dit vanaf 2020 in te gaan zetten. In 2019 is er een kader opgesteld voor ontmoetingsgelden door de wijken.

De teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams hebben met elkaar gewerkt aan de ontwikkeling van algemene voorzieningen en het versterken van het netwerk in de wijken ten behoeve van een goede samenwerking op vragen uit de wijk.

Er zijn diverse inspanningen verricht om Arnhemmers die al lange tijd aan de kant staan en afhankelijk zijn van inkomensondersteuning, te activeren op weg naar werk. Deels gebeurt dit via een stadsbrede aanpak (bemiddelen aan de poort, inzet versnellingsteam, inzet Scalabor) voor een toelichting zie programma 'Doorbraak naar werk'. Via een gebiedsgerichte samenwerking tussen Werk & Inkomen, de Sociale wijkteams en de teams Leefomgeving kunnen bewoners terecht met vragen op het gebied van inkomensondersteuning of werk/participatie terecht in hun eigen wijk. De gebiedsgerichte samenwerking is een aanzet tot een integrale werkwijze dat in 2020 verder zal doorontwikkelen.

Gezondheid

De teams Leefomgeving zien sport en bewegen als middel dat een bijdrage levert aan maatschappelijke thema's zoals mentale en fysieke fitheid, sociale cohesie, ontmoeten en kansengelijkheid. Deze thema's komen terug in de speerpunten van de specifieke wijken. De teams Leefomgeving constateren dat een integrale aanpak op deze onderwerpen noodzakelijk is. Met het Sportbedrijf Arnhem zijn nieuwe afspraken gemaakt die in relatie met het stedelijke programma (zie R5 en R7) bijdragen aan een gezonder en fitter Arnhem.

Vergroenen, openbare ruimte en duurzaamheid

In de begroting 2019 is een aanzienlijk deel van het budget voor het onderhoud van de openbare ruimte toegekend aan de wijken. Dit maakt onderdeel uit van de wijkbegrotingen. De verantwoording over deze thema's is te vinden in de programma's R2, R5 en R7.

Grootschalig onderhoud van de openbare ruimte is uitgevoerd in het Spijkerkwartier en Geitenkamp. Daarnaast is een start gemaakt met groot onderhoud in Schaarsbergen (Bakenberg), Eilandje Urk ('t Arnhemse Broek) en enkele straten in Elden. De aanpak vanuit het groot onderhoud zorgt ook voor verbinding in de wijk omdat bewoners verleid worden om mee te praten over de ontwikkelingen in hun straat of buurt. In 2019 is er naast de fysieke ingrepen is tegelijkertijd ook oog en oor voor de kwetsbare inwoners.

Alle wijken hebben gemeen dat bewoners vergroening belangrijk vinden voor een prettige en gezonde leefomgeving. Dat helpt gelijk bij de aanpak van klimaatadaptatie en verhoogt de kwaliteit van de leefomgeving. Bij uitvoering van projecten in de openbare ruimte zoeken we dan ook steeds naar mogelijkheden om stad en wijken verder te vergroenen. Waar en wat wordt opgepakt is per wijk sterk afhankelijk van de situatie en de betrokkenheid van actieve bewoners. Waarbij de ene wijk aansluit op de ontwikkelingen van klimaatadaptatieve acties richt een andere wijk zich op de circulaire economie of vergroening. Zodoende zijn er in heel Arnhem verschillende projecten opgepakt en uitgevoerd. In verschillende wijken zijn energiecoaches actief die zorgen voor energie bewustzijn. De lancering van de website [ArnhemAan](#) vanuit het aanjaagfonds zorgt voor een positieve impuls zodat bewoners ook veel makkelijker in actie kunnen komen.

Basis op orde

Goede wijksturing is sterk afhankelijk van inhoudelijke keuzes en afstemming met stedelijke opgaven. Dit wordt ondersteund door de systemen die de financiële rapportages produceren met de juiste managementinformatie per wijk. Hiervoor is een upgrade nodig die zorgt voor aansluiting op de wijkprogramma's. In 2019 is er gestart met, 'de basis op orde' dat leidt naar een informatiesysteem dat accuraat is en de wijken van actuele management informatie voorziet.

Praktische Zaken (voorheen Shared Service Center)

Wijksturing is gericht op meer invloed en meer zelforganisatie vanuit bewoners. Bewoners- en vrijwilligersinitiatieven zijn dan ook van groot belang. De gemeente ondersteunt dit door de inzet van Praktische Zaken. Het doel is om burgerinitiatieven en vrijwilligersorganisaties zo veel mogelijk te ontlasten, waardoor zij een grotere kans van slagen hebben en bovendien geld en energie worden bespaard. De raad is begin 2019 hierover geïnformeerd.

Sociale wijkteams

De Sociale wijkteams hebben in 2019 de volgende taken uitgevoerd:

- kortdurende ondersteuning geboden en individuele inwoners geholpen hun netwerk en de beschikbare algemene voorzieningen te benutten;
- de inwoners begeleid met het opstellen van het eigen (gezins)plan;
- indien nodig specialistische zorg ingezet;
- een netwerk in de wijk onderhouden, mede gericht op preventie en vroegsignalering;
- de gemeente en wijkteams Leefomgeving geadviseerd over passende inkoop van algemene en specialistische voorzieningen;
- de regionale opdracht toegang 'Beschermd Wonen/Thuis' uitgevoerd.

Toelichting financiële afwijkingen die voor alle acht wijkprogramma's gelden

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-17.161	N		
Teams Leefomgeving					
Armoedebestrijding	Er is een grotere vraag geweest naar armoederegelingen. Hierdoor is de totale overschrijding voor armoedebestrijding (inclusief capaciteitsinzet) -€0,8 miljoen. Dit bestaat uit overschrijding in de kosten op stedelijke voorzieningen (-€0,16 mln), kosten in de wijken (-0,36 mln), baten in de wijken (€0,06 mln), lagere onttrekking (-0,17) en hogere dotatie (-€0,17) dan begroot.	-364	N	I	AR
BUIG	De begroting is gebaseerd op de realisatie van de uitkeringsuitgaven van het voorgaande jaar en de door het rijk verwachte procentuele landelijke ontwikkeling voor het komende jaar. In de jaarrekening 2019 is er een tekort van per saldo circa €1 miljoen (circa € 600.000 op stad en €448.000 op wijk, €176.000 baten en €272.000 lasten) zichtbaar ten opzichte van het tekort waarmee in de begroting 2019 rekening is gehouden. Zoals in de raadsbrief "Voortgang Doorbraak naar Werk" van 19-12-2019 is gecommuniceerd zien we dat we in het afgelopen jaar kleine stappen hebben gezet richting de landelijke lijn. Op de instroom presteert Arnhem relatief goed, echter zien we dat Arnhem minder uitstroom realiseert dan vergelijkbare gemeenten, onze maatregelen zijn hier nog niet effectief genoeg.	-176	N	I	AR
Inzet externe partijen (Zorg)	Belangenorganisaties en clientondersteuning. Budget is niet volledig benut, vanwege minder aanvraag van clientondersteuning en onderbesteding van belangenorganisaties.	168	V	I	AR
Overige projecten (Zorg)	Kosten van overige projecten die niet benut zijn gedurende 2019, zoals coordinatie vrijwillige thuishulp en zorgvernieuwingsprojecten.	324	V	I	AR
Ontwikkelrecht (Onderwijs)	Een deel van het voordeel (€180.000) is ontstaan door het niet doorschuiven van de niet bestede middelen uit het voorgaande jaar (zou over 2019 en 2020 verdeeld worden). Het overige deel (€553.000) wordt veroorzaakt door de vertraging in het invoeren van de urenuitbreiding van 12 naar 16 uur en het nog niet bereiken van de gehele doelgroep.	733	V	I	AR
Voor-en vroegschoolse educatie (Onderwijs)	Eind 2019 is de Rijksuitkering bijgesteld en dat heeft geleid tot een hogere uitkering voor Arnhem (€215.000). Het overige voordeel (€598.000) wordt grotendeels veroorzaakt door de vertraagde wettelijke invoering van urenuitbreiding van voor- en vroegschoolse educatie.	813	V	I	AR
Onderwijsbeleid (Onderwijs)	Voordeel op de loonkosten als gevolg van een lagere toedeling van loonkosten dan op de wijkprogramma's is begroot. Op het stedelijk programma is een nadeel op de loonkosten.	224	V	I	AR
Onderwijsbeleid (Onderwijs)	Dit betreft enkele kleinere posten binnen onderwijsbeleid zoals laaggeletterdheid, onderwijsachterstandenbeleid, voortijdig schoolverlaten en overige posten.	736	V	I	AR
Schulddienstverlening	Minder instroom bij de ketenpartners heeft geleid tot minder uitgevoerde producten binnen schulddienstverlening. Dit leidt tot een onderbesteding van €0,482 miljoen binnen de wijkprogramma's.	482	V	I	AR

Vroeg Eropaf	Minder huisbezoeken en minder geslaagde plannen van aanpak hebben geleid tot een voordeel van €0,1 miljoen.	99	V	I	AR
Kosten uitvoering en beleid Programma 6	Zie ook nadeel op programma 6.	634	V	I	AR
Vrijval Voorziening	Vrijval voorziening dubieuze debiteuren Sociale zaken (Raadsbrief dd 10-12-2019 - gemeente als schuldeiser). Vrijval van €0,533 miljoen op regulier programma R6 en €0,323 miljoen op de wijkprogramma's. Hiervan €0,050 miljoen gedoteerd aan BR Bedrijfsvoering voor invoering nieuw debiteurenbeleid.	323	V	I	AR
Subtotaal afwijkingen m.b.t. budgetten teams leefomgeving (TLO)	Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar op de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € 330 V W2: € 382 V W3: € 471 V W4: € 284 V W5: € 1237 V W6: € 550 V W7: € 441 V W8: € 303 V Totaal: € 3.998 V				
Sociale wijkteams					
Activerend werk (Zorg)	De inzet op activerend werk is in 2019 sterk gestegen. Een deel van de inzet is te herleiden naar de doelgroep statushouders, waarvoor we in 2019 geen compensatie krijgen. Daarnaast is er een verdere verschuiving van de invoering van de nieuwe producten bij beschermd wonen, waarbij mensen beschermd thuis krijgen en de producten apart worden toegekend.	-846	N	S	AR
Beschermd wonen (Zorg)	Door de ingezette ontwikkeling van beschermd wonen naar beschermd thuis krijgen meer inwoners ambulante begeleiding thuis en verblijven minder inwoners in een beschermd wonen instelling. De kosten verschuiven hierdoor van Beschermd Wonen naar begeleiding.	2.891	V	S	AR
Doelgroepenvervoer (Zorg)	Bij het doelgroepenvervoer is een stijging van de vraag zichtbaar. Naast deze stijging van de vraag is er een aantal andere ontwikkelingen zoals de stijging van de niet compensabele BTW (van 6% naar 9%), de afbouw van de provinciale subsidie en het niet kunnen realiseren van de taakstelling Doelgroepenvervoer. Tegenover dit nadeel staat een baat in verband met ritbijdragen.	-1.899	N	S	AR
Huishoudelijke hulp (Zorg)	Door de invoering van het abonnementstarief, waardoor inwoners minder eigen bijdragen hoeven te betalen als zij gebruik maken van WMO-voorzieningen, is het aantal inwoners die gebruik maakt van huishoudelijk hulp toegenomen.	-3.624	N	S	AR
Jeugdzorg inclusief jeugdbescherming (Zorg)	De in 2018 geconstateerde forse stijging van de inzet van begeleiding en jeugd en opvoedhulp heeft zich in 2019 doorgezet. Hierdoor lopen de tekorten op jeugdzorg verder op. Zie voor een nadere toelichting raadsbrief van 7 januari 2020.	-14.621	N	S	AR
Hulpmiddelen (Zorg)	In 2019 is er een hoger bedrag dan begroot besteed aan kosten voor Rollen en Vervoer die buiten het lumpsum contract vallen en apart worden betaald. Hiermee is in 2018 geen rekening gehouden. Daarnaast zijn er meer woonvoorzieningen toegewezen. De aanleiding hiervoor is de vergrijzing.	-1.314	N	S	AR

WMO (begeleiding, dagbesteding) (Zorg)	Vergelijkbaar bij de ontwikkelingen in de Jeugdzorg, zet ook bij de WMO de in 2018 geconstateerde forse stijging van begeleiding fors door. Voor een deel wordt dit veroorzaakt door de ingezette ontwikkeling van beschermd wonen naar beschermd thuis.	-7.169	N	S	AR
PGB WMO (Zorg)	Dit is een structureel voordeel. Er vindt een verschuiving plaats van zorg die via PGB wordt verstrekt naar zorg in natura. Dit zorgt ervoor dat de zorg in natura stijgt.	152	V	S	AR
PGB Huishoudelijke verzorging (Zorg)	Dit is een structureel voordeel. Er vindt een verschuiving plaats van zorg die via PGB wordt verstrekt naar zorg in natura. Dit zorgt ervoor dat de zorg in natura stijgt.	830	V	S	AR
PGB Jeugd (Zorg)	Dit is een structureel voordeel. Er vindt een verschuiving plaats van zorg die via PGB wordt verstrekt naar zorg in natura. Dit zorgt ervoor dat de zorg in natura stijgt.	2.306	V	S	AR
Aandeel wijken (Zorg)	De administratieve doorbelasting van stad naar wijken is niet gebeurd hierdoor is er op programma 6 stad een nadeel en in de wijken een voordeel	1.807	V	I	AR
Bedrijfsvoering (Zorg)	Dit betreft begrote beleidsuren voor WMO, waarvan de realisatie op stad is geboekt. Hierdoor valt dit voordeel weg tegen de lasten op stad	236	V	I	AR
Subtotaal afwijkingen m.b.t. budgetten sociale wijkteams	Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar in de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € -2.954 N W2: € -1.489 N W3: € -1.390 N W4: € -5.040 N W5: € -838 N W6: € -2.546 N W7: € -2.774 N W8: € -4.124 N Totaal: € -21.155 N				
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen		94	V	I	AR

Baten		1.339	V		
Team Leefomgeving					
Armoedebestrijding	Door de toenemende vraag naar armoederegelingen, zijn de overschrijdingen op openeinderegelingen bijzondere bijstand, CAZ, Individuele Inkomenstoeslag en Individuele Studietoelage gestegen. De totale overschrijding voor armoedebestrijding (inclusief capaciteitsinzet) is €0,8 miljoen. Dit bestaat uit overschrijding in de kosten op stedelijke voorzieningen (-€0,164 miljoen), kosten in de wijken (-€0,364 miljoen), baten stedelijk (€0,07 voordeel), baten in de wijken (€0,060 voordeel), lagere onttrekking (-€0,170) en hogere dotatie (-€0,170).	60	V	I	AR

BUIG	De begroting is gebaseerd op de realisatie van de uitkeringsuitgaven van het voorgaande jaar en de door het rijk verwachte procentuele landelijke ontwikkeling voor het komende jaar. In de jaarrekening 2019 is er een tekort van per saldo circa € 1 mln (circa € 600.000 op stad en € 448.000 op wijk, €176.000 baten en €272.000 lasten) zichtbaar ten opzichte van het tekort waarmee in de begroting 2019 rekening is gehouden. Zoals in de raadsbrief "Voortgang Doorbraak naar Werk" van 19-12-2019 is gecommuniceerd zien we dat we in het afgelopen jaar kleine stappen hebben gezet richting de landelijke lijn. Op de instroom presteert Arnhem relatief goed, echter zien we dat Arnhem minder uitstroom realiseert dan vergelijkbare gemeenten, onze maatregelen zijn hier nog niet effectief genoeg.	-272	N	I	AR
Subtotaal afwijkingen m.b.t. budgetten teams Leefomgeving (TLO)	Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar op de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € -37 N W2: € -30 N W3: € -21 N W4: € -30 N W5: € -43 N W6: € -12 N W7: € -15 N W8: € -24 N Totaal: € -212 N				
Sociale wijkteams					
Ritbijdrage doelgroepenvervoer (Zorg)	Voor het wmo-vervoer ontvangt de gemeente een ritbijdrage van de inwoners die hier gebruik van maken. Tot nu toe werden deze opbrengsten door de BVO DRAN gesaldeerd met de kosten. Vanaf 2019 boeken we de ritbijdragen apart als baten. Het als baten boeken van de ritbijdragen is niet in de MJPB verwerkt en leidt daarom in de jaarrekening tot een positieve afwijking op de baten en een gelijke negatieve afwijking op de lasten. Deze neutrale baten-lasten afwijking bedraagt € 900.000 omdat het een periode van 4 jaar betreft.	847	V	S	AR
Subtotaal afwijkingen m.b.t. budgetten sociale wijkteams	Hierboven zijn de verschillen toegelicht waarnaar in de wijkprogramma's verwezen is. Per wijkprogramma betreft dit: W1: € 87 V W2: € 132 V W3: € 101 V W4: € 91 V W5: € 144 V W6: € 100 V W7: € 80 V W8: € 112 V Totaal: € 847 V				
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen		704	V	I	AR

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Verbeteren leefbaarheid kwetsbare inwoners

De leefbaarheid, kwaliteit en beleving van de leefomgeving staan in een aantal buurten en straten onder druk. Verschillende factoren beïnvloeden de leefbaarheidsbeleving. Groot-stedelijke dynamiek en maatschappelijke thema's en vraagstukken zijn van invloed op de leefomgeving in de wijken.

Minder kinderen groeien op in armoede

In het Arnhemse Broek groeien verhoudingsgewijs meer kinderen in armoede op en starten zo met een achterstand in de samenleving. We sturen op een integrale en maatwerk gezinsaanpak. Dit kan voor een verandering zorgen en een positief toekomstperspectief bieden.

Participatie en wonen gericht op kwetsbare jongeren en jongvolwassenen

In CSA worden de groep kwetsbare jongeren en jongvolwassenen herkend die zelfstandig wonen en leven in de stad. Kwaliteit van woonruimte en gezamenlijke woonvoorziening ontbreken in het Arnhemse woonaanbod. Kenmerkend voor deze groepen is de schuldenproblematiek en het perspectief op werk en toekomst.

Ontmoeten in de wijk versterken

Behouden en versterken van ontmoetingsplekken en aanleidingen die laagdrempelig zijn om de sociale samenhang en betrokkenheid in en met de wijk te vergroten. Voorop staat dat meer fysieke ontmoetingsplekken niet garant staan voor meer ontmoeting. We ondersteunen de huidige plekken in de wijk voor ontmoeting, deze worden waar nodig geadopteerd door de wijk.

Verbeteren leefklimaat/ duurzaamheid

De circulaire wijk economie houdt in dat de sociale en economische waarden in de wijk ten goede komen aan de wijk in een cyclisch proces en daarmee duurzaam zijn. In alle wijken is dit aan de orde, vooral in het Spijkerkwartier en delen van het Centrum geven we hier actief invulling aan.

Afschalen specialistische zorg naar voorliggende voorzieningen

Gezamenlijk zijn de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams verantwoordelijk voor een zo effectief mogelijke inzet van de beschikbare instrumenten, waarbij we ernaar streven om verschuivingen te realiseren van het gespecialiseerde (individuele) naar het collectieve (algemene) domein.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Verbeteren leefbaarheid kwetsbare inwoners

We werken met het project centrum (samenwerkingsvorm) om psychisch kwetsbare personen de juiste ondersteuning te bieden. Naast de druk op de leefbaarheid door deze groep zorgt de juiste aanpak voor een verbetering van de situatie van de persoon en draagt deze aanpak ook bij aan de afschaling van zorg.

Daarnaast is de aanpak van verkamering in het Spijkerkwartier, waarbij de wijk een grote rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van de herijking van de woonverordening. Dat heeft geresulteerd in een stop op de verkamering. Hierdoor is er weer ruimte voor diversiteit van woonsituaties.

Vanuit een pilot zijn de straatcoaches gestart met het terugdringen van de overlast van de groep dak- en thuislozen in CSA en verbeteren van een veilige leefomgeving. De resultaten zijn een succes voor zowel de doelgroep, wijkbewoners en opvangorganisaties. Eind 2019 is de functie van straatcoach structureel geborgd binnen de gemeente Arnhem. De straatcoaches zijn in november gestart in Malburgen op winkelcentrum De Drieslag. De uitbreiding van het team van straatcoaches is een vervolgstap. Deze aanpak werkt ook door bij de afschaling van zorg omdat de straatcoaches ook doorverwijzen en een nauwe relatie hebben met wijkcoaches.

Er is een monitorgroep opgesteld om de samenwerking met netwerkpartners optimaal vorm te geven inzake jeugdaanpak.

De Overlastwerkgroep, in de wijk het Arnhemse Broek, hebben frequent een overleg met alle betrokken partijen die bij overlast betrokken zijn en zorgen voor de juiste gezamenlijke aanpak.

Participatie en wonen gericht op kwetsbare jongeren en jongvolwassenen

Project 50 gezinnen in CSA - Dit project gaat om gezinnen die 2 jaar of langer in de bijstand zitten in beweging te laten komen door een gezamenlijke aanpak van het Sociale wijkteam en Werk & Inkomen met als doel dat ze uiteindelijk minder een beroep zullen doen op de algemene voorzieningen. Het project loopt en start haar tweede jaar.

Willemeen - Herijking van de welzijnsopdracht in synergie met de cultuuroopdracht ter bevordering van de diversifiëring van het aanbod en zo voor meer jongeren een ontmoetingsplek te creëren. Dit heeft als doel om tot een verbreding en versterking van het netwerk van jongerenwerk in Arnhem.

Ontmoeten in de wijk versterken

- Herontwikkeling ontwikkeling Thialf is afgerond en feestelijk geopend. Een plek waar nog meer mensen van 0 - 100 jaar kunnen spelen, bewegen en zijn.
- Wijkkringen (voorheen Buurtcirkels): afschalen specialistische zorg naar voorliggende voorzieningen.
- Golden Oldies Shop: een shop voor en door ouderen vanaf 55+, waar mensen koffie drinken en workshops kunnen volgen.
- Gestart is met een koffie ochtend in het Coehoorngebied. Er wordt onderzocht waar de behoefte ligt in deze wijk op gebied van ontmoeting.
- In 2019 werd de Blokhut minimaal 5 dagdelen gebruikt als leer ontwikkel en ontmoetingsplek. Voor 2020 streven we naar een verdubbeling van het gebruik door en voor bewoners.

Verbeteren leefklimaat / duurzaamheid

De Blauwe Wijk Economie (Circulaire Wijk) in het Spijkerkwartier behoudt de waarde zowel maatschappelijk als financieel zoveel mogelijk in de wijk. Zij doen dit door onder andere:

- oesterzwammen te kweken op koffiedrap (van afvalstroom naar grondstof);
- buurtbaanbureau, matchen en trainen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt naar werk of zingeving;
- buurgroenbedrijf, werken in de wijk aan vergroening en klimaatadaptieve oplossingen;
- hoger onderwijs in de wijk gericht op wijkopgave vanuit de wijk in samenwerking met onder andere HAN en van Hal Larenstijn.

In het Broek worden 87 gasloze sociale woningen opgeleverd door Vivare in eerste kwartaal van 2020. Bij de ontwikkeling zijn bewoners betrokken in samenwerking met de opbouwwerker.

Parkeerplan Spijkerkwartier - In het voorjaar van 2019 is het parkeerplan geëvalueerd. Het Spijkerkwartier en de gemeente Arnhem spreken van een succesvol resultaat. De wijk beschikt over voldoende parkeerplaatsen, bewoners kunnen hun auto parkeren. Het huren van parkeerplaatsen in de Coop- en Velperpoort parkeergarage heeft hier aan bij gedragen. Door invoering van het parkeerplan is de parkeerdruk verplaatst naar nabij gelegen wijken. De wijk zoekt naar mogelijkheden om de parkeerdruk ook voor andere wijken te verminderen. Bijvoorbeeld door longterm parkeerplaatsen. In 2019 is een onderzoek gestart naar gebruik van deelauto's.

Afschalen specialistische zorg naar voorliggende voorzieningen - Gezamenlijk zijn de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams verantwoordelijk voor een zo effectief mogelijke inzet van de beschikbare instrumenten, waarbij we streven om verschuivingen te realiseren van het gespecialiseerde (individuele) naar het collectieve (algemene) domein.

Afschalen specialistische zorg naar voorliggende voorziening

- Door verbinding te leggen met organisaties en partners in het sociaal-, veiligheid- en zorgdomein zijn er projecten en samenwerkingen ontstaan die op verschillende thema's zorgen voor een vangnet of een algemene voorziening.
- De implementatie van de wijkkringen is gestart. Er zullen in totaal vier wijkkringen in twee wijken worden opgezet. Een wijkkring is gebaseerd op community building en het vergroten van de zelfredzaamheid van kwetsbare bewoners.
- Stichting RAAK - sport als middel om risico jongeren op het rechte pad te houden en te begeleiden naar een betere toekomst.
- Project 'Centrum' - Zie de toelichting bij het doel 'verbeteren leefbaarheid kwetsbare inwoners'.

Minder kinderen die opgroeien in armoede

Door samenwerking met het onderwijs en het Sociale wijkteam is project Het Fort gestart. Er is gewerkt aan thema's als zelfvertrouwen, creativiteit en zelfstandigheid. De ouders zijn positief in hun feedback. Het eerste jaar, van de drie, is succesvol afgerond. Er wordt gekeken naar een grotere locatie zodat er meer kinderen deelnemen aan het project.

Door samenwerking met Hugo de Grootschool, Paulusschool, Rozet en de cultuurmakelaar is een plan van aanpak gemaakt, waarbij er een doorgaande leerlijn is ontwikkeld. Er wordt gewerkt met leerstof dat onder schooltijd wordt aangeboden, wat verwerkt wordt na school in theater/muziek.

Er is een samenwerkingsproject van het jongerenwerk en de basisschool om kinderen in groep 8 extra te ondersteunen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-32.848	-33.182	-28.592	-31.217	-2.625
Baten	9.462	9.482	9.067	9.649	582
Saldo lasten en baten	-23.386	-23.700	-19.525	-21.568	-2.043
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	1.213	1.213
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	1.213	1.213
Gerealiseerd resultaat	-23.386	-23.700	-19.525	-20.355	-830

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-2.625	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	330	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-2.954	N	I	AR
Straatparkeren	Kosten straatparkeren.	86	V	I	BR
Afwijking overige budgetten team Leefomgeving	Overige, waaronder de correctie interne doorbelasting	-87	N	I	AR
Baten		582	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-37	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	87	V	I	AR
Straatparkeren	Opbrengsten straatparkeren.	441	V	I	BR
Overige	waaronder de correctie interne doorbelasting	91	V	I	AR

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Participatie in de wijk bevorderen

De doelstelling is om inwoners te activeren naar betaald- of onbetaald werk en/of deelname aan de samenleving.

Duurzame wijk stimuleren

We streven naar energiebeperking, verbeteren van waterafvoer, vergroenen en een schone wijk.

Keten aanpak sociaal domein bevorderen. Achterstanden bij kinderen voorkomen en aanpakken

We willen een geïntegreerde aanpak in de keten (thuis, school, buitenschools) ontwikkelen die zich onder andere richt op het wegnemen en voorkomen van achterstanden bij kinderen.

Wijkeconomie versterken

We stimuleren initiatieven van ondernemingen in de wijk, die ondersteunend zijn aan het realiseren van de gebiedsdoelen en het levensvatbaar houden van de wijk.

Openbare ruimte/verkeer met wijkregie

We willen een aantrekkelijke en veilige leefomgeving creëren in samenspraak met de inwoners.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Participatie in de wijk bevorderen

Deze doelstelling gaat over het activeren van bewoners naar betaald of onbetaald werk (meedoen naar vermogen) en op het doorontwikkelen van verschillende ontmoetingsplekken. De doelstelling om in ons gebied 60 personen uit de bijstand te laten stromen (afgeleid van de stadsbrede ambitie) hebben we niet gehaald. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de gebiedsteams van Werk en Inkomen nog niet volledig bemenst zijn en nog niet gebiedsgericht aangestuurd worden. Wel is een inloopsprek voor bewoners met vragen naar inkomensondersteuning of werk/participatie gestart. Daarvan maken deel uit medewerkers van Werk en Inkomen, wijkteams, een coach van Centrum voor Activerend Werk (CAW) en de vrijwilligerscentrale. Ook wordt op afspraak met de inwoners gezamenlijk gesproken over de beste aanpak richting participatie en/of financiële zelfredzaamheid. Er is specifieke aandacht voor statushouders in samenwerking met het integratiehuis dat zich vooral richt op de Eritrese doelgroep.

In Klarendal en Heijenoord/Lombok is de "koffiebus" ingezet om in gesprek te komen met bewoners die we anders niet makkelijk ontmoeten. Doel was om bewoners in de straat met elkaar te verbinden en te ontdekken welke behoeften er leven met betrekking tot participeren. In Heijenoord heeft dit bijvoorbeeld 15 extra maatjes voor kwetsbare bewoners opgeleverd.

Ten aanzien van de ontmoetingsplekken:

- Bakermat: uit een wijkbrede enquête bleek een hele duidelijke behoefte aan een ontmoetingsplek in de wijk. Veel bewoners hebben ook aangegeven hier zelf een rol in te willen vervullen. Dit heeft geleid tot een plan van aanpak om deze plek te creëren en een stichtingsbestuur in oprichting van bewoners uit de wijk die deze kar willen gaan trekken. Zij worden daarbij ondersteund door een aantal werkgroepen uit de wijk. De gemeente faciliteert dit proces door het beschikbaar stellen van een projectleider. Concreet betekent dit dat er nu een plan ligt om de Diaconessenkerk aan te kopen en om te vormen tot een ontmoetingscentrum.
- De Hommel: met de huidige beheerder en Rijnstad is een gezamenlijk beeld ontwikkeld over welke functie de nieuwe Hommel zou kunnen hebben. Complicerende factor was de verhuizing van Rijnstad naar het pand waardoor minder ruimte beschikbaar was voor de functie van het buurthuis. In 2019 is de omvang van het exploitatietekort helder geworden. In 2020 wordt besloten in welke mate we structureel bij willen dragen.
- De Wasplaats: we hebben De Wasplaats ondersteund in hun transformatie van sociale onderneming naar ontmoetingsplek in de wijk waardoor ze meer toegevoegde waarde hebben in de wijk en minder afhankelijk zijn van financiële ondersteuning door de gemeente. De Wasplaats neemt nu een meer centrale positie in de wijk in door hun gevarieerde programma bereiken ze meer bewoners.

Duurzame wijk stimuleren

- Binnen het gebied zijn meerdere wijken die vooroplopen in de energietransitie. Hoogstede /Klingelbeek is een versnellingswijken en Hoogkamp en Arnhem-west zijn wijken van de toekomst. Er lopen meerdere initiatieven die ondersteund worden. Het team Leefomgeving speelt een verbindende rol tussen wijk en kernorganisatie.
- Planning aanpak wateroverlast in combinatie met groot onderhoud Schaarsbergen loopt op koers. Uitvoering vindt plaats in 2020.
- Sterrenberg: zie onderdeel openbare ruimte.

Ketenaanpak sociaal domein bevorderen. Achterstanden bij kinderen voorkomen en aanpakken.

Voor de doelgroep van 0 tot 4 hebben we gewerkt aan een verbeterde vroegsignalering door aansluiting van de wijkcoach bij het consultatiebureau en op scholen. Voor de doelgroep kinderen van 4-12 jaar is een uitgebreid naschools programma opgesteld voor de kwetsbare kinderen. Het programma heeft als doel om de kinderen middelen aan te reiken om zich te kunnen ontplooiën. Het programma kent verschillende onderdelen zoals taalvaardigheid, huiswerk begeleiding, sport en aandacht voor creativiteit. Elk kind wordt gevolgd in zijn eigen ontwikkeling. De ouderbetrokkenheid is daarbij ook georganiseerd. Het programma wordt ondersteund en uitgevoerd door professionals in de wijk.

Wijkeconomie versterken

Speerpunt had betrekking op Heijenoord/Lombok. Er is hier een functionerend ondernemersnetwerk. Er is gebleken dat hier nu geen specifieke inspanningen vanuit het team Leefomgeving nodig zijn.

Openbare ruimte/verkeer met wijkregie

- Parkeerplan St. Marten/Sonsbeek: de wijk heeft gekozen voor het uitvoeren van fysieke maatregelen tegen fout parkeren/parkeeroverlast en niet voor parkeerregulering. Na een inventarisatie in de wijk zijn de fysieke maatregelen grotendeels uitgevoerd. Er is een evaluatie van het proces uitgevoerd. Deze heeft geleid tot het besluit om een wijkoverstijgende parkeerstrategie op te stellen.
- In Klarendal-zuid is een parkeeronderzoek uitgevoerd en gepresenteerd. Het vervolg daarop wordt afgestemd op de wijkoverstijgende parkeerstrategie.
- In een aantal straten is op verzoek en initiatief van bewoners betaald parkeren ingevoerd.
- Proces bewonersparticipatie voor reconstructie Apeldoornseweg is afgerond.
- Speelplan Panoramaschool is in samenwerking met bewoners opgesteld en wordt uitgevoerd.

- Veiligheid Hommelseweg: op dringende advies vanuit het team Leefomgeving is deze weg toegevoegd aan prioritaire wegen die in aanmerking komen voor herinrichting. Afhankelijk van het definitieve budget wordt een keuze gemaakt van de omvang van de herinrichting.
- Groot onderhoud Sterrenberg: naar aanleiding van het onderzoek ligt er het voornemen om tegelijk met groot onderhoud ruimte te creëren voor aanleggen van buizen voor het stelsel warmtenet
- Met de overlastgroep Klarendal, bestaande uit bewoners en professionals, is in beeld gebracht welke knelpunten er zijn met betrekking tot drugs, afvaldumping en verwarde personen. De punten die door bewoners kunnen worden opgepakt zijn ook opgepakt. Voor de zwaardere onderwerpen is in samenwerking met de afdeling Veiligheid een structuur opgezet om hier een gezamenlijke aanpak op te formuleren.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-30.315	-28.293	-25.846	-27.186	-1.340
Baten	2.334	2.255	1.553	1.724	170
Saldo lasten en baten	-27.981	-26.038	-24.292	-25.462	-1.170
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	560	560
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	560	560
Gerealiseerd resultaat	-27.981	-26.038	-24.292	-24.902	-610

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-1.340	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	382	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-1.489	N	I	AR
Overige afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Door onder andere inhuur op regulier wijkgericht werk en op diverse wijkprojecten.	-151	N	I	AR
Onderwijshuisvesting	Gebuiersbeheer MFC Klarendal.	-106	N	I	BR
Correctie interne doorbelasting		24	V	I	AR
Baten		170	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Zie de toelichting bij wijken Algemeen.	-30	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Zie de toelichting bij wijken Algemeen.	132	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de correctie interne doorbelasting.	68	V	I	AR

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuisen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Leefbare wijken

Samen met bewoners en onze partners in de wijk stemmen we vraag en aanbod van voorzieningen en ontmoetingsplaatsen beter op elkaar af. De actuele vraag van bewoners is leidend: zij geven aan dat ze ontmoetingsplekken wensen die beter passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. We faciliteren en stimuleren bewonersinitiatieven.

We organiseren gesprekken met bewoners over de leefbaarheid in de wijken, waarbij 'schoon, heel en veilig' de uitgangspunten zijn. Samen met bewoners en professionals zoeken we naar kansen, mogelijkheden en middelen die nodig zijn in de wijk.

Versterken Geitenkamp en Plattenburg

Door schulden en werkloosheid verkeren te veel bewoners in een uitzichtloze situatie. Van deze groep heeft een hoog percentage geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Ook is er sprake van laaggeletterdheid. Te veel kinderen groeien op in armoede. Deze problemen worden van generatie op generatie doorgegeven. Samen met het Sociaal wijkteam, Werk en Inkomen, woningcorporaties, onderwijs en andere betrokken partners vormen we per onderwerp een alliantie om de problematiek aan te pakken.

Minder verkeer- en parkeeroverlast

In Noordoost wordt veel verkeer- en parkeeroverlast ervaren. Waar nodig gaan we het gesprek aan met bewoners en betrokken partijen, om oplossingen te realiseren voor ervaren knelpunten.

Noordoost klimaatbestendig

Veel initiatieven van bewoners gaan over het vergroenen en verduurzamen van de (eigen) ruimte, over de energiezuinige wijk en het beperken van wateroverlast. We ondersteunen en stimuleren initiatieven van bewoners en we sluiten aan bij het programma "Duurzame Wijken".

In een aantal wijken is nog relatief weinig aandacht voor bewuste omgang met energie.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Versterken Geitenkamp - Plattenburg

In samenwerking met het cluster Werk en Inkomen is op vier terreinen ingezet:

- **Kansrijk opgroeien** - Samen met partners in de wijk heeft het team Leefomgeving in 2018 een start gemaakt met het programma Kansrijk opgroeien in Arnhem in de wijken Geitenkamp en Plattenburg. Wij hebben ingezet op het versterken van het muziek-, sport- en cultuurprogramma op basisschool De Witte Vlinder. Gefocust is op de leeftijdscategorie 4-12 jaar. In 2019 is gestart met de gezinsgerichte aanpak met behulp van de methodiek mobility mentoring (nieuwe aanpak om bewoners blijvend uit de armoede te houden). Voor de oudere de jeugd hebben we via het versterkersproject ingezet op versterken van sociale vaardigheden en het nemen van eigen verantwoordelijkheid. Tevens is de methodiek Vreedzame Wijk op de Geitenkamp voortgezet.
- **Aanpak werkloosheid** - De Vlindertuin (voormalig schoolgebouw) is behouden voor de wijk. Eén van de partijen die we vanuit het team Leefomgeving ondersteunen is stichting Recap. Deze stichting ondersteunt mensen uit de wijk (en daarbuiten) via werkervaringsplaatsen naar betaald werk. Verder zijn in dit gebouw organisaties gehuisvest die laagdrempelig en stapsgewijs bewoners kunnen activeren op weg naar (vrijwilligers)werk. In 2020 wordt het pand verbouwd zodat meer sociale ondernemers gehuisvest kunnen worden. Ook zijn collega's van Werk & Inkomen fysiek gehuisvest in de wijk. De bewoner hoeft daardoor niet naar het stadhuis maar kan in de wijk terecht. Gestart is met de oprichting van de mogelijkheid tot een buurtgroenbedrijf in samenwerking met de woningbouwcorporaties. Hiervoor is een projectleider ingezet.
- **Pilot Buurtwoning** - Dit is een gezamenlijke werkplek (woning) van waaruit professionals makkelijk de buurt bereiken. Bij de start waren de omwonenden sceptisch maar in de loop van de tijd zijn zij blij geworden met de aanwezigheid. De drempel om vragen te stellen is verlaagd en de vragen zijn toegenomen. Het voornemen is om de pilot voort te zetten in 2020 in een andere straat.
- **Project rioleringen** - Het project rioleringen is nog volop in uitvoering. Het fysieke project creëert een goede gelegenheid om met de inwoners in gesprek te raken. Ook zijn kunstenaars ingezet om op ludieke wijze hier vorm aan te geven. Daar waar nodig, is doorverwezen naar professionele ondersteuning (denk aan Sociaal wijkteam) Door de goede aanleg en infiltratie van de riolering wordt ook wateroverlast bestreden. Wij willen een plus creëren met dit project door de sociale structuur van de wijk en de wijk economie te versterken.

Minder verkeer- en parkeeroverlast

In Noord-Oost wordt veel verkeer- en parkeeroverlast ervaren. Samen met bewoners en professionals wordt gekeken naar oplossingen.

- **Saksen Weimar**: Samen met bewoners van de Saksen Weimar en Monnikenhuizen zijn de eerste stappen gemaakt om, waar mogelijk, een aantal verkeersknelpunten aan te pakken.
- **Parkeeronderzoek Alteveer Cranevelt** - De parkeerdruk rond ziekenhuis Rijnstate is hoog, zo ook in de nabijheid van Burgers' Zoo en het Openluchtmuseum. Er is een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd om mogelijke verbeteringen boven tafel te krijgen. De Werkgroep verkeer van Alteveer-Cranevelt stelt in samenwerking met de gemeente een verkeerbeheerplan op.
- **Bosweg**: De Bosweg is fysiek aangepast. Afgelopen jaar zijn metingen verricht, in 2020 zijn ook nog metingen gepland. Op basis daarvan wordt bekeken of de snelheid is gedaald en of aanvullende maatregelen nodig zijn.
- **Bronbeeklaan**: Met direct aanwonenden van de Bronbeeklaan zijn verkeersmaatregelen besproken om te komen tot veilige oversteekplaatsen. De ontwerpen zijn goedgekeurd. Het project is gestagneerd omdat er eerst een nieuwe bomenvisie werd vastgesteld. Naar verwachting zal in het voorjaar van 2020 uitvoering worden gegeven aan de voorgenomen maatregel.
- **Velperweg**: De Velperweg zat niet in de prioritering om met voorrang te worden aangepast. Er is wel een behoefte vanuit bewoners om hier aandacht aan te blijven geven omdat zij de weg als onveilig ervaren.

Leefbare wijken

Geitenkamp - Gekeken is naar de functies van de ontmoetingsplaatsen in de wijk (De Beijer, MFC De Wetering, De Vlindertuin). Aan de hand van de functies zijn verschillende gebruiksprofielen opgesteld. In de buitenruimte van de Vlindertuin is een buurtmoestuingroep actief, de moestuin is in 2019 uitgebreid.

Samen met de winkeliers, bewoners en de woningbouwcorporaties spannen we ons in om de visie op het Marktplaats te realiseren. De wens is dat het Marktplaats een karaktervol dorpsplein wordt, dat gezellige reuring geeft en waar volop gelegenheid voor ontmoeting is. De Geitenkamper kan er zijn dagelijkse boodschappen doen in een prettige dorpsachtige sfeer. Daarnaast behoudt het plein zijn speciale karakter en duidelijke identiteit. Verder wordt ingezet op vergroening en klimaatadaptatie. Dit project loopt in 2020 door.

Alteveer en Cranevelt - De Buurtfabriek is in september 2019 geopend en is een huiskamer voor de wijk, met name voor (kwetsbare) ouderen. Door dit bewonersinitiatief wordt "duurdere" dagbesteding afgeschaald naar laagdrempelige activiteiten in de wijk.

Leefbaarheids- en Veiligheidsagenda - In 2019 is voor de wijk Geitenkamp een concrete agenda opgesteld, waar in 2019 en 2020 uitvoering aan wordt gegeven. Dit gebeurt zowel op wijkniveau als op stedelijk niveau. Thema's die nu al lopen en ook in 2020 door zullen blijven lopen:

- deelname aan het overlast en zorgoverleg (OZO);
- aanpak overlast Marktplaats;

- aanpak overlast jeugdgroep Geitenkamp. Het Jongeren Toezicht Team Geitenkamp is opgericht en was succesvol in haar eerste periode. Dit project wordt gecontinueerd in 2020.
- gerichte aanpak overlastgevende straten is opgestart en wordt in 2020 daadwerkelijk uitgevoerd.

Naar aanleiding van de gesprekken met bewoners in de andere wijken in Noordoost is geconstateerd dat daar geen extra inzet nodig is. Het is gewoon prettig en goed wonen.

Noordoost klimaatbestendig

Veel initiatieven van bewoners gaan over het vergroenen en verduurzamen van de (eigen) ruimte, over de energiezuinige wijk en het beperken van wateroverlast. We ondersteunen en stimuleren initiatieven van bewoners en sluiten aan bij het programma "ArnhemAAN".

In de wijk Geitenkamp zijn energiecoaches ingezet. In 2019 zijn huishoudens in en rondom de Dr. Bosstraat ondersteund om de energierekening omlaag te krijgen.

Initiatiefgroep Beek op de Paasberg - Bewoners zetten zich in voor fysieke en functionele kwaliteitsverbetering van de Paasbergbeek/Beekdal. Concreet betekent dit:

- herstel van de natuurlijke waterhuishouding en de daarbij behorende natuur- en biodiversiteitontwikkeling,
 - versterking van de landschappelijke samenhang van het beekdal.
 - transformatie van de huidige, beperkte functionaliteit (scholen en sportclubs) naar een 'open' multifunctionaliteit.
- Afgelopen jaar is samen met een projectleider vanuit de gemeente een aanzet gegeven om de visie verder te brengen. Het is een complex proces omdat alle disciplines bijeenkomen. Samen met bewoners is/wordt het traject uitgelijnd.

Rioleringsproject Geitenkamp: Uitvoering van het stedelijk project Riolering in de Geitenkamp met als doel vervanging oude riolering en betere waterafvoer en infiltratie ter voorkoming wateroverlast en klimaatadaptatie in Arnhem-Noord. Vanuit het project worden bewoners en kinderen betrokken bij het thema wateroverlast en de inrichting.

Alteveer-Cranevelt: Deze wijk doet mee met de "wijk van de toekomst" in het kader van duurzaamheid onder andere 'van het gas af'. Het team Leefomgeving ondersteunt daar waar nodig.

Velperweg e/o: Bewonersinitiatieven zoals vergroening daken zijn ondersteund vanuit het team Leefomgeving.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-24.218	-24.208	-21.289	-22.438	-1.149
Baten	2.130	2.067	1.554	1.720	166
Saldo lasten en baten	-22.088	-22.142	-19.735	-20.717	-983
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	514	514
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	514	514
Gerealiseerd resultaat	-22.088	-22.142	-19.735	-20.204	-469

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-1.149	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	471	V	I	AR
MFC Bonte Wetering	Hogere kosten voor onderhoud en aanpassingen.	-120	N	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-1.390	N	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-110	N	I	AR en BR
Baten		166	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-21	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	101	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	86	V	I	AR en BR

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Vergroten van betrokkenheid bewoners bij elkaar en hun leefomgeving

We willen de relatie en begrip tussen buurtbewoners onderling en de binding van buurtbewoners met hun woonomgeving versterken. Voor het prettig (samen) leven in een wijk is het van essentieel belang om je verbonden te voelen met je omgeving en je buurtbewoners. Dit is ook de basis voor bewoners om zich betrokken te voelen en verantwoordelijkheid te nemen voor hun (sociale) omgeving.

In sommige buurten wordt nog te weinig verbinding tussen bewoners onderling en hun omgeving gezien. Hiervoor zijn uiteenlopende redenen zoals een hoog verloop van bewoners, bewoners met veel verschillende achtergronden, een grote concentratie van mensen met sociaal maatschappelijke problemen en een matig onderhoud en inrichting van de omgeving.

Het doel is een grotere betrokkenheid van bewoners bij elkaar en bij hun eigen leefomgeving. Deze basis is nodig om verder te kunnen bouwen aan het verhogen van (arbeids)participatie, verhogen sociale cohesie en het vergroten van het gevoel van eigenaarschap voor hun eigen straat en buurt.

Verbeteren samenwerking tussen buurtpartijen rondom diverse buurtplekken

We investeren in het verbeteren van de samenwerking tussen buurtpartijen onderling en de rol die zij kunnen spelen bij de diverse buurtplekken.

Impuls geven aan de samenwerking tussen professionals voor een integrale aanpak van grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte

Veel bewoners ergeren zich eraan hoe hun directe leefomgeving eruit ziet en de wijze waarop een deel van de inwoners zich in de openbare ruimte gedraagt. Niet iedereen voelt zich in staat om zelf iets te ondernemen om hier iets aan te doen of medebewoners hierop aan te spreken.

Door de samenwerking tussen professionals in de wijk een nieuwe impuls te geven wil het team Leefomgeving samen met hen een integrale wijkaanpak ontwikkelen die bewoners zoveel mogelijk betreft bij het terugdringen

van de ervaren verloedering. Hierbij zoeken we aansluiting bij de veiligheidsagenda die per wijk/gebied opgesteld gaat worden.

Vergroten ontwikkelkansen van kinderen in Presikhaaf door integraal, samenhangend en vraaggericht aanbod

In Presikhaaf wonen veel kinderen in een moeilijke sociaal maatschappelijke positie die minder kansen krijgen dan hun leeftijdsgenootjes elders in de stad. De doelstelling is om de ontwikkelkansen voor kinderen in Presikhaaf te vergroten door middel van een vraaggericht aanbod wat aansluit bij de behoeften van kinderen en hun ouders. Ook voor kinderen die buiten de wijk naar school gaan. Hierbij richten we ons op kinderen vanaf de geboorte tot en met de overgang naar de middelbare school. De thema's gezonde leefstijl, het beter benutten van de talenten van kinderen en het verbeteren van de ouderbetrokkenheid hebben hierbij specifieke aandacht.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Vergroten van betrokkenheid bewoners bij elkaar en hun leefomgeving

Het team Leefomgeving heeft, naast het ondersteunen van de buurthuizen in de wijk, geïnvesteerd in de ondersteuning van verschillende buurtpartijen en buurtgerichte organisaties. Zo is met Motel Spatie een proces gestart om hen een structurele basis te bieden voor sociaal maatschappelijke activiteiten en heeft stichting Vitanos samen met wijkpartners een serie van buurtmaaltijden georganiseerd op verschillende locaties binnen de wijk. Ook is stichting Burenhulp voor Elkaar ondersteund bij de voortzetting en borging van haar activiteiten.

Verbeteren samenwerking tussen buurtpartijen rondom diverse buurtplekken

Het team Leefomgeving heeft buurthuis De Overkant sinds de zomer van 2019 verhuurd aan de nieuw opgerichte stichting De Overkant. De locatie is samen met verschillende actieve buurtorganisaties heropend als "Huis van de Buurt" en is goed op weg om een bruisend hart van de buurt Presikhaaf III te worden.

Voor buurthuis De Oosthof is geïnvesteerd in een professioneel beheerder en zijn afspraken gemaakt over hoe we verder gaan werken aan de behoeftes van de bewoners van Over het Lange Water op het gebied van ontmoeten.

Impuls geven aan de samenwerking tussen professionals voor een integrale aanpak van grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte

Het team Leefomgeving heeft het afgelopen jaar de eerdere aanpak van grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte geïncorporeerd in de nieuwe veiligheidsagenda van de wijk Presikhaaf. In 2019 zijn we hiervoor in gesprek gegaan met buurtbewoners en professionals over veiligheid en leefbaarheid in Presikhaaf III. De opbrengsten hiervan zijn gebundeld in de veiligheidsagenda.

Vergroten ontwikkelkansen van kinderen in Presikhaaf door integraal, samenhangend en vraaggericht aanbod

Het team Leefomgeving heeft ingezet op het verder ontwikkelen en uitbreiden van het netwerk kansen voor kinderen samen met partners uit de wijk en ouders. Samen met wijkpartners is gewerkt aan een kader voor samenwerking en het opzetten van pilots voor specifieke onderwerpen. Deze duurzame samenwerking draagt bij aan verbetering van de kwaliteit van het aanbod voor jeugd en hun ouders, die weer bijdraagt aan het vergroten van kansengelijkheid.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-23.829	-24.454	-21.892	-26.631	-4.739
Baten	2.655	2.530	2.130	2.008	-122
Saldo lasten en baten	-21.174	-21.924	-19.762	-24.623	-4.861
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	2.068	2.068
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	2.068	2.068
Gerealiseerd resultaat	-21.174	-21.924	-19.762	-22.555	-2.793

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-4.739	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	284	V	I	AR
Vacatureruimte	Vacatureruimte op de formatie van wijkmanagers.	205	V	I	AR
MFC Presikhaaf	Doorloop van herstel bouwfouten vanuit 2018. Het gebouw is vijf jaar geleden opgeleverd en de kosten zijn niet meer verhaalbaar op de aannemer omdat deze failliet is gegaan. Het nadeel komt ten laste van de BR Vastgoed.	-467	N	I	BR
MFC Presikhaaf	Voordeel door lagere lasten voor gebruikers- en bedrijfsexploitatie. Hier staan lagere doorberekende servicekosten tegenover (zie baten).	66	V	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-5.040	N	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de correctie interne doorbelasting.	213	V	I	AR en BR
Baten		-122	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo van diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-30	N	I	AR
MFC Presikhaaf	Nadeel door lagere doorbelaste servicekosten omdat de kosten lager uitvallen (zie ook lasten).	-72	N	I	BR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo van diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	91	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de correctie interne doorbelasting.	-111	N	I	AR en BR

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Goed functionerende ontmoetingsplekken in de wijk

Om mee te kunnen doen in de samenleving en daardoor onder andere eenzaamheid te bestrijden en de onderlinge betrokkenheid in de buurt te vergroten, is het belangrijk om aantrekkelijke en laagdrempelige ontmoetingsplekken in de wijk te hebben. Inzet op dit thema vindt onder meer plaats door het creëren van nieuwe en verbeteren van bestaande (mobiele) ontmoetingsplekken.

Vergroten gevoel van sociale en fysieke veiligheid

We streven ernaar om de beleving van veiligheid in sommige delen van Malburgen te verhogen.

Meer inwoners op basisniveau Nederlandse taal

Malburgen kent relatief veel inwoners die laaggeletterd zijn en/of de Nederlandse taal niet voldoende beheersen.

Gelijke kansen voor jeugd in de wijk. Een afgestemd en integraal aanbod

De inzet is het voortzetten van de pilot jeugd Malburgen: Maatwerk leveren aan jongeren die in Malburgen opgroeien. Doelgroep is de kwetsbare groep jongeren van > 10-12 jaar. Op basis van deze pilot formuleren we de maatschappelijke opgave opnieuw. Hier worden geschikte partners bij gezocht middels een voor de gemeente Arnhem nieuwe manier van aanbesteden/subsidiëren. Ook zetten we in om Kansrijk opgroeien uit te voeren: Wijkgerichte uitvoering geven aan plan Kansrijk opgroeien.

Meer inwoners participeren

De doelstelling is het vergroten van (arbeids)participatie van inwoners.

Inwoners met dreigende financiële problemen komen eerder in beeld en worden ondersteund in de aanpak hiervan

In Malburgen leven veel inwoners die rond moeten komen van het sociaal minimum. Er zijn relatief veel inwoners met schulden. Het is belangrijk te onderzoeken hoe in de toekomst betalingsachterstanden kunnen worden voorkomen.

Preventieve gezondheid

Malburgen kent relatief veel inwoners met overgewicht en/of een ongezonde levensstijl die zich kan uiten in allerlei (fysieke) problemen. Het is belangrijk om bewoners de mogelijkheid te geven in hun directe omgeving (onder begeleiding) te sporten en te bewegen en geholpen te worden bij keuzes met betrekking tot voeding en levensstijl.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Vergroten gevoel van sociale en fysieke veiligheid

Winkelcentrum De Drieslag - De onderliggende projecten Vitaal, Veilig en Verzorgd lopen naast elkaar maar vormen uiteindelijk één geheel, namelijk een aantrekkelijker en veilig winkelcentrum voor de wijk. Hier zijn de ondernemers en vastgoedeigenaren een belangrijk onderdeel van.

- Veilig: er worden vanaf november 2019 straatcoaches ingezet;
- Vitaal & Verzorgd: de onderlinge samenwerking van de ondernemers is sterk verbeterd (er worden plannen voor verbetering gemaakt). Er wordt een gezamenlijke koers uitgezet voor de toekomst.

Vissenbuurt - Naast de aanpak van de sociale kant met betrekking tot leefbaarheid (welke gezien de heersende problematiek doorloopt in 2020) is er vanaf november ook gekozen voor de hardere aanpak. Onder leiding van een externe deskundige zijn meerdere gezinnen in beeld gebracht en wordt er samengewerkt met het Veiligheidshuis en de Regionale Informatie en Expertise Centra (RIEC).

Gelijke kansen voor jeugd in de wijk. Een afgestemd en integraal aanbod.

Voor de basisschoolleeftijd hebben we Kansrijk Opgroeien verdeeld over drie wijkdelen (West, Oost-Noord en Oost-Zuid). Samen met wijkpartners, waaronder scholen, zijn stuurgroepen gevormd die inhoud geven aan het programma Kansrijk Opgroeien. We hebben een aanzet gegeven om in 2020 tot een brede integrale visie op jeugd te komen, Kansrijk Opgroeien is onderdeel van deze visie.

Inwoners met dreigende financiële problemen komen eerder in beeld en worden ondersteund in de aanpak hiervan

We hebben Achter De Voordeur (outreaching maatschappelijke aanpak) verder voortgezet om zo vroeg mogelijk financiële problemen bij inwoners te signaleren en hen toe te leiden naar de bestaande voorzieningen (schulddienstverlening).

Meer inwoners op basisniveau Nederlandse taal

De taalcoördinator heeft het aanbod in Malburgen in kaart gebracht. De verschillende aanbieders zijn met elkaar verbonden zodat bewoners naar het juiste aanbod geleid kunnen worden. Er is een pilot gestart om NT1-ers in beeld te krijgen. Verder is er gewerkt aan een communicatiecampagne die in 2020 verder vorm krijgt (dit komt voort uit de stedelijke aanpak).

Goed functionerende ontmoetingsplekken in de wijk

Veerpolderstraat: er is een collegebesluit genomen in september 2019 voor het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek naar mogelijkheden van sociaal-maatschappelijke vastgoedontwikkeling op locatie Veerpolderstraat 126-128. De voorbereidingen en start hebben in het laatste kwartaal 2019 plaatsgevonden. Dit onderzoek loopt door in 2020, tot uiterlijk 1 oktober 2020.

Huis vóór de Wijk: Het Huis vóór de Wijk heeft sinds oktober een eigen stichting en het beheer is door 15 vrijwilligers ingevuld van maandagmorgen 9.00 uur t/m zondagavond 23.00 uur. Deze vrijwilligers komen uit de wijk. Daarnaast zijn de verbouwplannen gereed en wordt er hard gewerkt aan de financiering hiervan. Voor wat betreft de invulling/bezetting van de activiteiten en professionals krijgt dit steeds meer vorm. Dit wordt ondersteund met een website (bijvoorbeeld ruimtes reserveren, welke activiteiten vinden er plaats). Verdere doorontwikkeling vindt plaats in 2020.

Meer inwoners participeren

In Immerloo voeren de woningcorporaties een project uit waarin mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt worden gestimuleerd om aan het werk te gaan en mee te werken aan de onderhoudswerkzaamheden aan de flats. Hierin vindt een samenwerking plaats met Werk & Inkomen. Dit geldt ook voor een nieuw participatieproject in Huis voor de Wijk op het gebied van schoonmaak, gastheer-/gastvrouwschap en beheer. Dit ligt op koers. Verdere samenwerking met de (nieuwe) gebiedsteams van Werk & Inkomen moet in 2020 verder van de grond komen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-36.009	-36.561	-33.067	-32.341	726
Baten	4.435	4.511	3.906	3.802	-104
Saldo lasten en baten	-31.573	-32.050	-29.161	-28.539	622
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	305	305
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	305	305
Gerealiseerd resultaat	-31.573	-32.050	-29.161	-28.234	927

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		726	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	1.237	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-838	N	I	AR
Overige afwijkingen budgetten team Leefomgeving	Overige, waaronder correctie interne doorbelasting	69	V	I	AR
Onderwijshuisvesting	Gebruikersbeheer MFC De Spil en Malburgen.	258	V	I	BR
Baten		104	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-43	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Zie de toelichting bij Wijken centraal.	144	V	I	AR
Overige afwijkingen budgetten team Leefomgeving	Overige, waaronder correctie interne doorbelasting	3	V	I	AR

Schuytgraaf, Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Multifunctionele ontmoetingsfuncties

Ter bevordering van de sociale cohesie zijn ontmoetingsfuncties van belang in het gebied.

(Vrijwilligers)organisaties in de wijk Schuytgraaf hebben behoefte aan multifunctionele, betaalbare plekken voor diverse doeleinden en doelgroepen. In de wijk Elderveld ondersteunen we tijdelijk bestaande partijen die moeite hebben om goed samen te werken.

Veilige en prettige openbare ruimte

Op een aantal plekken in het gebied wordt de verkeersveiligheid als slecht ervaren. In overleg met bewoners en samenwerkingspartners zetten we - wanneer nodig - verkeerskundige aanpassingen in (oversteek singels/ hoofdwegen, winkelcentra en scholen). Tevens hebben we aandacht voor openbare ruimte Station Zuid: in samenwerking met bewoners en partners wordt een integrale aanpak georganiseerd om veiligheid en leefbaarheid in dit gebied te waarborgen. Specifiek in Elderveld wordt aandacht gevraagd voor woninginbraken en loslopende honden.

Minder problematische schulden en echtscheidingen

Bij het Sociale wijkteam en sociale partners in Schuytgraaf zijn veel nadelige gevolgen van vechtscheidingen en schulden bekend. Bijkomend aandachtspunt zijn de jeugdigen die hierdoor in de problemen komen. Specifiek voor Schuytgraaf starten we met het programma de '3 O's (ontmoeten, opgroeien en opvoeden)'.

Doorontwikkeling van kinderwijk naar jongeren- /ouderenwijk verdient aandacht. In het gebied zetten we preventief in om jongeren te begeleiden.

Ouderen wonen prettig in hun buurt

We zetten in op een (preventieve) aanpak op onderwerpen als eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen. Samen met bewoners, Sociaal wijkteam, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en andere partners wordt de benodigde inzet hierop georganiseerd. Dit speerpunt geldt met name voor de wijk Elderveld.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Multifunctionele ontmoetingsfuncties

MFC Schuytgraaf De Salamander is niet langer een Multifunctioneel Centrum (MFC) voor bewonersontmoeting, maar is een school geworden. MFC De Omnibus zit volledig vol. Hier is geen ruimte beschikbaar. De Buitenplaats geeft wat mogelijkheden. De Huiskamer is met de komst van een nieuwe exploitant van een maatschappelijke naar meer commerciële doelstelling (met de daarbij behorende prijsverhoging) gegaan. We krijgen met grote regelmaat vragen om extra ontmoetingsruimte maar ook vragen van bijvoorbeeld een praktijk voor logopedie/fysiotherapie dat er geen enkele ruimte beschikbaar is in Schuytgraaf.

Wijkcentrum Elderveld heeft een herprogrammering ondergaan en is nu beter toegankelijk voor professionals en bewoners. Er is vanuit Rozet een kleine bibliotheek ingericht. Werk & Inkomen, politie en het Sociaal wijkteam houden er spreekuren. Met behulp van opbouwwerk is de ontmoetingsfunctie voor bewoners verder opgepakt en uitgewerkt.

Veilige en prettige openbare ruimte

In Schuytgraaf worden de wensen op het gebied van de openbare ruimte voor een groot deel meegenomen in de bouwontwikkelingen die er plaats vinden. Wel krijgen we vragen over aanleg van meer speelvoorzieningen. Een aantal vragen om betere/ meer speelvoorzieningen zijn gehonoreerd. Daarnaast is de openbare ruimte rondom station Arnhem-Zuid een knelpunt. Hoewel er aandacht is voor het opruimen van weesfietsen is nog meer nodig om op het onderhoudsniveau A te komen.

Wat betreft Elderveld krijgen we regelmatig vragen over met name de verkeersvoorzieningen. Samen met bewoners is gekeken naar en gewerkt aan oplossingen voor de plaatselijke problematiek. In de Briellehof/Kaaghof is een inwonersinitiatief gestart om met behulp van subsidie groencompensatie (zonnepanelen Rivierenland) de waterhuishouding door middel van onder andere vergroening te verbeteren.

Minder problematische schulden en echtscheidingen

In Schuytgraaf worden voor ouders met echtscheidingsproblematiek KIES-trainingen gehouden. Deze zijn gericht op begeleiding bij echtscheidingen. Er is contact gelegd met Over-Rood om zzp-ers met schuldenproblematiek te begeleiden. Gemeentebreed zijn enkele initiatieven opgestart die ook in Schuytgraaf plaatsvinden (onder andere Dullertstichting, Oprécht, Presikhaaf University). De complete inventarisatie die nodig was op het gebied van opgroeien en opvoeden is in opdracht van team Leefomgeving door Spectrum Elan afgerond. De daaruit voortvloeiende acties zijn, waar van toepassing, opgestart.

In Elderveld hebben we in het wijkcentrum Elderveld inloopsprekuren georganiseerd door Werk & Inkomen en het Sociaal wijkteam om bewoners bij schuldenproblematiek en arbeidsparticipatie te begeleiden.

Ouderen wonen prettig in hun buurt

We hebben 3 initiatieven laten opstarten: Age Friendly Cultural City, Virtual Reality en De Tuyn. Dat laatste als pilot en in samenwerking met Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA). De pilot wordt doorgezet als stedelijke voorziening. Beide eerdergenoemde projecten vallen onder de verantwoordelijkheid van het Kunstbedrijf en zijn onvoldoende opgepakt in 2019. Dat gebeurt wel in 2020.

Ouderen kunnen overigens prima terecht bij de dagopvang van SWOA (De Gaanderij) en zijn hier ook tevreden over. Helpende handjes, een initiatief van het bewonersoverleg Elderveld, zorgt ervoor dat thuiswonende ouderen geholpen worden bij klussen in huis.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-25.545	-21.920	-23.257	-25.512	-2.255
Baten	3.397	2.700	2.190	2.574	384
Saldo lasten en baten	-22.148	-19.219	-21.067	-22.938	-1.870
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	1.071	1.071
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	1.071	1.071
Gerealiseerd resultaat	-22.148	-19.219	-21.067	-21.867	-799

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-2.255	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	550	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-2.546	N	I	AR
Overige afwijkingen m.b.t. budgetten TLO	Overige. Waaronder correctie interne doorbelasting	66	V	I	AR
Onderwijshuisvesting	Gebruikersbeheer MFC (zie ook baten).	-325	N	I	BR
Baten		384	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-12	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	100	V	I	AR
Overige afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Overige. Waaronder correctie interne doorbelasting	-17	N	I	AR
Onderwijshuisvesting	Gebruikersbeheer MFC (zie ook lasten).	313	V	I	BR

De Laar, Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Bewonersparticipatie bevorderen

Het doel is om de betrokkenheid van bewoners te versterken door nieuwe vormen van bewonersparticipatie uit te proberen (experimenten). Dit is belangrijk voor het gebied om goede beslissingen te nemen over de aandachtspunten.

Bewoners doen mee

Het aandeel mensen in De Laar dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is de laatste jaren naar verhouding sterk gestegen. Meedoen in de nabije omgeving is een stimulans voor mensen om zich te ontwikkelen. Werk & Inkomen, het Sociaal wijkteam en het team Leefomgeving werken hierop samen.

Prettige openbare ruimte

Ontmoetingsplekken, groen, spelen, afval, verlichting en veilige wegen zijn belangrijke items in het gebied. Bewonersprojecten in dit kader worden ondersteund.

Zorg voor elkaar, eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen

We zetten in op (preventieve) aanpak op onderwerpen als eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen. Samen met bewoners, Sociaal wijkteam, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en andere partners wordt de benodigde (preventieve) inzet georganiseerd.

Op armoede en daarmee samenhangende jeugdproblematiek wordt samen met wijkpartners ingezet. Met als doel dat armoede geen reden meer is om niet mee te kunnen doen in de maatschappij. Hierbij wordt aangesloten bij het programma Kansrijk Opgroeien.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Bewonersparticipatie bevorderen

Bewonersparticipatie is belangrijk voor de sociale samenhang in het gebied. Ook biedt het programma Van Wijken Weten kansen voor bewoners om meer invloed te hebben op hun directe leefomgeving. Individuele vragen of initiatieven worden nu beter samengebracht, zodat er meer verbinding tussen bewoners ontstaat. In Elden is vorm gegeven aan een nieuw dorpsplatform en in De Laar zijn nieuwe werkgroepen opgestart. De thema's die zijn opgepakt en waar aan gewerkt wordt zijn: AED dekkend netwerk, buurtpreventie, duurzaamheid & energietransitie en kunst & cultuur. De werkgroep 'De Laar Schoon' heeft zich verder ontwikkeld.

Bewoners doen mee

Op het gebied van arbeidsparticipatie is ingezet op de pilot 'Huisbezoeken De Laar'. Er zijn een 30-tal bewoners met een participatie-uitkering (trede 3) bezocht door de werkcoach van Werk & Inkomen en de wijkcoach van het Sociaal wijkteam. Deze pilot is succesvol verlopen. Een deel is duurzaam aan het werk of is op een andere manier weer actief (onder andere ontwikkeltraject, vrijwilligerswerk). Deze werkwijze wordt daarom in 2020 verder uitgewerkt in de werkafspraken tussen Werk & Inkomen en het Sociaal wijkteam.

Prettige openbare ruimte

Een prettige openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. In het gebied zijn een aantal speelplekken en groenvakken opgeknapt. De groenaannemer sluit ook meer aan bij de initiatieven van bewoners. Werkgroep De Laar Schoon heeft veel initiatieven ondernomen om de wijk schoon te houden. Steeds meer bewoners raken hierbij betrokken.

Er is een onderzoek uitgevoerd naar de gebruikersmogelijkheden van Sporthal De Laar-West. Deze plek heeft mogelijkheden om de ontmoetingsfunctie in de wijk te versterken. De positieve uitkomsten geven aanleiding om dit verder met de bewoners en gebruikers vorm te geven.

Het thema Leefbaarheid en Veiligheid is tijdens een bewonersavond besproken. De belangrijkste uitkomsten zijn: verloederend, jeugdoverlast, verkamering en verkeer. In samenwerking met bewoners wordt er gezocht naar een juiste aanpak.

Zorg voor elkaar, eenzaamheid, dementie en langer thuis wonen

Samen met bewoners en andere partners in de wijk is ingezet op de volgende sociale thema's:

- Kansrijk opgroeien - Programma van 4-12 jaar is op beide scholenlocaties uitgerold. Partijen werken samen op het vergroten van kansen voor de kinderen die in het gebied wonen en ondersteuning kunnen gebruiken omdat er thuis weinig financiële middelen zijn. De naschoolse programma's zijn gericht op persoonlijke ontwikkeling en ervaringen opdoen.
- Programma 12+ is vormgegeven vanuit het jongerencentrum Motion. Binnen dit programma is huiswerkbegeleiding een belangrijk onderdeel, maar ook hier is er aandacht voor persoonlijke ontwikkeling.
- Taal - In De Laar bleek een behoefte aan taalontwikkeling. In samenwerking met het Sociaal wijkteam is een taalgroep in De Laar opgestart. Deze wordt goed bezocht en zeer gewaardeerd.
- Elden met Elkaar - Bewoners in Elden hebben samen met de Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) het project 'Elden met Elkaar' voortgezet. Een laagdrempelige dagvoorziening in het dorps huis waar ouderen onder begeleiding hun vaardigheden langer kunnen behouden. Ambities zoals dementievriendelijk dorp worden in het project meegenomen en zullen in 2020 verder vorm krijgen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-17.408	-17.461	-14.946	-16.961	-2.015
Baten	1.980	1.563	1.221	1.277	56
Saldo lasten en baten	-15.428	-15.898	-13.725	-15.684	-1.959
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	1.149	1.149
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	1.149	1.149
Gerealiseerd resultaat	-15.428	-15.898	-13.725	-14.535	-810

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-2.015	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	441	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-2.774	N	I	AR
Overige afwijkingen budgetten team Leefomgeving	Overige.	318	V	I	AR
Baten		56	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-15	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	80	V	I	AR
Overige afwijkingen budgetten team Leefomgeving	Overige.	-9	N	I	AR

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg/Holthuizen. Een beknopte beschrijving van de wijkenmerken per wijk is in [Staat van de stad](#) opgenomen.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Bewegen en ontmoeten in de wijk stimuleren

Het streven is aantrekkelijke en makkelijk te gebruiken beweeg- en ontmoetingsplekken voor alle bewoners.

Duurzame wijk stimuleren

In het gebied Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg is er veel aandacht voor duurzaamheid. Er wordt ingezet op het verminderen van hittestress (onder andere door vergroening). Daarnaast geven we voorlichting over (kostenbesparende) duurzame maatregelen.

Meer inwoners participeren

We stimuleren en initiëren projecten in de wijk, in nauwe samenwerking met bewoners en partners in de wijk, met als doel dat meer bewoners kunnen meedoen en hun sociaal netwerk kunnen vergroten.

Veiligheid in de wijk vergroten

Veiligheid is een onderwerp dat zowel fysiek als sociaal speelt. Voorlichting van bewoners en aanpassingen in de openbare ruimte vergroten de veiligheid en versterken het gevoel van veiligheid. Met signalen van het Sociaal wijkteam realiseren we voorliggende voorzieningen.

Wat hebben we gedaan

Prestatiedoelen

Bewegen en ontmoeten in de wijk stimuleren

In 2019 is er veel gedaan op het gebied van bewegen en ontmoeten. In alle wijken zijn daarbij diverse fysieke, maar ook programmatische zaken gerealiseerd. Er zijn twee speeltuinen gerealiseerd in Kronenburg, en één in Vredenburg. Daarnaast is in Vredenburg gestart met een programma om kinderen te stimuleren om samen en buiten te spelen. Dit programma wordt in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem gerealiseerd en wordt in 2020 uitgerold naar Rijkerswoerd en Kronenburg.

In Rijkerswoerd worden er gesprekken gevoerd voor de realisatie van een pumptrack/skatebaan. Dit naast de ontwikkelingen rondom Sportcentrum Rijkerswoerd.

In Kronenburg worden de mogelijkheden om te ontmoeten onderzocht. In 2020 hopen we hier concreet invulling aan te geven.

Ontmoetingsplekken in de wijken Rijkerswoerd en Kronenburg hebben in 2019 veel aandacht gekregen. Hiermee gaan we in 2020 verder.

Duurzame wijk stimuleren

In 2019 hebben wij LIJN2030 ingezet in de wijk. LIJN2030 is een elektrisch volkswagenbusje dat op verschillende plekken in de wijk gezet wordt om zo met bewoners in gesprek te komen over wat er voor hen belangrijk is.

Naast de goede gesprekken die hier met bewoners gevoerd werden is er ook voorlichting gegeven. Hierbij worden onder andere flyers met energie bespaartips uitgedeeld en we brengen mensen in verbinding met Aanjagers voor energiescans in hun woning.

Er zijn diverse activiteiten geweest (onder andere presentaties in wijkplatforms, klimaatcafé in Rijkerswoerd, de wethouder is op verschillende plekken aanwezig geweest) om dit onderwerp bij bewoners onder de aandacht te brengen.

In Rijkerswoerd is door bewoners - met ondersteuning van de gemeente - een klimaatcafé georganiseerd om kansen voor energietransitie en klimaatadaptatie samen op te pakken.

Meer inwoners participeren

Het aantal bewonersinitiatieven zien wij stijgen. Bewonersinitiatieven vergroten de sociale samenhang en betrokkenheid in de wijk. Daarom bieden wij daar waar nodig ondersteuning in de vorm van budget en verbindingen leggen met partners in de wijk. Wij denken dat de slagingskans van wijkinitiatieven het grootst is als het initiatief bij de bewoners ligt. Daar waar bewoners niet zelf met de initiatieven komen, maar er wel behoefte gezien wordt, hebben we dit aangejaagd door onder andere een opbouwwerker in te zetten of zelf met bewoners in gesprek te gaan. Wij zien ook dat ons vrijwilligersbestand daardoor gegroeid is.

In 2019 zijn acties uitgezet/voortgezet ter stimulering van de werkgelegenheid. Hierbij valt te denken aan de Stadslandbouw in Rijkerswoerd, langdurig werklozen zijn uitgenodigd voor een gesprek met Sociale wijkteams, Werk & Inkomen en UWV.

Veiligheid in de wijk vergroten

- Op het gebied van veiligheid in de wijken zien we een lichte afname van het aantal onveilige plekken. Hierin zetten we, in samenwerking met partners, in de wijk stappen.
- Na een derde vandalistische actie is de jongerenontmoetingsplek (JOP) in Rijkerswoerd verwijderd. Er wordt nagedacht over een alternatief.
- Er zijn op diverse plaatsen tijdelijk matrixborden geplaatst om bestuurders te attenderen op hun rijgedrag. De politie heeft ook flitsacties uitgevoerd.
- Bij het sportcentrum Rijkerswoerd was sprake van een onveilige situatie door gebrek aan parkeerplaatsen. Daarom zijn extra parkeerplaatsen aan de achterzijde gerealiseerd zodat deze auto's de wijk niet meer in gaan. Bij de Lea Dasberg school is een onveilige situatie voor fietsers en brommers aangepast waardoor deze veiliger is.
- De enquête rondom de Rijnlandflat is uitgevoerd. In 2020 gaan we verder met de uitkomsten van het onderzoek.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Middelen					
Lasten	-26.835	-27.454	-22.250	-26.014	-3.764
Baten	2.217	2.100	1.143	1.348	205
Saldo lasten en baten	-24.618	-25.355	-21.107	-24.666	-3.559
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	1.537	1.537
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	0	0	0	1.537	1.537
Gerealiseerd resultaat	-24.618	-25.355	-21.107	-23.129	-2.022

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-3.764	N		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	303	V	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-4.124	N	I	AR
Overige afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving		57	V	I	AR
Baten		205	V		
Afwijkingen m.b.t. budgetten team leefomgeving	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	-23	N	I	AR
Afwijkingen m.b.t. budgetten Sociale wijkteams	Saldo diverse afwijkingen. Zie de toelichting bij Wijken algemeen.	112	V	I	AR
Overige afwijkingen m.b.t. budgetten team Leefomgeving		116	V	I	AR

Stad

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 10 stedelijke programma's:

- R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening
- R1 Veiligheid
- R2 Verkeer, vervoer en waterstaat
- R3 Economie
- R4 Educatie
- R5 Cultuur, recreatie en sport
- R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning
- R7 Gezondheid en milieu
- R8 Wonen en ruimte
- R9 Financiën en bedrijfsvoering

Algemeen bestuur en publieke dienstverlening

Arnhem wil een faciliterende netwerkgemeente zijn die openstaat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein, zowel vanuit de stad als vanuit de wijken. De raad en het college zijn gericht op een transparant, democratisch bestuur met de focus op de nieuwe koers voor meer wijksturing. Daarnaast werkt Arnhem samen in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband. Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer gericht is op digitale dienstverlening. Bij klantcontacten ligt de focus op een klantvriendelijke benadering.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Gemeenteraad

Arnhem speelt in op nieuwe ontwikkelingen in de samenleving, als netwerkgemeente die betrokkenheid van inwoners bij maatschappelijke opgaven en initiatieven vanuit de stad of de wijken in het publieke domein omarmt. Met de ingezette wijksturing heeft de raad een ferme stap gezet op weg naar een andere verhouding tussen raad, wijken en inwoners. Meebewegen met deze ontwikkeling is een belangrijke ambitie van de nieuwe raad. Om deze goed te kunnen vormgeven, versterkt de raad zijn kaderstellende rol. Mede door in te zetten op een begroting die SMART vorm gegeven is. Hierbij moet helder worden hoe de aanpak en financiële middelen welk doel beogen. De raad streeft naar een positieve, constructieve samenwerking tussen de raadsfracties onderling en tussen raad en college.

Rekenkamer

De rekenkamer beoogt de gemeenteraad te ondersteunen bij zijn controlerende taak door elk jaar enkele grotere en kleinere onderzoeken uit te voeren op basis van de vragen vanuit de raad en de politieke actualiteit.

Griffie

De griffie spant zich in voor verdere verbetering van de uitoefening van haar kerntaken om de gemeenteraad te ondersteunen in zijn kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken en verantwoordelijkheden.

College van burgemeester en wethouders

In juni 2018 is het college van burgemeester en wethouders gestart. Er is een Coalitieakkoord 2018-2021 opgesteld. De afspraken uit dit Coalitieakkoord zijn in de MJPB 2019-2022 verwerkt. De ambitie is om de komende jaren te komen tot een andere opzet van de begroting, Arnhemmers kunnen hierdoor beter worden geïnformeerd. Het college vindt het belangrijk om een goede relatie met de raad te hebben. Het gezamenlijk verder verbeteren van de begroting is hier een voorbeeld van.

Regionale en andere bovenlokale lichamen

Arnhem streeft waar nodig en nuttig naar intensieve samenwerking in de regio. Arnhem draagt tevens bij aan versterking van de economische vitaliteit binnen het stedelijk netwerk Arnhem-Nijmegen.

Publieke dienstverlening

Arnhem blijft zich actief inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers.

Wat hebben we gedaan

Gemeenteraad

Door de vorming van een tweetal raadswerkgroepen (Burgerparticipatie en Omgevingswet) heeft de raad een impuls gegeven aan het realiseren van meer betrokkenheid van inwoners bij de maatschappelijke en fysieke opgaven en uitdagingen waarvoor de stad als geheel en de wijken in het bijzonder zich gesteld zien. De ingezette wijksturing liep eind 2019 naar het eerste moment van kwalitatieve evaluatie.

Tezamen met het college heeft de raad - met de auditcommissie als voorpost - gestalte gegeven aan de verhoging van de leesbaarheid en begrijpelijkheid van de financiële producten, met name de begroting.

Blijvende aandacht is besteed aan de politiek-bestuurlijke samenwerking tussen de fracties en tussen raad en college. Een breuk tussen de coalitiefracties ontstond kort voor het zomerreces. Deze kon succesvol worden gelijmd onder leiding van de heren Markink en Groot Wassink en mevrouw Faber.

Het vergadermodel van de raad is onderwerp geweest van monitoring. Door de agendacommissie, op voorstel van de werkgroep monitoring vergadermodel, werden enige wijzigingen in het vergadermodel aangebracht. De raad legde de regels omtrent geheimhouding vast op basis van eerdere besluiten en recente ervaringen.

Rekenkamer

In 2019 is onder andere een onderzoek afgerond naar schulddienstverlening, een onderzoek gehouden naar jeugdzorg (afronding 2020) en is een onderzoek naar 'Van wijken weten' voorbereid en opgestart. Een vooronderzoek naar De Connectie heeft geleid tot een raadsbrief.

De rekenkamer Arnhem brengt jaarlijks, voor 1 april, een jaarverslag en jaarplan uit.

Griffie

De griffie heeft de uitvoering van haar kerntaken op bestendige wijze voortgezet. Zij leverde extra inzet in de ondersteuning van de raads werkgroepen Burgerparticipatie en Omgevingswet.

College van burgemeester en wethouders

Vorig jaar heeft het college in nauwe samenwerking met de auditcommissie en de raad de gezamenlijke ambitie opgepakt om te komen tot een andere opzet van de begroting. De leesbaarheid en toegankelijkheid zijn verbeterd en de begroting is meer SMART gemaakt (motie 17M75 d.d.6 november 2017). In dit traject zijn de aanbevelingen van de rekenkamer, op basis van haar onderzoek naar de "Navolgbaarheid van het coalitieakkoord" meegenomen. In de komende jaren worden verder stappen gezet om de begroting te verbeteren.

Het college heeft samen met de raad blijvend aandacht besteed aan een goede relatie.

Het college vindt het belangrijk om vroegtijdig met inwoners en ondernemers in de stad, in buurten en raden over beleidsvoornemens in gesprek te gaan. Een voorbeeld is dat de raadsvoorstellen zijn aangepast. Er wordt nadrukkelijk en transparant stilgestaan bij de wijze waarop de betrokkenheid van inwoners en ondernemers is vormgegeven.

Prestatiedoelen

Bestuurlijk stelsel afstemmen op wijksturing

Eén wethouder heeft de portefeuille Wijksturing en Wijkzaken. De 24 wijken zijn ingedeeld in 8 gebieden. Elk gebied heeft een verantwoordelijk wethouder.

Verdere digitalisering publieke dienstverlening

In 2019 is het archief van akten van de burgerlijke stand gedigitaliseerd. De ontsluiting van dit digitale archief voor de medewerkers moet nog wel geregeld worden. Onderzocht is of dit digitale archief ook rechtstreeks ontsloten kan worden voor de burger; dit stuit echter vooralsnog op juridische en technische bezwaren. Verder zijn volgens plan de voorbereidingen getroffen om aanvullende diensten aan burgers en ondernemers te digitaliseren door middel van een nieuwe, fasegewijs op te leveren vakapplicatie. Hiermee worden vanaf 2020 nieuwe e-diensten beschikbaar gesteld, bijvoorbeeld voor de aangifte van overlijden. Het tempo waarin dit gerealiseerd kan worden, is mede afhankelijk van de voortgang met de doorontwikkeling van de nieuwe applicatie door de leverancier.

Positionering van Arnhem in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken

VNG, G40: De fysieke, sociale en economische pijlers van de G40 zijn ook voor deze bestuursperiode weer bemenst met Arnhemse wethouders. Als lid/ partner van VNG en G40 nam Arnhem zowel bestuurlijk als ambtelijk deel aan diverse overleggen, themagroepen en lobbytrajecten die vanuit deze netwerken werden gevoerd.

Met het de regio Arnhem-Nijmegen werkte Arnhem samen met de regiogemeenten door aan vraagstukken op gebied van economie, wonen, mobiliteit en duurzaamheid. In december 2019 hebben de wethouders mobiliteit van de 18 regiogemeenten het regionale programma Duurzame Mobiliteit en Bereikbaarheid 2020 – 2023. Er is gewerkt aan de Voorbereiding woondeal met Rijk en provincie in verband met grote woningbouwopgave die op de regio afkomt met tevens aandacht voor het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid in wijken. Er is gestart met de uitwerking van de Regionale Energiestrategie (RES) samen met overheden, maatschappelijke partners en burgers. De economische agenda is uitgewerkt met als thema's: toerisme, circulariteit en human capital.

In april 2019 zijn de regiogemeenten gestart met de versterking van de samenwerking in de regio Arnhem-Nijmegen. Ze werkten aan een sterkere regio, met één visie, één agenda en één gezicht naar buiten en een bijpassende werkwijze. De regiogemeenten willen meer transparante en democratisch gelegitimeerde regionale besluitvorming én meer slagkracht organiseren op inhoud. De opgaven en ambities voor de regio zijn groot en veelomvattend. Ze vragen een bovenlokale aanpak én een krachtiger besturing. Onze regio groeit door toenemende inwoneraantallen, waarbij tegelijkertijd kwalitatieve welvaartsontwikkeling achterblijft. Er is gezamenlijke inzet nodig om iedereen werk en huisvesting te kunnen bieden en ook om de regio bereikbaar te houden; de regio duurzaam, energieneutraal en circulair te maken. Een samenhangende regionale agenda die we met een grotere overtuigingskracht neerzetten moet er ook voor zorgen dat we beter samen werken met Provincie, Rijk en Europa en slimme allianties kunnen vormen met partners in de samenleving. Er wordt toegewerkt naar definitieve voorstellen in april 2020.

Bureau Brussel werkte ook in 2019 door aan de profilering van de regio in Europa. Onder meer door activiteiten tijdens de European Week of Regions and Cities. Er was een programma met regionale stakeholders en regiobestuurders, met lobbygesprekken over ICE en schone scheepvaart en eigen workshops rond de thema's mobiliteit en energieopslag. De activiteiten leverden nieuwe Europese projecten, kennis en subsidies op. Voor Arnhem startten in 2019 onder meer de EU projecten eHUBS (deelmobiliteit hubs) en HECTOR (waterstof huisvuil wagen). De regio is er in 2019 via Bureau Brussel in geslaagd om de Europese Polis Conferentie 2020 over duurzame mobiliteit naar de regio te halen.

De regio werkte samen met de provincie en de Economic Board aan de economische profilering van de regio. In 2019 is een verbinding gemaakt tussen de agenda Economic Board en de investeringsagenda Arnhem-Nijmegen.

In de Euregio werkte Arnhem door aan grensoverschrijdende samenwerking en projecten in het Euregiogebied. Vanuit Arnhem is er in 2019 bijgedragen aan de ontwikkeling van de Strategische Agenda 2020 van de Euregio. Speerpunten van deze agenda: duurzame economische ontwikkeling, Soft-skills en versterken Euregionale betrokkenheid. De agenda wordt voor de zomer van 2020 vastgesteld door de leden van de Euregio. Het 100.000+ steden netwerk Euregio werkte dit jaar verder aan de duurzaamheidsagenda (kennisuitwisseling en projecten). De burgemeesters van de steden ontmoetten elkaar tijdens een conferentie in Duisburg met thema's schone scheepvaart, duurzame mobiliteit en waterstof.

Toegankelijke publieke dienstverlening

Alle producten en diensten die digitaal aangevraagd kunnen en mogen worden, worden digitaal aangeboden. Daarnaast kunnen minder digivaardigen ook altijd aan de balie terecht.

Medio 2019 zijn Burgerzaken en Klantenservice, in samenwerking met Communicatie, Zorgbelang en enkele taalambassadeurs, gestart met een pilot voor laaggeletterden. Telefonisten en baliemedewerkers zijn getraind in het herkennen en bespreekbaar maken van laaggeletterdheid en verwijzen in voorkomende gevallen actief door naar het Taalhuis. De pilot wordt in 2020 geëvalueerd.

Verder is in 2019 een aanvang gemaakt met het herschrijven van de uitgaande brieven van Burgerzaken naar minder ambtelijke, beter leesbare en klantgerichte taal. Dit project wordt in 2020 voortgezet.

Toegankelijk bestuur

Het college hecht veel waarde aan de samenwerking met inwoners, raad en organisaties. Hierbij is het uitgangspunt om vroegtijdig met de raad, inwoners en partijen in gesprek te gaan. Bewoners, organisaties en ondernemers weten de teams Leefomgeving veelal te vinden. Van Wijken Weten heeft zich doorontwikkeld naar een volwassen en vertrouwde werkwijze in de Arnhemse wijken.

- Er zijn verschillende participatietrajecten rondom thema's gestart, zoals bijvoorbeeld in het kader van de Omgevingsvisie en het bomenplan. Maar ook participatie Korenkwartier en de Bakermat zijn mooie voorbeelden van participatie.
- Start raads werkgroep en programmagroep. De programmagroep is gestart met de aanpassing van de raadsvoorstellen plus bijbehorend begeleidings- en monitoringsaanpak. Ook het proces om tot een nieuwe participatietool te komen is gestart.
- We hebben een nieuw instrument geïntroduceerd: doelgeroepsegmentatie (citisen). Met name om beter de "stille groepen" te kunnen bereiken.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region
Euregio RijnWaal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Immigratie- en naturalisatiedienst (IND);
- Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA).

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2019 een subsidie hebben ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-12.169	-12.728	-13.309	-14.498	-1.189
Baten	4.344	3.968	4.206	4.225	19
Saldo lasten en baten	-7.825	-8.760	-9.103	-10.273	-1.170
Toevoegingen aan reserves	-239	0	-393	-397	-4
Onttrekkingen aan reserves	21	21	178	285	107
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-218	21	-215	-112	103
Gerealiseerd resultaat	-8.043	-8.739	-9.318	-10.385	-1.067

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-1.189	N		
Wachtgeld	Bij de raming is van het slechtste scenario uitgegaan. Het aantal en de hoogte van de uitkering is lager dan verwacht.	296	V	I	AR
Pensioenuitkering	Door verlaging van de rekenrente is er een tekort van ruim €1,4 miljoen. Bijna €1,1 miljoen op de voormalig wethouders en ruim €0,3 miljoen op de wachtgelders en zittende wethouders. Daar tegenover staat een voordeel van €0,1 miljoen ten opzichte van de begroting voor de pensioenuitkeringen van gepensioneerd die niet onder de APPA vallen.	-1316	N	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-169	N	I	AR
Baten		19	V		
Overige	Saldo van diverse mutaties.	19	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn geen verplichte indicatoren voor dit programma. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker](#)

Actuele beleidskaders

- [Coalitieakkoord 2018-2022](#);
- [Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015](#);
- [nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020](#);
- [MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen](#).

Veiligheid

Leven in een veilige omgeving is voor iedereen belangrijk. Gemeentelijk veiligheidsbeleid is een belangrijke schakel in de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in Arnhem. De gemeente heeft een regierol op het terrein van de brede veiligheid: veilig ondernemen, veiligheid in de wijk, veilig uitgaan, veiligheid op straat en veilig in huis. In nauwe samenwerking met de diverse partners in veiligheid werkt de gemeente aan integrale veiligheid en aan een positievere veiligheidsbeleving van haar inwoners en bezoekers van de stad.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Crisisbeheersing en brandweer

Voorkomen is beter dan genezen. We willen natuurlijk calamiteiten en crisis voorkomen. Om dit te bereiken is het belangrijk dat bij alle activiteiten en ontwikkelingen veiligheid een logisch onderdeel is van plannen en dat veiligheid een plek heeft bij realisatie of uitvoering ervan.

Ondanks alle preventieve inspanningen kan toch een calamiteit of crisis ontstaan. Een goed georganiseerde crisisorganisatie bestrijdt de calamiteiten en crisis, en beperkt de risico's en schade voor mens en milieu zo veel mogelijk.

Veiligheid

Arnhem kent op het gebied van veiligheid uitdagingen. Het streven is om Arnhem veiliger te maken. Hierbij geven we extra aandacht aan het vergroten van (het gevoel van) veiligheid. Daarvoor zijn extra middelen beschikbaar.

De aanpak zal zich speciaal richten op de bestrijding en vermindering van ondermijning, woonoverlast, jeugdcriminaliteit, huiselijk geweld, discriminatie en mensen met verward gedrag en high impact crimes. Daarnaast zetten we de aanpak van mensenhandel voort en houdt ook de bestrijding van radicalisering de aandacht.

Bij de uitwerking en invulling van de verschillende uitvoeringsplannen is de input en betrokkenheid van de wijken belangrijk. Daarnaast zal het netwerk van partners die belangrijke bijdragen kunnen leveren aan het realiseren van resultaten verder worden uitgebreid. Bijvoorbeeld de partners in het sociaal domein om door de begeleiding van verwarde personen invulling te geven aan een sluitende aanpak.

Wat hebben we gedaan

Arnhem moet Veiliger! De ambitie is vastgelegd in de kadernota veiligheid die in februari 2019 door de gemeenteraad is aangenomen. Een stevige opgave die met de landelijke tendens van stijgende criminaliteit nog urgenter wordt.

In 2019 is hier al concreet een begin mee gemaakt door in te zetten op:

1. **Wijkaanpak** - In diverse wijken is door de burgemeester het gesprek gevoerd over wijkveiligheid en zijn de problemen van bewoners op het gebied van de veiligheid opgehaald en geïnterviewd. In Malburgen, Klarendal en de Geitenkamp heeft dit inmiddels geresulteerd in een integrale projectaanpak tot op straat- en buurtniveau. In 2020 wordt verder uitvoering gegeven aan de veiligheidsthema's per wijk/gebied door onder andere de inzet van straatcoaches en het voorkomen van aanwas van jonge (drugs)criminelen.
2. **Ondermijning** - Ondermijnende criminaliteit schaadt de samenleving. Er is direct en met alle beschikbare bestuurlijke en strafrechtelijke middelen opgetreden. Met het intrekken van vergunningen, sluiting van (horeca)panden is een norm gesteld en een signaal afgegeven dat Arnhem geen ruimte biedt voor deze vorm van criminaliteit. Met sluiting van horecapanden op grond van de openbare orde is bijgedragen aan de aantrekkelijkheid en veiligheid in het Korenkwartier. Het opgerichte Interventieteam Ondermijning Arnhem met deelname van gemeente, politie en Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIEC), onderzoekt en analyseert kwetsbare sectoren en locaties. Het heeft een integrale controle uitgevoerd op het bedrijventerrein Het Broek. Met de Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen is afgesproken om de veiligheid op alle bedrijventerreinen te bevorderen.
Arnhem heeft zich aangemeld voor deelname aan Citydeal, een landelijk platform voor de kennisdeling op fenomenen voor een effectieve lokale aanpak op ondermijning.
3. **Radicalisering** - De aandacht voor radicalisering blijft onverminderd nodig, getuige de aanhouding eind 2018 in Arnhem van personen die verdacht worden van de voorbereiding van een terroristische aanslag en de terugkeer

naar Nederland van hen die zijn afgereisd naar IS-strijdgebied en na detentie weer gaan deelnemen aan het maatschappelijk leven. In een persoonsgerichte aanpak in samenwerking met het Veiligheidshuis worden 25 personen besproken en gevolgd. De Universiteit Utrecht heeft onderzoek gedaan naar de lokale aanpak. Het evaluatieonderzoek 'Al doende leren' stelt dat Arnhem een krachtige uitgangspositie heeft van waaruit de aanpak verder versterkt kan worden. De aanbevelingen uit het rapport (a. zichtbaar maken van de lokale aanpak en b. (meer) betrekken van het onderwijs), krijgen een vervolg in de aanpak voor de komende jaren. Er is een quickscan uitgevoerd naar rechts-extremisme. De ervaring met de lokale aanpak van radicalisering uit de afgelopen jaren wordt begin 2020 breed gedeeld in een kennisbijeenkomst.

4. Evenementen - In 2019 hebben er in Arnhem weer veel evenementen plaatsgevonden zoals Koningsdag, 75-jarige herdenking Slag om Arnhem, voetbalwedstrijden van Vitesse, diverse muzikale evenementen in GelreDome en demonstraties waaronder van boeren en Koerden. Samen met de verschillende veiligheidsdiensten is ervoor gezorgd dat deze ordentelijk en veilig konden plaatsvinden.

Prestatiedoelen

Basisveiligheid op orde

Zie de toelichting bij het doel hieronder 'Veilig in stad en wijken'.

Veilig in stad en wijken

In februari 2019 is de kadernota Veiligheid 2018-2022 vastgesteld als kompas voor de lokale aanpak en prioritering. Veiligheid is het fundament voor burgers om vrij te kunnen bewegen en te ontplooiën, hierdoor kunnen buurten en wijken bloeien en het geeft vertrouwen aan ondernemers.

In nauwe samenwerking met politie en het Openbaar Ministerie (OM) is ingezet op verschillende thema's en onderwerpen op het gebied van openbare orde en veiligheid. Na een jarenlange daling van het aantal misdrijven is de omvang van criminaliteit in Arnhem - evenals de landelijke tendens - gestegen. De door de raad gegeven bevoegdheid aan de burgemeester om gebruik te maken van mobiel cameratoezicht, biedt daarentegen weer een nieuwe mogelijkheid in de strijd tegen criminaliteit.

- In 2019 is geïnvesteerd in de aanpak van de wijkveiligheid. Met wijkbewoners in de diverse wijken is gesproken en zijn de veiligheidsthema's per wijk/gebied opgehaald die in 2020 e.v. in uitvoering komen. In 3 wijken is er op buurt-, straatniveau een integrale projectaanpak gestart.
- In 7 gevallen is er geacteerd op overlastgevende jeugdgroepen waarvan 2 in het Veiligheidshuis omdat er sprake was van criminaliteit.
- Er zijn integrale acties uitgevoerd, gericht op overlastgevende panden in de wijken.

Ondermijning tast direct en indirect de openbare orde aan en ontwricht de samenleving. In 2019 zijn stappen gezet om barrières op te werpen en om normerend op te treden.

- Een Interventieteam Ondermijning Arnhem is opgericht waarin acties worden voorbereid en uitgevoerd, gericht op fenomenen of locaties zoals op het bedrijventerrein Het Broek.
- Met de Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen is afgesproken om samen te werken aan de veiligheid op alle bedrijventerreinen.
- Arnhem heeft zich aangemeld voor deelname aan Citydeal, een landelijk platform voor de kennisdeling voor een effectieve aanpak op ondermijning.
- In het Horecaconcentratiegebied is handhavend opgetreden door het sluiten van panden en het intrekken van vergunningen wat bijdraagt aan het veilig uitgaan. Verder zijn er bestuursrechtelijke maatregelen getroffen waaronder het sluiten van woningen en panden in verband met het aantreffen van hennep en andere drugs.

- De lokale aanpak wordt in 2020 voortvarend doorgezet door onder andere het aanscherpen van de Bibob-beleidsregels opdat criminaliteit niet loont en om potentiële criminelen in Arnhem te weren.

Lokaal is er een rem gezet op de verkoop en het gebruik van lachgas in de horeca.

In het Veiligheidshuis wordt aan diverse casustafels een persoonsgerichte aanpak ontwikkeld om criminaliteit te stoppen en om een beter toekomstperspectief aan te bieden.

Het Rijk heeft ingestemd met deelname van Arnhem aan het landelijke experiment gesloten coffeeshopketen. De voorbereiding is gestart met bestuurlijke gesprekken met alle lokale coffeeshophouders. Komend jaar wordt dit actief opgevolgd.

Bestrijden van uitsluiting en intolerantie

Discriminatie is strafbaar. Het maakt levens kapot. Een ieder moet zich vrij kunnen voelen in Arnhem zonder zich te moeten verstoppen. In de kadernota Veiligheid is dit thema dan ook als prioriteit opgenomen. Dat heeft er toe geleid dat er in de driehoek met het OM en de politie afspraken zijn gemaakt over vervolging en over professionalisering van de aangifte. Het meldpunt discriminatie heeft een samenwerking met het Horecadeurpanel Arnhem tegen discriminatie in het horecaconcentratie gebied. Uit onderzoek naar seksuele intimidatie en seksueel grensoverschrijdend gedrag, tegenover vrouwen in de publieke ruimte in Arnhem, is gebleken dat een groot aantal vrouwen hier ervaring mee heeft. Dit wordt in 2020 vertaald in diverse interventies.

Bestrijding van radicalisering

Zie de toelichting bij het doel hieronder 'Uitvoeringsplan radicalisering'.

Realisatie uitvoeringsplan Radicalisering

Het dreigningsniveau is door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) bijgesteld naar niveau 3, wat nog altijd betekent dat een terroristische dreiging aanzienlijk is. De aanhouding in Arnhem eind 2018 van een aantal verdachten benadrukt dit. Dat maakt dat Arnhem zich blijft inzetten voor de strijd tegen radicalisering. Zo is het Uitvoeringsplan radicalisering 2019 omgezet in concrete acties eventueel met doorloop in 2020.

- Er is training verzorgd voor moeders in het omgaan met opvoedvraagstukken en vergroting van de weerbaarheid tegen radicalisering.
- Een tiental jongeren is in opleiding om als netwerkregisseur te kunnen inzetten bij hulpvragen rondom radicalisering en andere vormen van extremisme en onwenselijk gedrag.
- In het Veiligheidshuis regio Arnhem is op circa 25 personen casusoverleg en casusbegeleiding georganiseerd.
- Er is met lokale, regionale en landelijke diensten zoals de NCTV en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) expertise gedeeld over de lokale aanpak en over individuele casussen. Regionaal deelt Arnhem de expertise met andere gemeenten.
- In opdracht van de gemeente heeft de Universiteit Utrecht onderzoek gedaan naar de lokale aanpak. Het evaluatieonderzoek 'Al doende leren' stelt dat Arnhem een krachtige uitgangspositie heeft van waaruit de aanpak verder versterkt kan worden. De aanbevelingen uit het rapport (a. zichtbaar maken van de lokale aanpak en b. (meer) betrekken van het onderwijs), krijgen een vervolg in de aanpak voor de komende jaren.
- Er is een quickscan uitgevoerd naar rechts-extremisme. Hoewel blijkt dat de zichtbare aanhang is afgenomen, is waakzaamheid en vroegsignalering van spanningen geboden. De eerste 50 professionals zijn op het gebied van rechts-extremisme voorgelicht.

Bestrijding van mensenhandel

Zie de toelichting bij het doel hieronder 'Realisatie uitvoeringsplan mensenhandel'.

Realisatie uitvoeringsplan Mensenhandel

Slachtoffers van mensenhandel zijn vaak voor de rest van hun leven getekend en getraumatiseerd. Met het landelijke programma 'samen tegen mensenhandel' wordt door Rijk, gemeenten, politie ingezet op het bestrijden van deze wrede misdadervorm. De uitvoering in Arnhem in 2019 vindt de basis in het uitvoeringsplan mensenhandel 2017-2020.

- Er zijn binnen verschillende dienstonderdelen van de gemeente tien aandachtsfunctionarissen aangesteld om mensenhandel te signaleren en de handelingsverlegenheid weg te nemen. In een periodiek overleg worden onder leiding van de ketenregisseur mensenhandel casussen besproken en, als daar aanleiding voor is, doorgezet voor verder onderzoek en opsporing, en hulp aan slachtoffers.
- In een brede bijeenkomst van verschillende zorg- en welzijnsorganisaties en het onderwijs is gestart met het inrichten van een netwerk van externe aandachtsfunctionarissen gericht op deskundigheidsbevordering, vroegtijdige signalering en wegnemen van handelingsverlegenheid.
- Om jongeren bewust te maken van de risico's op criminele uitbuiting is op het Montessori college Arnhem een Instagramactie georganiseerd.
- Zorgcoördinatie is ingezet voor het ondersteunen en regelen van slachtofferhulp bij circa 25 personen.
- Het proces van signaleren, melden en casusbehandeling is verder aangescherpt door de ketenregisseur. Er is een signaleringsprotocol voor professionals opgesteld en met Veilig Thuis zijn afspraken gemaakt over aanmelding en advies.
- In het screeningsoverleg mensenhandel in het Veiligheidshuis zijn 25 casussen besproken waarvan er vier met voldoende indicatie voor verder onderzoek, opsporing en hulp aan het slachtoffer. In één casus heeft dat geleid tot een veroordeling.
- Voor 2020 wordt de aanpak voortgezet langs de lijn van het landelijke programma en in regionaal verband.

Aanpassing/herijking Arnhems prostitutiebeleid

Eind 2019 is nieuwe prostitutiewetgeving (Wet regulering sekswerk) in consultatie gebracht. De wens om te komen tot landelijke regulering is opgenomen in het Regeerakkoord. De ontwikkelingen worden gevolgd waarna lokale herijking van het prostitutiebeleid nodig is. Met de nieuwe wetgeving wordt ook ingezet op tegengaan van seksuele uitbuiting. Arnhem neemt deel aan het landelijk programma prostitutie onder leiding van het ministerie van Veiligheid & Justitie. In 2019 is er dertig keer door het Prostitutie Controle Team (PCT) gecontroleerd op illegale prostitutie en daarbij gehandhaafd, waaronder één keer een beëindiging van de bedrijfsvoering van een massagesalon. Bestuurlijke rapportages worden ook beoordeeld op signalen van mensenhandel. Op de vergunde seksinrichting is toezicht gehouden door PCT en handhaving.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Veiligheid- en zorgpartijen in de veiligheidsketen.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-14.092	-14.727	-14.836	-15.219	-384
Baten	1.995	1.518	1.542	1.789	248
Saldo lasten en baten	-12.097	-13.209	-13.294	-13.430	-136
Toevoegingen aan reserves	-224	0	-268	-179	89
Onttrekkingen aan reserves	305	200	401	745	343
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	81	200	133	566	432
Gerealiseerd resultaat	-12.016	-13.009	-13.161	-12.865	296

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-384	N		
Project Lokale Aanpak Radicalisering	Kosten gemaakt voor het project Lokale Aanpak Radicalisering worden onttrokken aan de bestemmingsreserve. De middelen zijn toegekend in de decembercirculaire en worden in 2020 ingezet voor het beleidsveld.	-500	N	I	BR
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Veiligheid met € 473 duizend verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	473	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-357	N	I	AR
Baten		248	V		
Afrekening VGGM 2018	Het algemeen bestuur van VGGM heeft de jaarrekening 2018 inclusief resultaatbestemming vastgesteld. De resultaatbestemming leidt tot een incidentele uitkering aan de gemeente Arnhem van €212.000. Dit bestaat voor €74.000 voordeel op de brandweer (R01 Veiligheid).	74	V	I	AR
Bijdragen andere afdelingen	Bijdragen andere afdelingen (onder andere voor Veiligheidshuis, Programma Veiligheid). Hier staan deels extra lasten tegenover.	127	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	47	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Winkeldiefstal	2018	4,7	2,2	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Diefstal uit woning	2018	2,5	2,5	Het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners.	CBS - Diefstallen
Geweldsmisdrijven	2018	8,2	4,8	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen
Vernieling	2018	8,3	5,4	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners.	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen
Verwijzingen Halt	2018	106	119	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	Bureau Halt
Jongeren met delict voor rechter	2018	1	1	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Kadernota veiligheid 2018-2022](#);
- [Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022](#);
- [Concept veiligheidsstrategie 2019-2022 Oost Nederland](#);
- [Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019](#);
- [Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak](#);
- [Beleidsregels cameratoezicht openbare ruimte](#);
- [APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht](#);
- [experiment gesloten coffeeshopketen](#).

Actuele beleidskaders

- [Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023](#).

Verkeer, vervoer en waterstaat

Arnhem is een goed bereikbare, toegankelijke, aantrekkelijke en vitale stad en wil dat blijven. Om sociale en economische bereikbaarheid te waarborgen wordt naast onderhoud ingezet op het verbeteren van de voorzieningen voor fietsers, voetgangers en OV-reizigers, het verdelen van schaarse parkeerruimte in en rond de binnenstad en de bereikbaarheid van de economische kerngebieden in de stad en de regio. De focus ligt ook op de samenhang tussen mobiliteit en milieu/duurzame energie. Een voorbeeld hiervan is de koppositie van Arnhem met de ontwikkeling van Trolley 2.0 op het gebied van elektrisch vervoer.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Mobiliteit en openbaar vervoer

De stedelijke regio Arnhem Nijmegen is de economische motor van de provincie Gelderland. De provincie heeft dan ook samen met de colleges van Arnhem en Nijmegen op 20 december 2016 een bestuursakkoord gesloten, om op een aantal kernthema's samen op te trekken.

- Verduurzaming stedelijk verkeer

De bereikbaarheid van de stad als geheel en van de binnenstad in het bijzonder is van groot belang. Het is evident dat de stad met de auto goed bereikbaar blijft en er voldoende parkeerruimte is.

Arnhem wil een groene, duurzame en gezonde stad zijn. Dat betekent naast investeren in schone energie ook verduurzaming van het stedelijk verkeer en openbaar vervoer. Een toename in het gebruik van fiets en e-fiets kan een belangrijke bijdrage leveren aan verduurzaming van Arnhem. In samenspraak met de provincie wordt de aanleg van snelfietsroutes door de stad en naar omliggende plaatsen versneld.

- Europa en Nederland goed bereikbaar

Omdat Arnhem als stad vanuit Europa en Nederland in aanzet goed bereikbaar is, is het essentieel dat er ook binnen de stad en regio optimale verbindingen zijn voor economische en maatschappelijke functies.

Daarbij wordt gezien dat de beschikbare wegcapaciteit aan zijn maximale benutting zit en speelt het openbaar vervoersysteem en het fietsnetwerk in toenemende mate een bepalende rol of Arnhem als stad voldoende intern is ontsloten en verbonden.

- Economische noodzaak interne verbindingen

Dit betreft het verbeteren van de verbinding tussen de steden Nijmegen, Arnhem en Wageningen.

- Openbaar vervoer

We willen het openbaar vervoer een impuls geven door in te zetten op hoogwaardig openbaar vervoer.

Beheer van de openbare ruimte

Om een aantrekkelijke, toegankelijke stad te blijven, is het van groot belang dat de openbare ruimte op orde en klimaatbestendig is: veilige wegen, fietspaden, trottoirs, bruggen, viaducten, goed werkende openbare verlichting en verkeersregelinstallaties. Op enkele locaties die bepalend zijn voor het imago van Arnhem (Centrum, het stationsgebied, rondom wijkwinkelcentra) wordt de openbare ruimte op een hoger niveau onderhouden. Meer inhoudelijke informatie over het ambitieniveau is te vinden in de [paragraaf kapitaalgoederen](#).

Parkeren

Goede parkeervoorzieningen zijn randvoorwaardelijk voor de bereikbaarheid van de stad. Er wordt ingezet op:

- optimale bereikbaarheid binnenstad;
- verbeteren parkeersituatie binnenstad;
- uitbreiden digitale mogelijkheden bij parkeren;
- oplossen van parkeerproblematiek in de wijken;
- verbetering uitstraling parkeergarages.

Water

Het beheer van havens en kades is erop gericht om de positie van Arnhem als aantrekkelijke haven en aanlegplaats aan de Rijn te handhaven.

Wat hebben we gedaan

Mobiliteit

Er is een onderzoek uitgevoerd naar de bereikbaarheid van Arnhem dat, zodra alle resultaten zijn verwerkt, zal worden gebruikt om Arnhem een nog beter bereikbare en toegankelijke stad te maken. Hierbij is gekeken naar de bereikbaarheid met verschillende modaliteiten met name auto, fiets en openbaar vervoer.

Auto

Ten behoeve van de autobereikbaarheid is de pilot flitsparkeren, die op korte termijn van start gaat, opgezet. Daarnaast zijn er diverse maatregelen genomen om vindbaarheid van de parkeergarages te verbeteren en is parkeren op de markt twee keer per jaar mogelijk gemaakt.

Openbaar vervoer

De provincie Gelderland heeft het Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan vastgesteld. Daarmee is een beleidsplan vastgesteld dat inzet op 12 HOV-corridors om de steden en de regio Arnhem-Nijmegen bereikbaar te houden. De provincie Gelderland zal deze corridors, samen met de regiogemeenten, fasegewijs nader uitwerken.

Dit jaar zijn de eerste twee Trolley 2.0 bussen opgeleverd voor testen in de dienstregeling. Met deze twee bussen zijn en worden testritten uitgevoerd naar onder andere Wageningen, Nijmegen, Dieren, Doesburg en andere plaatsen in de regio.

Fiets

De accentnota fiets is opgesteld. De fietsgarage Arnhem Centraal heeft een HBF systeem (fietsstelsysteem) gekregen waarmee de benutting van de stalling verbeterd kan worden. Daarnaast is als aanzet tot verbetering van de fietsparkeervoorzieningen bij Arnhem Centraal en het stationsgebied het adviesrapport 'Fietsparkeren Arnhem Centraal, evaluatie pilot en verbetervoorstellen' opgesteld.

Parkeren

In het kader van 'Kwaliteit parkeren in stappen omhoog' is in de Uitvoeringsagenda De Arnhemse Binnenstad binnen bereik, samen met de bewoners en de ondernemers in de binnenstad, onder meer bepaald waar de kwaliteit van de parkeergarages verbeterd kan worden en op welke wijze.

Daarnaast is er gewerkt aan nieuwe parkeernormen en om, samen met de wijken, tot een aanpak van de parkeerproblematiek te komen.

Schoon rijden

Per 1 januari 2019 is, binnen de huidige milieuzone vrachtverkeer, een nieuwe categorie van kracht: diesel personenverkeer tot en met euro 3. Naast het investeren in allerlei innovaties in de stad op het gebied van laadinfrastructuur (laadpleinen en snelladers), hebben we afgelopen jaar een eerste oriëntatie gemaakt van de kansen en mogelijkheden van elektrisch deelvervoer. Ook heeft de gemeente bijgedragen aan een onderzoek naar de mogelijkheden van stadsdistributie in Arnhem.

Aantrekkelijke, toegankelijke stad

Bij het onderhoud aan de openbare ruimte (zoals veilige wegen, fietspaden en trottoirs, bruggen, viaducten, goed werkende openbare verlichting, groen en riolen) met als doel deze schoon, heel en veilig te houden wordt samen met de teams Leefomgeving steeds meer invulling gegeven aan wijksturing.

De herinrichting van (een deel van) de Apeldoornseweg is afgerond. Een andere in het oog springend onderdeel van het onderhoud aan de openbare ruimte betrof de renovatie van de tunnels op het Airborneplein.

Water

Baggeren

Het baggeren van de Defensiehaven stond gepland voor 2019. Door de PFAS-problematiek was de afzet van bagger tijdelijk niet mogelijk waardoor de werkzaamheden moesten worden uitgesteld. De werkzaamheden zullen in 2020 alsnog worden uitgevoerd.

Wateroverlast

Bij alle projecten in de openbare ruimte worden, daar waar mogelijk en financieel haalbaar, maatregelen genomen om de wateroverlast ter plekke te verminderen. In samenwerking met het Platform Arnhem Klimaatbestendig wordt gekeken naar mogelijke aansluiting bij activiteiten op aangrenzende particuliere terreinen.

Prestatiedoelen

Arnhem is met alle vervoersmiddelen een goed bereikbare en toegankelijke stad

Het college en de gemeenteraad heeft een wensenpakket neergelegd bij de provincie Gelderland voor de nieuwe concessie openbaar vervoer. Deze Arnhemse inbreng op de Programma van Eisen mede tot stand is gekomen door actieve inbreng van de wijkorganisaties.

De provincie Gelderland heeft het Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan vastgesteld. Daarmee is een beleidsplan vastgesteld dat inzet op 12 HOV-corridors om de steden en de regio Arnhem-Nijmegen bereikbaar te houden. Het complete Arnhemse Trolley-net is één van deze corridors. De provincie Gelderland zal, samen met de regiogemeenten, fasegewijs deze corridors nader uitwerken. Deze uitwerking biedt grote kansen voor het verbeteren van de bereikbaarheid van het centrum van Arnhem.

Verbeteren parkeervoorzieningen voor fiets, auto en verminderen parkeeroverlast

Er is een evaluatie van de pilot 'elke eerste 24 uur gratis stallen in de bewaakte stalling van Arnhem Centraal' uitgevoerd. Daarnaast is ook het functioneren van het station onderzocht en zijn er verbetervoorstellen opgesteld om het fietsparkeren op Arnhem Centraal te verbeteren.

Om de parkeeroverlast te verminderen is er gewerkt aan een parkeeraanpak. Deze is nog in ontwikkeling. De aanpak beschrijft een standaard werkwijze om op wijkniveau parkeeroverlast, samen met de wijk, te kunnen aanpakken.

Flitsparkeren- Uit het oogpunt van gastvrijheid is het wenselijk om op een aantal locaties (zeer) kort te kunnen parkeren. In 2019 is, in nauwe samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), uitvoering gegeven aan dit onderwerp met als resultaat dat de pilot flitsparkeren binnenkort van start kan gaan.

Aantrekkelijke aanlegplaats aan de Rijn;

De afgelopen jaren zijn enkele maatregelen genomen om de Rijnkade als aanlegplaats aantrekkelijker te maken, zoals, nieuwe bestrating, walstroom en een opvallende aanduiding van 'Arnhem' op de kademuur. Deze zijn maatregelen zijn inmiddels afgerond.

Duurzame OV infrastructuur

In 2019 is veel energie ingezet op onderzoek naar mogelijkheden voor het inzetten van het Arnhemse Trolley-net voor duurzame toepassingen. Zo is er onderzoek gedaan, bij het onderstation Coehoornstraat, naar de mogelijkheden van voeding voor laadpunten voor elektrische bussen bij Arnhem Centraal. De conclusie was dat dat alleen mogelijk is, als de piekbelasting afgevangen wordt door bijvoorbeeld inzet van Trolley 2.0 bussen. Verder zijn er een aantal voorzieningen, zoals DRIS-panelen (dynamisch reizigersinformatiesysteem), betaalautomaten en Wifi-punten aangesloten op het trolley-net.

In 2019 zijn daarnaast grote stappen gezet in de ontwikkeling van het stilstaand laden van trolley 2.0 bussen. Het voordeel van deze innovatie is dat er in het hele concessiegebied op strategische plaatsen laadpunten aangelegd kunnen worden, waarmee de Arnhemse trolleybus het hele concessiegebied kan bedienen.

Openbare ruimte op afgesproken onderhoudsniveau

Het lukt grotendeels om de openbare ruimte op het afgesproken kwaliteitsniveau te onderhouden. Dit geldt niet voor het onderhoud van de wegen. Hier zijn extra middelen nodig om oplopende kosten in de toekomst te voorkomen. Hier is in de MJPB 2019-2022 deels in voorzien. Dit betekent dat het wegenonderhoud is geprogrammeerd binnen het huidige financiële kader met daarbij het streven naar het zoveel mogelijk beperken van kapitaalvernietiging.

In afwachting van het nieuwe bomenbeleid was er sprake van een bomenkapmoratorium. Dit heeft bij een aantal onderhoudsprojecten tot vertraging geleid.

Zie ook de paragraaf Kapitaalgoederen.

Bevorderen schoon rijden (bijvoorbeeld milieuzone)

Maatregel milieuzone personenverkeer - Per 1 januari 2019 is, binnen de huidige milieuzone vrachtverkeer, een nieuwe categorie van kracht: diesel personenverkeer tot en met euro 3. Met deze maatregel worden personenauto's met dieselmotoren tot en met Euro 3 en diesel personenauto's die ouder zijn dan 1 januari 2005 binnen de huidige milieuzone vrachtverkeer geweerd. Door het weren van deze relatief vervuilende voertuigen worden de emissies van roet en NOx in de binnenstad beperkt, met als doel het verbeteren van de luchtkwaliteit en het bereiken van gezondheidswinst.

Stadsdistributie - Op initiatief van Platform Binnenstad Arnhem (PBA) en andere partijen in Arnhem, heeft de gemeente bijgedragen aan een onderzoek naar de mogelijkheden van stadsdistributie in Arnhem. Tevens is een proces gestart met provincie en Paleis van Justitie om gezamenlijk de inkoopstromen via een logistieke hub te laten lopen. Doel van de gemeente Arnhem is een zero emissie stadsdistributie voor de binnenstad in 2025.

Zie ook de toelichting bij het doel Duurzame mobiliteit bij de Veranderopgave Klimaat en Energie.

Stimuleren slimme en duurzame mobiliteit (Duurzaam bereikbaar)

Het regionale programmaplan Slim & Schoon Onderweg is (inclusief begroting en projectenboek) opgeleverd. Voor de Arnhemse projecten 'slimme wegen' en 'campusaanpak' is een projectleider aangesteld die in 2020 van start zal gaan met deze projecten.

Er zijn in 2019 meerdere intelligente verkeersregelinstanties (iVRI's) in gebruik genomen. Daarnaast worden vanaf 2019 alle VRI's die zijn afgeschreven vervangen door iVRI's.

Er is een onderzoek uitgevoerd naar de bereikbaarheid van Arnhem dat, zodra alle resultaten zijn verwerkt, zal worden gebruikt om Arnhem nog beter duurzaam bereikbaar te maken.

Beter benutten verkeersruimte en parkeren (Bereikbaar en vindbaar)

Het uitgangspunt van de nota De Arnhemse Binnenstad binnen bereik is dat er voldoende parkeerplaatsen beschikbaar zijn, ook tijdens piekmomenten. Daarvoor is een regelmatige monitoring nodig waarbij beschikbaarheid en gebruik in kaart wordt gebracht, en eventuele verbetermaatregelen bepaald kunnen worden. De parkeermonitoring is verricht.

We hebben geïnvesteerd in samenwerking door in gesprek te gaan met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) in de werkgroep parkeren en bereikbaarheid, waarbij we gebruik maken van de praktijkkennis en gastvrijheidsdenken van partners in de stad. In het kader van de Uitvoeringsagenda De Arnhemse Binnenstad binnen bereik zijn afspraken gemaakt over de besteding van de beschikbaar gestelde middelen aan de projecten uit de uitvoeringsagenda.

Het vernieuwde parkeerterrein Trans is geopend.

Vindbaarheid stallingen en parkeergarages vergroten (Vindbaar en gastvrij)

Er is extra aandacht gegeven aan de vindbaarheid van de Prinsenhof-garage door middel van een grote banner aan de buitenzijde en door op diverse momenten een lichtkrant in te zetten en/of via de Arnhemse Dynamische route informatiepanelen (DRIP's) naar deze garage te verwijzen.

In het kader van gastvrij parkeren is parkeren op De Markt toegestaan op zondag 15 en zondag 22 december.

In parkeergarage Centraal is de wayfinding structureel verbeterd door een beter ontwerp en begrijpelijke symbolen toe te passen voor de herkenbaarheid van gebruikers en verhoging van de gastvrijheid.

De fietsgarage Arnhem Centraal heeft een HBF-systeem (fietsstelsysteem) gekregen waarmee de benutting van de stalling verbeterd kan worden. Op dit systeem wordt weergegeven hoeveel vrije plekken beschikbaar zijn. Hiermee wordt zowel de dienstverlening richting bezoeker als de bedrijfsvoering verbeterd.

Er is een nieuwe voetgangersentree aan de parkeergarage Rozet toegevoegd, aan de Kleine Oord (zijde binnenstad).

Als aanzet tot verbetering van de fietsparkeervoorzieningen onder Arnhem Centraal en in het stationsgebied is het adviesrapport 'Fietsparkeren Arnhem Centraal, evaluatie pilot en verbetervoorstellen' opgesteld.

Verbeteren fietsdoorstroming en bereikbaarheid stallingen

De fietsgarage Arnhem Centraal heeft een HBF-systeem (fietsstelsysteem) gekregen waarmee de benutting van de stalling verbeterd kan worden. Op dit systeem wordt weergegeven hoeveel vrije plekken beschikbaar zijn. Hiermee wordt zowel de dienstverlening richting bezoeker als de bedrijfsvoering verbeterd.

De accentnota fiets is opgesteld.

Afhandeling amendementen MJPB 2019-2022

Amendement 'Toevoeging R2 Flitsparkeren' (18A23)

Bij de behandeling van de nota Arnhem Binnenstad binnen Bereik is de motie Flitsparkeren aangenomen. We zijn bezig deze motie Flitsparkeren uit te werken in het kader van de uitvoeringsagenda Arnhemse Binnenstad binnen Bereik en daarin wordt ook dit amendement meegenomen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Provincie Gelderland;
- Regio Arnhem Nijmegen;
- VNO-NCW;
- Economic Board;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen;
- Europese Unie.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-22.301	-23.227	-23.130	-23.385	-255
Baten	11.053	9.184	9.523	11.255	1.733
Saldo lasten en baten	-11.248	-14.043	-13.608	-12.130	1.478
Toevoegingen aan reserves	-6.992	-5.978	-7.009	-8.966	-1.957
Onttrekkingen aan reserves	7.394	6.499	9.347	8.360	-987
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	403	521	2.338	-606	-2.943
Gerealiseerd resultaat	-10.846	-13.522	-11.270	-12.735	-1.465

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-255	N		
Vastgoedbeheer	Op het beheer van de remise voor de bussen aan de Rietgrachtstraat zijn de kosten over 2018 en 2019 €338.000 lager dan de ontvangen bijdrage hiervoor. Bij de OVT Arnhem Centraal staat een voordeel van €377.000 omdat de kosten voor de OZB en onderhoud lager uitvallen. Het beheer op de overige panden in dit programma levert een voordeel op van €170.000.	885	V	I	BR
Bijdrage Buitengewoon Beter aan Gele Rijders Plein	Door fasering in het project Gele Rijders Plein heeft een begrote bijdrage uit de BR Buitengewoon Beter nog niet in 2019 plaatsgevonden.	500	V	I	BR
Bereikbaarheid	Een aantal van de in 2019 opgestarte plannen worden in 2020 afgerond waardoor onttrekkingen aan de BR Bereikbaarheidsfonds niet in 2019 maar in 2020 zullen plaatsvinden.	617	V	I	BR
Havenbeheer	De exploitatie van de Arnhemse havens leidt zowel tot extra kosten als extra baten (zie baten).	-431	N	I	AR
Kabels en leidingen	KPN is begonnen met de aanleg van glasvezel in de stad Arnhem. Daarnaast zijn in 2019 door NUON twee grote ingrijpende stadsverwarmingsprojecten uitgevoerd. Als gevolg hiervan moesten honderden m2 asfalt worden opengemaakt. De herstellkosten worden doorberekend aan de veroorzakers (zie baten).	-458	N	I	AR
Meerjarige projecten	Als gevolg van overloop tussen verschillende kalenderjaren is deze afwijking van administratieve aard ontstaan. De tegenhanger is te vinden bij de baten.	-710	N	I	AR
Uren beleid	Er is extra beleidscapaciteit ingezet voor de uitvoering van dit programma om de beleidsdoelstellingen te realiseren. Deze beleidscapaciteit is gedekt uit programma middelen.	-627	N	I	AR
Gladheidsbestrijding	De wisselende weersomstandigheden hebben er toe geleid dat het beschikbaar budget voor gladheidsbestrijding in 2019 is overschreden.	-227	N	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties	196	V	I	AR

Baten		1.733	V		
Havenbeheer	De exploitatie van de Arnhemse havens leidt zowel tot extra kosten als extra baten. Zie lasten.	431	V	I	AR
Kabels en Leidingen	De extra lasten veroorzaakt door grote kabels & leidingen-projecten worden doorberekend aan de veroorzakers en dit resulteert in extra opbrengsten. Zie ook lasten.	632	V	I	AR
Meerjarige projecten	Als gevolg van overloop tussen verschillende kalenderjaren is deze afwijking van administratieve aard ontstaan. De tegenhanger is te vinden bij de lasten.	710	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-40	N	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. Er zijn geen verplichte indicatoren voor dit programma. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#).

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen](#);
- [Accentnota fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024](#).

Actuele beleidskaders

- [De Arnhemse Binnenstad 2015](#);
- [Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad"](#);
- [Hoogwaardig Openbaar Vervoer \(HOV\)-Actieplan](#).

Economie

Als stad en regio moet Arnhem sterk staan om de maatschappelijke opgaven goed aan te kunnen. Dat kan en wil Arnhem niet alleen doen. Bedrijven, instellingen en ook de lokale opgaven bijvoorbeeld op goede werklocaties, duurzaamheid en een goede bereikbaarheid houden zich niet aan de gemeentegrenzen. Steeds zal gedacht moeten worden vanuit allianties. Met andere overheden, in de regio, maar zeker ook met partners uit bedrijfsleven en onderwijs- en kennisinstellingen. De voedingsbodem daarvoor is goed. Voor Arnhem zijn woorden als stimuleren, faciliteren en verbinden belangrijke termen. Arnhem tracht betere verbindingen te leggen tussen grote bedrijven en lokaal MKB, tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven maar ook met de burens in Nordrhein-Westfalen, Food Valley en Health Valley. Op een aantal onderwerpen heeft Arnhem een voortrekkersrol, bijvoorbeeld op duurzaamheid en culturele positie.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Aantrekkelijke (centrum)stad aan de rivier/bruisende binnenstad

Hiertoe behoort een goede bereikbaarheid, voldoende parkeergelegenheid en een goede openbaar vervoersverbinding. Daarnaast wordt het winkelhart van de Arnhemse binnenstad compacter, en aan de randen is ruimte voor een nieuw programma met bredere functies. Om een aantrekkelijke centrumstad te zijn en blijven, zetten we in op de culturele eredivisie, beeldbepalende evenementen en samenwerking in de regio Arnhem-Nijmegen.

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat

We werken aan een optimale dienstverlening voor ondernemers door het ontwikkelen van "Van bedrijven weten". Daarnaast wordt consistent ingezet op kwalitatief hoogwaardige werklocaties. Hiertoe behoort ook de inzet op acquisitie, waarbij de focus ligt op het energie-cluster.

Duurzame bedrijven

Bedrijven willen ook op het gebied van duurzaamheid hun rol pakken. We zien hen als belangrijke partner en investeren in een netwerk van bedrijven die investeren en innoveren in nieuwe duurzaamheidstechnologieën. We ondersteunen bedrijven die behoefte hebben aan advies om te komen tot de juiste investeringen om hun bedrijf en bedrijfsvoering te verduurzamen. De aanwezigheid van bedrijven en infrastructuur op het gebied van duurzame innovaties biedt Arnhem de kans zich hierop sterk te profileren, zowel nationaal als internationaal.

Behoud en groei van passende werkgelegenheid

We stimuleren en faciliteren het bedrijfsleven en de onderwijsinstellingen om samen een passend onderwijsaanbod te bieden dat aansluit bij de arbeidsmarkt in de regio.

Positioneren van Arnhem en de regio

Door de juiste allianties te smeden, wordt Arnhem beter op de kaart gezet als aantrekkelijk stad om te ondernemen en te werken.

Wat hebben we gedaan

Aantrekken van bezoekers, bewoners, bedrijven en bollebozen door inzet op toerisme en marketing

De sturing en uitvoering van citymarketing is verzelfstandigd. De stichting Made in Arnhem is opgericht en er is een structurele subsidie beschikbaar. De stichting heeft gewerkt aan de professionalisering (statuten, inrichten uitvoeringswerkorganisatie en vaststellen uitvoeringsagenda) en verschillende activiteiten: Time to Momo is gelanceerd, de schutting bij het station is beschilderd in het kader van 75 jaar slag om Arnhem en er is een Merkenbureau opgericht dat aan de slag is gegaan met het ontwikkelen van een beeldmerk Arnhem. Ook zijn we genoemd in de Lonely Planet (Best in Travel) en The Guardian.

De kernwaarden van Arnhem hebben het afgelopen jaar een ontwikkeling doorgemaakt. Uit gesprekken met stakeholders in de stad bleek 'ondernemend' onvoldoende weer te geven waar de stad voor staat. De term 'vrijheid' resoneerde beter. Vrijheid is nodig om ondernemend te kunnen zijn en staat voor de ruimte die je ervaart en de historie van Arnhem. De kernwaarden van Arnhem zijn daarmee in transitie.

Met Arnhem Studiestad is opnieuw ingezet op het aantrekken van studenten naar Arnhem, door onder andere een succesvolle gezamenlijke introdag en sport- en cultuurevenementen voor studenten te organiseren en door nóg beter het verhaal te vertellen van de unieke kwaliteiten die Arnhem als studiestad te bieden heeft.

In 2019 is verder gewerkt aan de samenwerking op de Veluwe. Arnhem heeft als onderdeel van de Veluwezoom gewerkt aan de (bestuurlijke) positionering van de regio ten opzichte van de Veluwe. Het verhaal van de Veluwezoom krijgt lading in samenwerking met de VeluweAlliantie en Gelders Arcadië. In 2019 is ook opdracht gegeven aan het Veluwse routebureau om de wandelpaden te inventariseren, met als doel in 2020 een gezamenlijk wandelroutenetwerk op te zetten. Ook participeert Arnhem in de VeluweAlliantie (gezonde en aantrekkelijke Veluwe) en in thema's zoals de recreatieve infrastructuur en een ecologische en recreatieve zonering van de regio. Daarnaast voert Arnhem het penvoerderschap van Veluwe Remembers uit. Dit is een regioprogramma van het provinciale Gelderland Herdenkt. Met Veluwe Remembers wordt een programma van projecten en activiteiten opgebouwd waarmee enerzijds de vrijheid wordt herdacht en gevierd en anderzijds wordt gepoogd duurzame, educatieve of toeristische effecten te realiseren.

Een bereikbare vitale economie

Vanuit Vitale Economie wordt samen met het onderdeel Mobiliteit (R2) gewerkt aan een goed bereikbare stad voor inwoner, bezoeker en werknemer.

Rond dit thema wordt onder andere gewerkt aan een goede OV-verbinding met werklocaties, waaronder het verbeteren van de busverbinding op de Westervoortsedijk. Maar ook de lobby van de ICE en de wensen rond OV-verbindingen in de HOV-concessie.

Ruimte met kwaliteit maken voor bedrijven

Om voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties na te streven wordt in de regio samengewerkt rond het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). Voor het RPW heeft in 2019 een monitoring plaatsgevonden die aangeeft dat vraag en aanbod dichter bij elkaar zijn gekomen, maar deze maakt ook inzichtelijk dat zich in de regio nieuwe opgaven voordoen rond vraag en aanbod van kwalitatieve werklocaties. In 2020 zal daarom een herijking plaatsvinden.

In 2019 is het onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" uitgevoerd. Het rapport laat zien dat de creatieve industrie groeit en geeft aan dat de vraag naar ruimte groter is dan het huidige aanbod. Daar waar mogelijk proberen we bij initiatieven in de stad specifiek ruimte te creëren voor creatief ondernemerschap.

Het college heeft een Visie voor de Nieuwe Haven aangenomen die de koers bepaalt voor de toekomst van de bedrijfshaven van Arnhem.

Optimale dienstverlening aan ondernemers en partijen

Naast de stappen die gezet zijn in het optimaliseren van de ondernemersdienstverlening met Van Bedrijven Weten, is het accountmanagement uitgevoerd door middel van bedrijfsbezoeken, het oppakken van ondernemersvraagstukken en afstemming en aanwezigheid/organisatie bij ondernemersnetwerken (onder andere Arnhem Bedrijft, Directeuren Netwerk Arnhem). Tijdens de Dag van de Ondernemer zijn de ondernemers door de gemeente uitgenodigd voor een ontbijtsessie als blijk van dank voor hun bijdrage aan de (economische) ontwikkeling van de stad. Hierbij stond het thema 'netwerken' centraal; een goede samenwerking tussen ondernemers onderling en met de gemeente als partner versterkt onze economische positie.

Als onderdeel van de pro-actieve acquisitie-inspanningen is te melden dat samen met de Duits Nederlandse Business Club een hospitality event georganiseerd is, waarin Duitse bedrijven in de duurzame mobiliteit kennis gemaakt hebben met Arnhem als Hotspot Energy. Een ander resultaat van de inspanningen is dat er nieuwe bedrijven gevestigd zijn in Arnhem, waaronder Bergman Clinics, Klant Contact Services en Bevaplast.

Er is het afgelopen jaar gewerkt aan een sterke verbinding tussen de werkzaamheden Economic Board en de investeringsagenda Arnhem-Nijmegen-Provincie. We werken aan het genereren van nieuwe partnerschappen en samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen en willen zo ook meer investeringsgeld samenbrengen. Met het Portefeuillehoudersoverleg Economische Zaken hebben we in regionaal verband samengewerkt aan de strategische ontwikkeling van de regionale economie en duurzaamheidsopgaven. Er zijn daarvoor drie regionale ambities in beeld: a. profilering, vitale binnensteden, vrijetijdseconomie; b. arbeidsmarkt en werkgelegenheid; en c. circulair en duurzaam.

Voor overige ontwikkelingen met betrekking tot de positionering van Arnhem in externe netwerken verwijzen we naar programma R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening.

Er is in 2019 een start gemaakt met een onderzoek naar het versterken van het startersklimaat in Arnhem, met als doel inzicht te verkrijgen in het aanbod voor starters en de vragen die zij hebben. Daarbij is inzichtelijk gemaakt wat ontbreekt binnen dit klimaat en welk programma opgesteld kan worden om de Arnhemse starters

beter te faciliteren. In 2020 start een pilot van een jaar om een startersprogramma online en offline te introduceren, in samenwerking met marktpartijen, onderwijs en de gemeente.

Om de lokale inkoop te bevorderen is onder andere een ondernemersbijeenkomst georganiseerd om inzicht te krijgen in maatregelen en acties die daaraan bijdragen.

Prestatiedoelen

Resultaat actieve acquisitie (inter)nationale bedrijven en kennisinstellingen

De acquisitie-inspanningen, mede in samenwerking met de provincie en OostNL, zijn in 2019 gecontinueerd. De energy sector is daarin een focusgebied en op basis van een K+V advies is de acquisitie verder toegespitst op specifieke energy-bedrijven.

Transformatie binnenstad tot aantrekkelijke, compacte stad

- Het winkelhart moet compact zijn en daar hebben we samen met het Platform Binnenstad Arnhem aan gewerkt (onder andere de ontwikkeling van een nieuw bestemmingsplan voor de Binnenstad).
- De vraag naar kantoren neemt weer toe en daarom hebben we in de binnenstad op een aantal locaties meegewerkt aan de transformatie van retail naar kantoren (onder andere het oude V&D-pand in Musiskwartier). De Retail leegstand is daarmee gedaald van ongeveer 10% naar 7 à 8%.
- Verkiezing Meest Gastvrije Straat als onderdeel van het driejarige programma Gastvrijheid in de binnenstad.
- Er zijn nieuwe functies en horeconconcepten toegevoegd (onder andere Leisureconcepten, Bastion Hotel). Het aantal wekelijkse bezoekers is daarmee verder gestegen naar 347.000.
- Er wordt doorgepakt in het Korenkwartier om het horecagebied weer aantrekkelijker te maken voor bezoekers en ondernemers.
- Aan de randen van de binnenstad is ruimte voor nieuw programma, zoals andere vormen van bedrijvigheid, wonen, en combinaties van wonen en werken. Denk aan Coehoorn, Coberco en de plannen met de Rijnkade.
- De ontwikkelingen in de Zuidelijke Binnenstad naderen hun voltooiing (denk aan de vergroening van Het Gele Rijdersplein en het uitgeven van de Tender Nieuwstraat), waardoor er weer ruimte ontstaat voor nieuwe ontwikkeling, zoals rondom het Bestuurskwartier en de Blauwe Golven.
- De Arnhemse culturele positie wordt behouden door duurzame versterking van de ketens (025), samenwerking in de Lauwersgracht Alliantie, versteviging van (beeldbepalende) evenementen en de bouw van Museum Arnhem.
- Daarnaast verkennen we samen met de Stichting Arnhemse Warenmarkten de mogelijkheden van verplaatsing van de warenmarkt en wordt stevig ingezet op versterking van de bereikbaarheid van de binnenstad, is de iconische Eusebius uit de steigers, zijn er weesfietsen verwijderd in de binnenstad en watertappunten toegevoegd. Zie voor andere concrete voorbeelden ook R2 Verkeer en Vervoer, R3 Economie, R5 Cultuur, Recreatie en Sport en R8 Wonen en Ruimte.

Succesvolle evenementen met (inter)nationale uitstraling die Arnhem op de kaart zetten

- In 2019 konden bezoekers en inwoners genieten van een breed palet aan evenementen. Van kleinschalige voorstellingen zoals Cirque de la Liberté en de jaarlijkse carnavalsoptocht tot het sterk ontwikkelende Framed Festival op Papendal: de spannende combinatie van de World Cup BMX en een urban sports en culture festival. In de aanloop naar het WK BMX in 2021 maakt het festival een grote ontwikkeling door. Sterke vaste waarden op de Arnhemse evenementenkalender zijn fdfa (fashion en design festival Arnhem) en Innovate, de Sonsbeek Theater Avenue, het Sprookjesfestival en Winter Arnhem.
- In 2019 hebben we een zeer verdienstelijke poging gedaan het Eurovisie Songfestival naar GelreDome en de Arnhemse binnenstad te krijgen. Dat is uiteindelijk niet gelukt, maar de poging heeft ons wel veel opgeleverd: veel (nationale) publiciteit en een sterkere band tussen verschillende Arnhemse en regionale partijen.
- September 2019 stonden Arnhem en de regio volop in het teken van 75 jaar slag om Arnhem. De betrokkenheid van inwoners, ondernemers en organisaties uit onze stad was nog nooit zo groot. Met een gedenkwaardige herdenking en een spectaculaire Bridge to Liberation en tal van andere evenementen zoals de jaarlijkse Bridge to Bridge-loop, het videomapping project Arnhem Lights en de locatievoorstelling Evacué was er een programma om trots op te zijn.
- De evenementenvisie wordt verder uitgevoerd. De subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals heeft in 2019 een actualisatieslag doorgemaakt, zodat zij nog beter aansluit op trends en ontwikkelingen.
- Met GelreDome en Papendal wordt intensief samengewerkt om een beter evenementenaanbod voor Arnhem te vormen.

Meer arbeidsaanbod voor mensen die langdurig afhankelijk zijn van een uitkering

Zie voor de toelichting het doel 'meer inclusieve werkgelegenheid in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland' (meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt) bij de veranderopgave Doorbraak naar Werk. Zie voor de toelichting op 'human capital stevig aandacht geven' naar de veranderopgave Vitale Economie Arnhem Nijmegen.

Voldoen aan doelen NEMIA

Zie de toelichting bij het doel Versterken Energie en milieutechnologie sector (Hot spot energy).

'Van Bedrijven Weten' verder uitwerken ten behoeve van optimale dienstverlening

Van Bedrijven Weten is verder uitgewerkt en dat heeft eind 2019 geresulteerd in een besluit van het college om in 2020 een pilot Van Bedrijven Weten te starten die bij gaat dragen aan het verder optimaliseren van de dienstverlening aan ondernemers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Facility Point
GO Arnhem Nijmegen City Region
Euregio RijnWaal
Recreatieschap Over-Betuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-6.531	-5.975	-9.235	-9.475	-240
Baten	887	947	3.902	3.689	-213
Saldo lasten en baten	-5.644	-5.028	-5.333	-5.786	-453
Toevoegingen aan reserves	-462	0	0	-431	-431
Onttrekkingen aan reserves	593	120	405	441	36
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	131	120	405	10	-395
Gerealiseerd resultaat	-5.513	-4.908	-4.928	-5.776	-848

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-240	N		
Uren beleid	Er is extra beleids capaciteit ingezet voor de uitvoering van dit programma om de beleidsdoelstellingen te realiseren.	-740	N	I	AR
Gelderland Herdenkt	Betreft een subsidieproject wat door loopt in 2020 (zie ook baten).	420	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de correctie interne verrekeningen.	80	V	I	AR
Baten		-213	N		
Gelderland Herdenkt	Betreft een subsidieproject wat door loopt in 2020 (zie ook lasten).	-420	N	I	AR
RPW bijdragen Regiogemeenten	Een deel van de bijdragen voor het Regionaal Programma Werklocaties 2018 is pas in 2019 ontvangen.	79	V	I	BR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de correctie interne verrekeningen	128	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente](#). Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien ([financien.arnhem.nl](#)).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Demografische druk	2019	58,1	69,8	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%).	CBS - Bevolkingsstatistiek
Banen	2018	954,3	774	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Vestigingen	2018	144,1	145,9	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.	LISA
Func tiemenging	2018	58,2	52,8	De func tiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).	LISA

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

Niet van toepassing.

Actuele beleidskaders

- [Economische Koers Arnhem](#);
- [Investeringsagenda Arnhem-Nijmegen](#);
- [Evenementenbeleid](#);
- [Detailhandelsvisie](#);
- [Mise-en place - de Arnhemse Horecavisie](#);
- [Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020](#);
- [New Energy made in Arnhem](#);
- [Standplaatsenbeleid](#).

Educatie

Onderwijs stelt Arnhemmers in staat om zich te ontwikkelen, om een plek te vinden in de maatschappij en om werk te vinden. Onderwijs speelt een belangrijke rol in het bereiken van betere kansen voor alle inwoners. Kansengelijkheid neemt toe als kinderen al op jonge leeftijd optimale kansen geboden krijgen om zich te ontwikkelen en daarbij passende ondersteuning krijgen. Stevige samenwerking is nodig met partners uit het onderwijs, ondernemers en jeugd(hulp)organisaties. In lokaal en regionaal verband.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Onderwijs is een investering in individu en in een inclusieve samenleving. Goed onderwijs stelt Arnhemmers in staat om zich te ontwikkelen, om een plek te vinden in de maatschappij en het maakt mensen wendbaar en weerbaar op de arbeidsmarkt. De hoofddoelen van onderwijs zijn:

- het verbeteren van kansengelijkheid; Arnhemmers kunnen onderwijs volgen dat bij hen past;
- een betere uitstroom van onderwijs naar een actieve en passende plek in de samenleving en op de arbeidsmarkt;
- schoolgebouwen van goede kwaliteit.

Wat hebben we gedaan

Het voorschools aanbod is breed beschikbaar in de stad. Er is ingezet op het bereiken van nog meer kinderen. Passende Kinderopvang, vanuit de inclusiegedachte is elk kind welkom op de reguliere opvang, is verder uitgebreid.

In 2019 zijn afspraken gemaakt met de schoolbesturen over de herverdeling, met ingang van 1-1-2020, van de gemeentelijke OAB-middelen (onderwijsachterstandenbeleid), aansluitend bij de nieuwe verdelingssystematiek van het Rijk.

Er is een aantal nieuwe initiatieven gestart om voortijdig schoolverlaten (VSV) te voorkomen. Deze initiatieven lopen door in 2020 en 2021. In 2020 wordt een nieuw plan VSV opgesteld (zowel lokaal als regionaal).

De verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp is in 2019 opgepakt voor het Primair (Speciaal) Onderwijs. Daarnaast is in regionaal verband gestart met de uitwerking van het convenant 'Regionale sluitende aanpak Passend onderwijs – Jeugdhulp – Jeugdgezondheidszorg' zowel voor het Primair Onderwijs als het Voortgezet Onderwijs.

Voor volwasseneneducatie is verder ingezet op het uitvoeren van de eerder uitgezette actielijnen.

Het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs is in 2019 vastgesteld en vervolgens is gestart met de uitvoering.

Natuurcentrum Arnhem heeft ook in 2019 gewerkt volgens haar meerjarige opdracht (2017-2020). Met de verleende subsidie biedt NA alle basisscholen en andere geïnteresseerde Arnhemmers lessen en cursussen op het gebied van natuur- en milieueducatie, duurzaamheid, klimaatadaptatie, voedsel en gezondheid. NA exploiteert daarmee ook duurzaam (SKAL-gecertificeerd) twee educatieve en voor iedereen toegankelijke stadsboerderijen inclusief veestapel en kleinschalige teelt, ondersteunt stadsbreed buurt- en wijkinitiatieven rondom natuur en (sociale) duurzaamheid en biedt beschermde werk- en stageplekken voor vrijwilligers, studenten en mensen in een sociaal-economisch kwetsbare positie.

Prestatiedoelen

Toename aantal peuters dat deelneemt aan voorschoolse educatie

Er is in 2019 een afname van het bereik van deelname van VVE-peuters. In september 2019 is daarom een grote stedelijke pr-campagne geweest om het belang van peuteropvang onder de aandacht te brengen. Eind 2019 is het aantal aanmeldingen flink gestegen.

Meer jongeren tot 23 jaar behalen een startkwalificatie

De cijfers van 2019 zijn nog niet bekend. Landelijk is er sprake van een stijging van het aantal jongeren tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten (in 2018 en waarschijnlijk zet deze trend door in 2019).

Voor een aantal van deze jongeren blijkt het behalen van een startkwalificatie op het moment van schoolverlaten niet mogelijk: een aantal van deze jongeren vindt werk. Onze gezamenlijke inspanningen (onderwijs - gemeente - Regionaal Bureau Leerlingzaken RBL) zijn in eerste instantie gericht op het behalen van de startkwalificatie. Daarnaast worden jongeren voor wie dit op dit moment niet mogelijk is ondersteund bij het zoeken naar een passende werkplek.

Versterken aansluiting onderwijs en zorg

In 2019 is ingezet op een betere aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp. De Sociale wijkteams en het Samenwerkingsverband Primair Onderwijs hebben een stappenplan opgesteld voor de inzet van jeugdhulp binnen het (speciaal) basisonderwijs. Het stappenplan leidt tot een integrale aanpak tussen onderwijs en jeugdhulp, afgestemd op de onderwijsbehoeften van de leerling.

Verbeteren passende leer-werktrajecten voor jongeren

Binnen het MBO is de pilot 'praktijkleren' gestart. Dit is geïnitieerd vanuit de Strategische Agenda Arbeidsmarkt - regio Midden-Gelderland 2019 - 2024.

Verhogen deelname volwassenen aan taalbevorderende activiteiten

Er zijn meer non-formele educatietrajecten ontwikkeld, de aanbieders Prago en IVIO zagen de aanmeldingen vanuit Arnhem stijgen en Rijn IJssel kon door een regionale onderbesteding uit 2018 extra trajecten aanbieden.

Schoolgebouwen van goede kwaliteit, toename duurzame en gezonde schoolgebouwen

Op 29 januari is het Jaarprogramma integraal huisvestingsplan primair onderwijs (PO) 2020 in de gemeenteraad besproken, evenals de stand van zaken onderwijshuisvesting primair onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs (VSO) en voortgezet onderwijs (VO). In het Jaarprogramma is de stand van zaken aangaande onderwijshuisvesting opgenomen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Reguliere peuterspeelzalen

- Stichting PAS (subsidierelatie met prestatieafspraken);
- Aanbieders peuteropvang en VVE (via subsidieregeling).

Aanpak onderwijsachterstanden

- Stichting PAS (subsidierelatie met prestatieafspraken).

Aanpak VSV

- Gesubsidieerde partijen
- Regionaal Bureau Leerlingzaken
- Onderwijsinstellingen

Aansluiting onderwijs - jeugdhulp

- Onderwijsinstellingen
- Sociale Wijkteams
- Regionaal Bureau Leerlingzaken
- Samenwerkingsverbanden Onderwijs

Bovenwettelijk onderwijsaanbod en voorzieningen

- Natuurcentrum Arnhem (subsidierelatie met prestatieafspraken).

Volwasseneneducatie

- Het Bondgenootschap voor Geletterdheid regio Arnhem;
- ROC RijnIJssel (makelaarsfunctie);
- Bibliotheek Arnhem/Taalhuis;
- Stichting Lezen & Schrijven.

Onderwijshuisvesting

- Schoolbesturen PO, (V)SO en VO (schoolgebouwen);
- Sportbedrijf Arnhem (gymlokalen);
- Aanbieders kinderopvang (peuterspeelzalen, KDV en BSO).

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-18.748	-17.457	-17.538	-18.802	-1.265
Baten	3.410	3.623	2.340	3.051	711
Saldo lasten en baten	-15.338	-13.835	-15.198	-15.752	-554
Toevoegingen aan reserves	-17.379	-6.879	-9.270	-9.602	-332
Onttrekkingen aan reserves	9.024	6.376	7.657	8.740	1.083
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-8.355	-503	-1.613	-862	751
Gerealiseerd resultaat	-23.692	-14.338	-16.810	-16.614	197

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-1.265	N		
Onderwijsbeleid	Nadeel op loonbudget als gevolg van een hogere toedeling van de loonkosten dan stedelijk begroot. Op de wijkprogramma's is een voordeel op de loonkosten educatie.	-480	N	I	AR
Overige	Onderwijsbeleid - saldo van diverse mutaties.	-332	N	I	AR
Overige	Onderwijshuisvesting - saldo van diverse mutaties.	-91	N	I	BR
Onderwijshuisvesting	Hogere lasten tijdelijke huisvesting onderwijshuisvesting. Het negatieve saldo wordt verrekend met de BR Onderwijshuisvesting.	-362	N	I	BR
Baten		711	V		
Onderwijsbeleid	Voordeel als gevolg van gedeeltelijke terugvorderingen van subsidies van het voorgaande jaar (betreft subsidies voor Volwasseneneducatie en onderwijsachterstandenbeleid OAB).	229	V	I	AR
Overige	Onderwijsbeleid - saldo van diverse mutaties.	100	V	I	AR
Overige	Onderwijshuisvesting - saldo van diverse mutaties.	382	V	I	BR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website waarstaatjegemeente.nl. Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	2018	3	1,9	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat (%). De cijfers van DUO hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2017/2018".	Ingrado
Absoluut verzuim	2018	1,1	1,9	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2016/2017".	Ingrado
Relatief verzuim	2018	26	23	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2017" staat voor schooljaar "2016/2017".	Ingrado

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

Niet van toepassing.

Actuele beleidskaders

- [Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem](#).
- [Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem](#)
- [Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren](#);
- [Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL](#);
- [Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein](#);
- [Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026](#).

Cultuur, recreatie en sport

Arnhem is een creatieve en levendige stad met een gevarieerd aanbod aan (top)cultuur en evenementen, sportfaciliteiten en (recreatief) groen. Creatieve innovatie krijgt in Arnhem ruim baan. Arnhem wil hierbij de identiteit en eigenheid van Arnhem versterken, zowel landelijk als regionaal. Cultuurhistorie zoals Market Garden en het Arnhemse erfgoed spelen hierbij een grote rol. Arnhem als groene stad met haar unieke ligging aan de Rijn geeft prioriteit aan speel-, sport- en ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Arnhem stimuleert sport en beweging zowel topsport als sport in de wijken. Sport- en cultuurverenigingen dragen bij aan de gezondheid en welbevinden van Arnhemmers.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Cultuur

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt inwoners met elkaar. We willen meer mensen in aanraking brengen met kunst en cultuur en dat meer mensen gaan participeren. Daarbij is aandacht voor cultuur(voorzieningen) in de wijken. Cultuur draagt bij aan de sociale samenhang en het welbevinden van mensen. Arnhem kent als culturele hoofdstad van het Oosten een bruisend cultureel klimaat met veel creatief potentieel, een stevige culturele infrastructuur en aansprekend erfgoed. Daar wordt blijvend in geïnvesteerd. De investeringen in gebouwen gaan niet ten koste van inhoudelijke programma's op het gebied van kunst en cultuur.

Belangrijk is dat kunst en cultuur niet alleen ingevlogen worden, maar ook ter plaatse worden geproduceerd. Een stad van makers kenmerkt zich door een innovatief klimaat. De culturele sector en zeker ook de creatieve industrie zijn afhankelijk van direct persoonlijk contact en van de ruimtelijke clustering van gelijksoortige bedrijvigheid: de 'creatieve milieus'. We zorgen dat Arnhem een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers heeft. Steden met een creatief klimaat en een divers cultureel aanbod doen het economisch beter. Cultuur is zowel een waardevermeerderaar als ook kapitaal voor een vitale, krachtige stad en regio. Arnhem wil deze waarde en potentie uitdragen, zowel in stad en regio, als daarbuiten.

Samen met de gemeente Nijmegen, provincie Gelderland en beide cultuurnetwerken in Arnhem en Nijmegen is in 2018 gewerkt aan een kansrijk en onderscheidend regionaal cultureel profiel. Beide steden hebben een volledige culturele infrastructuur, waarin zowel de culturele top als humuslaag vitaal zijn en er is ruimte voor het middensegment. Karakteriserend is het stevig productieklimaat van Arnhem en het sterke presentatieklimaat van Nijmegen. Doel is een infrastructuur en cultuuraanbod dat beter aansluit bij de wensen en behoeften van het (potentiële) publiek. Dit profiel wordt per 1 november ingediend bij de minister van OCW en wordt betrokken bij de voorbereiding van het nieuwe landelijke cultuurbeleid vanaf 2021. Tevens dient het als basis voor verdere afstemming en afspraken met het Rijk en andere overheden. Al in 2019 en ook in 2020 wordt in de vorm van proeftuinen door overheden en instellingen op verschillende thema's en in verschillende verbanden samengewerkt.

Sport

Meer Arnhemmers gezonder en fitter is het doel. Sport en bewegen dragen bij aan de gezondheid van Arnhemmers, maar ook aan de sociale samenhang en een inclusieve samenleving. Bedrijven worden gestimuleerd om zich in te zetten voor de sport en voor gezonde werknemers.

Recente jaren laten een aantal zorgwekkende trends zien die invloed hebben op zowel de fysieke als de mentale gezondheid, zoals minder bewegen en ongezonde voeding. We willen deze trend keren door het faciliteren van een gezonde leefstijl en een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefstijl heeft namelijk een sterk positief effect op gezondheid, individuele ontwikkeling, participatie, zelfredzaamheid en welbevinden en verminderen een eventueel sociaal isolement. Het belang van sport en cultuur om sociale samenhang, gezondheid en welbevinden in de wijken te verbeteren zal nader worden vorm gegeven. Verenigingen spelen daarbij een belangrijke rol. Een gezonde leefomgeving ervaren mensen als prettig, nodigt uit tot gezond gedrag en de druk op de gezondheid is zo laag mogelijk. Het streven is de drempel tot bewegen zo laag mogelijk te maken, ook in de openbare ruimte. Daarnaast is het belangrijk om gezondheidsvaardigheden, waaronder sport en bewegen, zo jong mogelijk aan te leren.

Openbaar groen

Arnhem is een groene stad. Het groen is de drager van onze stad, dat moet worden gekoesterd. Groen kent veel kwaliteiten en waarden: het is verbonden met het ontstaan van de stad en het zorgt voor een leefbare en gezonde stad voor inwoners en dieren. Het bevordert biodiversiteit. Het voorkomt wateroverlast, hittestress en vervuilde lucht. In groen kunnen bewoners elkaar ontmoeten en groen nodigt inwoners uit om te recreëren en te

bewegen. En het maakt het verblijf van onze bezoekers nog aangenamer. Groen is een belangrijke kernwaarde van Arnhem.

Het beleid is gericht op het behouden en versterken van een robuuste stedelijke hoofdgroenstructuur voor de stad en haar inwoners (het Groen-blauwe raamwerk) én ook van het wijkgroen. Gebieden die bestemd zijn als natuur en bos behouden hun bestemming.

Het groenfonds helpt het groene karakter van de stad te versterken. Het fonds wordt ingezet om de doelen uit de Groenvisie 2017 - 2035 te behalen. Het groenfonds wordt onder meer ingezet voor het herstel van landschapswaarden, het verbinden van de stedelijke hoofdgroenstructuur, meer biodiversiteit, meer groen om in te bewegen en te recreëren, het verminderen van hitteplekken en voor het verminderen van wateroverlast en de vervanging van stadslanen.

Vergroenen en participatie blijven speerpunten in samenwerking met bewoners, scholen en ondernemers in en om de stad. Voor het ondersteunen van (wijk)initiatieven gericht op het verminderen van hitteplekken en stadslanbouw is een subsidieregeling beschikbaar. In het natuurnetwerk is doorontwikkeling van het uiterwaardenpark Meinerswijk een belangrijk speerpunt.

Spelen

Kinderen moeten veilig buiten kunnen spelen. Het beleid is gericht op behoud van 10% (groene) veilige gebruikruimte en, waar mogelijk, grote natuurlijke speel- en ontmoetingsruimten voor alle leeftijden in wijken. Vanuit het onderzoek naar bewegen in de openbare ruimte door Mulier zijn er aanbevelingen gedaan voor de speelplekken. Komend jaar wordt gewerkt aan een uitvoeringsplan.

Water

We zetten in op duurzaam beheer en onderhoud van onder andere ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen en fonteinen. De ambitie is om samen met de (water)partners de watergerelateerde opgaven op te lossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk kan bijdragen aan een klimaatadaptieve stad. Daarnaast is onderhoud van waterbodems noodzakelijk voor Arnhem als aantrekkelijke haven-, aanleg- en vestigingsplaats aan de Rijn.

Wat hebben we gedaan

Cultuur

In 2019 zijn onder andere verschillende activiteiten uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van de Lauwersgracht Alliantie, Museum Arnhem en culturele versterking. Deze zijn hieronder bij de prestatiedoelen weergegeven.

Sport

Samen met verenigingen, onderwijs, bedrijven en het Sportbedrijf zijn verschillende activiteiten uitgevoerd om onze doelstelling 'Arnhemmers gezonder en fitter' te bereiken. Bij de prestatiedoelen hieronder zijn een aantal van deze activiteiten benoemd.

Arnhems groen

In 2019 is verder gewerkt aan het versterken van de Arnhemse groenstructuur. Door mee te liften met lopende projecten of vanuit het groenfonds initiatieven te starten is gewerkt aan de speerpunten uit de groenvisie:

- Herkenbare stad;
- Natuurvriendelijke stad;
- Groene en gezonde stad;
- Duurzame stad;
- Samenwerkende stad.

Concreet zijn deze doelen onder andere vertaald in optimalisering van het bermenbeheer (ten behoeve van biodiversiteit), het vergroten van het begrazingsgebied in Meinerswijk en verbeteringen aan het park Westerveld. De herinrichting van de Apeldoornseweg is een goed voorbeeld van hoe het groen ook bij een infrastructureel project versterkt kan worden: Geen enkele boom is gekapt, de bestaande bomen hebben ondergronds en bovengronds meer ruimte gekregen en er zijn nieuwe bomen bij geplant.

De eikenprocessierups heeft zich sterk doen gelden in 2019. Om bij te dragen aan de bestrijding heeft de gemeente talloze koolmeeskastjes verstrekt onder de bevolking.

Beleidsmatig heeft 2019 in het teken gestaan van het nieuwe bomenbeleid. In nauw overleg met de stad zijn voorstellen geformuleerd voor versterking van het Arnhemse bomenbestand. Het nieuwe bomenplan is begin

2020 aan de raad voorgelegd. Versterking van het groen vindt in samenhang plaats met het klimaatadaptiever maken van Arnhem (zie hieronder).

Arnhem klimaatbestendig

In de loop van 2019 is een gemeentelijk team klimaatadaptatie opgericht dat nauw samenwerkt met externe partijen zoals Arnhem Klimaatbestendig. Het team zet onder andere in op het nemen van klimaatadaptatieve maatregelen in lopende projecten (onder andere Apeldoornseweg, rioolvernieuwing Geitenkamp) en houdt zich daarnaast bezig met subsidie-aanvragen en andere vormen van externe financiering. Het project Binnenstad Groen is na drie fasen afgesloten met het plaatsen van een kleine 300 groene elementen (boom- en plantbakken, geveltuinten en klimgroen). Van enkele grotere integrale initiatieven (Zypse Poort, Van Muijlwijkstraat, Kronenburg) is de planontwikkeling gestart. Verder is gewerkt aan een plan van aanpak klimaatadaptatie. Dit wordt voorjaar 2020 aan de raad gepresenteerd. Dat plan beschrijft op welke manier de gemeente samen met partners en bewoners Arnhem tot een klimaatbestendige stad zal ontwikkelen.

Dierenwelzijn

Vanuit de ambitie om het dierenwelzijn in Arnhem verder onder de aandacht te brengen en te verbeteren is een aantal doelen geformuleerd. In de eerste plaats willen we de dierenarts financieel toegankelijk maken voor mensen met een laag inkomen.

Daarnaast zal ingezet worden op vernieuwing van het dierentehuis.

Uitvoering visie stadslandbouw en regionaal voedsel

In 2019 zijn verschillende buurt- en schoolinitiatieven ondersteund (subsidie, meedenken) in de aanleg van schoolmoestuinen, buurt moes- en pluktuinen en andere vergroeningsprojecten. Tevens is gewerkt aan het project Transitie Landbouwgrond. We streven daarin samen met onze pachters naar een duurzaam en natuurinclusief gebruik van ruim 300 hectare landbouwgrond. We draaien mee als projectpartner in verschillende grotere projecten en onderzoeken (POP3, KCNL) gericht op duurzaam voedsel, circulaire landbouw en de korte keten.

Prestatiedoelen

Ontwikkeling Lauwersgracht Alliantie in relatie tot toekomst Stadstheater

Per brief is de raad op 12 maart 2019 geïnformeerd over de voortgang in het traject huisvesting Lauwersgrachtalliantie, waarvan de renovatie en ver(nieuw)bouw van het Stadstheater onderdeel uitmaakt. Daarbij is de rapportage 'Een huis voor iedereen, Ambitiedocument voor een eigentijdse Schouwburg voor stad & regio' meegezonden. Op basis van die rapportage heeft in 2019 vervolgonderzoek plaatsgevonden naar de haalbaarheid van mogelijke toekomstbestendige oplossingen voor huisvestingsproblematiek van de cultuurpartners. Daarbij zijn verschillende scenario's onderzocht.

Uitbreiding van Museum Arnhem op de huidige locatie

In juni is de aannemer Rots Bouw geselecteerd. Eind december is de samenwerkingsovereenkomst met de aannemer ondertekend. Start bouw is begin 2020. Verwachting is dat het vernieuwde museum begin 2022 de deuren weer opent.

Verkenning en ontwikkeling culturele versterking tussen Arnhem en Nijmegen.

In 2019 is in 025 Arnhem Nijmegen in de vorm van proeftuinen door overheden en de culturele instellingen (verenigd in Cultuur Netwerk Arnhem en Cultuur Netwerk Nijmegen) op verschillende thema's en in verschillende verbanden samengewerkt. Dit mede in de aanloop naar de nieuwe landelijke cultuurperiode 2021 - 2024. Daarnaast is een structuurvoorstel uitgewerkt om de samenwerking ook in 2020 en verder te borgen. Daarbij wordt ook gekeken naar het aanhaken bij het versterkingsproces regio Arnhem-Nijmegen.

Arnhem positioneren als culturele hoofdstad van Oost-Nederland

In 2019 is verder geïnvesteerd in een aantrekkelijk cultuuraanbod, het creatieve (makers)klimaat in de stad (zoals cultuurplatform Schakel 025), de samenwerking in de Lauwersgracht Alliantie en de cultuurregio 025 Arnhem Nijmegen.

Renovatie en ver(nieuw)bouw Stadstheater

Zie de toelichting bij bovenstaand doel 'Ontwikkeling Lauwersgracht Alliantie in relatie tot toekomst Stadstheater'.

Realisatie Sonsbeek beeldtentoonstelling 2020

Er is door de stichting in 2019 een gerenommeerd curator aangesteld, in de persoon van Bonaventure Soh Bejeng Ndikung, en een interessant concept ontwikkeld waarbij nadrukkelijk de verbinding met de Veluwe wordt gezocht. De financiële haalbaarheid stond echter onder druk om ook in 2020 een gerenommeerde editie te organiseren: artistiek

van hoog niveau én nauw verbonden met de maatschappelijke actualiteit. Daarbij speelt aan de horizon een kansrijk perspectief voor zowel Sonsbeek als State of Fashion om vanaf 2021 een positie in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) te verwerven. Hiermee zouden beide evenementen, naast gemeentelijke en provinciale ondersteuning, mogelijk ook voor meerjarige rijkssubsidie in aanmerking kunnen komen. Een stevige editie van Sonsbeek is dan van belang. De gezamenlijke oplossing: de stichting heeft haar begroting met €150.000 naar beneden bijgesteld. De Arnhemse raad heeft op 15 september besloten tot een extra bijdrage van €150.000; de provincie op 9 oktober.

Nota Bene: door de coronacrisis heeft de stichting moeten besluiten Sonsbeek 2020 uit te stellen naar een nader te bepalen moment volgende jaar.

Zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed

Het Arnhemse erfgoed is op verschillende momenten zichtbaar gemaakt voor het publiek:

- In Stadsblokken is een origineel deel van de Brug te Ver als monument bij de Rijnbrug opgericht. Het brugdeel is gevonden tijdens opgravingen op het Cobercoterrein en betreft de originele brug waar tijdens operatie Market Garden om werd gestreden. In de Arnhemse Monumenten Reeks (Arnhems erfgoedboek) is hieraan een deel gewijd.
- Er is een publieksboek over het Duivelshuis verschenen, voortkomend uit een stageopdracht bij Erfgoed.
- Rondom archeologie en erfgoed zijn verschillende presentaties gegeven en naast bovengenoemde publicaties zijn er meerdere archeologierapporten verschenen. Archeologisch vondstmateriaal uit Arnhem is onder andere in Ede en Apeldoorn langdurig tentoongesteld. Het archeologiedepot in Arnhem-Zuid is verschillende keren op verzoek opengesteld.
- Rondom archeologisch onderzoek zijn verschillende publieksactiviteiten georganiseerd, zoals vlogs tijdens de opgravingen aan de Broerenstraat.
- Arnhem huisvestte het landelijke congres van Conflictarcheologie, als bijdrage aan de herdenking van 75 jaar Market Garden.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed

In 2019 hebben diverse gebouwen in de stad een nieuwe functie gekregen en hebben restauraties plaatsgevonden. Ook zijn er bij diverse monumenten duurzaamheidsmaatregelen getroffen. Projecten zijn bijvoorbeeld: herbestemming Koepelgevangenis, verduurzaming Verschuerwijk, herbestemming Walburgiskerk en restaurant Bizar Bazar in de voormalige Luthersekerk. Op het gebied van de archeologie is een deel van het Romeinse castellum als gemeentelijk monument aangewezen en zijn er diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd in het kader van vergunningsprocedures.

Sporten in de wijk en in de openbare ruimte stimuleren

Bewegen in de openbare ruimte is opgenomen als thema in het lokale sportakkoord Arnhem. Er zijn verschillende voorzieningen aangelegd die bewegen in de openbare ruimte stimuleren. De Urban Sport Community is versterkt en is betrokken bij toekomstige plannen voor deze doelgroep in de openbare ruimte (skatevoorziening Rijkerswoerd, Rijnkade, Olympus).

Het sportbedrijf is in opdracht van de gemeente meer wijkgericht gaan werken en stemt zijn activiteiten beter af met de teams Leefomgeving, waardoor beweegactiviteiten beter aansluiten op wijkthema's (bijvoorbeeld ontmoeten, eenzaamheid, vroegtijdig schoolverlaten, kansrijk opgroeien).

Gezonde leefstijl met sport stimuleren

In 2019 zijn we gestart met het project 'Vaardig in bewegen' in samenwerking met het primair onderwijs. Doelstelling van dit project is het verbeteren van de kwantiteit en kwaliteit van het bewegingsaanbod rondom basisscholen, zodat kinderen weer 5 uur per week bewegen.

Er is in 2019 een hernieuwd convenant getekend met Vitesse Betrokken om onze samenwerking ook in de toekomst te bestendigen.

Het aantal combinatiefunctionarissen in de wijken en bij het Sportbedrijf Arnhem is uitgebreid.

Er is in 2019 begonnen aan het 'lokale sportakkoord'. In samenwerking met partijen in de stad is gekozen voor drie thema's: vaardig in bewegen, bewegen in de openbare ruimte en vitale verenigingen.

Bedrijven stimuleren zich in te zetten voor de sport

Er is een Arnhemse kopgroep geformeerd van bedrijven en andere organisaties die mee willen denken over het thema sport. Met name rondom sportevenementen is er meer georganiseerd om het bedrijfsleven actief bij de evenementen te betrekken.

Verder is gekeken naar de ondersteuning van vrijwilligers in de sport en hoe we de rol van bedrijven hierin kunnen versterken.

Moderne en 'gezonde' sportverenigingen en sportaanbieders

In 2019 hebben we een vervolg gegeven aan de voetbalaanpak. Samen met de Arnhemse voetbalfederatie, de KNVB en Sportbedrijf Arnhem. Er zijn verenigingsscans uitgevoerd door een externe partij. Deze scans geven een duidelijk beeld van de sterke en zwakke punten per vereniging. Er is een projectleider voetbal aangesteld die per wijk aan de slag gaat met deze bevindingen. Gemeente, Arnhemse Voetbal Federatie (AVF), verenigingen, NOC*NSF en bonden hebben hier allen een rol in te spelen.

Alle Arnhemmers kunnen bewegen en sporten

De ondersteuning van uniek sporten is in 2019 voortgezet en is structureel ingebed in de regiogemeenten. Het aandeel van sport/beweegactiviteiten door middel van de Gelrepas is toegenomen, ook is het aantal aanbieders gegroeid.

Via de subsidieregeling sport zijn verschillende sportactiviteiten mogelijk gemaakt voor doelgroepen die moeilijk terecht kunnen bij het reguliere aanbod (bijvoorbeeld beweegactiviteiten voor inwoners die een beroerte hebben gehad).

Voldoende en goede binnen- en buitensportaccommodaties voor diverse doelgroepen

Aandachtspunt was de beschikbare hoeveelheid zwembad in Arnhem. Met de bouw van het nieuwe zwembad Valkenhuizen zal dit voorzieningenniveau weer op orde zijn.

Voor de nieuwe Sporthal Middachtensingel is in 2019 het Programma van Eisen (PVE) gemaakt. Met de bouw van deze zaal wordt weer voldaan aan de onderwijsbehoefte.

Verschiedende voetbalverenigingen hebben behoefte aan kunstgrasvelden, met oog op de groei van de stad zal dit de komende tijd urgenter worden.

Hockey heeft in Arnhem Noord te weinig ruimte. Gesprekken zijn gevoerd over de mogelijkheid van een 5e veld.

Ten slotte is er geconstateerd dat er in woonwijken een tekort is aan ruimte voor sportfuncties, waardoor bijvoorbeeld fitnessaanbieders vaak uitwijken naar bedrijventerreinen. Waar mogelijk wordt hier bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening mee gehouden door een percentage van de functies aan te wijzen voor sport.

Sportevenementen en bedrijfssport bevorderen

De subsidieregeling sport is volledig benut in 2019.

Er zijn in 2019 geen grote evenementen geweest (WK's of vergelijkbaar), maar wel een groot aantal lokale en regionale sportevenementen. Verder stond het jaar voornamelijk in teken van voorbereiding op de komende drie grote evenementen; het WK Volleybal, WK BMX en de European Company Games.

Er is vanaf 1 juli 2019 een projectleider WK BMX 2022 en WK Volleybal 2021 aangesteld.

Vorbereiding van de ECSG 2021 is binnen Gelrestad-verband verder opgepakt.

Actief promoten en stimuleren van de Gelrepas (amendement Actief promoten en stimuleren van de Gelrepas voor sport- en Cultuurparticipatie - 18A21)

Er zijn diverse promotieactiviteiten ondernomen, zoals een postercampagne en een videoproductie. Daarnaast is de voorbereiding gestart van een modernisering (digitalisering, automatisering en het herijken van het programma) van de huidige Gelrepas, waarbij ook de promotie veel aandacht krijgt. In de vorm van algemene promotie, maar ook in de vorm van afspraken met intermediairs waaronder het Jeugdfonds Sport en Cultuur.

Klimaatadaptieve stad

Er is in 2019 gewerkt aan een plan van aanpak voor klimaatadaptatie dat begin 2020 aan de raad wordt aangeboden. Dat plan geeft aan hoe de gemeente samen met andere partijen tot een klimaatbestendig Arnhem wil komen.

Intussen zijn in lopende projecten concrete maatregelen genomen om de klimaatbestendigheid te verbeteren en zijn voorbereidingen getroffen om klimaatadaptatie een prominente plaats in de omgevingsvisie te geven. Daarbij is de verbinding gelegd met andere opgaven zoals energietransitie, sociale vraagstukken en het binnenplan.

Groene hoofdstructuur versterken

Versterken van de groene hoofdstructuur ligt op schema volgens de uitvoeringsagenda Groenvisie 2019. Het begrazingsgebied uiterwaarden is vergroot; de hoogwaterplek voor dieren in de uiterwaarden wordt later gerealiseerd. Park Westerveld is verbeterd.

Gebieden die bestemd zijn als natuur en bos behouden hun bestemming

Ambitie volledig gehaald: alle gebieden met bestemming natuur en bos hebben deze bestemming behouden.

Dierenwelzijn bevorderen

Ambities zijn gehaald. Uitvoering van de geplande acties ligt op schema. In 2020 wordt de uitvoeringsagenda herzien.

Afhandeling amendementen MJPB 2019-2022

Amendement 'Actief promoten en stimuleren van de Gelrepas voor Sport en Cultuurparticipatie' (18A21)

De combinatiefunctionarissen in de wijken gebruiken het lokale netwerk en de warme contacten om de nieuwe deelnemers te werven voor sport- en cultuuractiviteiten en het actief promoten van de Gelrepas. Vanaf het eerste kwartaal 2019 is er bij het sportbedrijf, op verzoek van en deels bekostigd door het Jeugdsportfonds Arnhem, een coördinator aangesteld die de coördinatie, de organisatie en de frontofficerol op zich heeft genomen. Sinds 2019

wordt vanuit Rozet de coördinatie van het Jeugdcultuurfonds uitgevoerd, door deze samenwerking wordt de Gelrepas meer gepromoot.

[Amendement 'Aandacht en ruimte voor voetgangers, lopers en wandelaars' \(18A22\)](#)

In samenspraak met de teams Leefomgeving worden kansen gepakt om hier invulling aan te geven. Zo komt er in Malburgen-West een wandelroute van 1 km, die met markering op de tegels wordt aangegeven.

Er is nieuw beleid in voorbereiding op het gebied van bewegen in de openbare ruimte.

[Amendement 'Cultureel meer evenwichtig tussen Noord en Zuid' \(18A27\)](#)

Het deel van dit amendement dat een concreet verzoek tot het verstrekken van documenten betreft, was al uitgevoerd middels de brief van het college aan de gemeenteraad van 5 februari 2019, waarin de resultaten van onderzoek naar een aantrekkelijk Arnhem Zuid zijn gepresenteerd (relatie met amendement 17A46). Aan de resterende toezegging die bij deze beantwoording is gedaan, is aandacht gegeven in de brief 'Blik op Zuid' van het college aan de gemeenteraad van 10 december 2019 en hieraan zal verder invulling worden gegeven.

[Amendement 'Groen vertrouwen Huijgenslaan'\(18A38g\)](#)

In de raadsvergadering van 27 februari 2019 heeft wethouder Bouwkamp de raad mondeling geïnformeerd over de voortgang met betrekking tot dit amendement (mededeling van college). De betrokken bewoners hebben in meerderheid gekozen voor het vervangen van de zomereiken door zilversdoorns. Dit is gerealiseerd en de zomereiken zijn elders in de stad herplant.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Sportbedrijf Arnhem
Lingezege

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Culturele instellingen, Rijk, provincie Gelderland, Oost-Nederland, gemeente Nijmegen;
- Waterschappen;
- Rijkswaterstaat.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-49.652	-51.589	-56.476	-56.001	474
Baten	9.633	8.482	11.239	11.961	722
Saldo lasten en baten	-40.019	-43.107	-45.236	-44.040	1.196
Toevoegingen aan reserves	-4.343	-1.285	-2.920	-4.826	-1.905
Onttrekkingen aan reserves	2.177	473	2.903	3.515	612
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-2.166	-812	-18	-1.311	-1.293
Gerealiseerd resultaat	-42.185	-43.919	-45.254	-45.351	-97

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		474	V		
Uren beleid	Voor de uitvoering van het programma zijn minder beleidsuren ingezet dan begroot.	315	V	I	AR
Kostprijsverhogende BTW Sport	Er is minder kostprijsverhogende BTW met betrekking tot Sport geboekt dan begroot. Hier staat een lagere subsidie tegenover (zie baten).	425	V	I	AR
Subsidie Sportbedrijf	Er is minder subsidie aan het Sportbedrijf verleend dan begroot.	542	V	I	AR
Vastgoed Sport	Meer kosten binnen vastgoed sport, met name op het gebied van vervanging van aardlekautomaten, waterleidingen, renovaties en herstelwerkzaamheden.	-708	N	I	AR
Subsidie St. Sportcentrum Rijkerswoerd	Er is meer subsidie verleend dan begroot. Hier staat extra huurbaten tegenover.	-210	N	I	AR
Vertraging baggerwerkzaamheden	Milieunormstelling ("de landelijke PFAS/PFOS problematiek") heeft er toe geleid dat baggerwerkzaamheden in Arnhem (onder andere defensiehaven) niet volgens planning konden worden uitgevoerd.	614	V	I	BR
Schade door droogte-, storm en processierups	De eikenprocessierups en bijzondere weersomstandigheden hebben er toe geleid dat ten opzichte van de reguliere onderhoudsprogrammering extra kosten moesten worden gemaakt (onder andere herbeplanting, boomveiligheidscontroles en daaruit voortvloeiende maatregelen).	-347	N	I	AR
Groenfonds	Een deel van de uitvoering van de programmering 2019 loopt door naar 2020.	250	V	I	BR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	-407	N	I	AR

Baten		722	V		
Subsidie Sport (SPUK)	Er is minder kostprijsverhogende subsidie met betrekking tot Sport ontvangen dan begroot. Hier staat een lager bedrag aan geboekte kosten tegenover (zie lasten).	-425	N	I	AR
Baten huur St. Sportcentrum Rijkerswoerd	Meer huur ontvangen van Stichting Sportcentrum Rijkerswoerd. Hier staat extra verleende subsidie tegenover.	217	V	I	AR
Vastgoed Sport	Meer huurbaten ontvangen op vastgoed onderdeel sport dan begroot.	325	V	I	AR
Vastgoed Cultuur	Meer huurbaten ontvangen op vastgoed onderdeel cultuur dan begroot.	256	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties. Waaronder de boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen.	349	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl). Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Niet-sporters	2016	47,2	48,7	Het percentage niet-wekelijks sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Bomenplan Arnhem](#).

Actuele beleidskaders

Cultuur

- [Kadernota 'STROOM – cultuurbeleid Arnhem'](#);
- [Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016](#);
- [Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen](#);
- ['Een huis voor iedereen': huisvesting Lauwersgrachtalliantie](#).

Sport

- [De Sportvisie](#).

Erfgoed

- Erfgoedagenda 2017-2019 (uitvoeringsprogramma via raadsbrief najaar 2017).

Openbaar groen, recreatie en water

- [Structuurvisie 2020-2040](#);
- [Groenvisie 2017-2035](#);
- [Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020](#);
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spellennota) 2010 - 2020;
- [Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen](#);
- [Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015](#).

Participatie en Maatschappelijke Ondersteuning

Arnhem richt zich op een sterkere deelname - waar mogelijk geheel op eigen kracht - van Arnhemmers aan de samenleving. De wijkgerichte werkwijze wordt in 2019 en verder geïmplementeerd met de focus op een samenhangend aanbod om doorbraak naar werk en zelfredzaamheid te bevorderen. De wijkteams spelen hierin een cruciale rol. Arnhem zet in op preventie en vroegsignalering (vroeg eropaf benadering) en waar nodig met maatwerkvoorzieningen in de wijk. Het bevorderen van (arbeids)participatie en onderlinge redzaamheid in een wijk wordt in samenhang met de wijkprogramma's uitgewerkt. Hierbij spelen burgerinitiatieven, ondersteuning mantelzorg, informele zorg en (vrijwilligers)werk een belangrijke rol om te komen tot een inclusieve samenleving.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Meedoen in Arnhem; samenkracht, burgerparticipatie, integratie en opvang

Arnhem, een stad waarin voor iedereen ruimte is om mee te doen, mee te denken en om initiatief te nemen. Een stad waar naar de inwoners wordt geluisterd. Iedereen wordt gelijkwaardig behandeld en heeft gelijke kansen, het moet niet uitmaken of je een beperking hebt, welke achtergrond je hebt of in welke wijk je woont.

Om problemen te voorkomen wordt ingezet op vroegsignalering, preventie, informele zorg en algemene voorzieningen in de buurt. Dit draagt bij aan een sterke samenleving waarin iedereen zo zelfstandig mogelijk kan leven. Druk op zorg, jeugdhulp en participatie wordt verminderd. Voor mensen die het (tijdelijk) zelf niet redden, wordt een passend vangnet geboden. Doelen zijn:

- Meer mensen kunnen meedoen in de eigen leefomgeving.
- Een passend vangnet voor mensen in een kwetsbare situatie.

Doorbraak naar Werk

Werk is een belangrijke vorm van meedoen in onze samenleving. Het zorgt voor bestaanszekerheid, het geeft eigenwaarde, het vergroot iemands sociale netwerk, samenredzaamheid en daarmee zelfredzaamheid. Werk draagt bij aan de integratie van kwetsbare groepen en is goed voor de sociale samenhang in onze stad.

Arnhem vindt het cruciaal om meer Arnhemmers aan het werk te helpen. Het liefst betaald werk, want dat is het doel. Ligt dat buiten iemands bereik, dan komen andere vormen van werk in beeld. Arnhem voert de Participatiewet uit op basis van vertrouwen. Uitgangspunt is 'aan het werk, tenzij'; gericht op een positieve aanpak en ondersteuning op maat. De begeleiding naar werk door de gemeente en haar partners is echter niet vrijblijvend. Als het te maken heeft met onwil of tegenwerking heeft dit consequenties.

De drie hoofddoelen van Participatie zijn:

- Meer Arnhemmers richting (betaald) werk.
- Meer Arnhemmers minder afhankelijk van inkomensondersteuning.
- Meer inclusieve werkgelegenheid in de arbeidsmarktregio Midden Gelderland (meer passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).

Vanuit de veranderopgave wordt gewerkt aan de noodzakelijke doorbraken om deze doelen te realiseren. Daarbij is het onze concrete ambitie om het aantal Arnhemmers in de bijstand terug te dringen door in te zetten op (i) het jaarlijks volgen van de landelijke trend (netto uitstroom) en (ii) 500 extra Arnhemmers uit de bijstand te laten uitstromen in vier jaar tijd.

Zorg Dichterbij

De veranderopgave Zorg Dichterbij heeft de doelstelling dat meer Arnhemmers passende en kwalitatief goede zorg en ondersteuning in hun directe woon- en leefomgeving ontvangen, waardoor mensen zo zelfredzaam en zelfstandig mogelijk kunnen leven. Dit draagt ook bij aan de doelstelling om meer kwetsbare Arnhemmers eerder en langer (zelfstandig) thuis te laten wonen.

De focus lag in 2019 op het krijgen van meer grip op de uitgaven in het zorgdomein. Hiervoor is hard gewerkt aan het op orde krijgen van de managementinformatie zodat beter gestuurd kan worden. De zorguitgaven namen in 2019 snel toe en leidden tot financiële tekorten in de zorg. Hierdoor werd het noodzakelijk om maatregelen te nemen om de transformatie van zorg te versnellen. Het bieden van passende, effectieve en efficiënte zorg staat daarbij voorop. Daarbij willen we een beweging stimuleren van verblijfszorg naar ambulante zorg, omdat we inwoners bij voorkeur willen ondersteunen in de eigen woon- en leefomgeving. Ook willen we stimuleren dat algemene voorzieningen in de wijk en het eigen sociale netwerk beter benut worden als passend alternatief voor zorg.

Wat hebben we gedaan

Meedoen in Arnhem; samenwerking, burgerparticipatie, integratie en opvang

In afgelopen jaar zijn inspanningen gericht om onze ambities en doelen te bereiken:

- Preventie, Informele zorg en mantelzorg - Intensiveren van preventie en vroegsignalering om zwaardere problematiek te voorkomen. Speerpunten waren in 2019 onder andere eenzaamheid en het verbeteren van de kwaliteit van mantelzorgondersteuning zodat het aanbod beter aansluit op de vraag van de mantelzorger en zorgvrager.
- Voorzieningen - In de wijken waar de behoefte het grootst en de noodzaak het hoogst is zijn ook in 2019 voorzieningen toegevoegd of verbeterd. Uitgangspunt is steeds geweest dat deze voorzieningen toegankelijk en betaalbaar zijn voor bewoners.
- Bewoners- en vrijwilligersinitiatieven zijn onverminderd van groot belang en daarom ondersteund door de gemeente. Om de administratieve lasten te verminderen is in 2019 een Shared Service Center (Praktische Zaken) opgezet. Hiervoor is jaarlijks (voor maximaal vier jaar) geld beschikbaar. De raad is begin 2019 geïnformeerd over dit Shared Service Center.
- Om het meedoen van specifieke doelgroepen te verbeteren is maatwerk ontwikkeld en geleverd. Het gaat om maatwerk op het gebied van taal, netwerk, ondersteuning en werk.
- Opvang - Er is afgelopen jaar gewerkt aan een aanpak die duurzame uitstroom uit de opvang bevordert. Cruciaal hierin is het bieden van toekomstperspectief op alle leefgebieden, waaronder wonen, taal, werk, participatie, zorg.
- Vluchtelingen en statushouders - Er is in 2019 een integrale aanpak doorontwikkeld. Zij vinden niet vanzelfsprekend een plek in de samenleving, hiervoor hebben zij op alle gebieden maatwerkondersteuning nodig. Uitgangspunt hierbij is dat ze zo vroeg als mogelijk op alle leefgebieden worden ondersteund (huisvesting, werk, taal, zorg) om te voorkomen dat deze doelgroep lange tijd aan de kant staat. In oktober 2019 is het actieplan nieuwkomers 'Meedoen en Thuisvoelen, een nieuw bestaan in Arnhem 2019-2022' vastgesteld.
- Als onderdeel van het programma Meedoen in Arnhem is in 2019 in de tweede helft van het jaar gestart met de herijking van de welzijnsopgave. In december 2019 is de raad over het proces geïnformeerd. Naast het herijken van de doelen (wat willen we bereiken?) gaat het ook om het hoe (op welke manier gaan we zorgen dat de doelen worden bereikt?). De budgetten voor welzijn alsmede het opdrachtgeverschap voor grotere organisaties in de stad (zoals Rijnstad, SWOA en MVT) is ook formeel belegd bij de teams Leefomgeving. In een aantal wijken hebben we inmiddels ervaring opgedaan met een nieuwe manier van werken. Onder andere in Malburgen met het jongerenwerk en in de Geitenkamp waar het sociaal wijkteam en Rijnstad nauw samenwerken.

Participatie

In 2019 is ingezet op de drie hoofddoelen om doorbraken naar werk te bereiken. De ontwikkelingen en resultaten in de veranderopgave Doorbraak naar Werk worden beschreven in V3 Doorbraak naar Werk.

Wat betreft de bestandsontwikkeling van het aantal uitkeringen in Arnhem kunnen we in 2019 constateren dat het bijstandsvolume in Arnhem daalt, maar nog minder snel dan in vergelijkbare gemeenten. Het aantal betaalde uitkeringen in Arnhem (inclusief 0-betalen) is sinds januari 2019 gedaald van 8006 naar 7733 in december 2019. Het aandeel Arnhemmers met een uitkering dat parttime werkt stijgt naar 8%. We naderen daarmee het percentage van vergelijkbare gemeenten (9%). De gemiddelde inkomsten uit parttime werk laten eind 2019 een stijging zien.

Arnhem kent minder instroom dan vergelijkbare gemeenten. Onze instroombeperkende maatregelen blijken effectief te zijn. Daarnaast heeft Arnhem ook minder uitstroom uit de uitkering dan vergelijkbare gemeenten. De uitstroom is door uitstroombevorderende maatregelen in 2019 wel beter dan in 2018, maar nog niet effectief genoeg (uitstroom door handhaving en naar onderwijs is hoger dan in vergelijkbare gemeenten, uitstroom naar werk blijft nog achter bij vergelijkbare gemeenten). Uit de recente bestuursrapportage (december 2019) kunnen we dit mogelijk verklaren door het grote aandeel 45-55 jarigen in ons bestand, een groep die in de regel moeilijker uitstroomt.

Zorg

De huidige transformatie van zorg is ten dele succesvol. Sociale wijkteams hebben steeds meer Arnhemmers in beeld. Het aandeel Wmo-cliënten dat positieve effecten ondervindt van de ondersteuning op zijn of haar leven, is toegenomen. Zo geeft 80% aan beter de dingen te kunnen doen die hij of zij wil en kan 83% zich beter redden. Daarnaast ontstaat voor 77% van de Wmo-cliënten een betere kwaliteit van leven door de ingezette ondersteuning.

Tegelijkertijd namen de zorguitgaven en de tekorten in de zorg toe. Met name voor de jeugdzorg waren de uitgaven over 2019 hoger dan geprognosticeerd. In 2019 steeg het aantal unieke cliënten met ongeveer 7% ten opzichte van dezelfde periode in 2018. Daarnaast nam ook de duur van de verleende zorg toe. Dat betekent dat

de kosten voor jeugdzorg in 2019 ongeveer 15% hoger zijn uitgekomen dan in 2018. Om deze stijging tegen te gaan zijn in 2019 al diverse maatregelen in gang gezet.

- De kwaliteitseisen voor zorgaanbieders zijn verhoogd en verwerkt in de nieuwe inkoopvoorwaarden die per 1 juli 2020 ingaan. Ook het toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid is en wordt verder aangescherpt (zie ook de raadsbrief van 25 juni 2019).
- Er zijn beleidsregels voor Wmo en jeugdhulp vastgesteld. Dit geeft meer duidelijkheid voor inwoners, wijkcoaches en aanbieders over wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan.
- De aanbesteding van zorg per 1 juli 2020 is voorbereid. Het aantal producten (nu nog ruim 200) is verminderd naar ongeveer 70 en daarmee overzichtelijker geworden. Ook is beter beschreven welk effect van een product verwacht wordt en in welke situatie deze het best passend is.
- Daarnaast is een aantal maatregelen in de Begroting 2020 geconcretiseerd. Het gaat daarbij om de inzet van praktijkondersteuners bij huisartsen, het hervormen van drang (preventieve maatregelen) in de jeugdzorg, de afbakening tussen jeugdzorg en onderwijs (onder andere dyslexiezorg) en de beweging van verblijfszorg naar ambulante zorg. Deze maatregelen worden in 2020 ingevoerd.
- De ingangsdatum van de financiële doordecentralisatie van beschermd wonen van centrumgemeenten naar alle gemeenten is naar verwachting 1 januari 2022. In 2019 heeft de regionaal procesbegeleider de bestuurlijke verkenning opgeleverd, wat heeft geresulteerd in een set van bestuurlijke uitgangspunten die in 2020 door de lokale gemeenten in de regio Centraal Gelderland dienen te worden vastgesteld.
- Wat betreft de samenwerking met Menzis (zorgverzekeraar) zijn er twee ontwikkelingen: in 2019 heeft een pilot gelopen met een sociaal psychiatrisch verpleegkundige (SPV), waarvan de Sociale wijkteams gebruik konden maken, daar waar het gaat om opdoen van GGz-kennis en afstemming op casusniveau. Begin 2020 wordt deze geëvalueerd. Ook is een nieuwe lokale werkagenda opgesteld voor de jaren 2020-2023, op de thema's en doelgroepen: inclusie, preventie, GGz en ouderen.

Voor het programma Zorg Dichterbij is inmiddels een dashboard beschikbaar waarin op operationeel, tactisch en strategisch niveau zicht is op de toewijzing van producten en diensten.

Armoede en schulden

In 2019 zijn goede stappen gezet om de preventie en vroegsignalering te intensiveren om hierdoor te voorkomen dat mensen in een schuldsituatie terecht komen. De Rekenkamer heeft in maart 2019 aanbevelingen gedaan om de schulddienstverlening te verbeteren. Al deze aanbevelingen zijn meegenomen in de aanbesteding van de nieuwe schulddienstverlening die vanaf januari 2020 is gestart. Daarnaast is een visie "Zij aan zij; schuldenvrij" opgesteld en is een aantal moties uitgevoerd rondom "Vroeg erop Af", een aanpak voor jongeren, en onze eigen rol als schuldeiser. Er is een start gemaakt met een plan van aanpak voor ondernemers met financiële vragen en/of problemen.

Prestatiedoelen

Meer jeugdigen krijgen passende zorg (op maat en dichterbij)

Het totaal aantal jeugdigen in de jeugdzorg blijft redelijk stabiel, maar de behandelingen worden langer en complexer, met name bij behandeling en begeleiding nemen de aantallen toe. In Arnhem maakt 10,8% van de jongeren gebruik van (specialistische) jeugdzorg (gegevens over 1e helft 2019, CBS). De verwachte verschuiving van complexe zorg naar lichte zorg dichtbij is nog niet zichtbaar. De wijkteams zijn slechts ten dele verantwoordelijk voor doorverwijzing naar zorg; in 2019 wezen zij 46% van de zorg door. Dit is wel gestegen ten opzichte van 2018; toen was dit 43%. De overige verwijzingen verlopen via huisartsen, kinder- en jeugdartsen en de jeugdbescherming.

Meer volwassenen/ ouderen krijgen passende zorg (op maat en dichterbij)

Steeds meer inwoners komen in beeld bij de Sociale wijkteams. In de afgelopen jaren is het aandeel Arnhemse inwoners dat in beeld is bij de sociale wijkteams opgelopen naar zo'n 20%. Het aandeel Wmo-cliënten dat positieve effecten ondervindt van de ondersteuning op zijn of haar leven, is toegenomen. Zo geeft 80% aan beter de dingen te kunnen doen die hij of zij wil en kan 83% zich beter redden. Daarnaast ontstaat er voor 77% van de Wmo-cliënten een betere kwaliteit van leven door de ingezette ondersteuning. Tegelijkertijd zijn de zorguitgaven snel gestegen en is het noodzakelijk om meer grip te krijgen op de uitgaven in het zorgdomein. Het is dus van belang om scherper te sturen op wat onder zorg op maat, zo licht mogelijk en dichtbij verstaan wordt. Daarbij moeten de bewegingen van verblijfszorg naar ambulante zorg en het meer/beter benutten van algemene voorzieningen in de wijk en het eigen sociale netwerk verder gestimuleerd worden. Juist ook om inwoners zoveel mogelijk te ondersteunen in de eigen woon- en leefomgeving en zoveel mogelijk regie te geven over hun eigen leven.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij

Het aantal inwoners dat actief deelneemt aan de maatschappij middels Activerend Werk is gestegen ten opzichte van 2018. De stijging wordt (deels) verklaard doordat Activerend Werk sinds mei 2018 in toenemende mate wordt geïndiceerd in combinatie met Beschermd Wonen. Uit een eerste onderzoek is gebleken dat inwoners niet alleen actief deelnemen maar dat er ook sprake is van ontwikkeling, zowel persoonlijk als op de participatieladder.

Meer kwetsbare Arnhemmers verplaatsen zich zelfstandig zonder specialistische vervoersvoorziening

Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van de bijeenkomsten van de OV-ambassadeurs en het vrijwilligersvervoer via Automaatje. Gegevens over meer gebruik van OV door de doelgroep is niet inzichtelijk. Ook in 2019 zien we dat het gebruik van vraagafhankelijk vervoer nog steeds een stijging kent, dit is regionaal ook het geval. Het aantal gebruikers van vervoer naar (groeps)begeleiding volwassenen en jeugd en naar scholen (leerlingenvervoer) blijft eveneens stijgen. Daarmee zien we ook een stijging in de kosten.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers in 2025

Corporaties en gemeente hebben woonafspraken. Er zijn jaarlijks 120 sociale huurwoningen beschikbaar voor doorstroom uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en intramurale jeugdvoorzieningen. Voor een aantal doelgroepen is het nog steeds lastig aan een woning te komen, ook omdat ze niet voor bovengenoemde woningen in aanmerking komen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor jeugd (18-/18+)

Er zijn jaarlijks 120 sociale huurwoningen beschikbaar voor doorstroom uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en intramurale jeugdvoorzieningen.

In 2025 woont de (O)GGZ doelgroep beschermd (zelfstandig) thuis

We zien een afname in het gebruik van intramurale zorg en de woonafspraken voorzien (tot op heden) in voldoende uitstroommogelijkheden.

Meer kwetsbare Arnhemmers wonen in een passende (fysieke) omgeving

Er zijn twee werkgroepen met onder andere woningcorporaties actief geweest rondom het thema levensloopgeschikte woningen en woningaanpassingen. De opbrengsten hiervan worden in 2020 verwacht.

Meer gelijke kansen voor Arnhemse kinderen die opgroeien in armoede

Kansrijk Opgroeien - de wijkinitiatieven en voorzieningen voor kinderen die in armoede opgroeien zijn verder ontwikkeld. In de meeste gebieden zijn in bepaalde wijken voor de kinderen van de basisschool naschoolse activiteiten gerealiseerd. Met de deelnemende partijen zijn meerjarige afspraken gemaakt met betrekking tot de uitvoering van de naschoolse activiteiten. De GelrePas is toegankelijk voor gezinnen met kinderen tot 130% van de bijstandsnorm.

Beter borgen bestaanszekerheid minima

Het gebruik van de diverse armoederegelingen is groter dan begroot. Tegelijkertijd weten we dat niet alle Arnhemmers die het nodig hebben ook gebruik maken van de regelingen.

De GelrePas is toegankelijk voor gezinnen met kinderen tot 130% van de bijstandsnorm. De nieuwe aanbesteding Collectieve ziektekostenverzekering is afgerond. De herijking van het armoedebeleid is in gang gezet.

Minder (problematische) schulden bij inwoners en ondernemers

Ook in 2019 is geconstateerd dat het bereiken van inwoners met problematische schulden verbeterd kan worden. Daarom is een nieuwe schulddienstverlening voorbereid en is ingezet op meer preventie. Per 1 januari 2020 gaat een verbeterde dienstverlening voor inwoners van start. In 2019 is geanalyseerd welke dienstverlening aan ondernemers wordt aangeboden en wat de verbeterpunten hierbij zijn. Begin 2020 heeft het college besloten om een pilot uit te voeren om ervaringen op te doen met het bieden van hulp aan ondernemers met financiële vragen en/of schulden.

Minder jongeren in financiële problemen

In 2019 zijn gesprekken gevoerd met jongeren om na te gaan welke hulp zij wensen bij financiële problemen. De aanbevelingen die hieruit zijn voortgekomen worden in 2020 verwerkt in een nieuw preventiebeleid. De praktijk van het Jongeren Perspectief Fonds is geëvalueerd. Naar aanleiding van de aanbevelingen zijn nieuwe werkafspraken gemaakt. Ook is er een samenwerkingsplan opgesteld met het Rijn IJssel college, Oprécht, Plangroep en de Sociale wijkteams.

Meer perspectief op werk en een hoger besteedbaar inkomen voor minima (directe link naar Doorbraak naar Werk)

De voorbereiding van een nieuwe armoedeaanpak in gang is gezet. Hierin wordt de relatie met werk nog explicieter gelegd. De aanpak wordt uitgewerkt in 2020.

Voorkomen en aanpakken zorggerelateerde woonoverlast onder andere door het bevorderen van het begrip en draagvlak in de wijk voor kwetsbare medemensen.

Op de website van de gemeente is in 2019 een meldpunt ingericht voor het melden van woonoverlast. Hierbij is ook aandacht voor zorggerelateerde woonoverlast.

Een sterkere samenleving door meer deelname en zelfregie Arnhemse inwoners

In 2019 zijn om burgerparticipatie te stimuleren de regeling burgerkracht en de wijkinitiatievenregeling uitgevoerd. De Teams Leefomgeving zijn meestal betrokken bij het ondersteunen van aanvragen. In 2020 wordt de regeling burgerkracht geëvalueerd.

Beter laten aansluiten van vraag en aanbod van mantelzorgondersteuning

In 2019 is een akkoord gesloten tussen samenwerkende partijen op het terrein van mantelzorg. Daarbij is mantelzorg een belangrijke vorm van (informele) zorg. Mantelzorg is vaak verbonden aan iedere zorgvraag. Dat vraagt om erkenning en aandacht voor de positie, inzet en kwetsbaarheid van de mantelzorger en een benadering op maat. Waardering voor mantelzorgers krijgt vormen via het mantelzorgcompliment.

Het Arnhems Mantelzorg Akkoord wordt elke 2 jaar geëvalueerd en naar bevind van zaken aangepast. De evaluatie over 2019 komt in het voorjaar 2020 naar de raad

Er is veel geïnvesteerd in diverse wijkprojecten. Bijzondere aandacht voor nieuwe vormen van bewonersondersteuning (gefinancierd vanuit de teams Leefomgeving budgetten). Er is meer samenwerking tussen grotere stedelijke partners en de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams (voorbeeld Malburgen en Geitenkamp). Er is een betere aansluiting van bestaande welzijnsvoorzieningen / algemene voorziening op de zorg.

Verbeteren van het aanpakken van eenzaamheid

In 2019 is in een goedbezochte bijeenkomst georganiseerd rondom het thema eenzaamheid. Op basis van de input uit de gesprekken is een uitvoeringsagenda eenzaamheid opgesteld. Hiermee is ook uitvoering gegeven aan de motie van de raad.

Arnhem heeft zich afgelopen jaar aangesloten bij het landelijk pact Een tegen Eenzaamheid. In het najaar zijn in verschillende wijken ontmoetingen georganiseerd rondom het thema eenzaamheid.

Verbeteren duurzame uitstroom uit de opvang

Voorafgaand aan uitstroom uit de opvang wordt met betrokkene een plan gemaakt dat het toekomstperspectief op alle leefgebieden bestrijkt. Per leefgebied wordt bekeken of in het nazorgtraject begeleiding nodig is en zo ja, in welke vorm en voor welke periode. De partners in de keten werken hierin steeds nauwer samen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
GO Arnhem Nijmegen City Region
Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Partners uitvoering Participatie

- UWV;
- Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum Activerend Werk;
- Leerwerkloket;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Partners uitvoering Wmo en Jeugdzorg

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Gesubsidieerde welzijnsorganisaties;
- Gecontracteerde zorgaanbieders;
- Huisartsen;
- Onderwijs;
- Zorglokaal;
- Menzis.

Partners Asielzoekers en vluchtelingen

- COA (Centraal Opvang orgaan Asielzoekers);
- Vluchtelingenwerk Oost Nederland;
- Platforms 'Arnhem voor Vluchtelingen', 'Welkom in Arnhem', 'Welkom in Elden' en andere vrijwilligers(organisaties).

Partners uitvoering Schulddienstverlening en Armoede (m.n.):

- Stichting Sociale Wijkteams Arnhem;
- Rijnstad;
- PLANgroep;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdsport- en cultuurfonds;
- Arnhemse Dialoog;
- Partners armoedepact.
- Oprècht

Partners uitvoering OGGZ

- Zorgpartijen (O)GGZ en verslavingszorg;
- VGGM.
- Veiligheidshuis;
- Politie;

We werken in de regio ook samen met een groot aantal zorgaanbieders en partners in de veiligheidsketen.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-220.396	-215.789	-236.477	-243.840	-7.363
Baten	116.894	110.041	109.951	116.612	6.662
Saldo lasten en baten	-103.502	-105.747	-126.526	-127.228	-702
Toevoegingen aan reserves	-13.847	-2.790	-8.797	-10.211	-1.414
Onttrekkingen aan reserves	24.485	5.584	7.901	6.551	-1.350
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	10.638	2.794	-896	-3.660	-2.764
Gerealiseerd resultaat	-92.864	-102.953	-127.422	-130.887	-3.466

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen begroting 2019 en de rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		-7.363	N		
Jeugd ZIN inclusief jeugdbescherming (Zorg)	De in 2018 geconstateerde forse stijging van de inzet van begeleiding en jeugd en opvoedhulp heeft zich in 2019 doorgezet. Hierdoor lopen de tekorten op jeugdzorg verder op. Het totale tekort op zorg in natura bij Jeugd inclusief jeugdbescherming is € 17,9 miljoen, waarvan € 3,3 miljoen op stad en € 14,6 miljoen op de wijken staat. Inclusief het voordeel op jeugdzorg PGB (zie op wijken) en exclusief interne beleidsuren komt het totale tekort op jeugdzorg uit op € 15,2 miljoen. Zie voor nadere toelichting raadsbrief van 7 januari 2020.	-3.302	N	S	AR
Beschermd wonen (Zorg)	Beschermd wonen heeft door de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis een overschot op de begroting van de wijken. Op programma 6 is er een nadeel. Voor 2020 is de begroting realistischer opgebouwd en het voordeel op de wijken afgeraamd.	-1.710	N	I	AR
WMO (begeleiding, dagbesteding) (Zorg)	Vergelijkbaar bij de ontwikkelingen in de Jeugdzorg, zet ook bij de WMO de in 2018 geconstateerde stijging van begeleiding door. Voor een deel wordt dit veroorzaakt door de ingezette ontwikkeling van beschermd wonen naar beschermd thuis.	-1.081	N	I	AR
Doorbelasting aandeel wijken (Zorg)	Doorbelasting aandeel wijken (Zorg).	-1.807	N	I	AR
Hulpmiddelen (Zorg)	Dit zijn kosten die zijn gemaakt voor de overname van Hulpmiddelen centrum door Medipoint. Binnen het budget is hier geen rekening mee gehouden.	-201	N	I	AR
Stichting Sociale Wijkteams (Zorg)	De taken van de Stichting Sociale Wijkteams zijn uitgebreid. De begroting is niet aangepast, waardoor een nadeel is gerealiseerd.	-130	N	S	AR
Huishoudelijke hulp toelage (Zorg)	Er vindt een verschuiving plaats van de inzet van de HHT ten laste van de huishoudelijke hulp (zie de wijken). Deze is waarschijnlijk veroorzaakt door de invoering van het abonnementstarief.	284	V	I	AR

Armoedebestrijding (regelingen incl. capaciteitsinzet)	Er is een grotere vraag geweest naar armoederegelingen. Hierdoor is de totale overschrijding voor armoedebestrijding (inclusief capaciteitsinzet) -€0,8 miljoen. Dit bestaat uit overschrijding in de kosten op stedelijke voorzieningen (-€0,16 miljoen), kosten in de wijken (-€0,36 miljoen), baten in de wijken (€0,06 miljoen), lagere onttrekking (-€0,17 miljoen) en hogere dotatie (-€0,17 miljoen) dan begroot.	-164	N	I	AR
Werkinvesteringsfonds	Zoals in de raadsbrief "Voortgang Doorbraak naar Werk" van 19-12-2019 is gecommuniceerd, is in het kader van het Werkinvesteringsfonds 1 project gehonoreerd en van start gegaan, bevinden 2 projecten zich in de opstartfase en zijn 3 projecten in aanvraag voor een bijdrage uit het Werkinvesteringsfonds. In de begroting 2019 was rekening gehouden met €750.000 aan lasten voor Werkinvesteringsfonds met daar tegenover een gelijk bedrag als onttrekking aan de BR Werk-Investeringsfonds. Gezien het feit dat in 2019 1 project is gehonoreerd voor een bedrag van €39.000 ontstaat er een voordeel van €711.000 op de begrote lasten. Aangezien er een koppeling is met de BR Werk-Investeringsfonds vindt er een onttrekking van €39.000 plaats en ontstaat op de onttrekking reserve daarmee een nadeel van € 711.000. Per saldo is daarmee het resultaat 0.	711	V	I	BR
BBZ	Op de regeling Bijstandsbesluit zelfstandigen (BBZ) ontstaat per saldo een tekort van € 115.000 (saldo op baten en lasten). Dit tekort wordt met name veroorzaakt door de kosten voor periodieke uitkeringen die hoger uitvallen dan de vergoeding vanuit het rijk.	207	V	I	AR
BUIG (excl. vrijval voorziening dubieuze debiteuren)	De begroting is gebaseerd op de realisatie van de uitkeringsuitgaven van het voorgaande jaar en de door het rijk verwachte procentuele landelijke ontwikkeling voor het komende jaar. In de jaarrekening 2019 is er een tekort van per saldo circa € 1 miljoen (circa € 600.000 op stad en €400.000 op wijk, zie ook baten) zichtbaar ten opzichte van het tekort waarmee in de begroting 2019 rekening is gehouden. Zoals in de raadsbrief "Voortgang Doorbraak naar Werk" van 19-12-2019 is gecommuniceerd zien we dat we in het afgelopen jaar kleine stappen hebben gezet richting de landelijke lijn. Op de instroom presteert Arnhem relatief goed, echter zien we dat Arnhem minder uitstroom realiseert dan vergelijkbare gemeenten, onze maatregelen zijn hier nog niet effectief genoeg.	-2.315	N	S	AR
MO/OGGZ	Het budget op maatschappelijke opvang is niet volledig benut. Op dit budget wordt daarom vanaf 2020 structureel afgeroomd.	982	V	I	AR
Statushouders	Medio 2019 zijn 2 decentralisatie-uitkeringen (landelijke voorziening vreemdelingen en maatschappelijke begeleiding asielzoekers/statushouders) toegevoegd aan dit budget. Deze budgetten zijn niet volledig uitgenut en het resultaat wordt opgenomen in de (nieuwe) hiervoor in het leven geroepen bestemmingsreserve.	646	V	I	BR
Vrouwenopvang	Arnhem is centrumgemeente voor de vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld en voert daarop aanvullend lokaal beleid. Binnen de huidige regionale afspraken en het lokale beleid is het budget vrouwenopvang/huiselijk geweld niet volledig benut. In de MJPB 2020-2023 is dit budget daarom vanaf 2020 structureel afgeroomd.	176	V	I	BR

Vrijval Voorziening	Vrijval voorziening dubieuze debiteuren Sociale zaken (Raadsbrief dd 10-12-2019 - gemeente als schuldeiser). Vrijval van €0,533 miljoen op regulier programma R6 en €0,323 miljoen op de wijkprogramma's. Hiervan €0,050 miljoen gedoteerd aan BR Bedrijfsvoering voor invoering nieuw debiteurenbeleid.	533	V	I	AR
Transformatieopgave Werk & Inkomen (opleidings-, frictie- en implementatiekosten)	De organisatieontwikkeling heeft enkele maanden vertraging opgelopen in verband met onderhandelingen tussen werkgever, OR en vakbonden.(zie raadsbrief "Voortgang Doorbraak naar Werk" van 19-12-2019). Er is daarom nog maar een beperkt bedrag van de in 2019 beschikbare € 2 miljoen uitgegeven. Omdat dit bedrag nog niet is uitgegeven zal ook de begrote onttrekking aan de BR bedrijfsvoering niet worden gedaan. Per saldo is daarmee het voordeel nihil.	2.041	V	I	AR/BR
Uren beleid	Er is extra beleidscapaciteit ingezet voor de uitvoering van dit programma om de beleidsdoelstellingen te realiseren. Deze beleidscapaciteit is gedekt uit programmamiddelen. Zie ook baten.	-2.581	N	I	AR
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Participatie en Maatschappelijke ondersteuning met € 192 duizend verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	192	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties zorg, welzijn, participatie, etc.	156	V	I	AR
Baten		6.662	V		
LVB bijdrage uit de regio (Zorg)	De LVB bijdrage zijn niet begroot als baat. Hierdoor hebben we een voordeel van €0,918 miljoen.	918	V	I	AR
Teruggevorderde zorgkosten Jeugd andere gemeenten (Zorg)	In verband met het woonplaatsbeginsel betaalt de gemeente waar een cliënt als inwoner staat ingeschreven de zorg. De kosten van zorg aan cliënten die als inwoner van andere gemeenten zijn geregistreerd, zijn teruggevorderd. Hier was in de begroting geen rekening mee gehouden.	606	V	I	AR
Teruggevorderde subsidies (Zorg)	Teruggevorderde subsidies vorige jaren.	313	V	I	AR
Eigen bijdrage WMO en beschermd wonen (Zorg)	Inkomsten uit eigen bijdragen WMO en Beschermd wonen zijn door toename van het aantal cliënten hoger dan begroot.	1.710	V	I	AR
BUIG	De baten van het rijk voor de gebundelde uitkeringen zijn hoger dan begroot. Hier staan hogere lasten tegenover. Zie toelichting bij lasten.	1.744	V	I	AR
Dividend Scalabor	De AvA van Scalabor heeft besloten tot een dividenduitkering van € 500.000. Dit dividend is het gevolg van een gedoseerde opbouw van de organisatie en een positief jaarresultaat 2018.	500	V	I	AR
BBZ	Op de regeling Bijstandsbesluit zelfstandigen (BBZ) ontstaat per saldo een tekort van € 115.000 (saldo op baten en lasten). Dit tekort wordt met name veroorzaakt door de kosten voor periodieke uitkeringen die hoger uitvallen dan de vergoeding vanuit het rijk.	-322	N	I	AR
MO/OGGZ	Voor 2 subsidies is een hogere rijksbijdrage ontvangen dan begroot.	132	V	I	AR

MO/OGGZ	Dit voordeel is ontstaan door teruggevorderde subsidies van vorige jaren.	189	V	I	BR
Uren beleid	Zie toelichting lasten.	678	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties zorg, participatie, welzijn (onder andere asielzoekers, vrouwenopvang).en de interne doorbelasting	194	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website waarstaatjegemeente.nl. Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Netto arbeidsparticipatie	2018	66,5	67,8	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.	CBS - Arbeidsdeelname
Personen met een bijstandsuitkering	1e halfjaar 2019	768	382	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.	CBS - Participatiewet
Lopende re-integratievoorzieningen	1e halfjaar 2018	71,9	305,2	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar	CBS - Participatiewet
Werkloze jongeren	2018	3	2	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar).	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Kinderen in uitkeringsgezin	2018	11	7	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	1e halfjaar 2019	660	610	Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten.	CBS - Monitor Sociaal Domein WMO
Jongeren met jeugdhulp	1e halfjaar 2019	10,8	10	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdreclassering	1e halfjaar 2019	0,5	0,3	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).	CBS - Beleidsinformatie Jeugd
Jongeren met jeugdbescherming	1e halfjaar 2019	1,2	1,1	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.	CBS - Beleidsinformatie Jeugd

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Arnhemse standaard toegankelijkheid](#);
- [Adviesdocument 'De toekomst van het doelgroepenvervoer regio Arnhem Nijmegen'](#);
- [Programmaplan Doorbraak naar werk](#);
- [Zij aan zij: schuldenvrij De Arnhemse visie op schulddienstverlening](#);
- Rapportage monitoring Doorbraak naar werk: monitor 1.0;
- Rapportage Zorg Dichterbij.

Actuele beleidskaders

Participatie

- [Programmaplan Doorbraak Naar Werk](#).

Armoede en schulddienstverlening

- [Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening](#);

Zorg

- [Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem](#);
- [Beleidsplan Jeugd Wmo](#);
- [Uitvoeringsplan deel Wmo](#);
- [Inrichtingsplan Jeugdhulp](#);
- [Regionaal Transformatieplan Jeugd](#);
- [Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019](#);
- [Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019](#);
- [Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein \(december 2018\)](#);
- Beleidsregels WMO (2018);
- Beleidsregels Jeugd (2018).

Welzijn

- [Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven](#);
- [Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren](#);
- Meedoen en Thuisvoelen, een nieuw bestaan in Arnhem.

Gezondheid en Milieu

Arnhem wil een gezonde en duurzame stad zijn. Vanuit volksgezondheid zet Arnhem in op preventie op wijkniveau, het bevorderen van een gezonde leefstijl en een integrale, sluitende aanpak van gezondheidsproblemen. Milieutaken gericht op het verbeteren van afvalscheiding, op het gebied afgestemde stadsreiniging, goed functionerende riolering, voorkomen van wateroverlast, milieubeheer en -handhaving (externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, bodem, geluid, geur, energie en klimaat) dragen bij tot gezonde, leefbare wijken en openbare ruimte.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Gezondheid

Meer Arnhemmers gezonder en fitter is ons doel. Recente jaren laten een aantal zorgwekkende trends zien die invloed hebben op zowel de fysieke als de mentale gezondheid, zoals chronische aandoeningen en welvaartsziekten (bijvoorbeeld obesitas op steeds jongere leeftijd).

Deze trend moet gekeerd worden door het faciliteren van een gezonde leefstijl en een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefstijl heeft namelijk een sterk positief effect op gezondheid, individuele ontwikkeling, participatie, zelfredzaamheid, welbevinden en verminderen van een eventueel sociaal isolement. Een gezonde leefomgeving ervaren mensen als prettig, nodigt uit tot gezond gedrag en de druk op gezondheid is zo laag mogelijk.

Daarnaast is het belangrijk om gezondheidsvaardigheden zo jong mogelijk aan te leren.

Er wordt gericht op Arnhemmers die al een gezonde leefstijl hebben en de kwetsbare Arnhemmers die extra ondersteuning of stimulering nodig hebben.

Klimaatadaptatie en riolering

Het is belangrijk dat Arnhem aangepast wordt aan het veranderende klimaat met grotere weersextremen (hitte, droogte, stortbuien). Dit is een belangrijke opgave waarvoor de overheid (gemeente en waterschap) en particulieren (bewoners, bedrijven, instellingen) de handen ineen moeten slaan.

Voor een gezonde leefomgeving is een goed functionerende riolering een basisvoorwaarde.

Afval

Arnhem vindt het belangrijk om waardevolle grondstoffen langer in de keten van productie, consumptie en hergebruik te houden. Door hergebruik van huishoudelijk afval wordt bijgedragen aan de transitie naar een circulaire economie. Deze ambitie vertaalt zich naar de doelstelling om de hoeveelheid restafval te verminderen door in te zetten op afvalscheiding. De ambitie is om te voldoen aan de landelijke VANG (Van Afval Naar Grondstof) doelstellingen: in 2020 75% afvalscheiding en 100 kilogram restafval per inwoner per jaar.

Milieubeheer

Milieubeheer en -handhaving (externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, bodem en grondwater, geluid, geur, energie en klimaat) leveren een bijdrage aan gezonde, leefbare wijken en openbare ruimte.

Wat hebben we gedaan

Gezondheid

Om de doelstelling 'Meer Arnhemmers gezonder en fitter' te realiseren, zijn verschillende activiteiten uitgevoerd, die hieronder bij de prestatiedoelen zijn aangegeven. In het kader van het bevorderen van een gezonde leefstijl zijn verder extra watertappunten in de binnenstad gerealiseerd.

Riolering

Ook in 2019 zijn weer diverse rioolvervangingen en of reparaties gerealiseerd en zijn inspecties uitgevoerd om de staat van het riool te onderzoeken. Een aantal langlopende projecten zoals in de wijken Geitenkamp en Spijkerbuurt, en herstel van het Moerriool zijn voortgezet.

De noodzakelijke rioolveranging in de wijk Sterrenberg is voorbereid. Hierbij is ook gekeken naar kansen om in samenloop hiermee al een voorschot te nemen op de toekomstige energietransitie.

Bij rioleringsprojecten wordt altijd gekeken welke kansen er liggen op het gebied van klimaatadaptatie (zie ook het programma R5 Cultuur, recreatie en sport bij klimaatadaptatie).

Afval

Als afronding van het omgekeerd inzamelen zijn de ondergrondse containers in 2019 (opnieuw) afgesloten en met een pas toegankelijk gemaakt. Dit traject is begeleid met een uitgebreide voorlichtingscampagne.

In 2018 is een sterke vervuiling van het PBD-afval geconstateerd met als gevolg dat een grote hoeveelheid van het ingezamelde materiaal is afgekeurd. In 2019 is een uitgebreide campagne gevoerd om de kwaliteit te verbeteren. Verder is een voorsorteringsstap ingevoerd: hiermee wordt de grootste vervuiling uit het ingezamelde PBD-afval verwijderd.

In 2019 is voorts het nieuwe contract voor de verwerking van restafval Europees aanbesteed (ingangsdatum 1 januari 2020) en is gewerkt aan de voorbereiding van de nieuwe aanbesteding voor de inzameling van huishoudelijk afval.

Niet in de laatste plaats zijn in 2019 de door de Raad geformuleerde randvoorwaarden voor de invoering van Diftar uitgewerkt.

Milieubeheer

Bodem

Vanwege de actuele loodproblematiek is gestart met saneren van tuinen (met name in het Spijkerviertel) met humane risico's. De grondwal bij de Bethaniënstraat is onderzocht op verzoek van de woonwagengebouwen. Middels een convenant is de samenwerking met Vitens en provincie versterkt om het grondwater schoon te houden voor toekomstig drinkwater. Voor PFAS is een start gemaakt met het bepalen van de achtergrondwaarden.

Hieronder bij de prestatiedoelen staan voor de overige milieu-onderwerpen aangegeven.

Handhaving

In 2019 is toegewerkt naar het op sterkte brengen van de afdeling. Per 1-1-2020 heeft het team Handhaving de omvang bereikt die de raad heeft gewenst. Ook is toegewerkt naar een vorm waarin gericht gestuurd kan worden op inzet van handhavers en waarbij ook managementinformatie makkelijker beschikbaar komt (zo is Fixi, ons nieuwe meldingssysteem, inmiddels in gebruik genomen).

Prestatiedoelen

Bevorderen gezonde leefstijl

Door verbreding in de stad van programma's als JOGG en GO!, is ingezet op een ketenaanpak van overgewicht bij kinderen en aanpak van de achterliggende problematiek, op meer bewegen en gezonder eten en drinken op de basisscholen en in het naschoolse aanbod.

In het voortgezet onderwijs is voorlichting gegeven over middelengebruik (alcohol, drugs). In de loop van 2019 zijn alle sportaccommodaties van het Sportbedrijf en bijvoorbeeld de kinderboerderijen rookvrij geworden.

Daarnaast is in 2019 samen met de schoolbesturen PO het '2+1+2' concept ontwikkeld, met als doel kinderen wekelijks meer te laten bewegen, tijdens en na schooltijd.

Toekomstbestendige Jeugdgezondheidszorg als sterke preventieve basis

Nagenoeg alle kinderen worden tijdig gezien binnen de jeugdgezondheidszorg en waar nodig wordt specialistische ondersteuning geboden. Om de druk op de specialistische zorg te verminderen, wordt binnen de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) gepoogd meer nadruk te leggen op het ondersteunen van ouders bij het opvoeden en opgroeien van kinderen.

Leefomgeving (lucht, bodem, geluid en externe veiligheid) voldoet aan normen

Bodem - Het aantal bodemverontreinigingen met risico's (humaan & milieu) - gedeeltelijk op koers.

De aanpak van locaties met een milieurisico (verspreiding) ligt op koers. Door de langjarige aanpak blijft het aantal ongeveer gelijk (21); Door de actuele loodproblematiek zijn er inmiddels 16 locaties met humane risico's (dit is een kleine toename, gedeeltelijk op koers). Deze locaties worden in 2019/2020 gesaneerd.

Geluid - Aantal ernstig gehinderden/ Aantal ernstig slaapgestoorde inwoners ten gevolge van wegverkeerslawaaï - niet op koers.

In 2017 is in het kader van Omgevingslawaaï vastgesteld wat het aantal geluidgehinderden en slaapverstoorden was ten opzichte van 2011. Beide indicatoren waren hoger. Dit is in 2019 niet veranderd, doordat veel nieuwe ontwikkelingen (nieuwe woningen en transformaties van kantoren naar woningen) op geluidbelaste locaties hebben plaatsgevonden.

Externe veiligheid - Aantal malen afgeweken van het externe veiligheidsrisico in woonwijken - op koers.

In 2019 is er geen toename geweest van het externe veiligheidsrisico in woonwijken. Er is dus 0 maal afgeweken.

Lucht - 10% reductie van roet en NOx (stikstofoxiden) in 2020, ten opzichte van 2015 - op koers.

De Luchtagenda geeft invulling aan het verlagen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een Euro 3 milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.

Voldoen aan doelen NEMIA

Zie de toelichting bij de doelen bij de Veranderopgave Klimaat en Energie.

Hergebruik afvalstromen

De ambitie is niet volledig gehaald. Het hergebruik van de afvalstromen is in 2019 iets lager uitgevallen dan de ambitie. De reden hiervan is dat de afvalcontainers om privacyredenen een groot deel van het jaar zonder pas geopend konden worden. Vanaf het najaar, het moment dat de containers weer afgesloten zijn, is weer een daling te zien van de hoeveelheid restafval.

Beperken gevolgen van extreme wateroverlast

In 2019 is gewerkt aan het plan van aanpak voor klimaatadaptatie. Daarin staan onder andere maatregelen ter voorkoming van wateroverlast. Dit plan wordt begin 2020 aan de raad aangeboden. Bij projecten die in 2019 zijn uitgevoerd of voorbereid heeft voorkomen van wateroverlast een belangrijke rol gespeeld en zijn aanvullende maatregelen getroffen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale wijkteams;
- Menzis;
- Sportbedrijf;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Vitens;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-31.408	-30.736	-36.761	-35.645	1.116
Baten	35.910	35.605	37.305	37.751	446
Saldo lasten en baten	4.502	4.869	544	2.106	1.562
Toevoegingen aan reserves	-16.144	-262	-1.993	-2.874	-881
Onttrekkingen aan reserves	5.843	-15	3.674	2.295	-1.379
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.301	-277	1.681	-578	-2.259
Gerealiseerd resultaat	-5.798	4.592	2.225	1.528	-697

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		1.116	V		
Europese subsidieprojecten EMIA	De Europese projecten hebben een looptijd van meerdere jaren, waardoor de realisatie per jaar kan afwijken van de begroting. Minder gemaakte subsidiabele kosten leidt tot minder ontvangen subsidie (zie ook verschil aan de batenkant). Het saldo wordt verrekend met de BR Klimaat en energie.	543	V	I	BR
Energy Made in Arnhem	Dit voordeel is ontstaan omdat sommige werkzaamheden niet in 2019 maar in 2020 worden uitgevoerd. In 2019 is de koers tot 2030 en het nieuwe actieprogramma opgesteld en tot besluitvorming gebracht. Het resterende budget wordt toegevoegd aan de BR Klimaat.	769	V	I	BR
Klimaatfonds	Het klimaatfonds heeft een looptijd van 4 jaar. In 2019 zijn meerdere projecten en businesscases voorbereid met partners en is cofinanciering aangetrokken. Deze projecten worden vanaf 2020 uitgevoerd. De middelen zijn daarom nog niet onttrokken aan de BR.	1.410	V	I	BR
Uren beleid	Er is extra beleidscapaciteit ingezet voor de uitvoering van dit programma om de beleidsdoelstellingen te realiseren. Deze beleidscapaciteit is gedekt uit programmamiddelen.	-743	N	I	AR
kosten ODRA	De kosten voor de werkzaamheden van de ODRA zijn totaal €1,12 miljoen hoger uitgevallen. Hiervan is € 711.000 verantwoord op R7 en € 408.000 op R8. Door een toename van het aantal vergunningaanvragen zijn de kosten voor vergunningverlening, toezicht en advies hoger uitgevallen. Hier staat € 1,96 miljoen hogere inkomsten uit leges tegenover (zie baten R8).	-711	N	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties waaronder de correctie interne doorbelasting	-152	N	I	AR

Baten		446	V		
Meeropbrengst afvalstoffenheffing	De hogere opbrengst afvalstoffenheffing is het gevolg van de grotere groei van het aantal één- en meerpersoonshuishoudens in 2019.	596	V	I	AR
Europese subsidieprojecten EMIA	De Europese projecten hebben een looptijd van meerdere jaren, waardoor de realisatie per jaar kan afwijken van de begroting. Minder gemaakte subsidiabele kosten leidt tot minder ontvangen subsidie (zie ook verschil aan de lastenkant). Het saldo wordt verrekend met de BR Klimaat en energie.	-680	N	I	BR
Meeropbrengst verhuur stadskantoor	Meer huuropbrengsten van ODRA in verband met huur stadskantoor.	294	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties waaronder de correctie interne doorbelasting	236	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl). Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Hernieuwbare elektriciteit	208	2,9	geen data	Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)	Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor
Omvang huishoudelijk restafval	2018	210	172	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).	CBS - Statistiek Huishoudelijk afval

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Luchtagenda gemeente Arnhem](#);
- [De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie](#);
- [Kaders voor besteding van het klimaatfonds](#);
- [Concept startnotitie RES Regio Arnhem Nijmegen](#);
- [Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030](#).

Actuele beleidskaders

Gezondheid

- [Landelijke nota gezondheidsbeleid 2016-2019](#) (Kamerbrief 4 december 2015).

Milieu

- [Actieplan Omgevingslawaaï](#);
- [Rapportage geluidskaarten](#);
- [Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen](#);
- [Nota Bodembeheer](#);
- [Actualisatie Nota Bodembeheer](#);
- [Beleidsplan externe veiligheid](#).

Wonen en Ruimte

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie (onder andere circulariteit en natuur-inclusiviteit) en levensloopbestendigheid zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. De Arnhemse visie op de fysieke ruimte is richtinggevend, maar flexibel om de eigen Arnhemse kwaliteiten te benutten en ruimte te geven aan creativiteit en ondernemerschap. Het grondbeleid speelt in op nieuwe ontwikkelingen en biedt maatwerk per locatie.

In de Arnhemse woonprincipes 2015-2025 wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad, onderscheidend in de regio, versterken.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Voldoende woningen van juiste kwaliteit

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te hebben, moeten er meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt voor alle soorten woningen. Met het maken van woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte. Dat betekent bijvoorbeeld aantrekkelijke, levensloopbestendige en aangepaste woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens en diverse woningtypen in het hogere segment, de middenhuurcategorie en sociale woningbouw, in zowel het betaalbare als het goedkope segment. Het vergt een extra inspanning van de gemeente, om samen met ontwikkelaars en corporaties te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat voldoet aan de vraag. Over de opgave voor de sociale woningbouw wordt ook (sub)regionaal overleg gevoerd. De duurzame inzet en het op peil houden van de bestaande voorraad maakt een wezenlijk onderdeel uit van onze opgave.

De belangrijkste ambities voor de langere termijn zijn:

- Arnhem wordt nog meer een vitale en aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken en te verblijven. Met het maken van woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte. Om dat te bereiken komen er meer woningen die gevarieerd zijn: koopwoningen in het betaalbare en hogere segment, middenhuurcategorie en sociale woningbouw. Daarbij hebben wij aandacht voor bijzondere doelgroepen, eenpersoonshuishoudens en mensen met een beperking of zorgvraag.
- Ontwikkelen en beheren van de fysieke stad door de eigen Arnhemse kwaliteiten te onderkennen en hierop actief voort te bouwen.
- In het kader van de uitvoering van de Inclusieagenda levert wonen een belangrijke bijdrage.
- Ontwikkelen en actueel houden van de woningbouwplanning. Over de opgave voor de sociale woningbouw wordt ook (sub)regionaal overleg gevoerd.
- Jaarlijkse prestatieafspraken met de woningcorporaties over hun bijdrage aan de uitvoering van de woonprincipes.

Ruimtelijke Ordening

Op veel plekken is Arnhem met andere partijen aan de slag met stadsontwikkeling. Eigen ontwikkelingen en ontwikkelingen door derden vragen om een duidelijke maar tevens flexibele, projectoverstijgende visie op de stad als geheel. Deze visie wordt opgenomen in de Omgevingsvisie.

Omgevingswet

Een belangrijke ontwikkeling is de komst van de Omgevingswet. De minister heeft onlangs aangekondigd dat de inwerkingtreding van deze wet wordt uitgesteld. Deze wet zal consequenties hebben voor het fysieke domein. Op het moment van invoering van de wet moet de basis (van ons beleid) op orde zijn. Bij het opstellen van de Omgevingsvisie en de verdere uitwerking daarvan zal de stad betrokken worden.

De nieuwe Omgevingswet biedt de kans om onze leefomgeving verder te verbeteren, de gezondheid en veiligheid van inwoners te beschermen en bij te dragen aan het behoud van een leefbare stad. Het DNA van de stad, de energietransitie, de klimaatopgave en het behoud en het versterken van natuur in Arnhem zijn belangrijke pijlers voor de uitwerking van Omgevingswet en -visie in het bijzonder. Daarbij moet blijken of het huidige plan van aanpak bijstelling behoeft.

De mogelijkheden die de Omgevingswet biedt zullen worden verzilverd daar waar dat na afweging van baten en lasten aantoonbaar voordeel oplevert, onder meer voor de Arnhemse veranderopgaven zoals de invoering van wijksturing en voor verbetering van dienstverlening.

Woningbouw en Groen

De ambities zijn:

- Een deel van de sociale woningbouwopgave wordt gericht ingezet voor bepaalde doelgroepen.
- Voldoende en betaalbare woningen. We realiseren een gedifferentieerd woningaanbod met voldoende woningen in het goedkope en betaalbare segment. Dit doen we door te zorgen voor minimaal 30% sociale huur over de te realiseren projecten Amendement 'Aanvullende coalitieafspraken Wonen (19A65)
- Openbaar groen beschermen, vergroten en versterken. Gebieden bestemd als natuur en bos behouden hun bestemming.

Wat hebben we gedaan

Voldoende woningen van de juiste kwaliteit

Voor de opgave voor de sociale woningbouw is in 2019 het Volkshuisvestelijk kader 2019-2022 voor de sociale huursector van de woningcorporaties opgesteld. Daarin staan de ambities en prioriteiten voor de korte termijn. De acties die daarin zijn opgenomen kennen de programma's Van Wijken Weten en Wonen en Ruimte als kader. Uitvoering van de wijkgerichte activiteiten is een van de resultaten die onder sturing vanuit de wijk en de bewoners tot stand komt.

Omgevingswet

In 2019 zijn de ambtelijke inspanningen voor de invoering van de Omgevingswet opgeschaald. Het plan van aanpak uit 2017 is bijgesteld omdat de wettelijke vereisten, samen met ons eigen vastgestelde ambitieniveau, vroegen om aanvullende activiteiten. Ter onderbouwing is een Update Plan van Aanpak Omgevingswet opgesteld met daarin de uitgangspunten, activiteiten, financiën en planning van de invoering van de Omgevingswet. De invoering van de Omgevingswet wordt in Arnhem langs vijf lijnen georganiseerd, respectievelijk:

- ontwikkelen Omgevingsvisie en - programma's;
- ontwikkelen Omgevingsplan;
- wat mag waar digitaal;
- verandering organiseren;
- het gesprek voeren.

De benodigde middelen om daaraan uitvoering te geven zijn opgenomen in de MJPB 2020-2023.

Gemeenteraad en invoering Omgevingswet

In de gemeenteraad is bij een tweetal sessies, in februari en september, aan de hand van casuïstiek gesproken over afwegingscriteria, de rol van de gemeenteraad en de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt. Mede naar aanleiding daarvan heeft de gemeenteraad in het najaar van 2019 een informele raads werkgroep ingesteld die maandelijks bij elkaar komt.

Omgevingsvisie

Een belangrijk onderdeel van de invoering van de Omgevingswet is het ontwikkelen van een Omgevingsvisie. In 2019 zijn de procesmatige en inhoudelijke kaders voor de Omgevingsvisie verwerkt in een startnotitie. Deze is in juli 2019 vastgesteld en ter informatie naar de raad gestuurd. In september en november zijn er bijeenkomsten geweest met het Arnhems Klankbord Netwerk dat speciaal voor participatie bij de Omgevingsvisie is opgericht.

Thema Stikstof

Op 29 mei 2019 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in een aantal beroepsprocedures met betrekking tot milieuvergunningen voor agrarische bedrijven uitspraak gedaan. Deze uitspraak van de Raad van State betekent een definitieve streep door het PAS (Programma Aanpak Stikstof) en de daarop gebaseerde regelgeving. Het PAS kan daardoor niet kan worden gebruikt om aan te tonen dat een activiteit geen significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden heeft. Dit heeft verstrekende gevolgen voor onder andere ruimtelijke projecten in Nederland en dus ook in Arnhem zoals ook bleek uit de maatschappelijke onrust die door de uitspraak is ontstaan.

Na de uitspraak is hard gewerkt om inzicht te krijgen in de gevolgen van de uitspraak voor de Arnhemse projecten. Voor de meeste ruimtelijke projecten is een goede onderbouwing voor de stikstofdepositie gevonden en deze projecten gaan dan ook door. Er zijn echter ook projecten die vertraging hebben opgelopen zoals de gebiedsontwikkeling Stadsblokken Meinerswijk. Verder wordt er actief meegedacht aan provinciale en regionale oplossingen door mee te denken in de bestuurlijke en ambtelijke werkgroep stikstof.

Er is begonnen met het opstellen van een stikstofagenda waarin aandacht zal worden besteed aan:

1. Herstelwerkzaamheden (in stand houden van natuur en verdere natuurontwikkeling bijvoorbeeld schaapskuddes over de heide, waterhuishouding op orde);

2. Stikstofreductiemaatregelen die de depositie moeten verlagen (onder andere duurzame mobiliteit, landbouw, woningbouw, industrie, warmtetransitie). Ook zal inzichtelijk gemaakt worden wat deze maatregelen werkelijk opleveren qua stikstofdepositie.

Thema initiatieven door derden of gemeente

Er is een ambtelijk initiatievenproces opgesteld waarbij ruimtelijke initiatieven van derden of intern een heldere proces doorlopen. Afhankelijk van het type initiatief wordt deze besproken en verder opgepakt door ODRA, in het initiatievenberaad (IB) of in het team ruimtelijke strategie (TRS). Met deze werkwijze worden initiatieven integraal, voortvarend en in samenhang met overige ontwikkelingen behandeld.

Prestatiedoelen

Het begeleiden van ontwikkelingsplannen van derden (andere grond-/pandeigenaren dan de gemeente)

Bij particuliere initiatieven vindt waar nodig begeleiding vanuit de gemeente plaats. Dit geldt met name voor initiatieven die niet rechtstreeks binnen kaders passen. We constateren een toename van initiatieven van derden ten opzichte van vorige jaren als gevolg van de beëindiging van de bouwcrisis.

Arnhem vitaal en aantrekkelijk maken als stad om in te wonen, te werken, te ontmoeten en te verblijven

Dit is het leidend principe van de fysieke ruimtelijke ontwikkeling.

Huisvesting bieden aan specifieke doelgroepen

Ook in 2019 liep Arnhem voor op de taakstelling voor de huisvesting van statushouders. In 2019 is een opdracht opgesteld voor het uitvoeren van een doelgroepenonderzoek. Naar aanleiding van dit onderzoek wordt bekeken hoe vraag en aanbod zich tot elkaar verhouden. Het onderzoek moet nog worden uitgezet bij een onderzoeksbureau en zal in 2020 worden afgerond.

Vergroten van de energieprestatie en duurzaamheid van de bestaande sociale voorraad

Corporaties hebben stappen gezet in het verduurzamen van hun woningen. Twee corporaties behalen het afgesproken doel, één corporatie heeft hier nog wat meer tijd voor nodig.

In de prestatieafspraken 2020 is weer aandacht voor duurzaamheid. Hier zijn diverse afspraken over gemaakt. Hierin wordt onder andere gewerkt aan het verduurzamen van de woningen, aandacht voor zonnepanelen en voor bewustwording in energieverbruik.

Ook de motie "Groene tuinen" heeft een plek gekregen in de prestatieafspraken 2020.

Doorstroming bevorderen aan de onderkant van de woningmarkt

In 2019 is een nieuw woningmarktonderzoek binnen de regio Arnhem- Nijmegen uitgevoerd. Eén van de uitkomsten was dat er met name vraag is naar goedkope (koop)woningen.

Op 17 december is het Plan van aanpak woningbouw door het college vastgesteld. In dit plan van aanpak staat hoe het college wil omgaan met diverse zaken op woongebied waaronder de doorstroming en nieuwbouw in Arnhem.

Zelf bouwen bevorderen

Er zijn via het vastgoedplein nieuwe CPO-locaties (collectief particulier opdrachtgeverschap) aangeboden in 2019.

Kwaliteit verbeteren van de bestaande woningvoorraad

Er ligt een plan van aanpak woningsplitsing- en verkamering. Dit is opgesteld om zorg te dragen voor de veiligheid en de kwaliteit zowel van de woningen als de woonomgeving.

Inwoners langer zelfstandig laten wonen

In 2019 is het doelgroepenonderzoek wonen en zorg is nog niet afgerond. De opdrachtformulering is afgerond, het onderzoek wordt in de eerste helft van 2020 uitgevoerd.

Ontwikkelen en beheren van de fysieke stad door de eigen Arnhemse kwaliteiten te onderkennen en hierop actief voort te bouwen

Bij alle ontwikkel- en beheeractiviteiten wordt dit uitgangspunt gehanteerd.

Ruimtelijke kwaliteit is op orde

Hierop is de inzet gericht. De dynamiek van verandering in het gebruik ligt echter altijd hoger dan de dynamiek van de aanpassing van de inrichting van de openbare ruimte. Daardoor zal er altijd sprake zijn van discrepanties tussen gebruik en inrichting van de stad.

Voldoende aanbod voor wonen en werken op de juiste plek

Bij advisering in projecten worden diverse afwegingen gemaakt waaronder ook wonen en werken. Daarmee komen we tot een gevarieerd aanbod in de stad Arnhem.

Het realiseren van nieuwe ontwikkelingen tegen aanvaardbare maatschappelijke offers en kosten

Nieuwbouw en transformatie opgaven worden gerealiseerd. Door PFAS en de stikstof problematiek staat de planning van de woningbouw wel onder druk.

Het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik, de zeggenschap voor de burger en de marktwerking op de grondmarkt

Binnen de ruimtelijke projecten wordt steeds met zorg een goede afweging gemaakt ten aanzien van ruimtegebruik (zoals dichtheid, handhaven bomen). De burgers worden bij de ruimtelijke projecten (zowel de gemeentelijke als projecten van derden) betrokken. De mate waarin kan per project verschillen. De gemeentelijke gronden worden marktconform verkocht.

Afhandeling amendementen MJPB 2019-2022

Amendement 'Aanvullende coalitieafspraken Wonen (19A65)

Er is uitvoering gegeven aan dit amendement in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling, dat in december 2019 aan de raad is verstuurd.

Amendement 'Bouwen wat nodig is!' (18A36)

De tekstuele punten zijn aangepast in de [geamendeerde MJPB 2019-2022](#).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
GO Arnhem Nijmegen City Region

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

- Woningcorporaties;
- Zorgpartijen;
- Huurdersorganisaties;
- Ontwikkelaars.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-50.261	-38.920	-47.726	-36.986	10.740
Baten	50.739	36.248	44.952	46.104	1.152
Saldo lasten en baten	479	-2.671	-2.774	9.118	11.891
Toevoegingen aan reserves	-4.777	-437	-1.274	-7.941	-6.667
Onttrekkingen aan reserves	2.206	501	3.594	3.448	-146
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-2.571	64	2.320	-4.493	-6.813
Gerealiseerd resultaat	-2.093	-2.607	-454	4.624	5.078

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		10.740	V		
Verschuiving overige projecten	Fasering in de voortgang van de projecten leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten in 2019. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2019 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat voor de exploitatie. Zie ook baten.	3.782	V	I	AR
Verschuiving bouwgronden in exploitatie en strategische posities	Fasering in de voortgang van bouwgronden in exploitatie (BIE ofwel grondexploitatieprojecten) en de strategische posities leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten in 2019. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2019 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat voor de exploitatie. Zie ook baten.	2.862	V	I	AR
Resultaat Grondexploitatie	Het resultaat op de Grondexploitatie wordt toegelicht onder de baten.	95	V	I	BR en AR
Uren beleid	Er is extra beleids capaciteit ingezet voor de uitvoering van dit programma om de beleidsdoelstellingen te realiseren.	-1.062	N	I	AR
Rente strategische posities	Voordeel op rente over de boekwaarde van de strategische posities.	553	V	I	AR
Verkoop Korenbeurs op de Korenmarkt	De Korenbeurs op de Korenmarkt is verkocht. Op de lasten staat het nadeel door afboeking van de boekwaarde van het pand. Op de baten staat de verkoopopbrengst.	-447	N	I	AR
ODRA	De kosten voor de werkzaamheden van de ODRA zijn totaal € 1,12 miljoen hoger uitgevallen. Hiervan is €711.000 verantwoord op R7 en € 408.000 op R8. Door een toename van het aantal vergunningaanvragen zijn de kosten voor vergunningverlening, toezicht en advies hoger uitgevallen. Hier staat € 1,96 miljoen aan hogere inkomsten uit leges tegenover (zie ook baten).	-408	N	I	AR
Onderzoek naar woonwagencentra	Het onderzoek loopt door naar 2020 waardoor er in 2019 minder kosten zijn gemaakt. Hier staat een lagere onttrekking uit de bestemmingsreserve tegenover.	70	V	I	BR

Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Wonen en Ruimte met € 5,414 miljoen verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	5.414	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-119	N	I	AR
Baten		1.152	V		
Verschuiving overige projecten	Fasering in de voortgang van de projecten leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2019 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat voor de exploitatie. Zie ook lasten.	-4.074	N	I	AR
Verschuiving bouwgronden in exploitatie en strategische posities	Fasering in de voortgang van bouwgronden in exploitatie (BIE ofwel grondexploitatieprojecten) en de strategische posities leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten. Maar omdat het saldo van de lasten en baten 2019 op de lopende projecten naar de balans gaat als onderhandenwerk, is er per saldo geen resultaat voor de exploitatie. Zie ook lasten.	-2.885	N	I	AR
Resultaat grondexploitatie	Het resultaat op de grondexploitatie bedraagt in totaal € 11.126.000. In de begroting werd rekening gehouden met een resultaat van € 971.000. Het resultaat op de grondexploitatie is daarmee € 10.155.000 hoger dan begroot, verdeeld over een voordeel op de lasten van € 95.000 en een voordeel op de baten van € 10.060.000. Het totale resultaat van € 11.126.000 kan als volgt worden gespecificeerd: a. tussentijdse winstneming 4 projecten € 7.680.000 V b. erfpachten door met name verkoop percelen € 2.670.000 V c. mutaties voorzieningen als gevolg van doorrekening toekomstige ontwikkelingen € 94.000 V d. resultaat op 2 afgesloten projecten € 229.000 V e. resultaat op voorstudies door in ontwikkeling nemen 2 projecten € 283.000 V f. overige: € 170.000 V Van het totale voordeel gaat € 283.000 naar de BR Voorstudies en € 95.000 naar de BR Kapitaallasten. Om voldoende weerstandsvermogen op te bouwen wordt een bedrag van € 7.194.000 gedoteerd aan de BR Grondexploitatie. Daarmee valt € 3.554.000 van het resultaat op de grondexploitatie vrij aan de algemene middelen.	10.060	V	I	BR en AR
Bouwleges	De opbrengsten uit bouwleges zijn door de toename van het aantal vergunningaanvragen hoger uitgevallen (zie ook lasten).	1.963	V	I	AR
Voordeel ontwikkelingsplan project Malburgen	De uitvoeringskosten van de werkzaamheden 'ontwikkelingsplan Malburgen' blijken lager uit te vallen dan verwacht. Een deel van de nog te maken kosten voor de Nijmeegseweg en het De Monchyplein kan worden toegerekend aan de nog op te starten grondexploitatie.	1.000	V	I	AR
Verkoop Korenbeurs op de Korenmarkt	De Korenbeurs op de Korenmarkt is verkocht. Op de lasten staat het nadeel door afboeking van de boekwaarde van het pand. Op de baten staat de verkoopopbrengst.	447	V	I	AR

Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Wonen en Ruimte met € 5,414 miljoen verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	-5.414	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	55	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website waarstaatjegemeente.nl. Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Nieuw gebouwde woningen	2018	11,1	8,6	Het aantal nieuwbouwwoningen, per 1.000 woningen.	ABF - Systeem Woningvoorraad

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

- [Volkshuisvestelijk kader 2019-2022](#);
- [Huisvestingsverordening](#).

Actuele beleidskaders

Ruimte

- [Structuurvisie Arnhem 2020](#);
- [Groenvisie 2017-2035](#);
- [Welstandsnota](#).

Wonen

- [Arnhemse woonprincipes \(Woonvisie\)](#);
- [Volkshuisvestelijk kader](#).

Financiën en bedrijfsvoering

Financiën en bedrijfsvoering faciliteert de andere programma's in de begroting en stelt kaders voor de gemeentelijke financiële huishouding en de gemeentelijke organisatie. Het gaat hierbij om leningen, verzekeringen, beleggingen en de niet direct aan de andere programma's toe te rekenen kosten, zoals ICT, huisvesting, facilitaire zaken en kapitaallasten. Inzicht wordt gegeven hoe het gemeenschapsgeld wordt ingezet: zorgvuldig en transparant. Hierbij gaat het om de verantwoording van de baten uit het gemeentefonds en het heffen van gemeentelijke belastingen met een evenwichtige lastenverdeling.

Wat wilden we bereiken

(Tekst uit de MJPB 2019-2022)

Diversiteit personeelsbestand

De gemeente Arnhem streeft naar een divers samengesteld personeelsbestand. Verschillende talenten, kennis, achtergronden en ervaringen van medewerkers maakten dat onze organisatie beter kan inspelen op dat wat in de stad en onder de bewoners leeft. Binnen de gemeentelijke organisatie maken mensen het verschil. Hoe meer diversiteit, hoe krachtiger de gemeente kan opereren in de samenleving. De inclusieve aanpak van de gemeentelijke organisatie is onderdeel van het veranderprogramma "Inclusie". De gemeente heeft daarin een voorbeeldfunctie.

Financieel gezonde gemeente

Een belangrijk uitgangspunt in het kader van een financieel gezonde gemeente is dat de schuldenlast wordt verminderd. Aanname is hierbij dat schulden niet langer dan 20 jaar op de begroting drukken. Jaarlijks wordt hiertoe een bedrag aan de bestemmingsreserve kapitaallasten toegevoegd. De solvabiliteit van de gemeente (de verhouding tussen eigen vermogen en schulden) verbetert zo. Door verstandig om te gaan met de financiële risico's (de weerstandsfactor), wordt er daarnaast voor gezorgd dat toekomstige problemen beter kunnen worden opgevangen. Meer informatie hierover is te vinden in de [paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing](#). Tot slot is een aantal jaren geleden bewust gekozen om de financiële robuustheid van de gemeentelijke organisatie te verstevigen door op basis van inflatie en bevolkingsgroei, een bedrag te reserveren dat wordt toegekend aan die beleidsvelden waar feitelijk prijs- of volumestijgingen aan de orde zijn. Wanneer er geen geld in de begroting gereserveerd zou worden, zou een onverwachte prijsstijging aan het eind van het jaar leiden tot een onbedoelde verlaging van het voorzieningenniveau.

Een goede financieringsfunctie

Voor het beheer van de geldleningen is zowel voor de korte als de lange termijn één ambitie leidend en dat is dat de gemeente binnen de wettelijke mogelijkheden stabiel en meerjarig zo goedkoop mogelijk financiert.

Communicatie

Vanuit het programma "Inclusie" is een verbeteringslag van de gemeentelijke communicatie als speerpunt benoemd. Hiermee is de doelstelling dat de communicatie vanuit de gemeente, ook voor mensen voor wie dat niet vanzelfsprekend is, begrijpelijk en aansprekend is en niet onnodig drempels opwerpt. Op diverse manieren is er al aandacht voor 'inclusieve communicatie'. Enkele voorbeelden zijn: certificaat digitale toegankelijkheid, meer gebruik van beeld naast of in plaats van tekst, begrijpelijke taal in brieven en meer maatwerk in communicatiestrategieën en -kanalen.

Belastingen en heffingen

Er is afgesproken dat de inkomsten uit de OZB niet stijgen (ook niet met een indexatie), met uitzondering van de extra opbrengst direct volgend uit de oplevering van nieuwe woningen of niet-woningen. Daarnaast stijgen de parkeertarieven en legestarieven niet. De heffingen worden kostendekkend gemaakt: de rioolheffing mag jaarlijks groeien met 1,5%. De afvalstoffenheffing is kostendekkend waarbij het knelpunt rondom PMD en het terugdraaien van de bezuiniging op de kwijtschelding niet aan de afvalstoffenheffing wordt toegerekend. In de [paragraaf Lokale Heffingen](#) wordt meer in detail ingegaan op de belastingen en heffingen.

Huisvesting

Als gevolg van de verzelfstandigingen is de ambtelijke organisatie aanzienlijk gekrompen, zijn minder vierkante meters nodig en kan op de kosten van huisvesting worden bezuinigd.

Daarnaast heeft het zijn van een regie-organisatie grote invloed op de wijze van werken. Huisvesting en ICT zijn belangrijke randvoorwaarden om deze nieuwe manier van werken te faciliteren. Met een verbouwing van het Stadhuis kan én op de kosten van huisvesting worden bespaard én een nieuwe, andere manier van werken worden gefaciliteerd.

Informatie en automatisering

De gemeentelijke informatievoorziening wordt blijvend gestroomlijnd met het oog op continuïteit, kwaliteitsverbetering én meer doelmatigheid. We werken aan digitale innovaties om maatschappelijke opgaven uit onze veranderprogramma's te realiseren. Hiervoor creëren we samenwerkingsverbanden met diverse partners uit onze stad. Arnhem wil de kwaliteit en continuïteit van een betrouwbare informatievoorziening voor onze dienstverlening waarborgen. Overheden zijn en blijven een belangrijk doelwit voor cybercriminaliteit. Arnhem werkt aan het zorgvuldig, veilig, proportioneel en betrouwbaar omgaan met alle (persoons)gegevens. Inwoners mogen erop vertrouwen dat hun privacy is geborgd. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt hierop nader ingegaan.

Wat hebben we gedaan

Personeel

In de [paragraaf Bedrijfsvoering](#) en hieronder bij de prestatiedoelen wordt informatie gegeven over de ontwikkelingen op het gebied van Personeel.

Financiën

In de [paragraaf Financiering](#) is het resultaat van het product Treasury opgenomen. Meer informatie over belastingen en heffingen is te vinden in de [paragraaf Lokale heffingen](#).

ICT

In de [paragraaf Bedrijfsvoering](#) wordt informatie gegeven over de ontwikkelingen op het gebied van ICT en Informatie & Automatisering.

Prestatiedoelen

Instroom van jongeren in personeelsbestand

Uit de cijfers blijkt dat er sinds 2017 meer jonge collega's worden aangenomen op reguliere vacatures. In 2019 zijn 26 collega's aangenomen jonger dan 35 jaar. Dit is ongeveer gelijk aan het jaar daarvoor. Van de (tweede) groep trainees zijn 7 van de 10 ingestroomd in 2019. In 2019 is ook een traineeprogramma opgestart bij cluster Werk & Inkomen met tien deelnemers.

In 2019 is de Vitaliteitsregeling vastgesteld. Iedereen van 62 jaar en ouder kan 20% minder werken, met behoud van bestaande pensioenopbouw en inleveren van 10% salaris. Idee erachter is dat deze groep collega's, door iets minder te werken, vitaler door kan werken tot de pensioengerechtigde leeftijd en ruimte maakt voor jonge instroom. Per 1-1-2020 kan van deze regeling gebruik worden gemaakt.

Diversiteit in personeelsbestand

De aanpak van inclusie en diversiteit is in 2019 voortgezet. Dit is onder andere gebeurd door het voeren van gesprekken met managementteams, een middag voor leidinggevenden, een lezing voor medewerkers, activiteiten tijdens de Diversiteitsdag, een portretreeks van diverse collega's en een Meet & Greet met Arnhem Divers & Jong. Deze bijeenkomst had als doel om de kennismaking tussen jongeren van diverse afkomst en de gemeente te bevorderen, netwerkgesprekken te voeren en de gemeente Arnhem als interessante werkgever voor jongeren te profileren. De bijeenkomst was een groot succes en werd bezocht door 100 jongeren en 50 managers en andere collega's. Dit alles had als resultaat dat er tientallen vervolgesprekken zijn gevoerd, een aantal mensen heeft gesolliciteerd bij de gemeente op een functie, traineeship of een werkervaringsplaats.

Het aantal sollicitanten met een migratieachtergrond op vacatures is toegenomen. In verband met de privacywet zijn hier geen harde cijfers van te geven. Uit een telling blijkt dat circa 20% van de nieuwe medewerkers, aangenomen na 1 juli 2019, een niet-westerse migratie achtergrond heeft. Uit een schattende telling op basis van achternamen van de huidige collega's komt naar voren dat het aandeel medewerkers met een niet-westerse migratieachtergrond schommelt rond de 7%.

Wet banenafpraak - Wat betreft de banenafpraak voldoen wij aan de wettelijke normen. Als gevolg van het oplopende quotum zal de gemeente uiterlijk in 2024, naast het in stand houden van de huidige banen, nog 2,5 extra plaatsen realiseren.

Met alle managementteams is in 2019 gesproken over het creëren van kansen voor de doelgroep. Dit heeft onder andere geleid tot het vast in dienst nemen van een kandidaat uit het project Werken zonder te beperken en het creëren van enkele werkervaringsplaatsen. De ambitie is om op 1 januari 2024 tien medewerkers een vast contract te bieden. Per 31-12-2019 zijn er vijf vaste contracten.

Financieel gezonde gemeente

De solvabiliteit bedraagt aan het einde van het jaar 17%. Dit is een toename ten opzichte van de begroting, waarin op 14% was gerekend. De stijging van de solvabiliteit wordt mede veroorzaakt door de afgesproken dotatie aan de BR Solvabiliteit, maar ook als gevolg van dotaties aan andere bestemmingsreserves.

Een goede financieringsfunctie

De financieringsfunctie heeft structureel toegang tot geldgevers, die voordelige tarieven (rente) hanteren. Daarnaast garanderen goede contacten met de banken een ongestoord betalingsverkeer.

Evenwichtige lastendruk voor Arnhemse inwoners en ondernemers

In 2019 is geen indexatie op de opbrengst OZB opgenomen. De rioolheffing en afvalstoffenheffing zijn kostendekkend. Er zijn ten opzichte van de begroting geen wijzigingen ontstaan in de lastendruk van inwoners en ondernemers.

Flexibele huisvesting voor personeel

Het Nieuwe Werken voor personeel - In 2019 heeft de pilot om op een andere, meer flexibelere manier van werken, verder vorm gekregen. Enkele kantoorruimten zijn aangepast en devices zijn ter beschikking gesteld. De bevindingen van deze pilot zullen in 2020 worden gebruikt voor verdere implementatie.

Eigen huisvesting - De omvang van de investeringen, in combinatie met de risico's, de desinvesteringen en de verwachting dat de marges binnen het financiële kader minimaal zijn, heeft ertoe geleid dat er geen totaalrenovatie van het stadhuis zal worden uitgevoerd. In 2020 zal er een alternatief worden uitgewerkt.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
Dataland
BVO De Connectie

Voor meer informatie wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Partners

Niet van toepassing.

In de [paragraaf subsidies](#) is een overzicht opgenomen van de partners die in 2020 een subsidie ontvangen.

Wat heeft het gekost

Overzicht Lasten en Baten 2019

	Rekening	Begroting 2019		Rekening	
	2018	Geamendeerd	Definitief	2019	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	-107.696	-102.912	-101.352	-67.712	33.640
Baten	486.388	486.823	505.783	479.147	-26.636
Saldo lasten en baten	378.692	383.911	404.431	411.435	7.004
Toevoegingen aan reserves	-30.909	-14.649	-32.913	-38.383	-5.469
Onttrekkingen aan reserves	43.666	16.468	23.250	23.849	599
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	12.757	1.819	-9.664	-14.534	-4.870
Gerealiseerd resultaat	391.449	385.730	394.767	396.901	2.134

In onderstaande tabel worden de grootste afwijkingen tussen de begroting 2019 en rekening verklaard.

Onderwerp	Toelichting	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	I/S	AR/ BR
Lasten		33.640	V		
Capaciteitskosten SBR	Systeemwijziging uren vs salariskosten. Lagere kosten hebben verband met lagere baten, zie toelichting Capaciteitskosten SBR bij 'Baten'.	7.645	V	I	AR
Onvoorzien/strikt onvermijdbaar	Geen beroep gedaan door het college op dit budget.	1.038	V	I	AR
De Connectie	Lagere kosten in verband met systeemwijziging. Doorbelasting aan derden wordt per 2019 rechtstreeks door De Connectie gedaan. Zie nadeel baten.	900	V	I	AR
Buffer Rentestijging	Vrijval gereserveerd budget.	786	V	S	AR
Treasury	Voordelig resultaat op de financieringsfunctie van €899.000 (waarvan € 152.000 onder de baten).	747	V	S	AR
Energiekosten	Lagere energiekosten op huisvesting gemeentelijke organisatie en meevaller op afwikkeling energiekosten 2017 en 2018.	727	V	I	AR
Indirect personeel	Hogere lasten voormalig personeel die volledig worden gedekt door vrijval voorzieningen aan de batenkant.	-2.461	N	I	AR
De Connectie	Resultaat van De Connectie als gevolg van het effect nieuwe cao voor 2019, uitvoering plan van aanpak basisregistraties en facturen voor maat- en meerwerk.	-1.200	N	I	AR
Personeel	Betreft structurele voor- en nadelen (€ 438.000) en € 37.000 effect nieuwe CAO voor 2019.	-401	N	S	AR
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Financien en Bedrijfsvoering met € 26,633 miljoen verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	26.633	V	I	AR
Overige	Saldo van diverse mutaties.	-774	N	I	AR
Baten		-28.136	N		
Capaciteitskosten SBR	Systeemwijziging uren vs salariskosten. Zie voordeel Capaciteitskosten SBR bij Lasten.	-7.420	N	I	AR
De Connectie	De doorbelasting aan derden partijen wordt vanaf 2019 rechtstreeks door De Connectie gedaan. Zie voordeel bij de lasten.	-900	N	I	AR

Gemeentefonds	Gevolgen september- en decembercirculaires 2019: hoger accres en saldo van actualisatie van maatstaven en uitkeringsbasis van de algemene uitkering. Voor de € 2,4 miljoen betreft het nieuwe middelen uit de decembercirculaire die aan de bestemmingsreserve worden gedoteerd voor inzet in 2020.	1.998	V	I	BR
Indirect personeel	Vrijval voorzieningen ter dekking van hogere lasten voormalig personeel. Zie ook nadeel lasten bij Indirect personeel.	1.662	V	I	AR
Aandelen BNG	Resultaat op aandelen BNG.	515	V	I	AR
Boekhoudkundige budgetneutrale aanpassing van de interne doorbelastingen	Als gevolg van het boekhoudkundig salderen van interne doorbelastingen zijn de baten en de lasten voor programma Financien en Bedrijfsvoering met € 26,633 miljoen verlaagd, in de begroting van 2019 waren deze bedragen niet gesaldeerd. Voor 2020 zijn de interne doorbelastingen ook in de begroting gesaldeerd.	-26.633	N	I	AR
Overig	Saldo van diverse mutaties	2.642	V	I	AR

Indicatoren

Er zijn indicatoren vanuit het Rijk (Besluit Begroten en Verantwoorden) die verplicht moeten worden opgenomen in de begroting. De verplichte indicatoren zijn hieronder opgenomen. Zie voor meer informatie de website waarstaatjegemeente.nl. Op de webversie van de jaarstukken zijn ook de trends van deze indicatoren voor Arnhem te zien (financien.arnhem.nl).

Indicator	Jaar	Score Arnhem	Score Nederland	Toelichting	Bron
Woonlasten éénpersoonshuishouden	2019	700	669	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
Woonlasten meerpersoonshuishouden	2019	763	739	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.	COELO, Groningen
WOZ-waarde woningen	2019	204	248	De gemiddelde WOZ waarde van woningen, x €1.000.	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
Formatie	2019	930		Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Bezetting	2019	908		Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1000 inwoners.	Eigen gegevens gemeente
Apparaatskosten per inwoner	2019	490		De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.	Eigen gegevens gemeente
Kosten inhuur externen als % van de loonsom	2019	21		Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten.	Eigen gegevens gemeente
Overhead % van totale lasten	2019	5		Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.	Eigen gegevens gemeente

Beleidskaders

Raadsonderwerpen in 2019

Niet van toepassing.

Actuele beleidskaders

- [Verordening financieel beleid en beheer 2018](#);
- Financiële spelregels uit het [Coalitieakkoord 2018-2022](#).

Paragrafen

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

- 1 Lokale heffingen
- 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- 3 Onderhoud kapitaalgoederen
- 4 Financiering
- 5 Bedrijfsvoering
- 6 Verbonden partijen
- 7 Grondbeleid
- 8 Investeringsen
- 9 Subsidies
- 10 Integriteit

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in belastingen, leges en retributies. Bij belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Bij retributies is ook sprake van een gedwongen bijdrage, maar hier wordt door de overheid wél een individuele tegenprestatie tegenover gesteld (zoals riool- en afvalstoffenheffing). Leges zijn vergoedingen voor diverse administratieve en andersoortige diensten die de overheid verstrekt (zoals bouwvergunningen, verstrekken paspoort of rijbewijs).

Uitgangspunten van beleid

Afspraken uit het Coalitieakkoord 2018-2022

In het Coalitieakkoord 2018-2022 zijn afspraken gemaakt die met ingang van 2019 worden doorgevoerd. Als algemene regel is afgesproken dat alle belastingen, heffingen, leges en parkeertarieven niet verhoogd zullen worden. Echter, in 2019 zijn aanvullende afspraken op dit coalitieakkoord gemaakt. Hierbij is afgesproken om in 2020 de OZB eenmalig te verhogen met 1,25% (Amendement 19A66). Deze afspraak heeft geen effect op de tarieven 2019.

Uitgangspunten tarieven 2019

1.1 Evenwichtige lastenverdeling tussen burgers onderling (draagkracht)

De gemeenteraad heeft in het Coalitieakkoord afspraken gemaakt over de lokale lastenontwikkeling.

De instrumenten die Arnhem hiervoor inzet zijn:

- de grondslag van de belastingen;
- de OZB en de rioolheffing hebben met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Zo geldt voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen: 'hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, hoe hoger de te betalen belasting';
- kwijschelding van gemeentelijke belastingen.

1.2 De gebruiker betaalt

Bij de afvalstoffenheffing wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt. Daarom werkt de gemeente bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven voor particulieren, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens.

Belangrijke ontwikkelingen 2019

Afvalstoffenheffing/ invoering Diftar

In 2012 heeft de raad besloten om na omgekeerd inzamelen ook Diftar in te voeren. In 2017 heeft de raad daar enkele randvoorwaarden bij vastgesteld. Op 3 juli 2018 heeft de gemeenteraad ingestemd met uitstel van het invoeren van een gedifferentieerd tarief voor de afvalstoffenheffing (Diftar) op basis van de aangeboden hoeveelheid restafval. Met een Diftar-systeem krijgen inwoners meer invloed op de hoogte van hun afvalstoffenheffing. De financiële prikkel die hiermee gegeven wordt, zal leiden tot betere afvalscheiding, minder restafval en past daarmee volledig in het duurzaamheidsbeleid van de gemeente Arnhem. Op 27 november 2019 heeft de gemeenteraad besloten dat diftar per 1 juli 2020 wordt ingevoerd.

Parkeerbelasting

Het betaald parkeergebied zal de komende jaren alleen worden vergroot, wanneer hier draagvlak voor bestaat binnen de buurt/wijk. De verwachting is dat in de wijken initiatieven worden ontwikkeld om betaald parkeren te gaan invoeren. Wanneer het betaald parkeergebied wordt vergroot, dan zal dat een positief effect hebben op de belastinginkomsten.

Toeristenbelasting

In het Coalitieakkoord is afgesproken om met ingang van 2019 de toeristenbelasting in te voeren met een tarief van € 2,- per persoon per nacht. In afwijking hiervan geldt een tarief van € 75 cent per persoon per nacht voor campings, jachthavens en slaapzalen van hostels. Mogelijke extra opbrengsten (bovenop het in de begroting opgenomen bedrag ad € 625.000,-) worden ingezet om de toeristische aantrekkingskracht van de stad te vergroten (toerisme en recreatie) en de marketing te versterken.

Paspoorten en identiteitskaarten

Als gevolg van een wijziging van de Paspoortwet is de geldigheidsduur van een paspoort en een identiteitskaart met ingang van maart 2014 verlengd van 5 naar 10 jaar. Dit heeft tot gevolg dat de legesinkomsten vanaf 2019 gedurende een periode van 5 jaar op een lager niveau zullen uitkomen.

Opbrengsten 2019 van de lokale heffingen

Omschrijving	Realisatie 2018	Begroting 2019	Realisatie 2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Belastingsoorten				
Onroerend Zaakbelasting	54.073	54.624	54.003	-621
Afvalstoffenheffing	16.095	15.836	16.432	596
Rioolheffing	16.203	16.559	16.556	-3
Toeristenbelasting	0	625	625	0
Subtotaal	86.371	87.644	87.616	-28
Overige heffingssoorten				
Parkeerbelasting	6.871	7.602	8.065	463
Leges burgerlijke stand	2.882	2.290	2.151	-139
Bouw- en sloopvergunningen (WABO)	4.940	3.251	5.294	2.043
Overige heffingen	971	1.149	1.404	255
Subtotaal	15.664	14.292	16.914	2.622
Totaal	102.035	101.936	104.530	2.594

Toelichting

- *Onroerend zaakbelasting*

Het resultaat onroerend zaakbelasting (ozb) wordt als volgt verklaard:

1. De opbrengst ozb woningen, inclusief areaalontwikkeling, heeft zich conform begroting ontwikkeld.
2. De opbrengst ozb niet-woningen laat een nadelig resultaat zien. Hoofdzakelijk wordt dit veroorzaakt doordat de woz-waarde niet-woningen zich negatiever heeft ontwikkeld dan waarmee bij de begroting rekening is gehouden. Dit resulteert in een nadelig resultaat van € 450.000.
3. De opbrengst ozb uit voorgaande jaren (2017 en 2018) is € 100.000 lager uitgevallen dan begroot.

- *Afvalstoffenheffing*

De meeropbrengst op afvalstoffenheffing is het gevolg van een grotere toename van het aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden.

- *Parkeerbelasting*

De inkomsten uit parkeerbelasting zijn hoger uitgekomen enerzijds door een langere parkeerduur, anderzijds door een toename van het aantal parkeerders in de uitbreidingsgebieden.

- *Bouw- en Sloopleges WABO*

De opbrengsten uit bouwleges zijn door de toename van het aantal vergunningaanvragen hoger uitgevallen.

Kwijtschelding

Inwoners van Arnhem komen in aanmerking voor kwijtschelding als het zogenoemde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Arnhem kiest met het hanteren van een bovengrens van 100% van het bijstandsniveau voor de maximale invulling van het kwijtscheldingsbeleid die de wet biedt.

In 2019 is in totaal € 2,2 miljoen kwijtgescholden.

Overzicht kwijtschelding	Realisatie 2018	Begroting 2019	Realisatie 2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Afvalstoffenheffing en rioolheffing	2.355	2.162	2.206	-44
Totaal	2.355	2.162	2.206	-44

Kostendekkendheid heffingen

Rioolheffing

In het Coalitieakkoord 2018-2022 is afgesproken om de heffingen kostendekkend te maken. Dit betekent voor de rioolheffing een jaarlijkse groei van 1,5%.

Berekening kostendekkenheid tbv rioolheffing	Begroting 2019	Jaarrekening 2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Kosten Taakveld(en), incl (omslag) rente	14.475	14.425
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen	-	-22
<i>Netto kosten taakvelden</i>	<i>14.475</i>	<i>14.403</i>
Toe te rekenen kosten:		
Overhead incl. (omslag)rente	942	1008
BTW	1.453	1.461
Totale kosten	16.870	16.872
Opbrengst rioolheffing	16.599	16.556
Dekkingspercentage	98%	98%

Afvalstoffenheffing

In het Coalitieakkoord 2018-2022 is afgesproken dat de afvalstoffenheffing kostendekkend is waarbij het knelpunt rondom PMD en het terugdraaien van de bezuiniging op de kwijtschelding niet aan de afvalstoffenheffing wordt toegerekend. Dit betekent dat het tarief voor afvalstoffenheffing in 2019 met 0,5% is gestegen.

Berekening kostendekkenheid tbv afvalstoffenheffing	Begroting 2019	Jaarrekening 2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Kosten Taakveld(en), incl (omslag) rente	17.067	17.570
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen	-1.959	-2.064
<i>Netto kosten taakvelden</i>	<i>15.108</i>	<i>15.506</i>
Toe te rekenen kosten:		
Overhead incl. (omslag)rente	591	633
BTW	2.469	2.652
Totale kosten	18.168	18.791
Opbrengst afvalstoffenheffing	15.836	16.432
Dekkingspercentage	87%	87%

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel).

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.

De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

Samenvatting van de paragraaf

Deze paragraaf was grotendeels al klaar op het moment dat het kabinet besloot ingrijpende maatregelen te nemen om te voorkomen dat het coronavirus (COVID-19) zich verder zou verspreiden. Ook in Arnhem zijn inwoners helaas aan de gevolgen van het virus overleden. Er zijn velen besmet die intensief worden verpleegd. Vanuit de invalshoek van de financiële regelgeving van dit jaarverslag heeft zich een 'gebeurtenis na balansdatum' voorgedaan, die in de jaarrekening moet worden vermeld. Bij de toelichting op de balans is deze toelichting opgenomen. In deze paragraaf wordt hier ook kort bij de gevolgen van deze crisis stil gestaan. De situatie dat, een niet eerder bekend en in China ontstaan risico, zich heeft voorgedaan en grote maatschappelijke gevolgen voor de Arnhemse samenleving met zich meebrengt door de sluiting van scholen, horeca, aflassen van evenementen en medewerkers van kantoren die zo veel mogelijk thuis moeten werken en de volksgezondheid van de Arnhemse burgers. Ook zijn de gevolgen voor medewerkers in de zorg, zoals artsen, verpleegkundigen, medewerkers in de thuiszorg en medewerkers van verpleegtehuizen buitengewoon ingrijpend. We streven naar een zo adequaat mogelijke uitvoering van de landelijke en lokale maatregelen en naar zoveel mogelijk continuïteit van de reguliere werkzaamheden en van noodzakelijke (digitale) besluitvorming en hebben daarvoor de nodige interne maatregelen genomen.

Deze ontwikkelingen maken ook de context en verdere maatschappelijke en financiële gevolgen onzeker op het moment dat deze paragraaf wordt geschreven. Het schrijven over risico's is door deze gebeurtenissen in een ander daglicht geplaatst. Op een enkel onderdeel verwijzen wij dan ook naar deze gebeurtenissen. Daarnaast maakt deze paragraaf onderdeel uit van het Jaarverslag 2019, waarin wordt teruggeblikt op de ontwikkelingen in het afgesloten jaar 2019 en sluiten aan bij het risicoprofiel voordat deze crisis uitbrak. Onderstaand pakken wij de draad hiervoor op.

Hoe staat Arnhem er financieel voor? Net als wanneer iemand naar zijn eigen financiële positie kijkt, is het noodzakelijk om zicht te hebben in de wijze waarop de bezittingen zijn gefinancierd. Als iemand bijvoorbeeld een relatief goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, dan kan worden geconcludeerd dat zijn financiële positie solide is.

Zo is het ook bij gemeenten. Heeft Arnhem geen of weinig schulden, een goed gevulde 'bankrekening' (algemene reserve) en zijn de baten vrijwel ieder jaar even hoog of iets hoger dan de lasten, dan staat Arnhem er over het algemeen goed voor.

Het weerstandsvermogen geeft daarnaast aan in welke mate de gemeente Arnhem in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt.

Met behulp van de hieronder afgebeelde financiële kengetallen die betrekking hebben op de balans en de begroting kan een goed beeld worden geschetst van de financiële positie van Arnhem.

Een afzonderlijk kengetal zegt weinig over hoe de financiële positie beoordeeld moet worden. Zo hoeft een hoge schuld geen nadelig effect te hebben op de financiële positie, maar is dat afhankelijk of en wat er aan eigen vermogen tegenover die schuld staat. Het is dus, met andere woorden, niet mogelijk om een individueel kengetal te gebruiken voor de beoordeling van de financiële positie. Het weerstandsvermogen en de kengetallen zullen altijd in samenhang moeten worden gezien, omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld kunnen geven van de financiële positie van een gemeente. De kengetallen zijn daarom gezamenlijk opgenomen in deze paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing en zijn voorzien van een toelichting.

Om de financiële positie van onze gemeente als geheel goed te kunnen beoordelen zijn de volgende drie invalshoeken van belang:

- De robuustheid van de begroting. Is er sprake van een reëel beeld van inkomsten en uitgaven? Zijn er voorzieningen voor verplichtingen of mogelijke verliezen opgenomen? Sluit de raming van de inkomsten van het Rijk aan bij de laatste circulaire over de algemene uitkering? Zijn inkomsten en uitgaven van de (meerjaren)begroting in evenwicht?

- De robuustheid van de buffers om als zich risico's voordoen, deze op te kunnen vangen en voldoende tijd te hebben om, als de tegenvaller structureel is, bezuinigingsmaatregelen te kunnen treffen. Is er sprake van een goede inventarisatie van aanwezige risico's? Is er voldoende weerstandscapaciteit?
- En hoe zit het met de robuustheid van de gemeentelijke balans. Heeft de gemeente niet te hoge schulden? Hoe zit het met de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen? Bezit de gemeente veel gronden waarop ze risico's loopt? Zijn er ook buffers om onvoorspelbare tegenvallers op te vangen. Dit soort vragen zijn te beantwoorden aan de hand van een aantal kengetallen die in deze paragraaf nader besproken worden.

De 'grenzen' van het financieel speelveld voor gemeente en de manier waarop de gemeente daarin opereert liggen vast in de gemeentewet en de begrotingsvoorschriften (BBV). Anders dan het Rijk moet het gemeentelijke huishoudboekje van gemeente altijd in evenwicht zijn. De raad moet erop toezien dat de begroting 'structureel en reëel in evenwicht is' dan wel er voor zorgen dat dit evenwicht in de daarop volgende jaren wordt vastgesteld (art. 189 lid 2 gemeentewet). De begroting moet vervolgens worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. Is Gedeputeerde Staten van mening dat de (meerjaren-)begroting niet in evenwicht is, dan wordt de begroting niet goedgekeurd. De gemeente krijgt dan te maken met het zogenaamde preventieve toezicht en verliest een deel van haar financiële zelfstandigheid. Gedeputeerde Staten zal de gemeente opdragen een financieel herstelplan te maken waarmee de begroting weer in evenwicht komt.

Onderstaande figuur maakt zichtbaar wat de belangrijkste kengetallen uit de begrotingsvoorschriften (BBV) zijn die horen bij de drie invalshoeken van robuustheid.

Financiële kengetallen begrotingsvoorschriften

De financiële kengetallen laten voor Arnhem het volgende beeld zien:

1A. Netto schuldquote	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	86%	100%	84%
1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	76%	91%	75%
2. Solvabiliteitsratio	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	16%	14%	17%
2A. Weerstandsvormogen (factor)	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	1,4	1,6	1,2
3. Kengetal grondexploitatie	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	7%	8%	7%
4. Structurele exploitatieruimte	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	-2%	-1%	1%
5. Woonlasten meerpersoonshuishouden	rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
	100%	104%	104%

Conclusie

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de financiële positie in Arnhem een wisselend beeld laat zien. De solvabiliteit valt voor 2020 volgens de norm van de provincie nog steeds in de meest risicovolle categorie. De grens die de provincie hiervoor hanteert ligt namelijk op 20%. Dit was voor de provincie bij de MJPB 2019-2022 aanleiding om de financiële positie van Arnhem als 'matig' te beoordelen.

Met een percentage van 17% is de solvabiliteit wel beter dan eerder werd ingeschat. Bij de vaststelling van de MJPB 2019-2022 was de prognose voor de solvabiliteit voor 2019 14%. Zie onderstaande tabel:

Ontwikkeling solvabiliteit	Rekening 2018	Begroting 2019	Rekening 2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Eigen vermogen			
Algemene reserve	42.598	30.369	37.217
Gerealiseerd resultaat boekjaar	-860	0	-7.339
Bestemmingsreserves	109.039	104.347	130.724
A. Totaal Eigen vermogen	150.777	134.716	160.602
Balans			
B. Balanstotaal	918.827	992.705	931.883
Solvabiliteit (A/B)	16%	14%	17%

Toen bureau Cebeon in 2015 een onderzoek deed naar de robuustheid van de balans was de prognose voor 2019 een solvabiliteit van rond de 9%.

Als maatregel daarvoor is in de raadsbrief van januari 2018 voorgesteld ingaande 2019 jaarlijks bedragen toe te voegen aan de bestemmingsreserve kapitaallasten (deze heet nu BR Solvabiliteit), waardoor een extra buffer

voor solvabiliteit ontstaat. Zo wordt het eigen vermogen van de gemeente versterkt. Deze maatregel is opgenomen in art. 11 van de verordening Financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem. In de genoemde brief van januari 2018 was de prognose voor het jaar 2019 voor de solvabiliteit rond de 11% (zonder de maatregel ter versterking van de solvabiliteit) en rond de 13% inclusief deze maatregel. De feitelijke solvabiliteit is aanzienlijk hoger.

Bij dit robuustere beeld passen wel enkele kanttekeningen. Het kengetal solvabiliteit wordt berekend aan de hand van twee onderdelen namelijk de omvang van het eigen vermogen en het balanstotaal.

In tegenstelling tot wat eerder voorzien was bij de begroting 2019 is het balanstotaal bij deze jaarrekening niet gestegen met € 74 miljoen ten opzichte van de jaarrekening 2018. De werkelijke stijging bij deze Jaarrekening 2019 is lager. Ten opzichte van de begroting 2019 is het balanstotaal bij deze jaarrekening 2019 door afschrijvingen op materiële vaste activa en het achterblijven van investeringen € 63 miljoen lager. Doordat er minder geïnvesteerd is hoefden er ook minder schulden worden aangegaan.

Het weerstandsvermogen geeft bij dit Jaarverslag 2019 een voldoende beeld, waarbij de weerstandsfactor uitkomt op 1,2. Bij de vaststelling van de MJPB 2019–2022 was voor 2019 uitgegaan van een weerstandsfactor van 1,6. Na begrotingswijzigingen was de verwachte factor 1,0. Met een factor van 1,2 voldoet deze aan het uitgangspunt in de verordening Financieel beleid en beheer (art. 11, lid 3) dat de weerstandsfactor voor een robuuste financiële positie niet lager mag zijn dan 1. De bovengrens van 1,4 die ook in de verordening is opgenomen wordt niet bereikt. Daarbij moet ook worden bedacht dat voor de inschatting van het gemeentelijk risicoprofiel statistische berekeningen worden gemaakt. Deze werken door in de hoogte van de weerstandsfactor, zodat dit niet als een vorm van exacte wetenschap kan worden beschouwd.

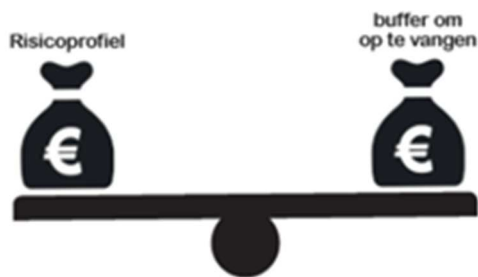
Een factor van 1,2 betekent dat de financiële positie van de gemeente op dit punt nog voldoende is, maar kwetsbaar. Bij een daling van de beschikbare weerstandscapaciteit of stijging van de benodigde weerstandscapaciteit zou naar de toekomst toe de algemene reserve moeten worden aangevuld.

Belangrijk is ook dit soort kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om een goed beeld van financiële positie als geheel te krijgen. Dat wordt ook voorgeschreven in de BBV. De afgelopen jaren is bij de behandeling van de MJPB's en Jaarverslagen veel aandacht geweest voor de hoogte van de weerstandsfactor en solvabiliteit. Er zijn geen landelijk voorgeschreven kwantitatieve verplichte normen voor de uitkomsten van de kengetallen. Gemeenten zijn grotendeels zelf verantwoordelijk voor de interpretatie van de financiële positie. Arnhem heeft de eigen norm betreffende de weerstandsfactor vastgelegd in de financiële verordening beleid en beheer. Voor de overige kengetallen zijn geen door de raad eigen normen vastgesteld. Het gaat dus vooral om de onderlinge samenhang van de kengetallen en de uitleg hierbij die past bij het profiel van de gemeente. Zo heeft de gemeente Arnhem tijdens de economische crisis jaren omvangrijke bedragen afgeboekt en verliezen moeten nemen in de grondexploitaties. Zonder deze afboekingen was de solvabiliteit van de gemeente beter geweest. Maar het grondbedrijf is nu veel minder kwetsbaar voor mogelijke negatieve ontwikkelingen in de vastgoedmarkt dan andere gemeenten. Het kengetal van de grondexploitatie toont aan dat Arnhem in de minst risicovolle categorie zit (gebaseerd op basis van de lopende verwachte grondexploitaties). Aan de andere kant leidt nieuwe regelgeving in het BBV tot verplichte tussentijdse winstnemingen in de grondexploitatie. Dit ligt niet in de lijn van een behoedzame raming, zoals door Arnhem tot voor kort werd gehanteerd. Dit maakt het noodzakelijk om ook voor het grondbedrijf de aanwezige risico's nauwlettend te volgen en hierop te sturen. Daaraan is in aansluiting op de begrotingsvoorschriften van het Rijk ook invulling gegeven bij het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit voor de grondexploitaties. Ook dit soort achtergrondinformatie moet mee gewogen worden bij de beoordeling van de solvabiliteit van de gemeente.

Uitgangspunten van beleid bepaling weerstandsvermogen voor risico's

In aansluiting op de bovenstaande samenvatting worden in het vervolg van deze paragraaf nog aantal onderdelen nader toegelicht.

Na de robuustheid van de begroting zelf vormen de buffers voor risico's als het ware de tweede vorm van zekerheid en geven mogelijkheden goed om te kunnen gaan met tegenvallers en financieel minder goede tijden. Het centrale uitgangspunt van het gemeentelijk beleid voor risico's is dat de gemeente voldoende buffers heeft om risico's die financiële impact kunnen hebben als die zich voordoen op te kunnen vangen. Het doel is daarbij om niet iedere tegenvaller direct van invloed te laten zijn op het lopende beleid, waardoor de reguliere dienstverlening niet meteen in het gedrang komt:

De benodigde weerstandscapaciteit wordt steeds bepaald door de omvang en impact van de risico's te bepalen. Het gemeentelijk risicoprofiel voor het Jaarverslag 2019 is opnieuw geïnventariseerd. Onder beschikbare weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om risico's te kunnen dekken. De hoogte van de beschikbare weerstandscapaciteit wordt bepaald door de reserves van de gemeente, de algemene reserve en de bestemmingsreserves grondexploitatie. De spelregels hiervoor liggen vast in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), de beleidsnota 'Weerstandsvormogen en risicomanagement 2006' en de gemeentelijke verordening Financieel beleid en beheer gemeente Arnhem 2018 (artikel 11 en 21).

Zoals al eerder aangegeven is hierover het volgende vastgelegd: 'Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid.

Op weg naar een nieuwe beleidsnota Weerstandsvormogen en risicomanagement

Inmiddels is op het moment dat deze paragraaf wordt geschreven de concept-nota Risicomanagement en weerstandsvormogen naar de auditcommissie verzonden als invulling van toezeggingen zoals die in 2019 waren gedaan.

In deze nota komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Hoe werkt risicomanagement?
- Welke onderdelen maken de begroting robuust?
- Welke ontwikkelingen hebben zich voorgedaan op het gebied van spelregels weerstandsvormogen?
- Wat zijn de huidige spelregels voor het weerstandsvormogen?

Zonder dat op het moment dat deze nota werd geschreven de impact van coronacrisis kon worden voorzien werden in algemene zin dit soort gebeurtenissen genoemd, zoals blijkt uit de onderstaande citaten uit deze nota:

- 'Een belangrijke trend sinds 2006 is dat risico's, die eerst 'ver van het gemeentelijke bed' leken te liggen, steeds dichterbij zijn gekomen.'
- 'De realiteit is ook dat het niet mogelijk is alle risico's als gemeente op voorhand te onderkennen. In onze complexe samenleving doen zich altijd verrassingen voor. Deze kunnen grote impact hebben op de mate waarin de gemeente Arnhem haar doelstellingen zal kunnen bereiken. Niet vooraf bekende en nauwelijks voorspelbare gebeurtenissen met grote gevolgen worden 'zwarte zwanen' genoemd.'
- 'Conclusie was ook dat tegenvallers een veel grotere en niet te voorspellen impact kunnen hebben op de financiële positie van de gemeente. Ook de toegenomen impact van demografische en sociale ontwikkelingen in combinatie met mogelijke toekomstige onvoorspelbare gebeurtenissen, de zogenaamde zwarte zwanen, waren aanleiding om te streven naar een betere solvabiliteit en minder schulden. Daardoor wordt de gemeente minder kwetsbaar voor dit soort gebeurtenissen.'
- 'De bestemmingsreserve solvabiliteit is een extra buffer voor onvoorspelbare tegenvallers.'

Het is navrant te moeten constateren dat een dergelijke zwarte zwaan met buitengewoon ingrijpende gevolgen voor de Arnhemse samenleving heeft voorgedaan.

Breder inzicht door gemeentelijke stresstest

Als aanvulling op de hiervoor genoemde vijf financiële kengetallen heeft de gemeente Arnhem in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000 + gemeenten op vijf aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende:

1C. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.534	€ 4.190	€ 3.596
b	Schuldevolutie	-20%	4%	-14%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,73%	2,03%	1,49%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja
e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	94,57%	94,90%	94,54%

2A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
a	Weerstandsfactor	1,4	1,6	1,2
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

3A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

4A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav structurele exploitatieruimte		rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
a	Toereikendheid onderhoudsbudgetten openbare ruimte	0,17%	0,36%	0,00%
b	Ombuigingen, taakstellingen	0,00%	0,05%	0,00%
c	Meerjarig sluitende begroting	ja	ja	ja

5A. Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		rek. 2018	begr. 2019	rek. 2019
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,07%	0,25%	0,23%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	2,02%	2,03%	2,15%
c	Kostendekkendheid leges: extra ruimte voor meer baten	0,0003%	0,0002%	0,0002%

Weerstandsvermogen en risicoprofiel

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een weerstandsfactor waarbij een bandbreedte wordt gehanteerd tussen de 1 en 1,4. De factor wordt berekend door de beschikbare weerstandscapaciteit te delen door de gewenste weerstandscapaciteit bij een zekerheidspercentage van 90%. Dit beeld is bij het jaarverslag 2019 als volgt:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit		JV 2019
		90%
Bedragen x € 1.000		
Benodigde weerstandscapaciteit		37.686
Beschikbare weerstandscapaciteit		44.223
Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit		6.537
Verschil (> factor 1,4)		-8.537
Weerstandsfactor		1,2

De weerstandsfactor bevindt zich daarmee binnen de bandbreedte van 1,0 – 1,4. Dat betekent dat de financiële positie van de gemeente op dit punt voldoende is en hoger uitvalt dan de 1,0 die bij de begroting na begrotingswijzigingen was verwacht. Bij een daling van de beschikbare weerstandscapaciteit of stijging van de benodigde weerstandscapaciteit zou naar de toekomst toe de algemene reserve moeten worden aangevuld.

De toelichting op de verschillende elementen die de weerstandsfactor bepalen volgt onderstaand.

Risicoprofiel

De benodigde weerstandscapaciteit is bepaald door de omvang en impact van de risico's te bepalen.

Het gemeentelijk risicoprofiel is voor dit Jaarverslag 2019 en tegelijkertijd voor de Perspectiefnota 2021-2024 geïnventariseerd. Bij de perspectiefnota wordt op grond van dit risicoprofiel/benodigde weerstandscapaciteit de meerjarige weerstandsfactor berekend.

Het risicoprofiel bij de vorige inventarisatie bij de MJPB 2020-2023 omvatte 97 risico's en is nu bij dit Jaarverslag gestegen tot 98 risico's. Het risicoprofiel in het jaarverslag 2018 omvatte ter vergelijking 84 risico's. Er zijn 20 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd ten opzichte van de MJPB. Er zijn 71 financiële risico's die in aanmerking komen voor het reserveren van weerstandsvermogen. 22 risico's hebben een risicoscore van 15 of hoger en/of een invloedpercentage van minimaal 2%.

Belangrijk aandachtspunt bij het risicoprofiel is dat dit zo goed mogelijk per risico wordt ingeschat. Vervolgens wordt door middel van statistische berekeningen nagegaan welke mogelijke financiële gevolgen het risicoprofiel voor onze gemeente in totaliteit kan hebben. Dit blijft een belangrijk hulpmiddel, maar dergelijke berekeningen hebben ook beperkingen, het is geen exacte wetenschap zo is in het verleden gebleken.

Bij het kwantificeren van de gemeentebrede risico's is hierbij de volgende klasse-indeling gebruikt:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Vervolgens zijn ook de beheersmaatregelen bij de risico's geactualiseerd en is het financieel effect van de beheersmaatregelen meegenomen in de netto kwantificering van de risico's.

Ook bij het kwantificeren van de project specifieke risico's is gebruik gemaakt van soortgelijke statistische berekeningen.

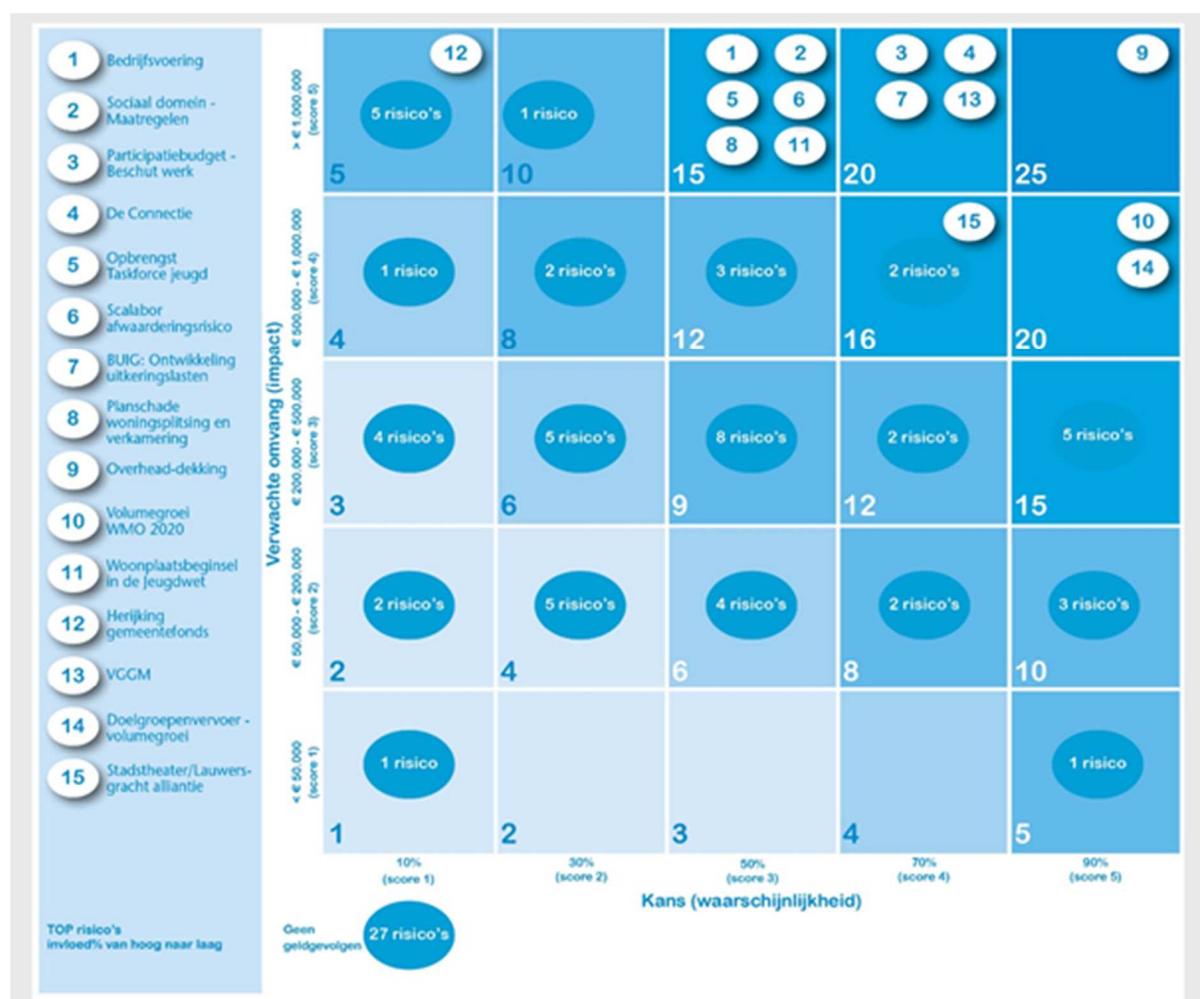
Een belangrijke kanttekening bij de risico's die nu geïnventariseerd zijn, is dat de inschatting van de risico's niet plaatsvindt in een statische, als het ware bevroren situatie. De actualiteit leidt weer tot nieuwe- en of gewijzigde risico's. Om die reden wordt de vinger steeds aan de pols gehouden en wordt de raad zowel bij de MJPB als bij het Jaarverslag geïnformeerd over de ontwikkelingen in het gemeentelijk risicoprofiel.

Een belangrijke kanttekening door de recente ontwikkelingen rondom de coronacrisis is dat het risicoprofiel is opgesteld voor deze crisis uitbraak. Deze gebeurtenissen hebben naar alle waarschijnlijkheid ook gevolgen voor het gemeentelijk risicoprofiel. In de komende maanden zal dan ook worden nagegaan of en bij welke risico's een andere risico inschatting gemaakt zal moeten worden. In de aanloop naar de MJPB 2021–2024 zal dit zichtbaar worden gemaakt. De mogelijke financiële gevolgen van deze ontwikkelingen zullen zonder twijfel doorwerken in de gemeentelijke uitgaven en inkomsten over 2020. Enkele risico's, zoals opgenomen in het risicoprofiel, zullen zich naar verwachting hebben voorgedaan onder andere extra kosten crisisbeheersing, IT-kosten en kosten Buig.

Op dit moment is onzeker in welke mate het Rijk ook maatregelen zal treffen om de gemeenten in financiële zin te ondersteunen bij het opvangen van de gevolgen van de crisis.

In het risicoprofiel zijn 27 risico's zonder geldgevolg (risicoscore 0) opgenomen. Bij deze risico's, trends en ontwikkelingen is nog niet duidelijk of en in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen, of bij deze risico's is de netto risicoscore na beheersmaatregel 0.

In onderstaande risicokaart zijn de risico's weergegeven. Hoe donkerder blauw de kleur, hoe hoger de prioriteit voor de aanpak van het risico.

Er wordt een onderverdeling gemaakt naar programma's en risicocategorie:

- externe risico's
- risico's fysieke pijler
- risico's pijler economie en werk
- overige gemeentelijke risico's
- risico's grondbedrijf
- risico's sociale pijler

Toelichting belangrijkste risico's:

Hieronder worden de belangrijkste 15 risico's met de hoogste invloedpercentages gepresenteerd en toegelicht. Het invloedpercentage van deze 15 risico's samen bedraagt rond de 65% van het totale risicoprofiel. Het invloedpercentage is een indicatie van de invloed van de risico's van hoog naar laag.

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. MJPB 2020-2023
Externe risico's						
Herijking gemeentefonds						
Met ingang van 2022 wordt de herijking van het gemeentefonds geëffectueerd. Er worden aparte onderzoeken uitgevoerd op drie onderdelen. De klassieke taken, het sociaal domein en beschermd wonen. De verschillende onderdelen zullen verschillende herverdeeffecten kennen, maar omdat alle gemeentefondsmiddelen vrij besteedbaar zijn, is met name het totaaleffect van belang. Volgens de laatste inzichten zal uit het onderzoek naar de verdeling van beschermd wonen een negatief herverdeeffect volgen, maar uit de twee andere onderzoeken gezamenlijk een groter positief herverdeeffect. In het weerstandsvermogen houden we rekening met een maximaal herverdeeffect van ruim 2% á € 10 miljoen. De kans dat dit optreedt, wordt met 10% echter klein geacht.						
	1	5	€ 10.000.000	5	2,8%	Gewijzigd (-)
Risico's fysieke pijler						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering						
Het college heeft een voorbereidingsbesluit genomen voor het Spijkerkwartier. Het onderhavige voorbereidingsbesluit loopt vooruit op het facetbestemmingsplan. Dit facetbestemmingsplan zal de in het huidige bestemmingsplan geldende bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren beperken. Dit kan na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan leiden tot planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden.						
	3	5	€ 2.700.000	15	3,7%	Nieuw
Stadstheater/Lauwersgracht alliantie						
Mogelijk extra kosten onderhoud om de Schouwburg langer in de lucht te houden zolang nog niet is gebouwd. en/of eventuele financiële gevolgen in exploitatie indien voorstellingen door slechte staat van onderhoud gebouw geannuleerd moeten worden.						
	4	4	€ 1.000.000	16	1,9%	Gewijzigd (+)
Risico's pijler economie en werk						
Participatiebudget - Beschut werk						
In de afgelopen jaren heeft het Rijk de gemeenten verplicht om een faciliteit beschut werk aan te bieden. Arnhem voert deze wet uit, echter er is voor gekozen om hier niet actief op in te zetten (we hebben een alternatief: activerend werk). Het risico is dat Arnhem meer toekenningen beschut werk ontvangt en/of dat de keuze wordt gemaakt om actief in te zetten op beschut werk. Hiervoor is momenteel geen ruimte binnen het participatiebudget. Volledig meebewegen met de theoretische taakstelling van het Rijk betekent: 2019: € 1,77 miljoen tot € 3,23 miljoen (jaarlijks oplopend naar 15 tot 20 miljoen in 2048)						
	4	5	€ 3.230.000	20	6,2%	Gewijzigd (+)

Scalabor Afwaarderingsrisico

Het risico bestaat dat de gemeente de deelneming Scalabor als gevolg van een toekomstig negatief resultaat zal moeten afwaarderen. Mogelijke oorzaken:

- onvoldoende verandervermogen binnen het werkbedrijf leidt tot onvoldoende resultaten op het punt van arbeidsontwikkeling, doorstroming naar werk en financiële resultaten;
- onvoldoende benutting SW-werkplekken en onvoldoende rendabel maken van een SW-werkplek;
- onvoldoende inkoop P-wet trajecten (inwoners met een bijstandsuitkering) door gemeenten. Het bedrijfsplan Scalabor biedt arbeidsontwikkelingsdiensten aan voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet;
- onvoldoende aanbod van werk, oorzaken: 1. gemeente koopt groen en schoonmaak liever elders in, 2. mogelijke beperkingen in het aanbestedingsrecht;
- overige gemeenten zouden ervoor kunnen kiezen om na 5 jaar geteld vanaf de start in 2018 geen nieuwe DVO af te sluiten met Scalabor. Ook op dit onderdeel zal de gemeente de feitelijke ontwikkelingen volgen.

3	5	€ 3.500.000	15	4,8%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

BUIG: Ontwikkeling uitkeringslasten

Arnhem heeft zich tot doel gesteld: het volgen van de landelijke trend op uitkeringslasten en daarboven op het realiseren van een uitstroom van 500 bijstandsgerechtigden. De ambitie is ambitieus. Door passend beleid te maken op deze doelgroep, heeft Arnhem invloed op de ontwikkeling van de uitkeringslasten. In de prognose van de uitkeringslasten in het jaar 2023 wordt rekening gehouden met een maximaal tekort van 6%. Over de afgelopen jaren heeft Arnhem de landelijke lijn wat betreft bijstandsontwikkeling niet weten te halen. Risico: Beleid heeft onvoldoende effect op de doelgroep waardoor de uitkeringslasten van Arnhem achter blijven ten opzichte van de landelijke trend en de ambitie om een extra uitstroom van 500 bijstandsgerechtigden te realiseren. Het maximale risico dat Arnhem op BUIG loopt is, middels de vangnetregeling, gemaximaliseerd tot 10% van het BUIG budget. In de begroting wordt al rekening gehouden met een deel van dit maximale risico. Het verschil tussen het in de begroting opgenomen tekort en het maximale eigen risico bedraagt op basis van het voorlopig budget 2020 circa € 2,3 mln.

Dit risico heeft een directe relatie met risico BUIG Budgetbijstelling door het Rijk (bij budgetbijstellingen muteert ook het maximaal eigen risico op BUIG).

4	5	€ 2.300.000	20	4,4%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Overige gemeentelijke risico's

Bedrijfsvoering

Voor het opvangen van resultaten in de Bedrijfsvoering is de BR Bedrijfsvoering ingericht. Met deze BR moeten resultaten op De Connectie, frictiekosten als gevolg van afbouw formatie overheadafdelingen en andere incidentele afwijkingen op personeel worden opgevangen. Het risico bestaat dat de BR op termijn niet voldoende is c.q. wordt gevoed vanuit te verwachten voordelen van De Connectie.

3	5	€ 5.000.000	15	10,4%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	-------	-------------

De Connectie

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:

- overige risico's die samenhangen met de Connectie. (maximaal financieel gevolg € 2.300.000,-)
- BTW: Het risico op kostprijsverhogende BTW als gevolg van de verzelfstandiging van De Connectie. (maximaal financieel gevolg €170.000)
- frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (ongekwantificeerd)
- desintegratie Huisvesting: risico als gevolg van leegstaande panden doordat De Connectie een andere vestigingsplaats kiest. (ongekwantificeerd)
- outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (ongekwantificeerd)

4	5	€ 2.500.000	20	5,8%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Overhead-dekking

Minder overhead-dekking als gevolg van marktconforme tarieven voor verzelfstandigde onderdelen en derden.

5	5	€ 1.100.000	25	3,5%	Gewijzigd (+)
---	---	-------------	----	------	---------------

VGGM

De begroting van VGGM 2021 kent een aantal onzekerheden, voor crisisbeheersing en brandweer gaat het onder meer om:

- Project repressieve beroepsorganisatie Arnhem en Ede-Centrum

Om de kwaliteit van de brandweezorg volgens het dekkingsplan te garanderen is een belangrijk aandachtspunt het continueren van de paraatheid voor de uitrukpost Ede-Centrum. Om deze paraatheid te continueren wordt geadviseerd om op korte termijn over te gaan tot een 24 uren bezetting. Besluitvorming om te komen tot een 24 uren bezetting is nog niet genomen. Mogelijke zijn er financiële consequenties voor de gemeente Arnhem (financieel maximum gevolg € 450.000).

- Paraatheid brandweer in relatie tot beschikbaarheid vrijwilligers

De paraatheid van de brandweer staat onder druk als gevolg van afnemende beschikbaarheid vrijwilligers en gevolgen invoering WNRA. Mogelijke zijn er financiële consequenties (financieel maximum gevolg € 600.000).

4	5	€ 1.050.000	20	2,0%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Risico's grondexploitatie

Grondexploitatie

Totaal benodigde weerstandscapaciteit grondexploitatie:

Conjuncturele (marktrisico) en projectspecifieke risico's grondexploitatie

€ 9.810.000

Strategisch bezit (mva)

€ 1.480.000

Anterieure overeenkomsten

€ 130.000

Totaal

€ 11.420.000

Gewijzigd (+)

Risico's sociale pijler

Sociaal domein - Maatregelen

Er zijn maatregelen vastgesteld om de oplopende zorgkosten te beperken en waar mogelijk terug te dringen. Deze maatregelen gaan als vanzelfsprekend gepaard met een bepaalde mate van onzekerheid. Daarbij is de implementatiedatum vertraagd van 1 januari naar 1 februari, dit heeft effect op de realisatie van de taakstelling.

3	5	€ 4.900.000	15	6,8%	Gewijzigd (+)
---	---	-------------	----	------	---------------

Opbrengst Taskforce jeugd

Onlangs de maatregelen die in 2018 genomen zijn, stijgen de kosten van de jeugdzorg meer dan we hadden voorzien. Om deze reden is een taskforce opgericht die de opdracht heeft om aanvullende maatregelen te formuleren ter hoogte van 5 miljoen. Er is echter een risico dat dit bedrag niet wordt gehaald. Dit komt doordat er bestuurlijk nog geen besluitvorming is over de maatregelen en de maatregelen nog niet volledig zijn uitgewerkt, o.a. wat betreft financiële effecten. Daarnaast weten we niet of de effecten van de maatregelen worden gerealiseerd.

3	5	€ 4.000.000	15	5,5%	Nieuw
---	---	-------------	----	------	-------

Volumegroei WMO 2020

Alhoewel we beter in staat zijn de volume ontwikkeling te monitoren en te prognosticeren, gaan prognoses altijd gepaard met een bepaalde onzekerheid. Derhalve is in de begroting is een deel van de volumestijging zorg gecompenseerd, deels is dit gelet op de onzekerheid als risico verdisconteerd in het weerstandsvermogen.

5	4	€ 1.000.000	20	3,3%	Gewijzigd (-)
---	---	-------------	----	------	---------------

Woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet

Het Rijk bereidt een aanpassing van het huidige woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet voor per 1 januari 2021. Het woonplaatsbeginsel bepaalt welke gemeente inhoudelijk en financieel verantwoordelijk is voor de jeugdzorg van een jeugdige. Uitgangspunt in de nieuwe definitie van het woonplaatsbeginsel wordt de gemeente waar de jeugdige zijn woonadres heeft volgens de Basisregistratie Personen (de BRP). Dit vervangt het huidige woonplaatsbeginsel, waarbij verblijfsregistratie van het (ouderlijk) gezag incl. voogdij bepalend is voor de verantwoordelijke gemeente.

De nieuwe definitie wordt van toepassing op jeugdhulp zonder verblijf. Bij jeugdhulp met verblijf wordt het uitgangspunt dat als woonplaats geldt de gemeente waar de jeugdige onmiddellijk voorafgaande aan zijn verblijf zijn woonadres in de zin van de Wet basisregistratie personen had. De gemeente waar de jeugdige vandaan komt, blijft daardoor verantwoordelijk voor de jeugdige en voor de kosten van de jeugdhulp voor deze jeugdige.

Deze aanpassing heeft een omvangrijke eenmalige (administratieve) overdracht van jeugdige cliënten tussen gemeenten tot gevolg, benevens financiële herverdeel-effecten, zowel qua verdeelmodel als qua zorglasten. In januari 2019 zijn eerste en voorlopige doorrekeningen van het CBS van de herverdeel-effecten van deze zorgbudgetten en -lasten voor gemeenten beschikbaar gekomen. Arnhem zou er op basis van deze eerste berekeningen per saldo (dus budgettaire en zorgeffecten tezamen genomen) afgerond € 1,7 miljoen op achteruit gaan.

3	5	€ 1.700.000	15	2,3%	Ongewijzigd
---	---	-------------	----	------	-------------

Doelgroepenvervoer - volumegroei

Er is sprake van een volumegroei binnen het doelgroepenvervoer. Analyses van dit gebruik laten vanaf de start van AVAN over de gehele linie een toename zien. Uit landelijke analyses volgt de verwachting dat deze toename zich vanaf 2020 door blijft zetten. Gelet op de resultaten in 2019 volgt AVAN deze landelijke ontwikkelingen.

Ter bepaling van de hoeveelheid wordt door de BVO DRAN als basis het gemiddelde genomen van de laatste 4 maanden van het voorgaande jaar. De ervaring leert dat dit gemiddelde een goede indicatie is voor de eerste 6 maanden van het nieuwe jaar. Vanaf de 7e maand van het nieuwe jaar wordt rekening gehouden met een verdere toename ten opzichte van het eerste half jaar van het gebruik van vervoer in het kader van Jeugdwet (+15%), Dagbesteding (+5%), Leerlingenvervoer (+5%) en Vraagafhankelijk vervoer (+10%). Ondanks de genomen beleidsmaatregelen wordt verwacht dat ook in Arnhem het volume blijft stijgen en daarom moet er rekening gehouden worden met een stijging van de vervoerskosten.

5	4	€ 800.000	20	2,0%	Nieuw
---	---	-----------	----	------	-------

Aansluitend op de belangrijkste risico's zijn de belangrijkste grote mutaties (effect op de benodigde weerstandscapaciteit vanaf € 1 miljoen) in het risicoprofiel als volgt

Vervallen risico's:

- Locatie K7' Arnhem Centraal

Het risico van het ontwikkelen van deze locatie is nu meegenomen bij de inventarisatie van de projectspecifieke risico's bij de grondexploitatie.

- Conflicterende functies Nieuwe Haven

Kosten voor de Nieuwe Haven zijn opgenomen in het beeld voor de perspectiefnota 2021-2024.

Nieuwe risico's:

- Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering
- Opbrengst Taskforce jeugd

Gewijzigde risico's(-):

- Herijking gemeentefonds

Het risico verdeelmodel beschermd wonen is aangepast in herijking gemeentefonds en naar beneden bijgesteld.

- Organisatieontwikkeling W&I

Het risico is naar beneden bijgesteld gezien het aantal herschikkers op basis van het voorlopige plaatsingsplan beperkt blijft.

Gewijzigde risico's(+):

- Participatiebudget - Beschut werk

Kans van het risico is omhoog bijgesteld.

Op de ontwikkelingen die zich in het risicoprofiel van het grondbedrijf hebben voorgedaan wordt in het vervolg van deze paragraaf nog ingegaan.

Benodigde weerstandscapaciteit

Bovenstaand is een beeld opgenomen van de belangrijkste risico's en belangrijke ontwikkelingen daarin. In dit deel van de paragraaf is aangegeven hoe dit door werkt in de benodigde weerstandscapaciteit.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door de omvang en impact van de risico's en is door het toepassen van het simulatiemodel van de mate waarin de verschillende risico's zich kunnen voordoen berekend. De totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit om de risico's op te kunnen vangen is € 37,7 miljoen. Dit is € 7,3 miljoen hoger dan bij de MJPB 2020-2023. Dit is het gevolg van het actualiseren van zowel het risicoprofiel voor de gemeentebrede risico's als de risico's voor de grondexploitatie.

Voor de risico's, die meegenomen zijn in de risicosimulatie en die niet door andere beheersmaatregelen konden worden afgedekt, is de benodigde weerstandscapaciteit berekend, hierbij is een zekerheidspercentage van 90% gehanteerd. Een zekerheidspercentage van 90% wil zeggen dat in 90% van alle schattingen in de simulatie van de benodigde weerstandscapaciteit voor het huidige risicoprofiel, de schattingen kleiner of gelijk zijn aan het bedrag van € 37,7 miljoen. 10% van de uitkomsten van de schattingen zijn groter dan dit bedrag.

In de volgende tabel is het totaal beeld van de benodigde weerstandscapaciteit opgenomen:

Benodigde weerstandscapaciteit	JV2018/ Turap1-2019	MJPB 2020- 2023	Jaarverslag 2019
	90%	90%	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Gemeentebrede risico's	28.833	25.550	26.266
Conjuncturele (marktrisico) en projectspecifieke risico's grondexploitatie			9.810
Strategisch bezit (mva)			1.480
Anterieure overeenkomsten			130
Risico's grondexploitatie	4.280	4.280	11.420
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600	600	
Benodigde weerstandscapaciteit	33.713	30.430	37.686

Gemeentebrede risico's

De benodigde weerstandscapaciteit om de gemeentebrede risico's op te kunnen vangen is € 0,7 miljoen hoger dan bij de vorige stand bij de MJPB 2020-2023. Dit is het gevolg van het actualiseren van het risicoprofiel.

Grondexploitatie risico's

De berekening van de benodigde weerstandscapaciteit in relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen en de bestemmingsreserves voor de grondexploitaties worden onderstaand toegelicht.

Voor de bepaling van het weerstandsvermogen voor de grondexploitatie risico's is in de Financiële Jaarrapportage 2019 aangesloten bij de gewijzigde voorschriften van het Rijk, die anders waren dan bij de opstelling van de MJPB 2019-2022. Tot nu toe werden de risico's van de grondexploitatieprojecten, binnen bandbreedtes en gekwantificeerd op basis van algemene parameters, zoals uitloop in de planning, ontwikkeling van de grondopbrengsten en kostenontwikkelingen.

Nieuwe regelgeving rondom tussentijdse winstneming van de grondexploitaties is door de Commissie BBV is vastgelegd in de Notitie Grondbeleid 2019. Dit vraagt een andere opbouw en bepaling van het weerstandsvermogen. In het BBV van juli 2019 wordt een onderscheid gemaakt in de conjuncturele risico's (marktrisico's) en project specifieke risico's. Bij de bepaling van de tussentijdse winst wordt rekening gehouden met de projectspecifieke risico's die samenhangen met de nog te realiseren kosten en opbrengsten van de individuele grondexploitaties.

Aan de uitwerking daarvan is door de gemeente uitvoering gegeven ter voorbereiding op het jaarrekeningproces 2019. Hiervoor zijn alle projectspecifieke risico's per project en de marktrisico's in beeld gebracht en gekwantificeerd. Daarbij is gewerkt met een checklist van project- en marktrisico's op basis van de notitie van de

commissie BBV en het Handboek van de accountant. Op basis van deze checklist zijn alle grondexploitaties doorgelicht.

Het risicoprofiel/benodigde weerstandscapaciteit van het grondbedrijf in relatie tot de beschikbare weerstandscapaciteit geeft het volgende beeld:

Weerstandscapaciteit grondexploitatieprojecten	JV 2019		JV 2018
	Omvang risico grond- exploitatie	Ten laste van weerstands vermogen	
		90%	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Benodigde weerstandscapaciteit			
Conjuncturele (marktrisico)	5.430		
Projectspecifieke risico's	11.470		
Totaal grex en projecten	16.900	9.810	
Strategisch bezit (mva)	1.480	1.480	
Anterieure overeenkomsten	130	130	
Totaal	18.510	11.420	4.880
Beschikbare weerstandscapaciteit			
BR Grondexploitatie		12.562	5.368
BR Strategische posities		1.500	1.500
BR Voorstudies		283	0
Totaal		14.345	6.868

De berekende omvang van alle risico's voor de grondexploitaties bedraagt € 18,5 miljoen. Een deel van deze risico's kunnen worden afgedekt doordat er voor de resterende looptijd van deze projecten rekening gehouden wordt met nog te verwachten winsten, dit zelfdragend vermogen risico's grondexploitatie bedraagt € 7,1 miljoen. Daardoor is het bedrag wat benodigd is als weerstandscapaciteit lager namelijk € 11,4 miljoen.

Maar deze benodigde weerstandscapaciteit om de grondexploitatie risico's op te kunnen vangen is € 6,5 miljoen hoger dan bij de vorige Financiële Jaarrapportage 2018. Dit komt dus door de nieuwe begrotingsvoorschriften. Maar ook de totale beschikbare weerstandscapaciteit voor het grondbedrijf wijkt af van 2018. Bij de vorige opmaak van de Financiële Jaarrapportage 2018 bedroeg de totale beschikbare weerstandscapaciteit voor het grondbedrijf € 6,9 miljoen. Nu is dit € 14,3 miljoen. Dit is een toename van de beschikbare weerstandscapaciteit met € 7,5 miljoen.

Daarmee lijkt het erop dat er sprake is van een fors nadeel voor de gemeente. De gemeente moet immers een hoger bedrag aan weerstandscapaciteit voor het grondbedrijf aanhouden en de gemeente opereert daarmee behoedzamer. Toch is dit niet het hele verhaal.

Aan de andere kant dwingt de nieuwe regelgeving gemeenten tussentijdse winsten te nemen en in die zin minder behoedzaam te opereren. In 2019 is er dan ook een positief resultaat van het grondbedrijf. Dit bestaat uit met name de verplichte winstnemingen vanwege nieuwe BBV-regelgeving.

In de nieuwe begrotingsvoorschriften is ook bepaald dat de tussentijdse winstnemingen aangewend kunnen worden om de noodzakelijke versterking van de risicobuffers te doen. Dat betekent dat enerzijds er sprake is van een verhoging van de gewenste weerstandscapaciteit van het grondbedrijf en de reserves moeten worden verhoogd. Maar aan de andere kant zijn de tussentijdse winstnemingen zo groot dat er per saldo een positief effect voor het jaarresultaat 2019 is.

Dat betekent dat per saldo een bedrag van € 3,6 miljoen conform dit beleid toevloet naar de Algemene reserve. Met deze tussentijdse winstnemingen was in de MJPB 2019 geen rekening gehouden.

Voor een uitgebreidere omschrijving en verklaring van de risico's, de financiële positie, de ontwikkeling van de benodigde weerstandscapaciteit en scenario's van het grondbedrijf wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid en de Financiële Jaarrapportage Projecten 2019.

Beschikbare weerstandscapaciteit

Na de toelichting op de risico's en de specifieke ontwikkelingen voor de grondexploitaties volgt nu de toelichting op de ontwikkelingen in de algemene reserve als belangrijkste onderdeel van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De weerstandscapaciteit bestaat uit middelen die kunnen worden ingezet voor het afdekken van negatieve financiële effecten als gevolg van de risico's die manifest zijn. De overige bestemmingsreserves, de stille reserves, de onbenutte belastingcapaciteit en vanaf 2013 de toekomstige winstpotentie Grondexploitatie worden niet meegenomen voor het bepalen van de beschikbare weerstandscapaciteit. De totale omvang van de beschikbare weerstandscapaciteit bij het Jaarverslag 2019 bedraagt € 44,2 miljoen.

Beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2019
	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>	
Beschikbare weerstandscapaciteit	
Stand Algemene reserve per 1-1	41.738
+ Toevoegingen	23.049
- Onttrekkingen	-27.570
Stand Algemene reserve per 31-12	37.217
- Resultaat 2019	-7.339
1. Stand Algemene reserve per 31-12 incl. resultaat	29.878
BR Grondexploitatie	12.562
BR Strategische posities	1.500
BR Voorstudies	283
2. Totaal weerstandscapaciteit Grondexploitatie	14.345
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	0
Totaal	44.223

Algemene reserve

De stand van de algemene reserve is in 2019 afgenomen met € 11,9 miljoen.

De afname van de AR is tot stand gekomen door een veelheid aan mutaties van toevoegingen en onttrekkingen aan de AR. De totale afname is voornamelijk tot stand gekomen door:

- de uitname uit de Algemene reserve ter dekking van de tekorten binnen het zorgdomein;
- een voordeel op de uitkering uit het Gemeentefonds;
- een vrijval vanuit de grondexploitatie aan de Algemene reserve;
- de meerjarige doorwerking van besluitvorming uit vorige begrotingsjaren.

Grondexploitatie

De beschikbare en benodigde weerstandscapaciteit voor het Grondbedrijf wordt toegelicht bij het hoofdstuk benodigde weerstandscapaciteit.

Post onvoorzien en strikt onvermijdbaar

Op de post onvoorzien en strikt onvermijdbaar is in 2019 geen beroep gedaan. De post onvoorzien € 272.000 en strikt onvermijdbaar € 767.000 zijn toegevoegd aan de Algemene reserve, en wordt meegerekend als beschikbare weerstandscapaciteit.

Totaalbeeld ontwikkeling weerstandsfactor

Het totaalbeeld van benodigde versus beschikbare weerstandscapaciteit laat het volgende beeld zien:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2018/ Turap1-2019	MJPB 2020-2023	JV 2019
	90%	90%	90%
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Benodigde weerstandscapaciteit			
Gemeentebrede risico's	28.833	25.550	26.266
Risico's grondexploitatie	4.280	4.280	11.420
Grote projecten niet zijnde grondexploitatie	600	600	0
Totaal	33.713	30.430	37.686
Beschikbare weerstandscapaciteit			
Algemene reserve	23.835	22.767	29.878
Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	6.868	6.868	14.345
Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	0
Totaal	31.742	30.674	44.223
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	-1.971	244	6.537
Verschil (> factor 1,4)	-15.456	-11.928	-8.537
Weerstandsfactor	0,9	1,0	1,2

De weerstandsfactor bij dit Jaarverslag is ten opzichte van de MJPB bij een zekerheidspercentage van 90% gestegen van 1,0 naar 1,2. De gemeente beschikt over voldoende weerstandsvermogen, de weerstandsfactor blijft binnen de gehanteerde bandbreedte van tussen de 1,0 en 1,4.

Eerder in deze paragraaf is toegelicht dat de weerstandsfactor ten opzichte van de inschatting bij het vaststellen van de begroting nog op 1,6 lag.

De ontwikkeling van de weerstandsfactor laat zich lastig meerjarig voorspellen. De risico's kunnen niet op voorhand over de komende jaren als stabiel worden ingeschat en nieuwe ontwikkelingen in de financiële positie zijn van invloed op het weerstandsvermogen. Een belangrijke kanttekening hierbij door de recente ontwikkelingen rondom de coronacrisis is dat het risicoprofiel is opgesteld voor deze crisis uitbrak.

Bij de voorbereiding van de Perspectiefnota zou worden aangesloten bij hetzelfde risicoprofiel. De ontwikkelingen van de komende maanden zullen hopelijk meer duidelijkheid bieden hoe met de risico's en beschikbare weerstandscapaciteit als onderdeel van de financiële positie van de gemeente als geheel bij de MJPB 2021-2024 omgegaan zal moeten worden.

Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen bestaan uit wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de verkeersregelininstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water en het groen in de stad alsmede gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en deels uit investeringsbudgetten.

Sinds de verzelfstandiging van het sportbedrijf valt het beheer en onderhoud van de zwembadinstallaties en de sportvelden niet langer onder de gemeente. Het sportbedrijf is daar als huurder/ gebruiker voor verantwoordelijk, daarom worden deze onderdelen nu niet meer onder de paragraaf kapitaalgoederen opgenomen.

Samenvattend beeld

De paragraaf geeft inzicht in ambitieniveau van het onderhoud, geplande inzet en een toelichting op eventuele afwijking.

Het volgende beeld is waar te nemen:

- De besteding van exploitatiebudgetten was in 2019 redelijk in lijn met de begroting. De geplande investeringen zijn op onderdelen achtergebleven bij de begroting. Bij de producten waar dat aan de orde is, wordt dit hieronder nader toegelicht;
- Bij het uitvoeren van groot onderhoud is er steeds meer aandacht voor duurzaamheid en circulair inkopen;
- Met gerichte en integrale programmering van het groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte worden de beschikbare middelen zo goed, duurzaam en efficiënt mogelijk ingezet;
- Door het organiseren van ontwerpateliers bij nieuwe ontwikkelingen, waarbij beheerders meedenken over de te realiseren inrichting, komt er op een zo vroeg mogelijk moment zicht op de kosten van het beheer en onderhoud van de (ver)nieuw(d)e openbare ruimte (beheerbewust ontwerpen).

Overzicht basisniveaus onderhoudsobjecten

	centrum	winkel centra	wijken	bedrijfs terreinen	bossen/ parken	hoofdinfra	fietspaden
groen	A	A	B/C	B/C	B		
speelvoorzieningen	B	B	B	B	B		
recreatievoorzieningen	A	A	B	B	B		
verhardingen	A	A	C/D *	B	B	B	A/B
verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
beeldende kunst	B	B	B	B	B	B	B
zwerfvuil en onkruid	A	A	C	C	B	C	C
overige stadsreiniging	A	A	C	C	B	C	C
openbare verlichting	B	B	B	B	B	B	B
riolering	B	B	B	B	B	B	B
water	B	B	B	B	B		

** voor asfaltwegen in de wijken streven we naar het voorkomen van kapitaalvernietiging, voor elementenverharding (zoals klinkers en tegels) hanteren we niveau C en voor parkeervakken vinden we niveau D acceptabel.*

In het bovenstaande overzicht zijn de in Arnhem gehanteerde basisniveaus (CROW) voor de diverse onderhoudsobjecten op hoofdlijnen weergegeven. Meer gedetailleerd wordt daarop ingegaan bij de diverse objecten van onderhoud.

Mogelijke consequenties wijksturing

Voor alle onderdelen van de openbare ruimte, die in deze paragraaf worden beschreven, geldt dat met de invoering van wijksturing vanaf 1 januari 2017 per wijk met de inwoners afspraken kunnen worden gemaakt over

de besteding van de 'wijk gerelateerde budgetten openbare ruimte'. Hierdoor kunnen de onderhoudsniveaus in de wijken gaan afwijken van de niveaus die in bovenstaande tabel zijn aangegeven; niveaus die tot 1 januari 2017 voor de gehele stad golden.

Wegen

Actuele kaders

- Beleidsnota Wegenonderhoud (raadsbesluit 2008);
- Besluitvorming bezuinigingen (raadsbesluiten 2012, 2013).
- Beheerplan wegen 2017-18

Ambitie

De huidige ambities liggen na verschillende bezuinigingen op het volgende niveau:

- niveau A voor fietspaden;
- niveau B voor hoofdwegen en busbanen (hoofdwegen en (hoofdnetwerk) fietspaden zijn gedefinieerd in de structuurvisie 2020, doorkijk 2040);
- niveau C voor wijkwegen, met parkeervakken op niveau D.

Planning

Het beheerplan, dat wordt opgesteld op basis van jaarlijkse wegininspecties, is qua planning bepalend voor het groot onderhoud. Waar mogelijk wordt – met name voor wijkwegen – samenloop gecreëerd met ander groot onderhoud en de uitvoering van het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP). Het onderhoud van wijkwegen gebeurt in samenspraak met de teams leefomgeving. Kansen voor het beperken van wateroverlast worden waar (financieel) mogelijk meegenomen in het groot onderhoud.

Uitvoering van de herinrichting van de Apeldoornseweg was gepland voor 2019/2020.

Resultaat 2019

Bij het vaststellen van de begroting was al aangegeven dat voor het onderhoud van de wegen extra middelen nodig zijn om oplopende kosten in de toekomst te voorkomen. Hier is in de MJPB 2019-2022 deels in voorzien. Dit betekent dat het wegenonderhoud is geprogrammeerd binnen het huidige financiële kader met daarbij het streven naar het zoveel mogelijk beperken van kapitaalvernietiging.

Op een groot aantal plaatsen in de stad is onderhoud uitgevoerd aan hoofdwegen, wijkwegen en fietspaden. De herinrichting van de Apeldoornseweg is in 2019 afgerond.

Openbare Verlichting

Actuele kaders

Nota uitrol Led-verlichting (2015) - Alle openbare verlichting zal in LED-verlichting worden uitgevoerd (nieuwe aanleg en groot onderhoud).

Ambitie

Met het oog op de sociale veiligheid en verkeersveiligheid voldoet de openbare verlichting in het algemeen aan de verlichtingsklassen van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV), volgens ROVL 2011. Deze klassen zijn afgeleid van de Europese norm EN13.201. Voor de kwaliteit van de verlichting in woonwijken gaat het om de laagste verlichtingsklassen van de NSVV, die overeenkomen met het Politiekeurmerk Veilig Wonen); Uit duurzaamheidsoverwegingen wordt bij vervanging of nieuwe aanleg voor LED-verlichting gekozen. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50 % op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de ambities van de veranderopgave Klimaat en Energie.

Planning

De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels is afgestemd op de aangegeven uitgangspunten en wordt zo mogelijk afgestemd in samenloop met overige werkzaamheden groot onderhoud in de openbare ruimte.

De financiering vindt plaats vanuit investeringsbudgetten; De vervanging van armaturen en masten in de binnenstad wordt gerealiseerd in de periode 2018 t/m 2020. In de planning wordt nadrukkelijk afgestemd met de ambities voor de binnenstad (veranderopgave Vitale economie Arnhem Nijmegen, onderdeel Dynamische centrumstad aan de rivier).

Resultaat 2019

Op een groot aantal plaatsen in de stad zijn masten en/of armaturen vernieuwd en soms ook kabels vervangen. De investeringen in 2019 zijn echter lager uitgevallen dan in de investeringsplanning was voorzien. Dit is het gevolg van het feit dat veel projecten wel in 2019 zijn gestart maar nog niet zijn afgerond.

In het zuidelijke deel van het centrum is de verlichting ondertussen vernieuwd. De rest van het centrumgebied volgt in 2020.

De plaatsing van dynamische verlichting aan de Huissensedijk wordt voorbereid.

Verkeersinstallaties

Actuele kaders

- Licht op groen'/ over de exploitatie (raadsbesluit 2004);
- 'Het Groen Goed Verdeeld' (collegebesluit 2006).
- Beheerplan Verkeers Regel Installaties 2019 (VRI)

Ambitie

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA.
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met een nadruk op het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Planning

De vervanging van de verkeersregelinstallaties wordt gedaan vanuit het investeringsbudget.

Hierbij worden vaste termijnen gehanteerd:

- verkeersregelautomaat en LED-lantaarns: elke 15 jaar;
- masten en kabels: elke 30 jaar;
- bij reguliere vervangingen worden vanaf 2018 altijd verkeersregelautomaten geplaatst die via de landelijke standaard kunnen communiceren met voertuigen en smartphones. Hierbij worden geen gegevens over de voertuigen opgeslagen.

Resultaat 2019

Het onderhoud en de vervanging van verkeersregelinstallaties is in 2019 conform planning uitgevoerd. Ontwikkelingen in de techniek en nieuwe toetreders in de markt maken dat toekomstige investeringen mogelijk lager zullen uitvallen dan tot nu toe werd voorzien.

Civieltechnische kunstwerken

Actuele kaders

De te realiseren ambitiesniveaus zijn opgenomen in dit jaarverslag, deze zijn uitgewerkt in:

- Beheerplan civieltechnische kunstwerken 2018-2019;
- Beheerplan beeldende kunstwerken 2017-2021.

Ambitie

Ambitie is de civieltechnische kunstwerken op basisniveau (kwaliteitsniveau B) te brengen en te houden. Er zijn op dit moment 1456 civieltechnische kunstwerken (bijv. trappartijen, bruggen, tunnels en viaducten) en bij stadsuitbreiding neemt dit aantal verder toe

Planning

Begin 2018 is een nieuw beheerplan, leidend voor het onderhoud in de komende jaren, in werking getreden. Op basis van bestaande inspecties stond voor 2019 in ieder geval vervangen van de tegels in de tunnels op het Airborneplein, groot onderhoud viaduct Lange Akkers, GO viaduct Wagnerlaan en vervangen voegovergangen viaduct Eldenseweg (afhankelijk detailinspecties) op de planning.

In 2019 zou een nieuwe technische inspectie worden uitgevoerd, op basis hiervan zou een nieuw beheerplan worden opgesteld.

Resultaat 2019

Het geplande onderhoud op het Airborneplein en viaduct Wagnerlaan is uitgevoerd. De voor 2019 geplande technische inspectie is doorgeschoven naar 2020.

In 2019 is minder geïnvesteerd binnen het product kunstwerken dan voorzien in de meerjareninvesteringsplanning. Dit is onder andere veroorzaakt door:

- vertraging project "Doorlaatwerk" (viaduct Eldenseweg) als gevolg van een juridische kwestie rond de aanbesteding;
- uitstel viaduct "De Slang" (Lange Akkers) in verband met samenloop wegeaanpak in 2020.

In 2019 is het meerjarig investeringsbudget voor het groot onderhoud van civiele kunstwerken voor de periode 2019-2029 tegen het licht gehouden. De conclusie is dat het beschikbare budget voldoende is om op basis van de huidige ramingen het groot onderhoud civiele kunstwerken te kunnen uitvoeren.

Riolering

Actuele kaders

Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP5) 2014-2018 is in 2019 verlengd en aanpak wateroverlast Arnhem-Noord (raadsbesluit 2015).

Ambitie

Uitgangspunt voor het GRP5 was uitvoering van wettelijk verplichte taken en een herstel- en vervangingsprogramma, waarmee de risico's op bezwijkende riolen minimaal zijn. Alleen riolen met een levensduur van minder dan vijf jaar worden vervangen. Riolen met een levensduur minder dan 10 jaar worden alleen vervangen als ze in een projectgebied liggen.

In het GRP5 waren geen middelen opgenomen voor de aanpak van bekende plekken met wateroverlast; Met de MJPB 2019-2022 is besloten het GRP5, dat een looptijd kende tot en met 2018, te verlengen tot de invoering van de omgevingswet (nu voorzien in 2021). Binnen het in de begroting beschikbare budget, zijn middelen gereserveerd voor het optimaal mee koppelen van klimaatadaptatie. Deze ruimte is ontstaan doordat de komende periode tijdelijk minder riolen aan vervanging toe zijn dan de afgelopen periode.

Naar aanleiding van de wateroverlast in de zomer van 2014 is de aanpak wateroverlast Arnhem-Noord opgesteld en door de raad vastgesteld (2015). De aanpak is nadrukkelijk een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid (gemeente en waterschap) en de particulieren (bewoners, bedrijven, instellingen). Daarbij geldt als uitgangspunt dat de opgaven ten aanzien van wateroverlast in de openbare ruimte worden opgelost en niet in het rioolstelsel.

Planning

De gemiddelde theoretische technische levensduur van een rioolstreng is 60 jaar. Belangrijke bepalende factoren voor de levensduur zijn de stabiliteit van de ondergrond, het gebruik van de buitenruimte boven het riool en het gebruik van het riool zelf. In de praktijk is de gemiddelde levensduur in Arnhem iets langer is dan 60 jaar. De daadwerkelijke vervangingsnoodzaak wordt vastgesteld op basis van inspectieresultaten.

In de komende planperiode worden alleen die riolen vervangen die op technische gronden ook echt vervangen moeten worden.

Resultaat 2019

In 2019 zijn weer diverse rioolvervangingen en/of reparaties gerealiseerd en zijn inspecties uitgevoerd om de staat van het riool te onderzoeken. Een aantal langlopende projecten zoals in de wijk Geitenkamp, Spijkerbuurt en herstel van het Moerriool zijn voortgezet.

De noodzakelijke rioolvervanging in de wijk Sterrenberg is voorbereid. Hierbij is ook gekeken naar kansen om in samenloop hiermee al een voorschot te nemen op de toekomstige energietransitie. Dit zal in 2020 verder worden uitgewerkt.

Bij rioleringsprojecten wordt altijd gekeken welke kansen er liggen op het gebied van klimaatadaptatie.

Water

Actuele kaders

- Aanpak Wateroverlast Arnhem-Noord (2015);
- Waterplan (gezamenlijk plan van gemeente en beide waterschappen);
- Fonteinenvisie;
- Gemeentelijke Rioleringsplan 2014-2018 (2015 en in 2019 verlengd);
- Waterbeheerplannen van beide Waterschappen;

Ambitie

Het beleidsveld 'Water' omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische watergerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fontein en hoort in deze categorie. De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de watergerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

Planning

Tot 2020 worden systematisch alle duikers & beekriolen geïnspecteerd die onder de spoor-, snel- en hoofdwegen liggen. Door reiniging en inspectie van de duikers en beekriolen kan de fysieke conditie (het schadebeeld) worden beoordeeld en de onderhoudsbehoefte in beeld worden gebracht. Op basis daarvan worden ook in deze planperiode de beheersmaatregelen uitgezet.

Het baggeren van de Defensiehaven is noodzakelijk en zal in 2019 worden uitgevoerd. Hiervoor is in 2019 in deze MJPB € 500.000 opgenomen.

Resultaat 2019

Het in 2019 geplande baggeren van de Defensiehaven moest worden uitgesteld waardoor de uitgaven voor dit product achter gebleven zijn op de begroting. Door de landelijke PFAS-problematiek kon geen afzet voor de vrijkomende bagger worden gevonden waardoor de werkzaamheden geen doorgang konden vinden. Ondertussen is hier een oplossing voor gekomen en zullen de werkzaamheden in 2020 worden uitgevoerd.

Voor de AKU-fontein en herinrichting van het Gele Rijdersplein was in 2019 een onttrekking uit de Bestemmingsreserve BuitenGewoonBeter (€ 500.000) voorzien. Door vertraging van dit project is de onttrekking uitgesteld.

Wijkgroen

Actuele kaders

Groenvisie 2018-2035 (raadsbesluit 2018).

Ambitie

De Groenvisie bevat een visie op ontwikkeling, inrichting en beheer van al het grote groen in en om de stad en geeft kaders mee voor het groen in en om de stad Arnhem.

Wijkgroenbeheer is gericht op instandhouding van de gewenste streefbeelden en de gebruiksfunctie van een groengebied. Op de ene plaats leidt dit tot natuurlijk groen en op een andere tot meer cultureel groen. De ambitie is als volgt:

- onderhoudsambitie wijkgroen: technisch beheer (snoeien e.d.) op B niveau en onkruidbeheersing op C-niveau;
- onderhoudsambitie groen in de binnenstad en winkelcentra: A-niveau.

Planning

- Dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd op het vastgestelde onderhoudsniveau;
- Vervangingen: er staan enkele kleinschalige vervangingen in verschillende wijken op de planning. Waar mogelijk worden deze integraal opgepakt met andere projecten. Vervangingen worden in overleg met de teams Leefomgeving uitgevoerd;
- Een van de groenrenovatie projecten is het opknappen van het Jubileumpark in 2019.
- Invasieve exoten; doelstelling is om deze zeer terug te dringen, en waar dit niet mogelijk is de uitbreiding te stoppen. Op basis van het bestrijdingsplan wordt in 2019 gestart met structurele bestrijding.

Resultaat 2019

De aanpak van de invasieve exoten ligt op schema. Afgelopen jaar zijn verschillende methoden getest. In dit voorjaar zal blijken hoe effectief de maatregelen zijn geweest. Het opknappen van het Jubileumpark is nu in uitvoering.

In samenspraak met de teams leefomgeving zijn verschillende kleinschalige groenprojecten opgepakt.

Speelvoorzieningen

Actuele kaders

- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spellennota) 2010-2020 (raadsbesluit 2009);
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen (raadsbesluit 2013).
- Speelvoorzieningen in de (semi-) openbare ruimte moeten voldoen aan de normen van het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS).

Ambitie

De ambitie die binnen de huidige kaders nagestreefd worden, is:

- behoud van de 10% (groene) veilige gebruikruimte;
- waar mogelijk grote natuurlijke speel- en ontmoetingsruimtes voor alle leeftijden in de wijken;
- de onderhoudsambitie voor speelvoorzieningen is niveau B.

Planning

- Versleten speeltoestellen en speeltoestellen die niet meer veilig bespeelbaar zijn worden verwijderd.
- Vervangen of plaatsen van speeltoestellen wordt afgestemd met de teams Leefomgeving.
- Dagelijks onderhoud en inspectie worden uitgevoerd op vastgesteld onderhoudsniveau.

Resultaat 2019

Het onderhoud is conform planning uitgevoerd.

Bomen

Actuele kaders

Groenvisie 2018-2035 (raadsbesluit 2018).

Ambitie

De beheer- en onderhoudsmaatregelen zijn gericht op duurzame instandhouding van het bomenbestand en de bomenstructuur. Hierbij is speciale aandacht voor waardevolle bomen. Bomen kunnen vitaal oud worden met voldoende boven- en ondergrondse groeiruimte. Het ambitieniveau voor het onderhoud aan vrijstaande (straat)bomen is B.

De gemeente als boomeigenaar dient volgens het Burgerlijk Wetboek de algemene zorgvuldigheidsnormen in acht te nemen, de zorgplicht.

Planning

In de periode tot en met 2019 wordt de huidige staat van de bomenlanen geïnterpreteerd. Hierin wordt het percentage uitgevallen bomen in beeld gebracht. Daarmee wordt in beeld gebracht welke bomenlanen op termijn aan vervanging toe zijn.

Dagelijks onderhoud van de vrijstaande bomen wordt op het vastgestelde onderhoudsniveau uitgevoerd. De visuele boomcontrole en de daaruit voortvloeiende maatregelen worden uitgevoerd.

Resultaat 2019

De veiligheidsinspecties en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden voor de bomen is in 2019 conform planning uitgevoerd.

Beleidsmatig heeft 2019 in het teken gestaan van het nieuwe bomenbeleid: in nauw overleg met de stad zijn voorstellen geformuleerd voor versterking van het Arnhemse bomenbestand. Het nieuwe bomenplan is begin 2020 aan de raad voorgelegd. In afwachting van het vaststellen van dit beleid is het vervangen van bomenlanen uitgesteld.

Parken en bossen

Actuele kaders

- Groenvisie 2018- 2035(raadsbesluit 2018);
- Gebiedsvisie Moscowa 2007-2030 (raadsbesluit 2007);
- Beheervisie Park Angerenstein 2006 - 2016 (2005);
- Beheervisie Park Klarenbeek, Braamberg en 't Hazegrietje 2007- 2017 (2007);
- Beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem 2008-2018 (2008);
- Beheervisie Park Sacre Coeur 2008 - 2018 (2008);
- Beheervisie Park Presikhaaf 2010 - 2019 (2010);

- Beheervisie Polderlinten (dijken, oude lintwegen en zeegen) 2011-2020 (2012);
- Beheervisie Park Immerloo- De Wheme 2014 - 2023 (2013);
- Beheervisie Arnhem Veluwe 2015 - 2024 (2015).

Ambitie

- Ruimte voor recreatie, sport en samenleven én de instandhouding en verbetering van erfgoed en ecologische systemen. Concreet bij onder meer de instandhouding van de rijksmonumenten Moscowa, Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem.
- Onderhoud is tenminste op B-kwaliteitsniveau.
- De wens is om :
 - o invasieve exoten reuzenbalsemien en reuzenberenklauw in 2022 volledig verwijderd te hebben van de gemeentelijke terreinen, conform EU regelgeving;
 - o Het areaal Japanse Duizendknoop onder controle te krijgen (er vindt geen verdere verspreiding meer plaats, het areaal wordt terug gedrongen).

Planning

- 2019-2021 extra bestrijding invasieve exoten.
- In 2019/ 2020/ 2021 uitvoering grootschalig onderhoud, aanvulling en verjonging van beplanting, de Barokkelaan in Zijpendaal en de boomgroepen/ clubs in Sonsbeek.
- 2019/ 2020 actualisering beheervisie Sonsbeek/ Zijpendaal en Gulden Bodem.
- 2019 Systematische beoordeling beheer Parken Klarenbeek, Sonsbeek oost en Park Westerveld.

Resultaat 2019

De aanpak van invasieve exoten ligt op schema.

Door het ingestelde moratorium op bomenkap in afwachting van het nieuwe bomenbeleid zijn de geplande dunningen die nodig waren voor het groot onderhoud niet worden uitgevoerd.

Met de actualisatie van de beheervisie voor Sonsbeek/ Zijpendaal en Gulden Bodem is in 2019 een start gemaakt.

Sportvelden

Sinds de verzelfstandiging van het sportbedrijf valt het beheer en onderhoud van de sportvelden niet langer onder de gemeente.

Installaties zwembaden

Sinds de verzelfstandiging van het sportbedrijf valt het beheer en onderhoud van de installaties van de zwembaden niet langer onder de gemeente.

Inzamelvoorzieningen voor afval- en grondstoffen

Actuele kaders

- Afvalplan 2012-2020 (raadsbesluit 2012);
- Uitrol omgekeerd inzamelen (raadsbesluit juni 2015);
- Overeenkomst voor het Ondergronds Afval Transportsysteem bij Arnhem Centraal (OAT);
- Raadsbesluit invoering van Diftar (systeem met gedifferentieerde tarieven, waarbij de hoogte van de afvalstoffenheffing is gekoppeld aan de hoeveelheid aangeboden restafval) en aangenomen amendement 'Kaders voor uitwerking van diftar' (september 2017).

Ambitie

- In het Afvalplan is de ambitie opgenomen om in 2020 te komen tot meer hergebruik van het huishoudelijk afval. Arnhem heeft daarvoor de systeemkeuze van Omgekeerd Inzamelen gemaakt in 2015. Om een extra impuls aan afvalscheiding te geven is besloten om door middel van een heffingssysteem van gedifferentieerde tarieven, ook een prijsprikkel te gaan geven.
- Zorg voor een geborgde functionaliteit (geen storingen aan de voorzieningen).
- Te allen tijde een veilige situatie bij de inzamelvoorzieningen voor gebruikers en passanten.

Planning

- Bij invoering Diftar zullen de toegangscontrole-systemen opnieuw operationeel gemaakt moeten worden en is pasgebruik, na opheffing van de last, weer toegestaan.
- Jaarlijkse evaluatie of op basis van de controles of de onderhoudsovereenkomst nog voldoende actueel is of aangevuld moet worden.

- Noodzakelijke investeringen in het OAT zijn voorzien in de exploitatie, ook na 2019.
- De voorbereidingen om een Diftar-systeem in te voeren, worden voortgezet.

Resultaat 2019

De toegangscontrole-systemen zijn opnieuw operationeel gemaakt.

Er is in 2019 minder geïnvesteerd dan begroot omdat investeringen zijn uitgesteld. Dit omdat de invoeringsdatum van Diftar op 1 juli 2020 is vastgesteld. Het gaat hierbij om Diftar-investeringen zoals aanpassing van het Afval Breng Station en plaatsing van GFT-voorzieningen bij hoogbouw. Deze investeringen schuiven door naar 2020 en 2021.

Vastgoed

Actuele kaders

- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen (R4), culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen (R5), welzijnsvoorzieningen (R7), gemeentelijke huisvesting (R9), bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte (R2).

Ambitie

- De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditie score 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.
- Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd met de Trias Energetica (eerst energie besparen, restbehoefte zoveel mogelijk duurzaam invullen) als kompas.

Planning

- Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Jaarlijks wordt er gemiddeld € 1,4 miljoen geïnvesteerd in vervangingsonderhoud en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Onderdeel daarvan is de verduurzaming van 21 gemeentelijke panden uit de kernportefeuille. Voor de opgave om het vastgoed te verduurzamen is, in het kader van het Gelders energieakkoord en het Arnhemse programma New energy made in Arnhem, een plan gemaakt. Gemiddeld zal in de komende 10 jaar hiervoor een bedrag van €320.000 worden uitgetrokken. Bij de verduurzaming van het vastgoed wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de geplande werkzaamheden in het kader van het meerjarenonderhoudsplan (MJOP).
- Met ingang van 2019 is een jaarlijks investeringskrediet voor duurzaamheidsmaatregelen in de MJPB opgenomen ter grootte van € 800.000. Deze investeringen moeten worden terugverdiend via een besparing op de energielasten.
- Daarnaast wordt er in de periode 2019-2022 gemiddeld € 4,3 miljoen uitgegeven planmatig en storingsonderhoud.

Resultaat 2019

Exploitatie

In 2019 bedroegen de kosten van het vastgoed over alle programma's heen € 45,4 miljoen, waarvan ruim € 20,6 miljoen aan kapitaallasten en € 24,8 miljoen aan overige kosten. De grootste kostenpost hierbinnen is huur: deze bedroeg ruim € 6,8 miljoen. De (verhuur) inkomsten bedroegen € 18,0 miljoen.

Onderhoud

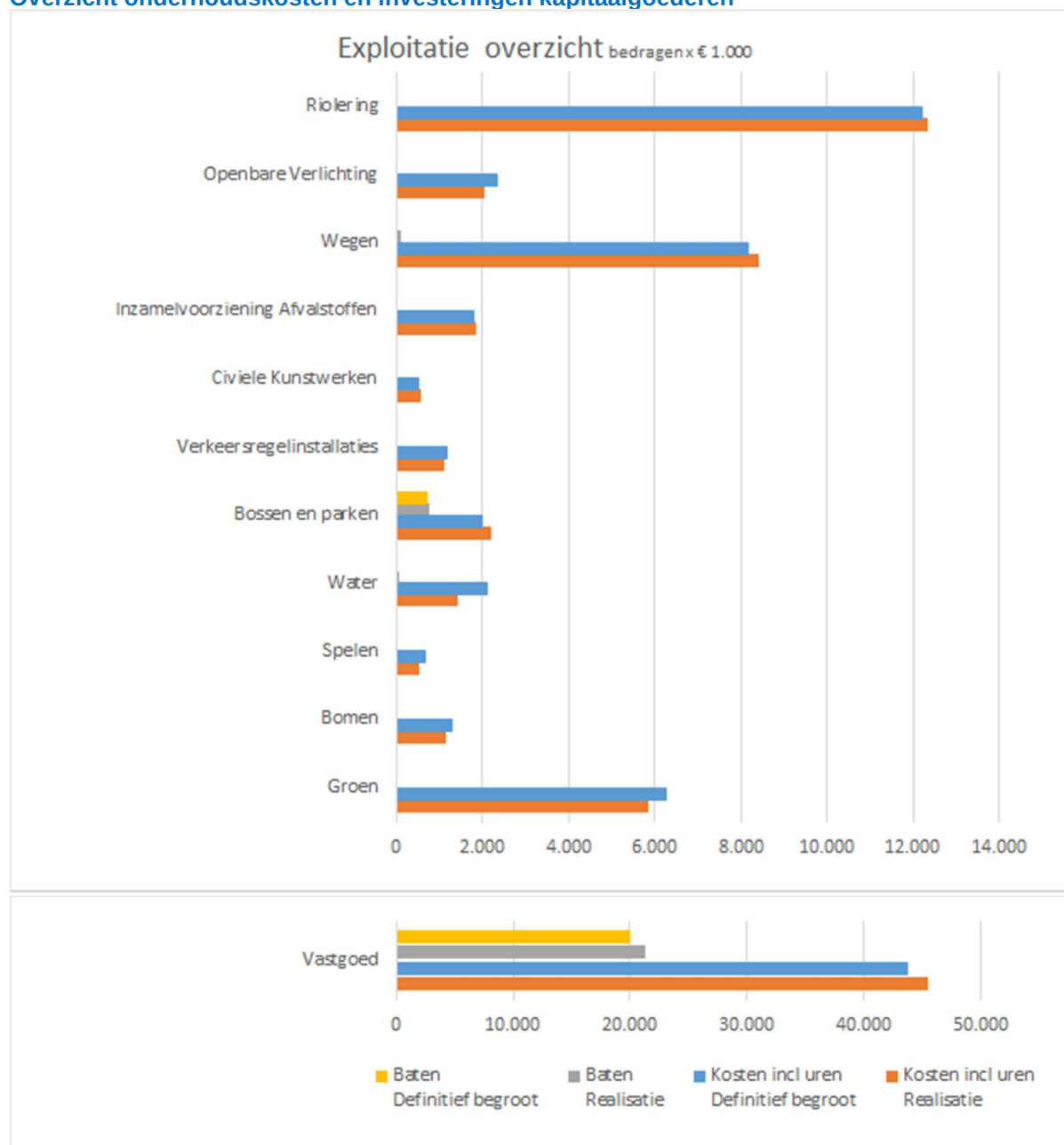
De onderhoudskosten voor het vastgoed bedroegen in 2019 € 6,7 miljoen (exclusief onderhoudsinvesteringen). De grootste afwijking ten opzichte van de begroting is het herstel van de gevel van het MFC Presikhaven voor €0,4 miljoen.

Investeringen

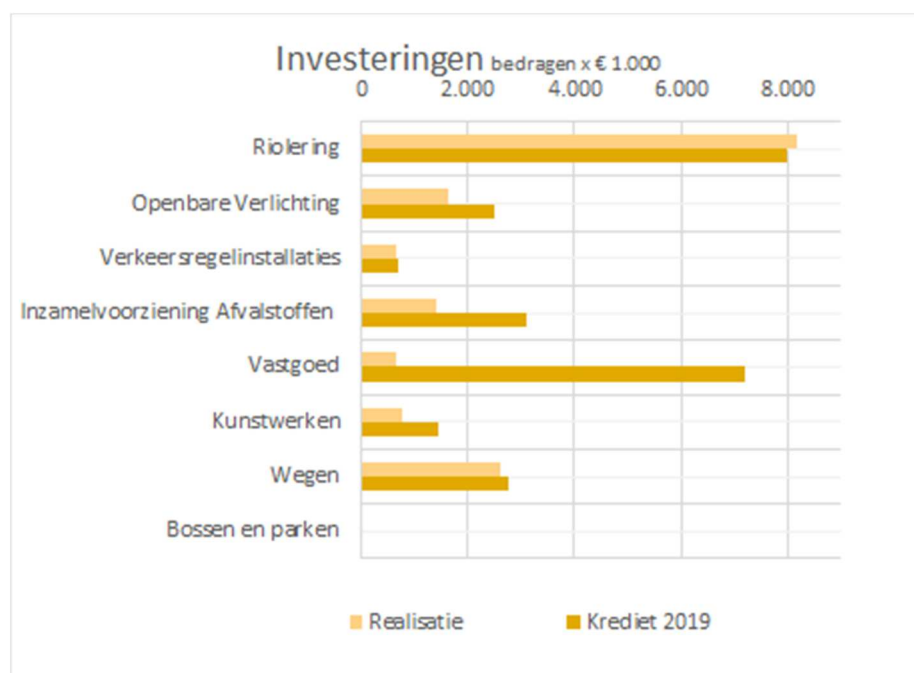
In 2019 is er zijn slechts voor €0,7 miljoen aan investeringen afgerond. De belangrijkste daarvan is het vervangen van enkele liften bij de parkeergarage van Arnhem Centraal. Een aantal grotere investeringen waaronder

Trekkenwand schouwburg € 1,2 miljoen, Parkeergarage Arnhem Centraal € 1,4 miljoen, Sporthal Elderveld € 0,8 miljoen, Stadhuis € 0,6 miljoen is wel in 2019 gestart maar zijn nog niet afgerond. Een aantal investeringen in het kader van de verduurzaming van de eigen gebouwen (€ 0,8 miljoen) kon in 2019 nog niet worden opgestart omdat een programma daarvoor nog niet is afgerond. Een aantal kleinere investeringen wordt doorgeschoven naar 2020.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

* Afvalinzameling alleen de onderhoudskosten van de inzamelmiddelen

Financiering

In deze paragraaf financiering worden enerzijds het gevoerde beleid in de financieringsfunctie en anderzijds het resultaat daarvan in 2019 toegelicht. De werkzaamheden zijn alle binnen de kaders van het treasury statuut uitgevoerd.

Financieringsvolume

Jaarlijks, bij de vaststelling van de MJPB, neemt de gemeenteraad een besluit over het financieringsvolume in het begrotingsjaar. Hierin stelt de gemeenteraad het maximale niveau vast waarvoor door het college van burgemeester en wethouders nieuwe langlopende leningen mogen worden aangetrokken.

Voor de langlopende financiering is door de raad voor het jaar 2019 een bovengrens vastgesteld van € 250 miljoen. In 2019 zijn nieuwe vaste leningen aangetrokken voor slechts € 30 miljoen. De vastgestelde bovengrens is dus niet overschreden.

Voor de maximaal aan te trekken kortlopende financiering wordt door de gemeenteraad geen plafond vastgesteld, hiervoor is de kasgeldlimiet (zie hierna) bepalend.

Financiering met vast geld in het jaar 2019

Voor de financiering van de investeringen en projecten wordt, naast aangetrokken leningen, gebruik gemaakt van de interne mogelijkheden om reserves en voorzieningen in te zetten als financieringsmiddel. Het volume van de voor dit doel aangewende reserves en voorzieningen bedroeg per 1 januari 2019 respectievelijk € 151,637 miljoen en € 73,521 miljoen:

Reserves en voorzieningen als financieringsbron	Volume	Rente
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Voorzieningen:		
- Voorzieningen: 0%	10.342	0
- Voorzieningen: 2%	63.179	1.264
Subtotaal voorzieningen	73.521	1.264
Reserves:		
- Rente : 0%	122.472	0
- Rente : 2%	29.165	583
Subtotaal reserves	151.637	583
Totaal	225.158	1.847

Volumes en mutaties leningenportefeuille 2019

Nadat de eigen middelen (reserves en voorzieningen, zie hierboven) volledig zijn aangewend moet de gemeente voor de financiering van activa op de balans op zoek naar vreemd vermogen, van andere partijen aangetrokken leningen.

In onderstaand overzicht zijn de belangrijkste volume- en stroomgegevens met betrekking tot de vaste financiering (met daarin de financiering van de sociale woningbouw) en de door de gemeente aan derden verstrekte financiering opgenomen:

Leningen portefeuille	Stand			Stand
	01.01.2019	Vermeerdering	Aflossing	31.12.2019
Bedragen x € 1.000				
Leningen Opgenomen / Gelden (O/G)				
Vaste financiering	695.652	30.000	-62.118	663.534
Totaal leningen O/G	695.652	30.000	-62.118	663.534
Leningen Uitgaande / Gelden (U/G)				
Vaste leningen uitstaand	68.387	4.190	-9.044	63.533
Lening aan woningcorporatie:				
- Woningstichting Omnia	11		-1	10
Totaal leningen U/G	68.398	4.190	-9.045	63.543

Kortlopende financiering

Bij de kortlopende financiering gaat het om het lenen van geld voor een periode van maximaal één jaar. De gemeente trekt actief kasgeld aan op de geldmarkt, deels via geldmakelaars en deels rechtstreeks bij banken, ten behoeve van de financiering van de dagelijkse activiteiten. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de liquiditeitsprognose, de verwachting van de ontwikkelingen in inkomende en uitgaande kasstromen van de gemeente.

Daarnaast mag de gemeente bij de huisbank BNG -indien nodig- altijd nog rood staan, al is dat als gevolg van eisen van de Europese Centrale Bank wel aanzienlijk duurder dan kasgeldleningen. De aanwezigheid van deze achtervang geeft wel de zekerheid dat de gemeente altijd kan beschikken over voldoende kasgeld en aan de dagelijkse betalingsverplichtingen kan voldoen.

Kasgeldlimiet

De wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) geeft concrete richtlijnen voor het beheersen van de renterisico's. De kasgeldlimiet is een wettelijke norm (plafond) voor de netto vlottende financiering (kortlopende financiering) van de gemeente. De bovengrens voor op te nemen kortlopende financieringsmiddelen is bij ministeriële regeling voor het jaar 2019 vastgesteld op 8,5% van het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar. Het begrotingstotaal voor 2019 bedroeg bij vaststelling van de MJPB 2019 - 2022 door de gemeenteraad € 727 miljoen. De kasgeldlimiet voor het jaar 2019 bedroeg dus € 61,8 miljoen.

De kasgeldlimiet wordt als gemiddelde per kwartaal berekend. De gemeente Arnhem heeft in 2019 in geen enkel kwartaal de kasgeldlimiet overschreden.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 zijn gemeenten en andere decentrale overheden verplicht tijdelijk overtollige middelen, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën, het zogenaamde schatkistbankieren. Voor de gemeente Arnhem bedroeg de drempelwaarde in 2019 € 4,2 miljoen.

Inkomende en uitgaande kasstromen hebben een afwijkend ritme, waardoor hoge positieve of negatieve kassaldi kunnen ontstaan. Om enigszins ruimte te bieden voor zulke schommelingen hoeft niet de dagelijkse stand van de banksaldi te worden afgezet tegen de drempelwaarde, maar het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.

Door de gemeente Arnhem is de drempelwaarde voor schatkistbankieren in 2019 in geen van de kwartalen overschreden.

Renterisiconorm

In de wet FIDO is een norm vastgesteld voor de risicobeoordeling van de rente op de langlopende financiering, de zogenaamde renterisiconorm. Deze norm geeft feitelijk aan voor welk deel van het begrotingstotaal de gemeente een zogenaamd renterisico mag lopen. Dit renterisico bestaat eruit dat bij een tussentijdse herziening van de rente of bij de noodzaak om een herfinanciering toe te passen de actuele marktrente kan zijn gestegen

waardoor op de begroting hogere lasten moeten worden opgenomen. Voor 2019 was de renterisiconorm vastgesteld op 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting bij aanvang van het jaar.

In 2019 heeft de gemeente op de bestaande leningenportefeuille een bedrag van € 62,1 miljoen afgelost en is door partijen die een lening hebben van de gemeente € 7,1 miljoen afgelost. Per saldo heeft de gemeente voor een bedrag van € 55 miljoen schulden afgelost. Hier tegenover zijn voor € 30 miljoen nieuwe leningen aangetrokken, waarvan € 0,3 miljoen is uitgeleend. Voor de berekening van de renterisiconorm wordt gekeken naar de laagste van de twee: of de benodigde herfinanciering van de bestaande portefeuille of de nieuw aangetrokken financiering, wanneer die lager is.

Het gerealiseerde renterisico bedroeg dus € 30 miljoen -/- € 0,3 miljoen = € 29,7 miljoen.

De toegestane renterisiconorm was 20% van € 727 miljoen: € 145,5 miljoen. Het werkelijk gelopen renterisico van € 29,7 miljoen is 4,1 % van € 727 miljoen. De gemeente Arnhem is dus ook met betrekking tot de renterisiconorm ruim onder de wettelijke limiet gebleven.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft het risicomanagement financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:

- de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
- de financiering van de sociale woningbouw;
- de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen;
- overige risico's.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van alle investeringen die worden gedaan door de gemeente Arnhem. Deze financiering vindt plaats door middel van eigen en vreemd vermogen. Als eigen financieringsmiddel worden de reserves en voorzieningen ingezet. Vreemd vermogen wordt aangetrokken in de vorm van langlopende leningen, zowel onderhands (bijvoorbeeld van banken) als in de vorm van MTN's (Medium Term Notes, een soort obligaties). De rentekosten van financiering van gemeentelijke investeringen en projecten worden doorberekend in de vorm van een zogenaamde omslagrente: een gemiddelde van de rentes van aangetrokken geldleningen en andere kosten van de treasuryfunctie. In 2019 bedroeg de omslagrente 2%.

Als gevolg van de aanhoudend lage rentestand op de kapitaalmarkt zal de omslagrente in de komende jaren verder verlaagd moeten worden doordat relatief dure leningen (rente van 4 á 5%) zullen worden afgelost en met goedkope leningen worden geherfinancierd. Voor de treasuryfunctie is het een uitdaging ervoor te zorgen dat door de juiste financieringsbeslissingen te nemen de gemeente kan blijven rekenen met een meerjarig stabiele omslagrente ondanks de krappe marges waarbinnen deze vastgesteld moet worden.

Het risico van rentefluctuaties is opgenomen in het gemeentelijke risicoprofiel, dat wordt gedekt door de weerstandscapaciteit. Daarmee geeft de gemeente aan dat dit risico een normaal bedrijfsvoeringsrisico is, dat geen speciale positie vraagt.

Financiering van de sociale woningbouw

Op het gebied van de financiering van de sociale woningbouw heeft de gemeente de actieve rol uit het verleden op een haar na volledig afgebouwd. Per 31/12/2019 bedraagt de schuld van corporaties aan de gemeente Arnhem nog maar € 10.000. Vergeleken met de stand van € 248 miljoen per 1/1/2010 mag gesteld worden dat het risico uit hoofde van deze leningen effectief volledig is verdwenen.

Corporaties hebben de leningen in eigen beheer genomen met borging door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), waarbij de gemeente Arnhem als intermediair tussen de bank en de corporatie is verdwenen, of hebben leningen volledig afgelost. De verhoging van de achtervang jegens het WSW is weliswaar toegenomen, wat op zich ook een risico meebrengt. Maar dit risico is veel kleiner dan wanneer de gemeente zelf borg staat voor de leningen of deze zelf heeft verstrekt.

Wanneer het WSW de achtervang aanspreekt (wat overigens nog nooit is gebeurd) moet de gemeente een renteloze lening ter beschikking stellen. Die lening wordt terugbetaald, zoals normaal is bij leningen. Het risico betreft dus alleen de rente over de lening, die de gemeente natuurlijk wel zelf moet betalen aan de verstrekker van het geld. Voor de hoofdsom zal de gemeente niet worden aangesproken.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen en derden gaat het om activiteiten die passen binnen het beleid van de gemeente Arnhem. De gemeente heeft hierbij gekozen voor een terughoudend beleid. Slechts in bijzondere gevallen en soms als voortzetting van een bestaande relatie verstrekt de gemeente leningen aan derde partijen.

Het risico is aanwezig dat een instelling niet aan de contractuele verplichting van betaling van rente en/of aflossing kan voldoen. Dit probleem wordt in eerste instantie ("aan de voorkant") beheerst door financiering te bieden die het best past bij de financiële mogelijkheden van de instelling. Voor het geval er toch problemen mochten ontstaan eist de gemeente garanties en/of waarborgen, bijvoorbeeld het recht van 1e hypotheek of pandrecht. Ook wordt bij leningen aan instellingen/derden een risico-opslag van (als regel) 0,1% op de te betalen rente gehanteerd. De risico's zelf zijn -net als de risico's van rentefluctuaties- ondergebracht in het gemeentelijk risicoprofiel.

Overige risico's

Conform de wettelijke voorschriften en de kaderstelling vanuit het treasurystatuut trekt de gemeente alleen leningen aan in Euro's. Beleggen van middelen is niet aan de orde vanwege de verplichting om overtollige middelen aan te houden in de schatkist van het Ministerie van Financiën (schatkistbankieren). Overigens heeft Arnhem geen overtollig kapitaal, ook niet in de Schatkist. Er is binnen de gemeente Arnhem dus geen sprake van valutarisico of koersrisico.

Resultaten van de activiteit treasury

De primaire doelstelling van de treasury is een goede financiering van de gemeentelijke organisatie tegen zo laag mogelijke kosten, waarbij rekening moet worden gehouden met wettelijke voorschriften en beperkingen. Tevens is het van belang rekening te houden met gevolgen in de toekomst van financieringsbeslissingen. Dit vereist alert reageren op ontwikkelingen in de financiële markten in het kader van een meerjarig financieringsbeleid.

Het resultaat 2019 op de financieringsfunctie is als volgt opgebouwd:

Programma	Financiering	Bedrag	V/N
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
R9	Vaste en vlottende financiering	2.354	V
R9	Financiering woningbouw en volkshuisvesting	0	
R9	Dividend BNG	1.415	V
Totaal Resultaat		3.769	V

Afgezet tegen het begrote resultaat in de MJPB voor 2019 van € 2,356 miljoen is sprake van een voordelig resultaat van € 1,413 miljoen. Dit resultaat wordt als volgt verklaard:

Programma	Financiering	Bedrag	V/N
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
	Resultaat ten opzichte van de MJPB		
R9	Vaste en vlottende financiering	898	V
R9	Financiering woningbouw en volkshuisvesting		
R9	Dividend BNG	515	V
Totaal Resultaat		1.413	V

Het voordelig resultaat uit het dividend van de BNG is al in Turap-2 2019 aan de gemeenteraad gemeld. Van het resultaat op de financiering van € 898.000 komt € 588.000 op het conto van de vlottende financiering met zijn negatieve rente. In de vaste financiering is een voordeel behaald van € 310.000 omdat minder leningen zijn aangetrokken dan waarop was gerekend in de MJPB, dus minder rentekosten.

Het uitgekeerde dividend van de BNG heeft betrekking op het jaar 2018. De hoogte ervan is vastgesteld in de algemene vergadering van aandeelhouders in april 2019 en wordt daarom in het jaarverslag 2019 verantwoord. Evenals in 2018 is door de BNG in 2019 37,5% van de winst uitgekeerd als dividend in plaats van 25%, wat in de jaren daarvoor gangbaar was. De bank voldoet aan de Europese eisen met betrekking tot op de balans aanwezige buffers en kan daarom meer winst uitkeren aan de aandeelhouders in plaats van deze toe te voegen aan het eigen vermogen.

De economie en ontwikkelingen in de rente

De economie, vooral in Europa, zit na een aantal jaren van voorspoed weer in een dip wat voor de ECB het signaal is geweest om het opkoopprogramma van (staats-)obligaties weer van stal te halen. Een aantal landen, waaronder Nederland, heeft aangegeven de noodzaak van een nieuw opkoopprogramma niet te onderschrijven omdat in de desbetreffende landen de economie nog wel goed draait.

Bij een min of meer optimistisch economisch beeld hoort een rente, die op een hoger niveau ligt dan de huidige. Verwacht mag worden dat door het nieuwe opkoopprogramma van de ECB de rente nog veel jaren laag zal blijven met serieuze risico's voor vorming van zeepbellen in de economie.

Met zekerheid zal de rente blijven fluctueren en uiteindelijk naar hogere niveaus stijgen, maar het moment waarop de rente daadwerkelijk hoger wordt kan niemand voorspellen. We mogen er wel op rekenen dat dit moment zich niet binnen afzienbare tijd zal aandienen.

Voor de financieringsfunctie is het zaak om alert te blijven op deze ontwikkelingen. De gemeente (en dus de belastingbetaler) is erbij gebaat activiteiten zo goedkoop mogelijk en toch veilig te kunnen financieren, wat betekent dat de huidige, lage rente lang in de boeken blijft door leningen met lange looptijden af te sluiten.

Daarnaast is het zaak om een open oog te houden voor de economische en financiële ontwikkelingen, zodat een stijging van de rente de gemeente niet overvalt.

Bedrijfsvoering

Voor de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn bedrijfsmiddelen nodig om de geformuleerde doelen van de verschillende programma's te kunnen bereiken. Het gaat met name om de uitgaven voor personeel en organisatie, informatie en automatisering en risicomanagement.

Personeel en organisatie

Organisatieontwikkeling

Net als in voorgaande jaren is in 2019 geïnvesteerd om binnen clusters en afdelingen verbeteringen door te voeren. Binnen het cluster Werk & Inkomen is een omvangrijk ontwikkeltraject opgestart dat ook heeft geleid tot een reorganisatie. De besluitvorming is afgerond en de uitvoering wordt voorbereid. Naar verwachting wordt dit traject in 2020 afgerond. In 2020 zal ook de beleidscapaciteit van de afdeling Strategie, Beleid & Regie voor de uitvoering van de programma's tegen het licht worden gehouden. Daarnaast zijn ontwikkeltrajecten binnen de afdelingen Personeel & Organisatie en Financiën & Control (zie ook onderdeel auditing en risicomanagement in deze paragraaf) gestart.

Een ander omvangrijk dossier waarmee aan de slag is gegaan is de invoering van de Omgevingswet. Meerdere onderdelen binnen de organisatie zijn hierbij betrokken.

Jongereninstroom en vitaliteit

Sinds 2017 worden meer jonge collega's aangenomen op vacatures. In zowel 2018 als 2019 zijn ongeveer 25 nieuwe collega's aangenomen jonger dan 35 jaar. Daarnaast zijn ook nog 17 trainees ingestroomd, waarvan tien zijn gestart bij het cluster Werk & Inkomen.

Verder is in 2019 besloten om met ingang van 1 januari 2020 voor de duur van twee jaar een pilot 'Vitaliteitsregeling' te starten, waardoor iedereen van 62 jaar en ouder 20% minder kan werken, met behoud van pensioenopbouw en tegen inlevering van 10% salaris. Het idee is dat deze groep collega's vitaler kan doorwerken en ruimte kan maken voor jonge instroom.

Diversiteit en Inclusie

De aanpak van diversiteit en inclusie is voortgezet, onder anderen door gesprekken met managementteams, activiteiten tijdens de Diversiteitsdag, een portretreeks van diverse collega's en een Meet & Greet met Arnhem Divers & Jong. Tijdens deze Meet & Greet-bijeenkomst maakten managers kennis met ongeveer 100 jongeren van diverse afkomst. Er werden netwerkgesprekken gevoerd waarbij de gemeente zich als interessante werkgever voor deze jongeren profileerde. Er zijn tientallen vervolgesprekken gevoerd en een aantal mensen heeft gesolliciteerd op een functie, traineeship of een werkervaringsplaats.

Het aantal sollicitanten met een migratieachtergrond is ook toegenomen. In verband met de privacywet zijn hier geen harde cijfers van te geven. Een globale telling wijst uit dat ongeveer 20% van de nieuwe medewerkers, aangenomen na 1 juli 2019, een niet-westerse migratieachtergrond heeft. Uit een schattende telling bij de huidige collega's blijkt dat het aandeel medewerkers met een niet-westerse migratieachtergrond schommelt rond 7%.

Wet banenafpraak

Bij uitvoering van de Wet Banenafpraak voldoen wij aan de wettelijke normen. Als gevolg van het oplopende quotum realiseert de gemeente uiterlijk in 2024 nog 2,5 extra plaatsen.

Breed binnen de organisatie is gesproken over het creëren van kansen voor de doelgroep. Dit heeft geleid tot het vast in dienstnemen van een kandidaat uit het project Werken zonder te beperken en het creëren van enkele werkervaringsplaatsen. De ambitie is om op 1 januari 2024 tien medewerkers met een vast contract in dienst te hebben, op dit moment zijn dat er vijf.

Ziekteverzuim

Op verzuim(preventie) moet altijd worden ingezet, zowel vanuit zorgoogpunt (goed werkgeverschap) als vanuit kostenogpunt (verzuimkosten). Het kortdurende en/of frequente verzuim is goed onder controle, vooral het langdurig verzuim blijft een bron van zorg. Daarom is in 2019 de aandacht voor, de sturing op en de monitoring van dit langdurig verzuim aangescherpt. Dit zal in 2020 verder worden voortgezet. Tevens wordt in 2020 extra aandacht geschonken aan verzuimpreventie, zodat nieuwe instroom in (langdurig) verzuim zoveel mogelijk wordt beperkt.

Kerngegevens personeel

In onderstaand overzicht is de ontwikkeling van het aantal fte's bestuurlijk en ambtelijk opgenomen.

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 2017	Realisatie Bezetting 2018	Begroting Formatie 2019	Realisatie Bezetting 2019
Bestuur				
Aantal FTE Raad	39	41	39	42
Aantal FTE College B&W	7	7	7	7
Personeel				
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.055	914	929	908
Totaal personeel gemeente Arnhem	1.055	914	929	908

Uit onderstaande tabel blijkt dat het resultaat op de totale personele lasten en baten op -€ 1,2 miljoen uitkomt. In dit resultaat zijn betrokken de afwijkingen op de loonsom, de inhuur, de kosten voor voormalige medewerkers rekening houdend met reeds gevormde voorzieningen, de emolumenten en de opbrengsten voor personeel. De opbrengsten uit personeel worden gerealiseerd vanuit externe partijen.

	Realisatie 2018	Begroting 2019	Realisatie 2019	Afwijking
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Aantal FTE ambtelijke organisatie	908	929	908	21
Personeelslasten ambtelijke organisatie	71.517	72.794	70.545	2.250
af: corr loonsom (inhuur uit vacatureruimte + decl. vac.ruimte)	0	-3.431	5	-3.436
Stelposten	0	828		828
Overige emolumenten	954	1.461	1.538	-77
af: opbrengsten personeel	-3.506	-785	-2.512	1.727
Voormalig personeel	1.035	467	1.421	-954
				0
Inhuur: dekking uit vacatureruimte	2.339	3.022	2.906	116
Inhuur: dekking uit overige personele budgetten	8.049	8.387	11.397	-3.010
Dekking uit reserves en voorzieningen	-1.122	406	-953	1.359
Dekking uit andere budgetten dan personeel				
Saldo personeelsbudget	80.388	83.149	84.345	-1.196

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Aantal FTE ambtelijke organisatie MJPB 2019-2022	922	909	907	907	907
Bij: trainees uit jongerenbudget	1,45	0,00	0,00	0,00	0,00
Bij: formatie Arnhem, niet naar De Connectie	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Bij: tijdelijke formatie kredietadviseur	2,00	1,33	0,00	0,00	0,00
Bij: juridisch adviseur ivm interne doorbelasting planschade en actualisatie inkomsten DVO De Connectie, MGR en Sociale Wijkteams	1,06	1,06	1,06	1,06	1,06
Bij: de verlenging overeenkomst m.b.t. regio-archeologie 2017-2019 met een jaar	0,00	0,85	0,00	0,00	0,00
Bij: extra formatie uit budget EMIA gasloze wijken	0,57	1,69	1,69	1,69	1,69
Bij: ontwikkelmanager	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Bij: tijdelijk omzetten stelpost in formatie, ter financiering trainees	1,05	1,26	0,23	0,00	0,00
Bij: Diversen	2,71	3,07	-0,62	-1,29	-1,29
Af: formatiereductie ivm terugloop projecten	-2,72	-2,72	-2,72	-2,72	-2,72
Af: oplossen stelposten Bedrijfsvoering en herijking	-1,17	-4,20	-6,14	-6,70	-6,60
Aantal FTE ambtelijke organisatie jaarrekening 2019	929	914	902	901	901

Vanaf 2019 is een lichte daling op de formatie zichtbaar.

Inhuur externen	2016	2017	2018	2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Begroot	*	10.146	9.033	11.409
Realisatie	17.128	14.887	10.388	14.303
Afwijking	0	-4.741	-1.355	-2.894

* de inhuur wordt pas vanaf 2017 begroot

De totale inhuur over 2019 komt op ruim € 14,3 miljoen. De redenen om over te gaan op inhuur zijn voornamelijk:

- de wens tot het werken met een flexibele schil (bijvoorbeeld in de openbare ruimte en bij burgerzaken);
- projecten in de stad, waarvoor het specialisme niet in huis is (bijvoorbeeld binnen gebiedsrealisatie);
- vervanging vanwege ziekte en verloop.

Informatie en automatisering

Informatievoorziening

Na de grote storing aan het begin van het jaar is er samen met ICT gewerkt aan het op orde brengen van de informatievoorziening. De samenwerking met ICT De Connectie is verder vormgegeven, processen zijn uitgewerkt en geïmplementeerd. Er zijn grote technische investeringen gedaan waardoor de issues die er waren op het gebied van continuïteit en informatieveiligheid zijn opgelost.

Daarnaast is er een nieuw financieel systeem geïmplementeerd. Deze is per 1 januari 2020 in gebruik genomen.

Innoveren met informatie

In samenwerking met het sociaal domein zijn stappen gezet op het gebied van informatiegestuurd werken: de zorgmonitor is gerealiseerd. Hiermee is een basis gelegd voor de hele gemeente als het gaat om informatiegestuurd werken waarbij kwaliteitsverbetering en meer doelmatigheid het streven is.

Binnen het project Het Nieuwe Werken zijn meer mensen mobiel gaan werken. Er is verder gewerkt aan de nodige voorbereiding voor een bredere uitrol van dit nieuwe werkconcept.

Privacy, informatieveiligheid & auditing

In 2019 zijn IT-audits uitgevoerd met name gericht op de betrouwbaarheid, integriteit en beschikbaarheid van IT-processen en IT-producten. Daarbij wordt met name gekeken naar de algemene IT-beheersingsmaatregelen. Een belangrijke IT-audit die vanaf 2017 wordt uitgevoerd, is de ENSIA-audit (Eenduidige Normatiek Single Information Audit). Deze audit heeft tot doel het verantwoordingsproces over informatieveiligheid bij gemeenten verder te professionaliseren door het toezicht te bundelen. In 2019 is het normenkader van de ENSIA-audit gewijzigd van BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeente) naar de, door de overheid opgelegde en verplichte, BIO (Basis Informatiebeveiliging Overheid). In 2019 is een 0-meting uitgevoerd op de processen van de gemeente Arnhem welke als basis dient voor het inrichten van een nieuw Informatie en Veiligheid Management Systeem. Met de campagne 'Safe & Sound' is verder gewerkt aan het privacy en informatieveiligheidsbewustzijn bij medewerkers.

Archief

Samen met De Connectie is gewerkt aan het voor het publiek toegankelijk maken van onze archieven; hierdoor zijn een aantal van onze archieven nu openbaar geworden. Ook lopen we onze achterstand in het vernietigen van onze analoge archieven in. In 2020 werken we de rest van de achterstand weg. We hebben een onderzoek laten uitvoeren naar het archiefbeheer in de interne organisatie en bij onze verbonden partijen. De oplevering hiervan volgt dit jaar en zal de basis vormen voor een meerjarenprogramma om het archiefbeheer structureel te verbeteren. Dit zal onder andere bestaan uit de implementatie van een kwaliteitssysteem en de ontwikkeling van medewerkers die uitvoering geven aan het archiefbeheer.

Auditing en risicomanagement

Ontwikkelingen afdeling Financiën en Control

In 2019 bevond de afdeling Financiën & Control zich in een transformatieproces. Daarbij zijn met name de volgende ontwikkelingen opgepakt:

- Werken aan de kwaliteit en bruikbaarheid van de financiële gegevens (data) als hulpmiddel om trends en ontwikkelingen tijdig in beeld te krijgen. Hierbij wordt steeds meer gebruik gemaakt van software/tools voor Business Intelligence. In 2020 zal hierin verder worden geïnvesteerd in gebruik en scholing.
- Verantwoordelijkheden en de sturing op mensen, inhoud en processen is verhelderd. Daarbij wordt aangesloten bij de inhoudelijke programma's en projecten waaraan de gemeente Arnhem werkt. Dit zal verder resulteren in een visiedocument voor de afdeling Financiën en Control in 2020.
- Er is gewerkt aan meer samenwerking met de overige bedrijfsvoeringsafdelingen en De Connectie.

Rechtmatigheid

Voor 2019 geldt dat de accountant controleert op rechtmatigheid en vaststelt dat er geen materiële onrechtmatigheden hebben plaats gevonden. Vanaf boekjaar 2021 verandert deze systematiek en dient het college naar verwachting een rechtmatigheidsverklaring af te geven.

Wij volgen nauw de ontwikkelingen hieromtrent en waar nodig treffen wij voorbereidingen om een dergelijke verklaring ook gegrond af te kunnen geven.

Financial audits

In het kader van de interne beheersing en ter voorbereiding op het 'In Control Statement' heeft de gemeente financial audits uitgevoerd op de processen met een verhoogd risicoprofiel op basis van aard en/of omvang. De financial audits worden in het kader van de jaarrekening intern voorbereid en gebruikt door de accountant.

Frauderisicoanalyse

In 2018 zijn de frauderisico's geïnventariseerd en een rapportage hierover is 2019 aan de accountant aangeboden. De risico's zijn ingeschat op basis van verwachte kans en impact en zijn dit jaar weer geactualiseerd. Hieraan zijn beheersmaatregelen gekoppeld.

Auditing en risicomanagement

In 2019 heeft de afdeling Financiën en Control de processen op het gebied van risicobeheersing, risicomanagement en interne controles ondersteund. In 2019 is gewerkt aan het geven van trainingen en actualisatie van het gemeentelijke risicoprofiel, een nieuwe systematiek voor de risico's van het grondbedrijf, het geven van risicosessies en risicoanalyse en evaluaties.

Een nieuwe beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen kon in 2019 niet worden afgerond. Wel is over dit onderwerp gesproken in (thema)bijeenkomsten met de auditcommissie en het college van B&W.

Juridische zaken

Juridische Zaken ondersteunt de organisatie bij zeer veel primaire processen. Het gaat dan bijvoorbeeld om processen op het gebied van werk en inkomen, omgevingsrecht, horeca, subsidiëring, het sluiten van contracten, privacy en openbare orde. Juridische Zaken speelt verder een centrale rol bij de behandeling van klachten en bezwaren van inwoners en bedrijven.

In 2019 is de afdeling nadrukkelijk betrokken geweest bij de totstandkoming van nieuwe regelgeving binnen het sociaal domein. Veel aandacht is ook uitgegaan naar de voorbereidingen op de nieuwe Omgevingswet, en de introductie van het 'betalen per afvalstorting' (Diftar) in 2020. Ontwikkelingen en incidenten op het gebied van leefbaarheid van onze wijken en de veiligheid (zoals de Paasbergflat) vroegen ook sterk om de inzet van Juridische Zaken.

Bij al deze dossiers zoekt Juridische Zaken de verbinding met andere afdelingen binnen de gemeente, om zo tot goede besluiten en beleid te komen en bij te dragen aan een zo integraal mogelijke advisering aan de directie en het bestuur.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking-)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governance code en het toepassen van een 'risicokompas'.

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Ten slotte is op 1 januari 2015 de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) gewijzigd. Hiermee is een aantal wijzigingen doorgevoerd die erop gericht zijn de invloed van de raad op het samenwerkingsverband te versterken.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) wordt jaarlijks het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit de beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben.

In onderstaand overzicht wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. Daarnaast wordt per verbonden partij een terugblik gegeven op de belangrijkste ontwikkelingen in 2019.

Relatie met de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit ([zie paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing](#)).

Overzicht Verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit, het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat (indien beschikbaar), actuele ontwikkelingen en de weergave van het risicoprofiel (indien beschikbaar).

Facility Point

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	R3 Economie		
Doel verbonden partij	Ten behoeve van de ontwikkeling van het bedrijvenpark IJsseloord 2 is destijds (in 1999) Facility Point Arnhem opgericht, een verzamelgebouw voor startende en kleine bedrijven. Voor de oprichting is een EFRO-subsidie ontvangen, waarbij als voorwaarde gold dat de gemeente, de aanvrager van de subsidie, gedurende een aantal jaren verbonden moest blijven aan de B.V. De verbonden partij Facility Point heeft inhoudelijk geen relatie met gemeentelijke beleidsterreinen.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, N.V. Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij en Klaassen Vastgoed Ontwikkeling B.V.		
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigd als aandeelhouder.		
Financieel belang	De gemeente bezit 37,5% van de aandelen in Facility Point.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	1.969.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	2.050.000
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	
Ontwikkelingen	In 2019 heeft OostNL, rechtsopvolger van de Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij, de aandelen verkocht aan Klaassen Vastgoed en aan Color Business Center. Om op een goede manier te kunnen (blijven) concurreren met de andere bedrijfsverzamelgebouwen in de gemeente Arnhem zijn plannen voorbereid voor een grote renovatie van het gebouw van Facility Point op IJsseloord 2.		
Risico profiel			
Risico's	Laag		
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Scalabor B.V.			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben - in opdracht van gemeenten - naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is de invulling van het materiële werkgeverschap van SW-medewerkers waarvan het formele werkgeverschap is belegd bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland Sociaal Domein/ module WGSW.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland Sociaal Domein/ module WGSW detachert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders. De Gemeente Arnhem heeft een borgstelling afgegeven van € 4.000.000 voor een financieringsovereenkomst tussen Scalabor en de Bank Nederlandse Gemeenten lopende tot 26 februari 2021.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	4.882.299
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	5.185.609
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	4.882.299
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	
Ontwikkelingen	Per 1-1-2019 werd het formele werkgeverschap van SW-medewerkers dat belegd was bij de Gemeenschappelijke Regeling Presikhaaf Bedrijven overgeheveld naar de module WGSW van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland Sociaal Domein. Scalabor biedt passend werk voor mensen met een aanstelling in het kader van de Sociale Werkvoorziening (SW) en arbeidsontwikkeltrajecten voor mensen uit de doelgroep van de Participatiewet. Ten aanzien van 'Passend werk': - Het aantal Arnhemmers dat bij Scalabor werkt op basis van een SW-aanstelling daalt. Logisch, want sinds de Participatiewet is er geen nieuwe instroom meer. - Steeds meer SW-medewerkers werken 'buitenshuis'. Dat wil zeggen extern gedetacheerd bij een (reguliere) werkgever in plaats van intern bij Scalabor. - Die beweging 'van binnen naar buiten' gebeurt op basis van Individuele Ontwikkelplannen (IOP). Op dit moment heeft 88% van de SW-medewerkers een IOP. Ten aanzien van 'Arbidsontwikkeltrajecten': - Scalabor heeft samen met werkgevers en MBO een ruim aanbod van branchegerichte leerwerk-lijnen opgezet. - In geheel 2019 werden vanuit het cluster Werk & Inkomen 506 Arnhemmers aangemeld bij Scalabor (dit is inclusief de aanmeldingen in het laatste kwartaal van 2018 die vallen onder het contract van 2019). Er kregen 466 Arnhemmers een intake bij Scalabor en gingen er 289 naar het Arbeidsontwikkelcentrum (AOC). Gedurende 2019 hebben 233 Arnhemmers bij Scalabor een werkend leren-traject gevolgd.		
Risico profiel			
Risico's	 Middel		

Voortgang Beheersstrategie Scalabor heeft een gemiddeld (tot hoog) risicoprofiel. Dit komt omdat: de inzet van Scalabor cruciaal is voor de gemeentelijke uitvoering van de Participatie wet; de maatschappelijke en financiële impact van eventueel disfunctioneren van Scalabor groot zijn; de omgeving van Scalabor een grote dynamiek kent en sterk beïnvloed wordt door landelijke wet- en regelgeving en de gemeentelijke uitvoering daarvan. Het is daarom van belang te beschikken over een adequate beheersstrategie gericht op het wegnemen en elimineren van de ongewenste effecten van de risico's en het borgen van de continuïteit van de verbonden partij.

De governance rondom Scalabor was in de basis adequaat geregeld en georganiseerd. De risicobeheersing over 2019 stond in het teken van de borging en doorontwikkeling hiervan. Concreet ging het om de aanscherping van de gemeentelijke aandeelhouders rol en een passende monitoring en beïnvloeding van de drie gewenste strategische sporen (van sociale werkvoorziening naar arbeidsontwikkelbedrijf, van bolwerk naar netwerk, van hekkensluis naar middenmoter), een goede invulling van de gemeentelijke klantrichting Scalabor, een adequate invulling van de informatiebehoefte van de aandeelhouder door Scalabor en een periodieke update van de risico's vanuit verschillende invalshoeken (klant, eigenaar, juridisch, financieel, enzovoorts).

Op alle genoemde sporen zijn vorderingen geboekt. Belangrijke aandachtspunten voor 2020 zijn de verdere ontwikkeling van de klantrichting, het verbeteren van de ketensamenwerking (Cluster Werk & Inkomen (W&I), Centrum voor Activerend Werk (CAW), Scalabor en Werkgeversservicepunt (WSP)) en het verder in positie brengen van Scalabor als 'vangnet/springplank' werkgever voor de doelgroep van de Participatiewet.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	R5 cultuur, recreatie en sport		
Doel verbonden partij	Het sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem benut de kracht van beide, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de conserndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	45.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	16.886.000
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	15.806.000
Ontwikkelingen	De nieuwbouw van zwembad Valkenhuizen is in 2019 voortgezet, waardoor sportbedrijf Arnhem naar verwachting in 2020 het nieuwe zwembad in gebruik kan nemen. In 2019 is gewerkt aan de financiële transparantie en de rapportage op effectiviteit van de activiteiten in relatie tot de doelstellingen van de opdrachtgever. Dit is echter ook na 2019 nog onvoldoende en blijft een aandachtspunt voor het komende jaar. In 2019 is een stap gezet in het vormgeven van integraal opdrachtgeverschap; de uitvraag 2020 aan Sportbedrijf is in gezamenlijkheid met de Teams Leefomgeving opgezet, zodat de opdracht aan het sportbedrijf beter aansluit bij Van Wijken Weten. Hierin is het sportbedrijf zelf ook bij aangesloten. Onderdeel hiervan zijn structurele overleggen van Sportbedrijf met de teams leefomgeving, om zodoende aan te kunnen sluiten bij de wijkspreekpunten.		
Risico profiel			
Risico's	Hoog		

Voortgang Beheersstrategie	Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te krijgen hebben de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het sportbedrijf gezamenlijk, in 2019 meerdere overleggen gehad. In het 3e kwartaal hebben ook meerdere overleggen plaatsgevonden met de raad van commissarissen. Er is gebleken dat de verwachtingen en opvattingen van de gemeente en het sportbedrijf op een aantal punten redelijk ver uit elkaar liggen. Ook zijn op een aantal thema's in het verleden onvoldoende duidelijke afspraken gemaakt. In 2019 is van buiten de gemeente Arnhem een tijdelijk opdrachtgever aangetrokken met als opdracht om deze verwachtingen naar elkaar op één lijn te krijgen en waar nodig aanvullende afspraken te maken. Dit proces loopt door in 2020. De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem moet de komende jaren nog verder professionaliseren. Hiertoe hebben de opdrachtgever en de teams leefomgeving een slag gemaakt door afspraken te maken over de werkwijze en gezamenlijk de uitvraag 2020 voor het sportbedrijf aan te scherpen. De financiële functie binnen het Sportbedrijf moet zich nog ontwikkelen. Ook het inzicht in de kostprijs van de producten kan nog verbeteren. In het tweede kwartaal 2019 is het sportbedrijf gekomen met een eerste aanzet ten aanzien van de kostprijs van de verschillende producten. Dit is nog onvoldoende. Het inzicht in de financiële ontwikkeling was en blijft een aandachtspunt. Er zijn geen risicomanagement- of kwaliteitssystemen opgezet binnen het Sportbedrijf. De focus voor 2019 lag bij het op orde krijgen van de AO/IC en de inhoudelijke afstemming. Dit zal ook in 2020 grotendeels de focus zijn. De informatievoorziening van het Sportbedrijf aan de gemeente Arnhem als opdrachtgever, is in ontwikkeling. Het sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on-)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt nog met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau.
-----------------------------------	---

Recreatieschap Over-Betuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	R3 Economie		
Doel verbonden partij	Ontwikkelen, exploiteren en onderhouden van toeristische en dag recreatieve infrastructuur in het rivierengebied.		
Deelnemers in samenwerking	Natuur- en Recreatieschap Lingebied, Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal, Recreatieschap Over- Betuwe en gemeente Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Vanuit gemeente Arnhem participeren wethouder De Vroome en raadslid Manders in het Algemeen bestuur van B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied		
Financieel belang			
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	27.015.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	3.674.000
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	
Ontwikkelingen	In 2019 zijn de belangrijkste ontwikkelingen de volgende: Rijkerswoerdse Plassen: - Er is geïnvesteerd in de sportvoorzieningen rondom de Rijkerswoerdse Plassen. Enkele jaren geleden zijn de eerste voorzieningen geplaatst. Dit was een succes, met een groei van ongeveer 35.000 bezoekers. In 2019 is het aantal voorzieningen uitgebreid. - De lodges; het plan om lodges te plaatsen bij de Rijkerswoerdse Plassen loopt in 2019 en 2020 door. Er is gewerkt aan de wijziging van het bestemmingsplan (Overbetuwe). Dit zal in 2020 vastgesteld moeten worden waarna de ontwikkeling verder kan. Zeegbos: - Het onderhoud wordt op basisniveau gehouden. - Een deel van de erfpacht ligt bij het recreatieschap. Het andere deel ligt bij staatsbosbeheer. - Vanuit bewoners bestaat de wens om meer betrokken te zijn bij het bos. Risico: bij de verzelfstandiging is er een vermogen meegegeven, waar uit het rendement ervan de jaarlijkse exploitatielasten moeten worden bekostigd. het risico is dat het rendement lager is dan de benodigde gelden voor de exploitatie en dus dat een deel van de exploitatielasten ongedekt blijft.		
Risico profiel			
Risico's			
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	R9 Financiën en bedrijfsvoering		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerttreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	495.300.000
	Per 31-12-2019	€	499.100.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	1.325.180.000
	Per 31-12-2019	€	1.448.020.000
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	-163.000.000
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	-1.414.940
Ontwikkelingen	De operationele resultaten van het jaar 2019 zijn niet substantieel afgeweken van 2018, maar de bank heeft in 2019 voorzieningen moeten treffen waardoor de netto winst ten opzichte van 2018 is gehalveerd. Daarnaast voldoet de bank ruimschoots aan alle kapitaaleisen van de toezichhouder, de ECB.		
Risico profiel			
Risico's	Laag		
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

DataLand			
Vestigingsplaats	Gouda		
Rechtsvorm	Stichting		
Programma	R9 Financiën en bedrijfsvoering		
Doel verbonden partij	Het ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten op het gebied van geo-, woz- en vastgoedinformatie, oftewel objectinformatie.		
Deelnemers in samenwerking	(Op 7 na) alle gemeenten. De rol die dataLand vervulde is door andere partijen grotendeels overgenomen. DataLand gaat daarom haar activiteiten afbouwen.		
Bestuurlijk belang	Certificaathouders participeren in DataLand en hebben invloed op het beleid van DataLand via het bestuur. Het afdelingshoofd van de afdeling Informatie is gemachtigd voor deze rol.		
Financieel belang	De gemeente heeft certificaten van aandelen DataLand B.V. Deze inkomsten worden door DataLand gebruikt om de kerntaken uit te voeren: ontzorgen, ondersteunen en faciliteren van gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	112.313
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	463.084
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	
Ontwikkelingen	DataLand is haar activiteiten aan het afbouwen en onder te brengen bij de VNG en het Kadaster. Zo heeft zij inmiddels het Gemeentelijke Geoberaad ondergebracht bij VNG-realiseatie. Over de overige activiteiten zal begin 2020 duidelijk worden waar deze worden ondergebracht en wanneer. Dit zal tenminste voor 1 januari 2022 zijn afgerond, want dan zal DataLand haar activiteiten beëindigen.		
Risico profiel			
Risico's	Laag		
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R9 Financiën en bedrijfsvoering		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Opdrachtgever is de concerndirecteur, wethouder Jan van Dellen is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnheems aandeel in De Connectie bedraagt 72%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	1.308.000
	Per 31-12-2019	€	408.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	8.660.000
	Per 31-12-2019	€	7.306.000
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	28.913.000
Ontwikkelingen	Het afgelopen jaar is er door De Connectie focus aangebracht. Focus op het ketengericht werken, het van buiten naar binnen werken en op professionaliteit door ontwikkeling van medewerkers. Daarnaast heeft 2019 in het teken gestaan van het op orde brengen van de ICT onder de motorkap.		
Risico profiel			
Risico's	Hoog		
Voortgang Beheersstrategie	De Connectie is een organisatie waarbij de beheersing vooral is gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. De strategische aspecten komen in het Bestuurdersoverleg aan de orde. Binnen het Opdrachtgeversoverleg, worden de tactisch en operationele aspecten besproken en waar nodig bijgestuurd. In het demandmanagementoverleg worden de vraag en aanbod aspecten besproken en afgestemd en binnen het controllersoverleg worden de financiële zaken besproken. In deze verschillende gremia worden alle risico's die gepaard gaan met de transitie van De Connectie besproken en is daarmee ook de beheersstrategie gedefinieerd. Arnhem zet in op een actieve betrokkenheid en een open communicatie met De Connectie. Dit om zicht te hebben op het ontstaan van risico's alsmede de beheersing van de risico's door De Connectie zelf. Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. Naast het onderzoek dat De Connectie zelf heeft laat uitvoeren om de haalbaarheid van de opdracht tot harmonisatie, standaardisatie en digitalisering te toetsen, heeft de gemeente Arnhem samen met De Connectie de stand van zaken en de kwetsbaarheden binnen het ICT-domein laten onderzoeken.		

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning		
Doel verbonden partij	Het Doelgroepenvervoer werd voorheen uitgevoerd door de Stadsregio Arnhem Nijmegen die van rechtswege in 2015 is komen te vervallen. In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.		
Deelnemers in samenwerking	Regio Arnhem en regio Nijmegen		
Bestuurlijk belang	Wethouder R. van der Zee is lid van het bestuur		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	8.795.635
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	5.180.354
Ontwikkelingen	Middels het nemen van maatregelen in de uitvoering van het doelgroepenvervoer - binnen de bestaande contracten en beleidskaders - wordt gestuurd op het terugdringen van vervoerskosten. In nauwe samenspraak met gemeentes wordt middels aanpassing van beleid gestuurd op de toestroom in, en het gebruik van het doelgroepenvervoer. Eind 2019 heeft het college van Arnhem nieuwe beleidsregels voor Wmo en Jeugdwet aangenomen, waarvan vervoer een onderdeel is. Daarnaast heeft de Vervoersorganisatie in 2019 binnen de bestaande contractafspraken wijzigingen doorgevoerd die geleid hebben tot het terugdringen van de vervoerskosten voor de gehele regio. In 2019 is besloten hoe het doelgroepenvervoer per augustus 2020 wordt vormgegeven. Alle deelnemende gemeenten hebben besloten om samen te blijven werken op het gebied van doelgroepenvervoer en een aantal hebben meer vervoerstromen in Avan ondergebracht of gaan deze op korte termijn onder brengen. Ook is er in 2019 gekozen om de regiefunctie vanaf 1 augustus 2020 anders in te gaan richten. Vervoerders worden weer verantwoordelijk voor de planning en voor routevervoer direct aanspreekpunt voor gemeenten en inwoners. Voor het vraagafhankelijk vervoer wordt gewerkt met een apart aanbesteed callcenter.		
Risico profiel			
Risico's	Hoog		

Voortgang Beheersstrategie

De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft gehad en nog steeds heeft zijn een veranderende relatie met de Provincie, stijgende vervoerskosten, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid, aflopende regie- en vervoercontracten en krapte op de arbeidsmarkt.

Structureel ontvangt de gemeente van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en vier keer per jaar bestuurlijk overleg. Indien gewenst kan iedere deelnemende gemeente bij stemming de escape-procedure toepassen (reguliere stemverhouding is iedere gemeente één stem, bij escapeprocedure is de stemverhouding op basis van aantal inwoners).

In 2018 is gestart met een 'knoppenplan'. Om te komen tot kostenbesparingen wordt met dit knoppenplan binnen bestaand beleid het vervoer op een andere wijze georganiseerd en uitgevoerd. Dit plan wordt in 2019 intern geëvalueerd. In 2019 heeft het college van Arnhem nieuwe beleidsregels voor Wmo en Jeugdwet aangenomen, waarvan vervoer een onderdeel is. Daarnaast heeft de Vervoersorganisatie in 2019 binnen de bestaande contractafspraken wijzigingen doorgevoerd die geleid hebben tot het terugdringen van de vervoerskosten voor de gehele regio.

Eind 2018 is het (regionale) onderzoek naar de toekomst van Avan gestart. In 2019 is besloten hoe het doelgroepenvervoer per augustus 2020 wordt vormgegeven. Alle deelnemende gemeenten hebben besloten om samen te blijven werken op het gebied van doelgroepenvervoer en een aantal hebben meer vervoerstromen in Avan ondergebracht of gaan deze op korte termijn onder brengen. Ook is er in 2019 gekozen om de regiefunctie vanaf 1 augustus 2020 anders in te gaan richten. Vervoerders worden weer verantwoordelijk voor de planning en voor routevervoer direct aanspreekpunt voor gemeenten en inwoners. Voor het vraagafhankelijk vervoer wordt gewerkt met een apart aanbesteed callcenter. Eind 2019 heeft de voorlopige gunning plaatsgevonden voor de drie aanbestedingen; routevervoer, vraagafhankelijk vervoer en het callcenter. In 2020 zal duidelijk worden wat de financiële gevolgen van de aanbesteding voor de gemeente Arnhem zijn.

Euregio RijnWaal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R0 algemeen bestuur en publieke dienstverlening; R3 economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij 55 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking (sinds 1 november 1993). De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregio Council zitten namens de gemeente Arnhem burgemeester A. Marcouch en raadsleden V. Bouma, mw. K. Kalthoff en Y. Usta		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	1.880.088
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	1.222.233
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	28.000

Ontwikkelingen

2019 was het laatste jaar van de Euregiole Strategische Agenda 2020. Vanaf zomer 2020 worden nieuwe duurzame sociaaleconomische grensallianties gelegd waarin overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld nauw samenwerken. De Euregio heeft daar een actieve bijdrage aan geleverd als expert op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking. Vanuit Arnhem is er in 2019 bijgedragen aan de ontwikkeling van deze Strategische Agenda 2020.

De speerpunten van de nieuwe Strategische Agenda zijn:

1. Euregiole duurzame economische ontwikkeling,
2. Euregiole Soft-skills,
3. Euregiole betrokkenheid te versterken.

De agenda wordt voor de zomer van 2020 vastgesteld door de leden van de Euregio.

Door ondertekening in 2018 van een 'Memo of Understanding' hebben de burgemeesters van de zes 100.000+ gemeenten (Duisburg, Dusseldorf, Moers, Ede, Nijmegen en Arnhem) binnen de Euregio uitgesproken extra inzet te plegen op grensoverschrijdende en bovenregionale uitdagingen. Sinds 2019 is Apeldoorn toegevoegd aan het 100.000+ steden netwerk. Vanuit het 100.000+ steden netwerk is er in 2018 een gezamenlijke "duurzaamheidsagenda" opgesteld door de 6 steden. In 2019 is verder gewerkt aan de concrete uitvoering van deze agenda en onder andere invulling gegeven aan het thema watergebonden bedrijvigheid en schone binnenvaart. De jaarlijkse burgemeestersconferentie is georganiseerd in het najaar van 2019 in Duisburg. In het 100.000+ steden netwerk wordt gewerkt aan een gezamenlijk stuk over luchtkwaliteit en de lobby die hier uit voortkomt naar onder andere partners in Brussel.

Euregioaal Arbeidsmarktplatform

De Euregio Rijn-Waal streeft naar een transparante grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Om dit doel te bereiken is er op initiatief van de Euregio Rijn-Waal op 24 januari 2019 in Arnhem besloten om een arbeidsmarktplatform voor de Euregio Rijn-Waal op te richten. In drie werkgroepen, te weten arbeidsbemiddeling, onderwijs en informatie en communicatie worden concrete acties en maatregelen in samenwerking met de regionale belanghebbenden verder ontwikkeld. Onder andere het UWV, de Agentur für Arbeit en Nederlandse en Duitse werkgevers- en werknemersorganisaties zijn bij het platform aangesloten. Het GrensInfoPunt bij de Euregio Rijn-Waal coördineert de activiteiten van het platform.

Met dit platform geeft de Euregio Rijn-Waal tevens invulling aan het punt Arbeidsmarkt zoals dit is opgenomen in de grenslandagenda die Nederland en Nordrhein-Westfalen voor het buurlandenbeleid (GROS Governance) hebben opgesteld. Deze grenslandagenda werd tijdens de eerste grenslandconferentie op 9 mei jl. in Venlo gepresenteerd. Centrale onderwerpen zijn arbeidsmarkt, onderwijs en mobiliteit. Het onderwerp veiligheid zal op een later moment aan de grenslandagenda worden toegevoegd.

Stand van zaken INTERREG V A

De projectontwikkeling in het kader van het programma INTERREG V A Deutschland-Nederland is voorspoedig verlopen in 2019. Tot nu toe zijn er 39 projecten door de INTERREG-stuurgroep goedgekeurd; 9 bovenregionale projecten en 30 regionale projecten met een totaal volume aan EU-middelen van € 63,8 miljoen.

Risico profiel

Risico's

Laag

Voortgang Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GO Arnhem Nijmegen City Region

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	R0 algemeen bestuur en publieke dienstverlening; R2 verkeer vervoer en waterstaat; R3 economie; R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning; R8 Wonen en ruimte
Doel verbonden partij	Binnen het Gemeenschappelijk Orgaan Arnhem - Nijmegen werken 18 gemeenten samen aan goed wonen, werken en leven in de regio Arnhem-Nijmegen. Vanuit de ambitie 'Gezonde groei' zet de regio Arnhem-Nijmegen in op duurzame en gezonde keuzes voor wonen, werken en mobiliteit, op weg naar een circulaire economie. De regio werkt met Bureau Brussel aan belangenbehartiging, lobby en het binnen halen van Europese subsidies in Brussel.
Deelnemers in samenwerking	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar
Bestuurlijk belang	Burgemeester Marcouch is voorzitter van het bestuurlijk overleg van de regio Arnhem-Nijmegen. Wethouder Van Dellen is voorzitter van het portefeuillehoudersoverleg Economie. De wethouders van der Zee, Bouwkamp en Paping nemen deel aan respectievelijk de portefeuillehoudersoverleggen Mobiliteit, Duurzaamheid en Wonen.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. In de begroting 2019 van het GO is deze bijdrage gesteld op €1,88. Voor 2019 wordt uitgegaan van 157.243 inwoners.
Eigen vermogen	Per 01-01-2019 € 274.000 Per 31-12-2019 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019 € 31.000 Per 31-12-2019 €
Financieel resultaat	Resultaat 2019 €
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019 €
Ontwikkelingen	In april 2019 zijn de 18 regiogemeenten een proces gestart om de samenwerking in de regio Arnhem-Nijmegen te versterken. Het ingezette proces moet leiden tot een sterkere regio, met één visie, één agenda en één gezicht naar buiten; en een bijpassende nieuwe werkwijze. Versterking van de regionale samenwerking is nodig vanwege een dubbele urgentie: slagkracht organiseren voor de opgaven die op de regio afkomen én het tot stand brengen van een transparante en democratisch gelegitimeerde regionale besluitvorming. Onze regio groeit door toenemende inwoneraantallen, waarbij tegelijkertijd kwalitatieve welvaartsontwikkeling achterblijft. Er is gezamenlijke inzet nodig om iedereen werk en huisvesting te kunnen bieden en tegelijkertijd de regio bereikbaar te houden; de regio duurzaam, energieneutraal en circulair te maken. De opgaven en ambities voor de regio zijn groot en veelomvattend. Ze vragen een aanpak die boven de lokale gemeenten uitstijgt én een meer integrale en krachtiger besturing. Een samenhangende regionale agenda die we met een grotere overtuigingskracht neerzetten moet ons bovendien in staat stellen om beter samen te werken met Provincie, Rijk en Europa en slimme allianties aan te gaan met partners in de samenleving. In het versterkingsproces is en wordt toegewerkt naar definitieve voorstellen in april 2020.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezen			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R5 cultuur, recreatie en sport		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland, gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Arnhem		
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het Algemeen bestuur		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	12.268.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	303.000
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	
Ontwikkelingen	Park Lingezen, dat wil zeggen de basisuitrusting of ruggengraat van het park (450 ha van de in totaal 1700 ha), is zo goed als gerealiseerd. De realisatiefase van het park is daarmee afgerond (2010-2020). De beheerfase van Park Lingezen treedt in medio 2020. In 2019 zijn de laatste projecten afgerond (met een kleine uitloop naar 2020), zoals bijvoorbeeld de spoorbrug. De belangrijkste opgave in 2019 was de definitieve besluitvorming over de laatste grondtransacties. De provincie Gelderland had eerder aangegeven 140 ha grond -deel uitmakend van de zogenaamde basisuitrusting van het park- te willen verkopen. De Parkorganisatie heeft deze 140 ha voor 2,7 mln. overgenomen van de provincie Gelderland en delen daarvan doorverkocht aan de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard (voor totaal 1,65 mln.). De opbrengst van deze verkoop is grotendeels gegaan naar het budget voor verdere doorontwikkeling van het park. De grotere eenheden natuur (vlakgroen) en het evenemententerrein in deelgebied De Park (totaal 60 ha) blijven in eigendom van de parkorganisatie. Deze laatste overdracht was geheel in lijn met de eerdere wensen vanuit Arnhem. Voor Arnhem zijn de ontwikkelingen in deelgebied De Park namelijk van groot belang, gelet op de zeer nabije ligging van onder andere de wijk Schuytgraaf.		
Risico profiel			
Risico's	Middel		
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R4 Educatie; R6 participatie en maatschappelijke ondersteuning		
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. In 2017 is alleen gebruik gemaakt van de samenwerkingsmodule "Inkoop van specialistische zorg". Dit betreft inkoop (aanbesteding), contractmanagement en -beheer binnen het zorgdomein (Jeugdzorg en WMO). In 2018 zijn hieraan twee modules toegevoegd: Werkgeversservicepunt (samenwerking UWV en regiogemeenten) en Onderwijszaken (grotendeels de voormalige GR Onderwijszaken).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee).		
Bestuurlijk belang	Wethouder R. Paping is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders mw. M. Louwers (Werkgeversservicepunt), R. van der Zee (Inkoop zorg) en H. de Vroome (Onderwijszaken).		
Financieel belang			
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	
	Per 31-12-2019	€	656.000
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	2.700.000
	Per 31-12-2019	€	924.000
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	550.000
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	33.282.000
Ontwikkelingen	In 2019 is de module Werkgeverschap SW toegevoegd. De arbeidsovereenkomsten van medewerkers met een WSW-indicatie zijn per 1-1-2019 bij deze MGR-module ondergebracht. Daardoor is de financiële bijdrage, die eerder via Presikhaaf Bedrijven liep, in de MGR-begroting ingebracht. De module Inkoop is gestart met de voorbereiding van een nieuwe aanbesteding waardoor medio 2020 nieuwe inkoopvoorwaarden voor zorgaanbieders van kracht zullen zijn.		
Risico profiel			
Risico's	Middel		
Voortgang Beheersstrategie	In 2019 is doorggegaan op de ingeslagen weg om de regionale samenwerking binnen de MGR te versterken en conform de afgesproken governance structuur te werken. De gemeente Arnhem is bestuurlijk vertegenwoordigd in alle bestuurscommissie alsmede het DB en AB. De deelnemende gemeenten hebben de verschillende rollen als eigenaar en opdrachtgever inmiddels eigen gemaakt. In de bestuurscommissies wordt inhoudelijk gesproken en gestuurd op de modules. Hoewel de omgeving waarin de MGR als organisatie werkt dynamisch is vaart de uitvoeringsorganisatie zelf inmiddels een wat rustiger koers. De MGR beschikt over een meerjarig uitvoeringsplan 2020-2023 alsmede jaarlijkse uitvoeringsprogramma's. Over de voortgang daarvan wordt bestuurlijk periodiek gerapporteerd. Daardoor kunnen de bestuurscommissies de uitvoeringsafspraken, die in dienstverleningsovereenkomsten zijn vastgelegd, goed monitoren. De afgesproken werkzaamheden zijn in 2019 binnen de begroting uitgevoerd.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R7 Gezondheid en Milieu; R8 Wonen en ruimte		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Bouwkamp is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage afhankelijk van afgesproken werkprogramma. Deze is circa € 5 miljoen.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	783.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	4.883.400
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	5.940.180
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen zijn de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen. De exacte impact daarvan is nog niet in te schatten maar mogelijk heeft dit een groot effect op het takenpakket van de ODRA. ODRA heeft samen met gemeenten in 2019 de invoering van outputsturing per 2020 voorbereid.		
Risico profiel			
Risico's	Middel		
Voortgang Beheersstrategie	Bij de Omgevingsdienst regio Arnhem (ODRA) onderkende risico's voor de gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er wekelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Inmiddels is de ODRA in staat om maandelijks productiecijfers en urenoverzichten op te leveren. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget. Zo nodig kan worden bijgestuurd en relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van de ODRA. Meerdere keren per jaar wordt de voortgang van de bedrijfsvoeringsindicatoren en de voortgang van het werkprogramma in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller van de gemeente adviseert de portefeuillehouder op deze rapportage en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant. Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst. De ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en de wet kwaliteitsborging bouwen (Wkb) en rapporteert hier geregeld over. Door actief met aankomende ontwikkelingen bezig te zijn, kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt de ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de door ODRA per 2020 in te voeren outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.		

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	R5 cultuur, recreatie en sport
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, Provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met ingang van 2020 zal de Provincie Gelderland toetreden tot de Gemeenschappelijke Regeling.
Bestuurlijk belang	Wethouders J. van Dellen en H. de Vroome maken deel uit van het bestuur
Financieel belang	De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling wordt elk jaar bij de zienswijze vastgesteld. Deze kan de komende jaren veranderen, als de Provincie Gelderland een definitieve keuze maakt om wel/niet toe te treden tot de GR.
Eigen vermogen	Per 01-01-2019 € 200.000 Per 31-12-2019 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019 € 19.800.000 Per 31-12-2019 €
Financieel resultaat	Resultaat 2019 €
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019 € 1.090.000
Ontwikkelingen	De begroting, jaarplannen en -rekening worden door het Gelders Archief jaarlijks voorgelegd aan de deelnemers van de G.R.. Eventuele exploitatieverliezen worden binnen de exploitatie van het Gelders Archief opgevangen. In uitzonderlijke gevallen kunnen tegenvallers worden omgeslagen ten laste van de deelnemende gemeenten, echter het merendeel van de inkomsten komt van rijkswege, wat de risico's voor de deelnemende gemeenten verkleint. Daarnaast is er sprake van een eigen organisatie en momenteel een solide financiële basis. Door het Algemeen bestuur is in 2017 aan de begroting van 2018 de verwachting toegevoegd dat de bijdrage van de gemeente Arnhem vanaf het begrotingsjaar 2019 op het begrotingsniveau van 2017 zal komen. In 2019 is deze verwachting ingelost: de bijdrage van de gemeente Arnhem is voor 2019 gesteld op de hoogte van de bijdrage van 2017. Vanaf 2020 geldt een nieuwe verdeling van de lumpsum komt, waarbij de verdeling op basis van historische kosten wordt losgelaten en overgegaan wordt tot een verdeling op basis van het aantal strekkende meters dat door het GA wordt beheerd voor de partners in de GR. Het voorstel levert een reëlere en eerlijker verdeling van de lumpsum op. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van de bijdrage. Voorwaarde was wel dat de Provincie Gelderland vanaf 2020 toetreedt tot de GR. In december 2019 heeft de provincie echter laten weten niet toe te treden tot de GR met ingang van 2020. Binnen het bestuur van het Gelders Archief is besloten de nieuwe verdeling van de lumpsum toch te handhaven voor 2020. Het besluit van de provincie heeft daarom geen gevolgen voor de begroting van Arnhem. In 2020 worden gesprekken gevoerd met de Provincie Gelderland over een eventuele toetreding vanaf 2021. Het project e-depot bevindt zich in de onderzoeksfase.
Risico profiel	
Risico's	Middel
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	R1 Veiligheid; R6 participatie en maatschappelijke ondersteuning; R7 Gezondheid en milieu		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester A. Marcouch en wethouder R. van der Zee maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	Het aandeel van Arnhem in VGGM in 2019 is 27% (15.178k van 56.422k).		
Eigen vermogen	Per 01-01-2019	€	73.680.000
	Per 31-12-2019	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019	€	36.383.000
	Per 31-12-2019	€	
Financieel resultaat	Resultaat 2019	€	
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019	€	15.178.630
Ontwikkelingen	<i>Volksgezondheid</i> In 2019 is verder gewerkt aan de doorontwikkeling van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ). De inhoudelijke opgave vloeit voort uit de transitie-opdracht in het Sociaal Domein. Dat vraagt om het herdefiniëren van professionele werkwijzen. Ook is geïnvesteerd in het verbeteren van de zorg tijdens de eerste 1000 dagen van een kind: in 2019 is gestart met de implementatie van het landelijke actieprogramma Kansrijke Start (samenwerking tussen wijkteams, geboortezorg en JGZ), het programma 'Nu Niet Zwanger' is van start gegaan in Arnhem en de voorbereidingen zijn getroffen om het programma uit te rollen in andere regiogemeenten in 2020. Per 1 januari 2019 zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma (RVP). De VGGM voert deze taak uit. De rijksmiddelen zijn overgeheveld naar het gemeentefonds en worden tot 1 januari 2021 één op één doorbetaald naar VGGM. Per die datum zullen hiervoor nieuwe financiële afspraken gaan gelden. Overige ontwikkelingen zijn: het versterken van de pijler toezicht binnen de GGD, verbeteren van de zorg voor personen met verward gedrag en de voorbereidingen van de Wet Verplichte GGZ die per 1 januari 2020 is ingegaan. <i>Brandweer / Crisisbeheersing</i> 2019 is het jaar geweest waarin de actualisatie van diverse planvormen heeft plaatsgevonden (risicoprofiel / capaciteitanalyse / regionaal crisisplan). Er is ook een brandweerbeleidsplan opgesteld. In dit plan zijn risico's benoemd met betrekking tot de beschikbaarheid van brandweerpersoneel in de nabije toekomst. In het kader van Bevolkingszorg is toegewerkt naar een professionaliseringsslag en een betere borging van beschikbaarheid regionale sleutelfunctionarissen. Per 1-1-2020 is de geactualiseerde organisatie operationeel. Voor het overige: sinds jaar en dag is het thema brandweer / crisisbeheersing beleidsarm aangevlogen. Er zijn geen nadere grote ontwikkelingen te verwachten.		
Risico profiel			
Risico's	Middel		
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	R6 Participatie en maatschappelijke ondersteuning
Doel verbonden partij	De gemeenschappelijke regeling Presikhaaf Bedrijven (GR PHB) was in het leven geroepen voor het uitvoeren van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW). De kernactiviteit was het bieden van werk onder aangepaste omstandigheden aan inwoners die (nog) niet kunnen (re-) integreren in een reguliere baan. Nadat in 2018 Scalabor is gestart als arbeidsontwikkelbedrijf zijn de bedrijfsactiviteiten van GR PHB overgegaan naar Scalabor. Het materiele werkgeverschap van SW-medewerkers is losgekoppeld van het formele werkgeverschap en het materiele werkgeverschap is in 2018 overgegaan naar Scalabor. Per 1-1-2019 is het formele werkgeverschap van SW-medewerkers overgedragen aan MGR-module WGSW. Daarmee is de liquidatie van de GR PHB in gang gezet.
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Rheden, Rijnwaarden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar.
Bestuurlijk belang	Het raadslid M. Coenders en wethouders mw. M. Louwers, R. Paping en R. van der Zee in het Algemeen Bestuur (AB) en de wethouders mw. M. Louwers en R. Paping in het Dagelijks Bestuur (DB).
Financieel belang	Circa 52%
Eigen vermogen	Per 01-01-2019 € 683.000 Per 31-12-2019 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2019 € 8.381.000 Per 31-12-2019 €
Financieel resultaat	Resultaat 2019 €
Bijdrage Arnhem	Resultaat 2019 €
Ontwikkelingen	In 2019 heeft GR PHB zich gericht op een aantal nog lopende dossiers die nog moeten worden afgerond alvorens liquidatie kan plaatsvinden. Het betreft onder andere de liquidatie van enkele aan de GR PHB verbonden stichtingen en een vordering van betaalde transitievergoedingen. Afwikkeling van deze dossiers is in 2020 voorzien.
Risico profiel	
Risico's	Laag
Voortgang Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geven we aan hoe het grondbeleid wordt ingezet om de bestuurlijke doelstellingen te realiseren. het grondbeleid houdt rekening met de te bereiken doelen voor de stad, afgezet tegen de (financiële) risico's die dat met zich meebrengt. Maatwerk per locatie wordt geboden.

Algemeen

Het grondbedrijf heeft over het afgelopen jaar een positief resultaat geboekt van ruim € 11,8 miljoen. Vooral de (verplichte) tussentijdse winstneming en de extra verkopen bij het onderdeel erfpacht hebben in belangrijke mate bijgedragen aan het hoge positieve resultaat over 2019.

Net als de afgelopen jaren is het resultaat van het grondbedrijf dus positief. In 2019 hebben zich relatief weinig grote veranderingen voorgedaan in de projecten die leiden tot grote financiële consequenties. Daarmee zijn de resultaten in lijn met de verwachting van vorig jaar. Wel zijn er dit jaar vanuit de strategische posities een tweetal grondexploitaties vastgesteld en toegevoegd aan de projectenportefeuille. Dit betreffen de grondexploitaties Coehoorn en Lorentz Lyceum. Ondanks deze toevoegingen daalt de totale boekwaarde van het grondbedrijf al een aantal jaren. Dit komt doordat er weinig nieuwe posities worden aangekocht. Logischerwijs zou hiermee ook de bestemmingsreserve voor de grondexploitaties moeten dalen. Echter deze stijgt juist dit jaar doordat de commissie BBV in juli 2019 een notitie heeft opgesteld waarin is aan gegeven hoe met diverse risico-categorieën omgegaan moet worden. Deze aanscherping leidt tot een hoger risicoprofiel en daarmee tot een stijging van de (benodigde) bestemmingsreserve. Mede door het goede resultaat van het grondbedrijf over het afgelopen jaar kan die stijging vanuit het Grondbedrijf worden opgevangen en hoeft er geen beroep gedaan te worden op de algemene reserve.

Zoals al aangegeven heeft Arnhem steeds minder eigen (grond)posities om zelf sturing te geven aan ruimtelijke en programmatische (bijvoorbeeld extra woningbouw) vraagstukken. Bij de herijking van het grondbeleid zal aandacht worden gegeven hoe hier in de toekomst mee om kan worden gegaan.

Grondbeleid

Het beleidsmatige kader voor het grondbeleid is verwoord in de nota Zicht op Gegronde Keuzes. In 2019 is gestart met de herijking van deze nota uit 2013. Beleidsmatig zal aansluiting worden gezocht bij de nieuwe omgevingsvisie die in de gemeente Arnhem wordt opgesteld. Op dit moment is het uitgangspunt nog steeds situationeel grondbeleid. Per locatie wordt maatwerk verricht. Het genoemde maatwerk komt tot uitdrukking bij de vaststelling van bestemmingsplannen of bestemmingsplanwijzigingen – waarbij de raad via de achterliggende (deels vertrouwelijke) exploitaties deelgenoot wordt gemaakt van mogelijke financiële implicaties.

Naast de beleidsmatige herijking van het Grondbeleid wordt ook, mede naar aanleiding van de gewijzigde BBV-regelgeving, een uitvoeringsdocument voor het Grondbedrijf opgesteld. Hierin wordt bijvoorbeeld beschreven hoe wordt omgegaan met tussentijdse winstneming, hoe met het kostenverhaal in Arnhem wordt omgegaan en zijn de actuele erfpachtvoorwaarden opgenomen.

Strategische aankopen

Bij een situationeel grondbeleid is het nog steeds mogelijk strategische gronden aan te kopen. Er kunnen zich ruimtelijke kansen voordoen, waarvoor het wenselijk is om voorafgaand aan het vaststellen van een grondexploitatie aankopen te doen. Een belangrijk onderdeel bij strategische aankopen is de afweging van financiële risico's die met de aankoop gemoeid zijn. Door vooraf een budget ter beschikking te stellen, kan snel worden gehandeld.

De totale waarde aan strategisch bezit mag maximaal € 50 miljoen bedragen. Deze bedragen zijn niet gewijzigd ten opzichte van het afgelopen jaar. In 2019 zijn er twee strategische aankopen gedaan, te weten een pand in de Varkensstraat (Korenkwartier) en een ligplaats in de Nieuwe Haven. Totale boekwaarde van het strategisch bezit bedraagt per 31-12-2019: € 15,2 miljoen.

Ontwikkelingen vastgoedmarkt

Landelijk gaat op dit moment 40% van de verkochte woningen boven de vraagprijs weg. De krappe woningmarkt leidt ook in Arnhem tot een bovengemiddelde stijging van het prijsniveau. Vergeleken met een jaar geleden zijn de prijzen met ruim 8% toegenomen. De Arnhemse woningmarkt is dan ook een echte verkopersmarkt, waar sprake is van een krappe markt met een laag beschikbaar woningaanbod. Dit vertoont zich onder andere in een groot tekort op de Arnhemse nieuwbouwmarkt. Het is dan ook van groot belang dat in Arnhem de woningvoorraad wordt aangevuld met nieuwe woningbouwprojecten en bestaande woningbouwprojecten

versneld worden gerealiseerd. Vooral ook als de groeiprognozes mee worden genomen. Arnhem groeit namelijk door tot 169.000 inwoners in 2040, dit betreft een groei van circa 10.000 inwoners. De huishoudensontwikkeling zal in die periode een groei van 7% kennen. Het overgrote deel van die groei wordt in de periode tot 2025 verwacht. Na 2030 vlak de groei af. De prognoses laten daarmee een sterke bevolkingsgroei voor de gemeente Arnhem zien. Uit de cijfers blijkt een urgentie om op korte termijn een flinke bouwproductie te realiseren. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie noodzakelijk is. Het zwaartepunt voor de korte termijn ligt op het zorgen voor voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. In Arnhem is de behoefte aan middenhuur en koopappartementen relatief groot.

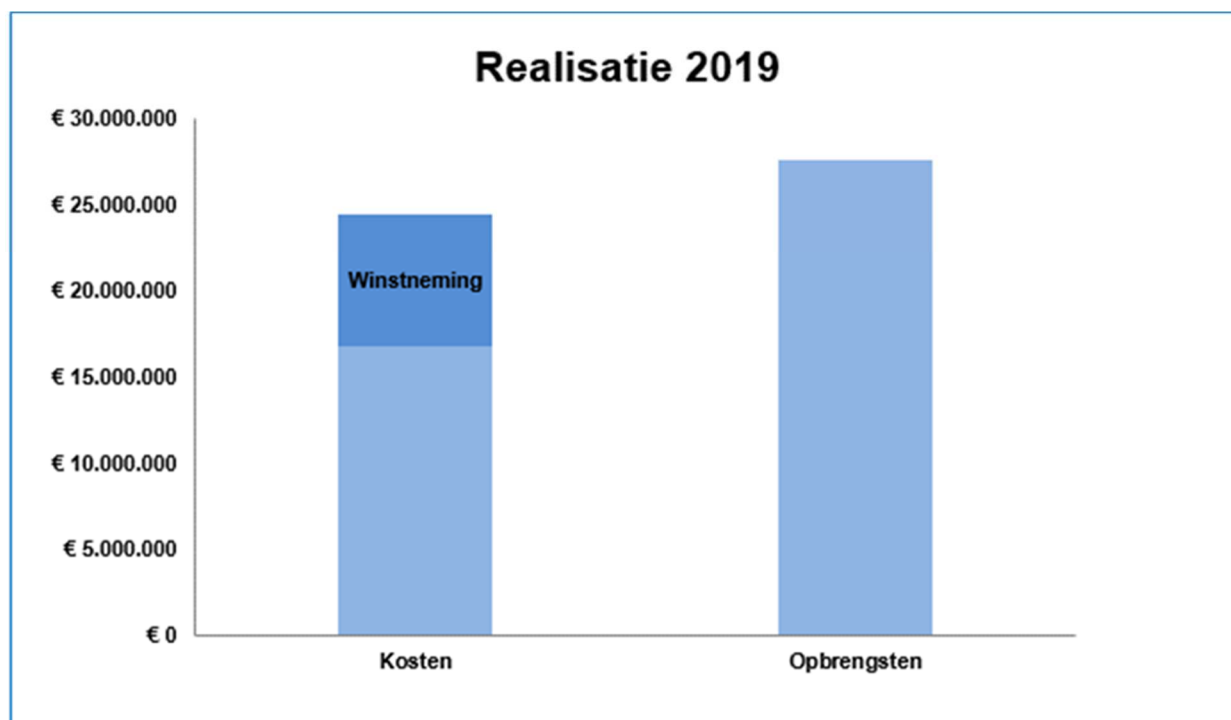
De commerciële vastgoedmarkt is nog steeds dynamisch. Zowel op de kantorenmarkt als bedrijfsruimtemarkt zijn in 2019 de opnamevolumes verder gestegen en daalde het beschikbare aanbod. Vooral in de buurt van openbaarvervoersknooppunten is de grootste vraag naar kantoorruimte.

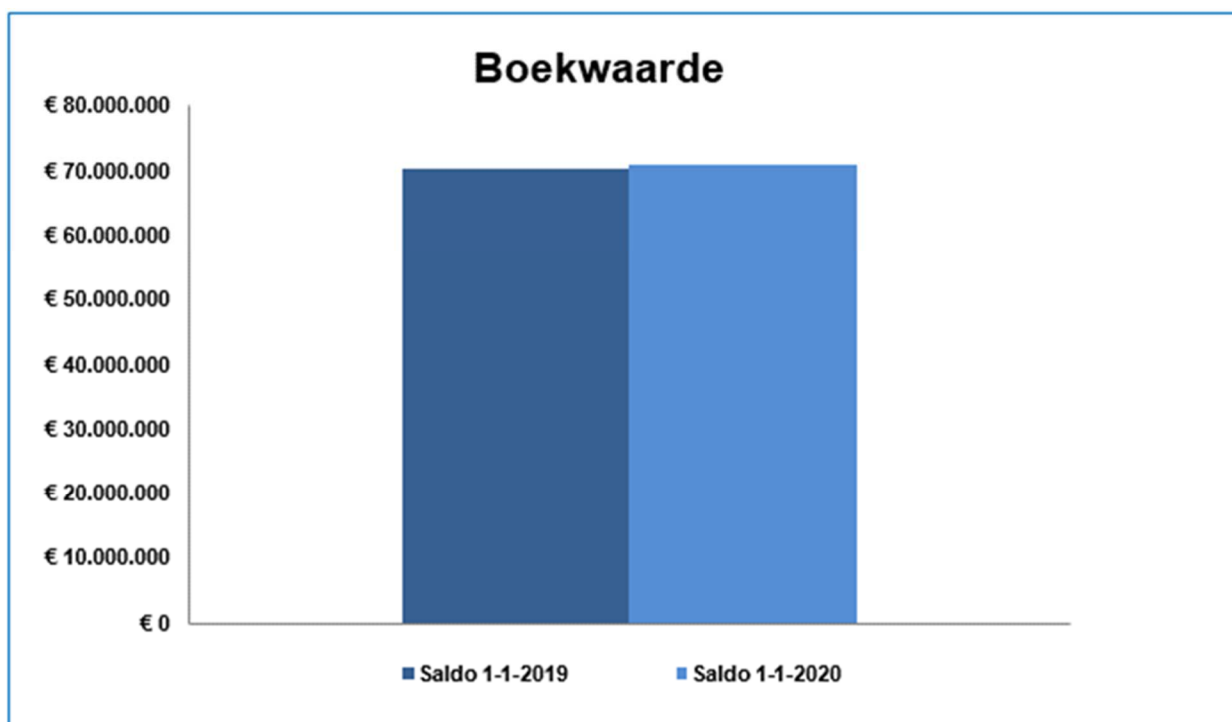
Ontwikkeling grondbedrijf afgelopen jaar en vooruitblik komende jaren

Het grondbedrijf heeft over 2019 een positief resultaat behaald, exclusief de tussentijdse winstneming, van circa € 4,2 miljoen. De belangrijkste bijdrage komt vanuit het onderdeel erfpachten (verkoop erfpacht percelen). Het resultaat erfpacht bedraagt namelijk € 3,9 miljoen. Daarnaast is afgelopen jaar voor circa € 7,7 miljoen aan tussentijdse winstneming gerealiseerd. De totale mutatie van de voorzieningen is beperkt, namelijk een vrijval van circa € 0,1 miljoen. Op basis van de huidige risico inschattingen, die dit jaar op een nieuwe manier zijn opgesteld, kan het grondbedrijf zelf haar risico's nog steeds dragen. Wel is dit jaar uit het positieve resultaat van het grondbedrijf een extra bedrag gedoteerd aan de bestemmingsreserve Grondexploitatie.

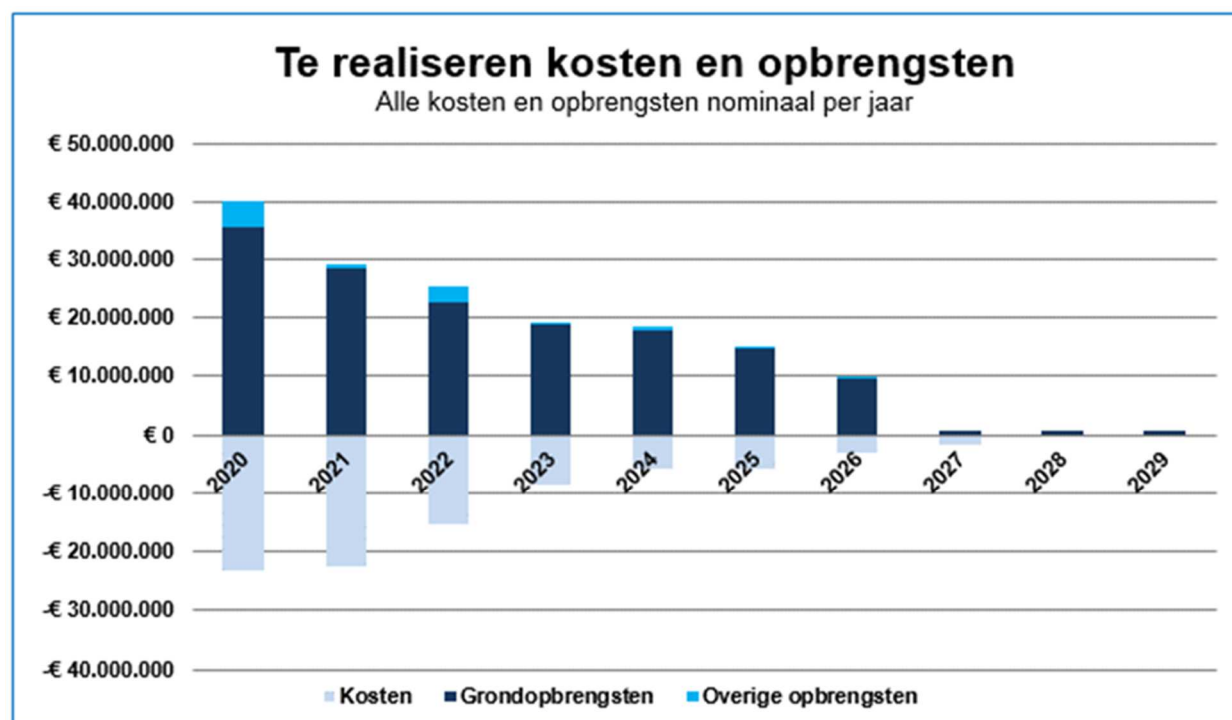
Gebiedsontwikkeling is steeds vaker binnenstedelijk en is complexer geworden. Dit vraagt steeds meer om (gemeentelijke) financiële bijdragen. Op het ogenblik zijn er geen gemeentelijke middelen beschikbaar om tekorten binnen een gebiedsontwikkeling op te vangen. Om toch ruimtelijke ontwikkeling in de toekomst mogelijk te maken is het raadzaam om te onderzoeken of er middelen beschikbaar kunnen worden gesteld.

Uit onderstaande grafieken (cashflow 2019) komt naar voren dat in 2019 meer grondopbrengsten binnen zijn gekomen in het grondbedrijf dan er aan kosten zijn gemaakt. In totaal is er voor circa € 16,8 miljoen aan kosten gemaakt, terwijl er voor circa € 27,6 miljoen aan opbrengsten binnen zijn gekomen. De boekwaarde volgt ook dit jaar de dalende trend die in de voorgaande jaren is ingezet (NB. de weergegeven boekwaarde betreft de boekwaarde grondexploitaties en de boekwaarde materiële vaste activa).

In onderstaande grafiek zijn de kosten en opbrengsten (een optelling van grondopbrengsten en overige opbrengsten/ subsidies) weergegeven. Per saldo wordt er in totaal nog voor circa € 86 miljoen geïnvesteerd in de lopende grondexploitaties en investeringsprojecten en komt er nog voor circa € 160 miljoen aan opbrengsten binnen. Ter vergelijking: vorig jaar bedroeg het totaal aan nog te realiseren investeringen circa € 96 miljoen en de nog te realiseren opbrengsten circa € 180 miljoen. De wijzigingen zijn terug te voeren op gerealiseerde kosten en opbrengsten in 2019 en eventuele mutaties (programma, planning, afboekingen) in grondexploitatieprojecten en investeringsprojecten.

De grondexploitatie

Algemeen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de grondexploitaties op hoofdlijnen doorgenomen. In een vertrouwelijke bijlage (Financiële Jaarrapportage Projecten 2019) wordt per project nader ingegaan op de wijzigingen. Het resultaat van de grondexploitaties komt tot stand door de projecten te actualiseren/herzien op het gebied van kostenramingen, opbrengstenramingen en de fasering.

In de Najaarsrapportage is al aangegeven met welke parameters, die extern getoetst zijn, de herzieningen van de grondexploitaties uitgevoerd worden. De parameters voor de kosten- en opbrengstenstijgingen zijn beperkt gewijzigd ten opzichte van vorig jaar. Voor woningbouw in de vrije sector wordt uitgegaan van een stijging van 2,5% in 2020 en 2% in 2021 en 2022. Voor de overige opbrengstcategorieën worden lagere percentages aangehouden, variërend van 1% voor winkels tot 2% voor bedrijventerreinen. Bij de kostenstijgingen liggen de percentages tot en met 2022 tussen de 2,0% en 3,5%. Vanaf 2023 worden geen verschillen tussen de kosten- en opbrengstenstijging verwacht (beide 2%).

De rente is bij de herzieningen dit jaar niet aangepast ten opzichte van vorig jaar. De gemeente moet namelijk verplicht uitgaan van een gewogen marktrente. Op basis daarvan is in de gemeentebegroting de rekenrente voor het grondbedrijf wederom bepaald op 2%.

Jaarresultaat grondbedrijf 2019

Over 2019 is er een positief resultaat voor het grondbedrijf Arnhem van circa € 11,8 miljoen. Dit wordt als volgt gespecificeerd.

Resultaat grondbedrijf 2019			
Bedragen x € 1.000	Lasten	Baten	Totaal
Afgesloten projecten	0	230	230
Winstnemingen projecten	0	7.680	7.680
Vastgestelde grondexploitaties	-94	0	94
Strategisch bezit (MVA)	614	388	-226
Voorstudies	-183	0	183
Overige kosten & opbrengsten	2	0	-2
Erfpachten	412	4.281	3.869
Totaal resultaat Grondbedrijf voor bestemming	751	12.579	11.828

De belangrijkste kosten- en opbrengstenposten worden hierna op hoofdlijnen nader toegelicht.

- *Afgesloten projecten*

In 2019 zijn er twee projecten afgesloten, namelijk Hoogstedelaan en Spijkerbroek. Voor beide projecten waren er in het verleden voorzieningen getroffen, een deel van totaal circa € 230.000 kan vrijvallen en levert daarmee een positief resultaat op voor het grondbedrijf.

- *Tussentijdse winstneming vastgestelde grondexploitaties*

Conform de BBV-spelregels en de daarop gebaseerde winstnemingsnotitie van de gemeente Arnhem vinden er over 2019 wederom een aantal winstnemingen in projecten plaats. Vooral bij Schuytgraaf vindt daardoor dit jaar een grote tussentijdse winstuitname plaats. De totale tussentijdse winstneming bedraagt € 7,68 miljoen. Bij de winstneming is nog wel duidelijk rekening gehouden met projectspecifieke risico's onder andere inzake de looptijd en het, investerings- en opbrengstenvolume in de toekomst van het project.

- *Vastgestelde grondexploitaties - voorzieningen*

Grondexploitaties waarop een verwacht financieel tekort zit, dienen vooraf te worden afgedekt. Dit wordt aangeduid als het voorzichtigheidsprincipe. Wanneer een grondexploitatie niet sluitend is, wordt voor het voorziene tekort een voorziening getroffen om de tekorten af te dekken.

Ten opzichte van vorig jaar zijn de totale voorzieningen met € 94.000 afgenomen. De voorziening voor Presikhaaf RIJC-west is met € 230.000 gedaald omdat de locatie 'Singravenlaan', die onderdeel uitmaakt van dit project voor een hoger bedrag is verkocht dan oorspronkelijk is opgenomen. De voorziening voor het project Gaardenhage is daarentegen met € 136.000 toegenomen onder andere door extra inzet om dit project beter te laten aansluiten bij de behoefte uit de markt (herontwikkeling).

- *Strategisch bezit*

De beheerslasten voor het strategisch bezit worden zoveel mogelijk gedekt door het tijdelijke bezit zo optimaal mogelijk te exploiteren. Dit levert voor 2019 een positief saldo op. Echter in 2019 hebben er ook taxaties plaatsgevonden van het strategisch bezit. Hieruit volgt dat bijna alle locaties een lagere boekwaarde hebben dan wat volgens de taxaties op basis van huidige bestemming de waarde zou zijn. Voor één locatie was dit niet het geval, de Oostlocaties nabij station Arnhem Zuid. Daar vindt dan ook een (verplichte) afboeking plaats van de boekwaarde naar de taxatiewaarde. Totaal zorgt de post Strategisch bezit voor negatief saldo in het jaarresultaat van circa € 225.000.

- *Voorstudies en overige kosten grondexploitatie*

Het totale batige saldo van deze categorieën bedraagt circa € 180.000. Belangrijkste reden hiervoor is dat voorstudiebudgetten terugvloeien van projecten die nu vastgesteld zijn (Coehoorn en Lorentz).

- *Erfpachten*

Het netto erfpachtresultaat heeft ook in 2019 wederom duidelijk bijgedragen aan het positieve resultaat van het grondbedrijf. Dit komt vooral door opbrengsten erfpachtcanon en (eenmalige) afkopen. Het resultaat is € 3,9 miljoen positief.

Grondexploitatie en Weerstandsvermogen

Grondexploitatie

Hiervoor is beschreven hoe het jaarresultaat grondbedrijf per ultimo 2019 is opgebouwd. Hierin zijn voor alle projecten de laatste (financiële) effecten meegenomen. Echter zegt dit nog niets over de totale omvang van alle investeringen en opbrengsten en de risico's die daarbij voor de toekomst aanwezig zijn. Deze paragraaf gaat eerst in op de totalen van de grondexploitatie en de effecten daarvan op het weerstandsvermogen voor het grondbedrijf.

Grondexploitaties in voorbereiding / strategisch bezit

Dit zijn locaties waar nog geen (financiële) ontwikkelkaders voor zijn vastgesteld. Per ultimo 2019 bedroeg de totale boekwaarde van het strategisch bezit € 15,2 miljoen, ten opzichte van € 16,1 miljoen in 2018. Deze daling is een resultante van een tweetal vastgestelde grondexploitaties, Lorentz Lyceum en Coehoorn, waar strategisch vastgoed in is opgenomen. Daarnaast hebben er ook twee aankopen plaatsgevonden, namelijk in het Korenkwartier (Varkensstraat) en de een ligplaats in de Nieuwe Haven. De boekwaarde bestaat uit de volgende elementen:

Voor een bedrag van circa € 4,1 miljoen betreft het bebouwde gronden. Deze panden (inclusief ondergrond) zijn in 2019 jaar opnieuw getaxeerd op basis van de huidige bestemming. Hieruit volgt dat de boekwaarden onder de getaxeerde waarden liggen en er dus geen (extra) afwaardering hoeft plaats te vinden. De panden zijn aangekocht met het oog op mogelijke toekomstige ontwikkelingen, maar worden in principe verkocht als inzichten daarover veranderen.

Naast de gebouwen heeft de gemeente ook nog voor circa € 11,1 miljoen aan onbebouwde terreinen als strategisch bezit. Ook deze gronden zijn getaxeerd in 2019. Hieruit volgt dat voor één locatie (Oostlocatie, nabij station Arnhem-Zuid) een afwaardering moet plaatsvinden omdat de huidige boekwaarde hoger is dan de waarde op basis van de huidige bestemming. Deze gronden hebben, na afboeking, een boekwaarde van gemiddeld € 18,- per m².

Vastgestelde grondexploitaties

In de onderstaande tabel is het totaal van alle grondexploitaties weergegeven. In 2019 zijn er twee grondexploitaties geopend. Totaal bedraagt de boekwaarde circa € 117 miljoen (in 2018 € 116 miljoen). De reden voor het stijgen van de boekwaarde is dat de winstneming als een 'kostenpost' in de grondexploitatie wordt opgenomen. Zonder de winstneming zou de boekwaarde van de grondexploitaties zijn gedaald. Hierbij is geen rekening gehouden met de reeds getroffen voorzieningen voor diverse projecten in het grondbedrijf ter grootte van circa € 63 miljoen. Daarnaast moeten er nog voor circa € 72 miljoen aan investeringen plaatsvinden (in 2018 € 81 miljoen) en voor circa € 139 miljoen aan totale opbrengsten (in 2018 € 156 miljoen) gerealiseerd worden. De totale winstpotentie, oftewel het ingeschatte eindresultaat van de projecten, per 1-1-2020 bedraagt voor de grondexploitaties nog circa € 11 miljoen.

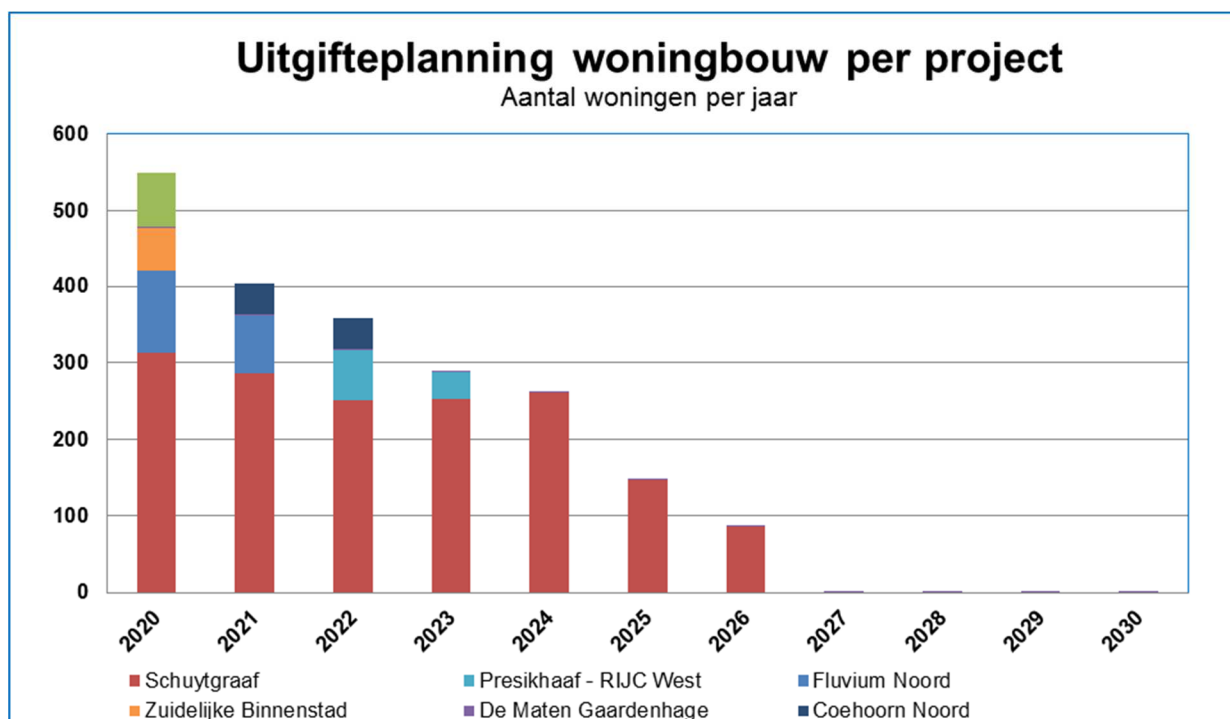
Vastgestelde grondexploitaties

Bedragen x € 1.000.000

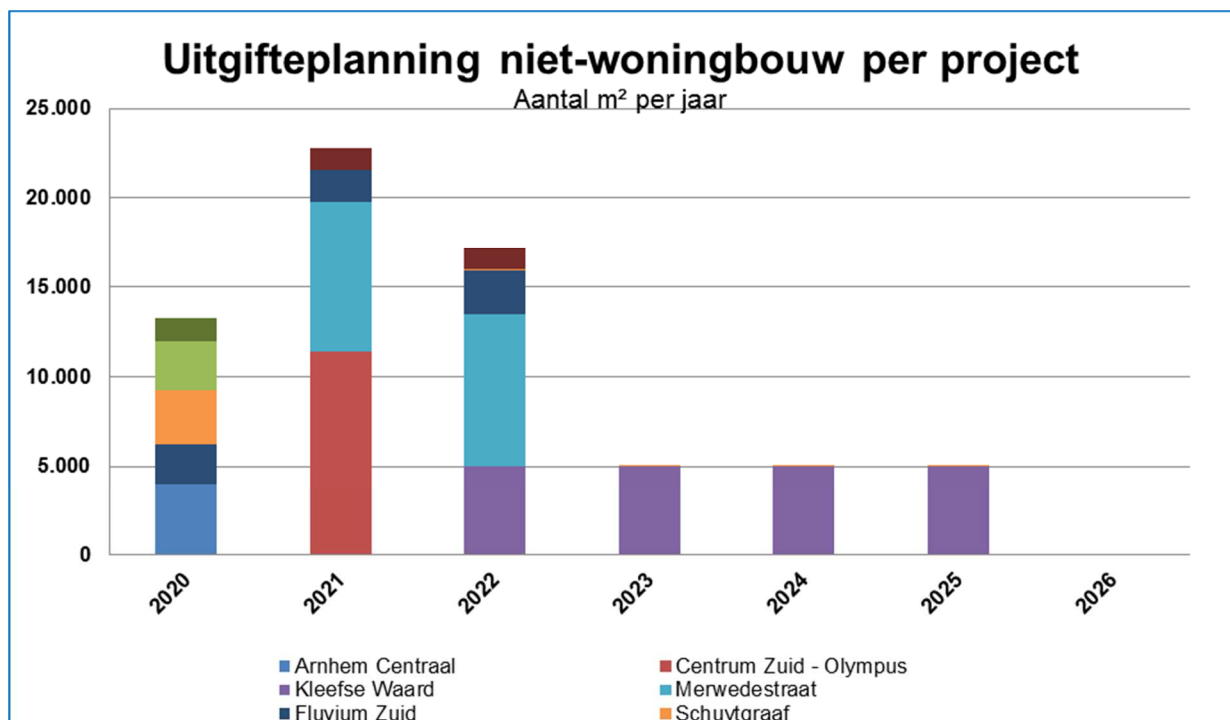
	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
Verwervingen	214	2	216
Civiele kosten	160	46	206
Overige kosten	58	5	63
Plankosten en VTU	124	19	143
Totaal kosten	556	72	628
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	332	135	467
Subsidies / bijdragen	155	4	159
Totaal opbrengsten	487	139	626
Rente / Kosten- en opbrengstenstijging	49	5	54
Resultaat (op eindwaarde)	-118		-55
Resultaat op cw per 01-01-2020			-52
Reeds getroffen voorziening per 1-1-2020			63
Winstpotentie cw per 01-01-2020			11

Onderstaande grafieken geven het programma aan van woningbouw en niet-woningbouw die opgenomen is in de vastgestelde grondexploitaties.

Voor de korte termijn zijn op verschillende plekken in de stad nog enkele woningbouwontwikkelingen. Voor de langere termijn heeft de gemeente, buiten Schuytgraaf, geen eigen woningbouwontwikkelingen in de pijplijn.

Voor bedrijven, kantoren en ander commercieel programma geldt ook dat na 2022, met uitzondering van uitgifte voor bedrijven op Oude Veerweg, er verder geen gemeentelijke gronden meer beschikbaar zijn in de huidige projecten.

Reserves en begroting

Sinds een aantal jaren is het grondbedrijf weer volledig in staat om zelf haar eigen risico's te dragen. De bestemmingsreserve kan bij eventuele financiële tegenvallers in de toekomst deze eerst zelf opvangen, voordat een beroep gedaan wordt op de Algemene reserve. Naast de reserves is er ook nog een winstpotentie van circa € 11 miljoen in de grondexploitaties. De winstpotentie is afgenomen ten opzichte van vorig jaar (€ 20 miljoen) omdat er dit jaar een groot deel van die winstpotentie mee is genomen in het positieve resultaat van het grondbedrijf (circa € 7,7 miljoen). Dit betekent dat de totale resultaten beperkt zijn gewijzigd ten opzichte van het afgelopen jaar. De winstpotentie binnen de projecten wordt overigens niet meegenomen in de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze middelen zijn namelijk nog niet vrijgevallen en komen daarmee ook pas in de toekomst tot onze beschikking. Vanuit het voorzichtigheidsprincipe worden die daarom niet ingezet als dekking voor de weerstandscapaciteit. Wel draagt de winstpotentie bij aan het vermogen om risico's binnen de grondexploitaties zelf op te kunnen vangen.

Ontwikkeling bestemmingsreserves grondbedrijf

Bedragen x € 1.000	Saldo per	
	31-12-2018	31-12-2019
Bestemmingreserve grondexploitaties	5.368	12.562
Bestemmingreserve voorstudies	0	283
Bestemmingreserve strategische posities	1.500	1.500
Totaal bestemmingsreserves grondbedrijf	6.868	14.345

In bovenstaande tabel staat aangegeven hoe de verschillende bestemmingsreserves zich over het afgelopen jaar hebben ontwikkeld. De bestemmingsreserve grondexploitaties is dit jaar opgehoogd van € 5,4 miljoen naar € 12,6 miljoen. Deze verhoging komt voort uit een gewijzigde risicoberekening die voortkomen uit de aangepaste BBV-spelregels en die leiden tot een hogere benodigde weerstandscapaciteit voor het grondbedrijf. Dit wordt nader toegelicht onder 'Weerstandvermogen'.

De totale hoogte van de bestemmingsreserve in de FJP 2019 wordt dus bepaald door de weerstandscapaciteit voor het grondbedrijf plus een marge van 10%. De jaarlijkse maximale bestemmingsreserve grondexploitaties kan hiermee dus fluctueren, afhankelijk van de risico's binnen het grondbedrijf.

De gemaakte voorstudie kosten ten behoeve van de ontwikkelingen Lorentz en Coehoorn (vastgestelde grondexploitaties) zijn in 2019 weer teruggevloeid naar de bestemmingsreserve Voorstudies. Hierdoor bedraagt

het saldo van de bestemmingsreserve voorstudies € 283.000. De bestemmingsreserve Strategische posities is maximaal gevuld, conform het beleid en kent in 2019 geen mutaties.

In onderstaande tabel is de begroting van het Grondbedrijf voor 2019 weergegeven. Hier werd reeds rekening gehouden met een positief resultaat voor het Grondbedrijf van circa € 1,67 miljoen.

Grondexploitatie en begroting 2019		
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
<i>Totaal begroot resultaat grondexploitatie (incl erfpacht)</i>	<i>1.673</i>	<i>V</i>
<i>Totaal werkelijk jaarresultaat Grondbedrijf</i>	<i>11.828</i>	<i>V</i>
Afwijking werkelijk resultaat t.o.v. begroting	10.155	V
<i>In begroting reeds geraamde dotatie aan BR grex</i>	<i>971</i>	<i>V</i>
Totaal te bestemmen resultaat	11.126	V

Het verschil tussen het werkelijke resultaat Grondbedrijf (€ 11,83 miljoen) en de begroting is circa € 10,16 miljoen. In het totale begrote bedrag van € 1,67 miljoen was al € 0,97 miljoen bestemd (een begrote winstuitname) voor het grondexploitatie resultaat. Daarmee komt het totale bedrag om te bestemmen naar de diverse reserves uit op € 11,13 miljoen.

Risico's en weerstandsvermogen

Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van de (grondexploitatie)projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan wat op enig moment als meest waarschijnlijke scenario wordt geacht. De risico's die zich bij grondexploitatieprojecten kunnen aandienen zijn verschillend van aard. Zo zijn er project specifieke risico's, programma risico's maar ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn.

Dit jaar is, mede naar aanleiding van aanbevelingen in het BBV van juli 2019, opnieuw naar de verschillende risico's gekeken en dit heeft geresulteerd in een gewijzigde bepaling van het weerstandsvermogen.

In het BBV wordt een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's. Ook zijn de regels omtrent tussentijdse winstuitname aangescherpt vooral met betrekking tot het inrekenen van risico's.

Het bepalen van het risico op de projecten valt dus uiteen in twee onderdelen:

1. Het conjuncturele risico (marktrisico) is bepaald door een scenario berekening uit te voeren op basis van een "slecht-weer" scenario. Dit scenario gaat uit van:

- 3 jaar vertraging van het project door vraaguitval;
- een waarde daling van 10% van de grondopbrengsten binnen de looptijd van de projecten;
- 10% lagere kosten in verband met marktontwikkeling en bijstellen randvoorwaarden.

Over een looptijd van 8 jaar resulteert dit in een gemiddeld lagere opbrengstenstijging van 1,2% en 1,5% lagere kostenstijging.

2. De project specifieke risico's zijn bepaald door gebruik te maken van een checklist van mogelijke projectrisico's aan de hand van de genoemde notitie van de Commissie BBV en het 'Handboek Grondbeleid voor gemeenten' van Deloitte. Hierbij zijn ook risico's opgenomen die samenhangen met mogelijke toekomstige (programmatische) aanpassingen waarover nog moet worden besloten door de raad.

Op basis van een inventarisatie per project en een waardering van de risico's door middel van kans en impact zijn de project specifieke risico's bepaald. Vervolgens is met Naris de omvang van het risico bepaald.

De risico's van het strategisch bezit (MVA) en de anterieure overeenkomsten zijn toegevoegd o.b.v. 10% van de boekwaarde c.q. 10% van de gemaakte kosten uit 2019.

Het risico en daarmee het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf komt daarmee op:

Weerstandscapaciteit grondbedrijf		
<i>Bedragen x € 1.000</i>	<i>FJP 2019</i>	<i>FJP 2018</i>
Conjuncturele risico's (marktrisico)	5.430	
Project specifieke risico's	11.470	
Strategisch bezit (mva)	1.480	
Anterieure overeenkomsten	130	
Totaal risico's	18.510	
Af: zelfdragend risico's vermogen pos. grex.	-7.090	
Benodigd weerstandscapaciteit grondbedrijf	11.420	4.880
BR grondexploitatie (=110% van weerst.capaciteit))	12.562	5.368

Overigens zal het weerstandsvermogen pas worden ingezet als beheersmaatregelen (bijvoorbeeld bezuinigingen) in de projecten zelf niet afdoende werken.

De benodigde weerstandscapaciteit in de FJP van 2019 komt uit op € 11,4 miljoen, een stijging van € 6,5 miljoen ten opzichte van het jaarverslag 2018. Dit is een gevolg van de gewijzigde BBV-spelregels. Daarnaast wordt, conform gemeentelijk beleid om robuuste buffers te hebben, een factor 1,1 gehanteerd bij de benodigde weerstandscapaciteit voor de bestemmingsreserve (BR) grondexploitatie. Deze komt daarmee uit op € 12,6 miljoen in de FJP 2019, een stijging met € 7,2 miljoen.

Weerstandsvermogen en scenario's

Om de uitkomsten van de risicoprofielen, en het gewenste weerstandsvermogen van € 11,4 miljoen, betekenis te geven en de noodzaak te onderstrepen van een weerstandsvermogen dat aansluit op het risicoprofiel van de gehele portefeuille schetsen we hieronder enkele extreme scenario's.

In onderstaande tabel zijn de scenario's weergegeven en afgezet tegen het resultaat op netto contante waarde van de vastgestelde grondexploitaties per 1 januari 2020, inclusief de reeds getroffen voorzieningen bedraagt deze afgerond € 11 miljoen positief.

Scenario's grondbedrijf			
<i>Bedragen x € 1.000.000</i>			
Scenario	Omschrijving	Effect op resultaat	Resultaat
FJP 2019	Basis	0,0	10,5
Scenario 1	Drie jaar vertraging	-3,4	7,1
Scenario 2	Grondopbrengsten 10% lager	-15,0	-4,5
Scenario 3	Ontwikkeling staken	-66,1	-55,6

- Scenario 1 geeft het effect weer als de geraamde opbrengsten met een vertraging van drie jaar gerealiseerd worden en de overige uitgangspunten gelijk blijven. Dit houdt in dat er drie jaar extra rentekosten (2,0%/jaar) worden berekend over de huidige boekwaarde;
- Scenario 2 geeft weer wat het effect op het basisresultaat grondexploitatie is van toekomstige grondopbrengsten als die 10% lager liggen dan nu aangenomen;
- Scenario 3 geeft weer welk financieel resultaat er volgt uit het staken van alle ontwikkelingen van de grondexploitatie projecten. Uitgangspunt voor dit scenario is dat de huidige boekwaarde van de grondexploitaties bij het staken van de ontwikkeling als verlies wordt genomen.

Investeringsen

In de verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de meerjarenprogrammabegroting. Investeringsen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte.

Activering/ onderhanden activa

Stedelijk programma	Begroot 2019	Onderhanden activa	Bestedingen	Activering	Over- / onder-schrijding	Onderhanden activa
	MIP 2019-2023	2018	2019	2019		2019
Nr. Omschrijving	MJPB '20-'23			Totaal		
	1	2	3	4	5 (=1-4)	6
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	0	0	62	0	0	62
R1 Veiligheid	0	7	-14	0	0	-7
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	12.972	379	8.044	6.838	6.134	1.585
R3 Economie	0	0	0	0	0	0
R4 Educatie	15.489	4.627	15.067	2.659	12.830	17.035
R5 Cultuur, recreatie en sport	690	3.797	-385	359	331	3.053
R6 Participatie en zorg	0	2	-4	0	0	-2
R7 Gezondheid en milieu	11.522	589	8.445	8.419	3.063	615
R8 Wonen en ruimte	0	0	8.008	250	-250	7.758
R9 Financiën en bedrijfsvoering	11.373	450	36	431	10.942	55
Totaal	52.046	9.851	39.259	18.956	33.050	30.154

In 2019 is voor € 39 miljoen geïnvesteerd in de stad Arnhem.

Uit de tabel blijkt dat van de voorgenomen investeringen van € 52 miljoen in 2019 36% is geactiveerd, € 19 miljoen. Deze investeringen zijn volledig afgerond en in gebruik genomen. De resulterende onderuitputting van € 33 miljoen wordt verklaard door achterblijven van investeringen in de programma's R2 Verkeer, vervoer en waterstaat (€ 6,1 miljoen), R4 Educatie (€ 12,8 miljoen), R7 Gezondheid en milieu (€ 3,1 miljoen) en R9 Financiën en bedrijfsvoering (€ 10,9 miljoen).

In 2019 al wel gemaakte, maar nog niet geactiveerde kosten omdat de projecten nog niet afgerond zijn, bedragen € 30,1 miljoen, 58% van de begrote € 52 miljoen. Deze kosten worden als Onderhanden Activa doorgeschoven naar 2020 en/of latere jaren.

Van de onderuitputting springt een aantal grote "achterblijvers" in het oog:

1. R2 Verkeer, vervoer en waterstaat

Krediet € 12.972.000

Activering € 6.838.000

Onderschrijding € 6.134.000

Deze onderuitputting wordt vooral verklaard door onderuitputting op een tweetal aandachtsgebieden:

- De kredieten voor parkeren (straat en garage) en parkeermaatregelen van € 2,6 miljoen schuiven door naar 2020. Hoofdmoot hier zijn kredieten van € 2,3 miljoen voor werkzaamheden aan de parkeergarage Arnhem Centraal en aan de Willemstunnel.
- Van de geraamde investering in openbare verlichting van € 2,5 miljoen is € 0,9 miljoen minder besteed en op wegenonderhoud € 2,6 miljoen minder geactiveerd dan de beschikbare € 7,1 miljoen. In 2019 zijn werkzaamheden vertraagd door langere doorlooptijden bij de aannemer en lange levertijden op masten en armaturen. Daarnaast zijn projecten uitgesteld om te kunnen profiteren van samenloopvoordelen bij de uitvoering van andere werkzaamheden in de openbare ruimte.

2. R4 Educatie

Krediet	€ 15.489.000
Activering	€ 2.659.000
Onderschrijving	€ 12.830.000

De activering betreft voornamelijk de aankoop van grond voor de nieuwbouw van Het Prisma, een school voor voortgezet speciaal onderwijs aan de Heijenoordseweg, voor een bedrag van € 2,5 miljoen. In 2020 en 2021 zal conform de planning de nieuwbouw zelf plaats vinden.

Alle andere gemaakte kosten in de sfeer van investeringen voor huisvesting van (speciaal) onderwijs worden doorgeschoven naar latere jaren omdat de projecten nog niet afgerond zijn of omdat het krediet in 2020 beschikbaar is gesteld in het MIP.

3. R7 gezondheid en milieu

Krediet	€ 11.522.000
Activering	€ 8.459.000
Onderschrijving	€ 3.063.000

Deze onderuitputting wordt vooral verklaard door twee factoren:

- Van de beschikbare € 8 miljoen voor riolering (GRP) is € 7 miljoen geactiveerd, een onderschrijving van € 1 miljoen;
- De begrote investering van € 3,1 miljoen ten behoeve van afvalinzameling is en wordt vertraagd gerealiseerd vanwege de vertraagde invoering van Diftar. Hierdoor is een onderuitputting opgetreden van € 1,5 miljoen.

4. R9 Financiën en bedrijfsvoering

Krediet	€ 11.373.000
Activering	€ 431.000
Onderschrijving	€ 10.942.000

De op het oog grote onderschrijving van € 10,9 miljoen wordt voor € 5,3 miljoen verklaard doordat investeringen in onderhoud van vastgoed niet in programma R9, maar in de andere programma's wordt gerealiseerd. Deze investeringen zitten versleuteld in andere investeringen.

De resterende onderuitputting van € 5,6 miljoen wordt verklaard door:

- Voor een bedrag van € 3,6 miljoen zijn investeringen in Huisvesting en Facilitaire zaken (voornamelijk stadhuis en stadskantoor) niet uitgevoerd en doorgeschoven naar 2020.
- Verder zijn voor € 2 miljoen investeringen in bedrijfsapplicaties niet gerealiseerd en doorgeschoven naar 2020 om een aantal redenen:
 - 1) De doorontwikkelingen voor het zaakstelsel is op een laag pitje gezet vanwege instabiliteit van het stelsel.
 - 2) Als gevolg van personele wisselingen was een tijdlang onvoldoende capaciteit beschikbaar om projecten te begeleiden en implementeren.
 - 3) Een aantal wettelijke ontwikkelingen is vertraagd, zoals de Omgevingswet en de regeling van diverse digitale aangiften bij burgerzaken.

Onderuitputting kapitaallasten

Als gevolg van het (nog) niet activeren van al wel gepleegde investeringen (onderhanden activa) of nog niet realiseren van investeringen, waarvoor krediet beschikbaar is, zal in 2020 een onderuitputting optreden van de begrote kapitaallasten. Conform besluit van de gemeenteraad terzake zal deze onderuitputting worden toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Uitzondering hierop vormt de onderuitputting van kapitaallasten voor investeringen in het onderwijs. Deze worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve "kapitaallasten onderwijs".

De verwerking in de begroting 2020 zal plaatsvinden in een verzamelbesluit, dat ter vaststelling aan de gemeenteraad zal worden voorgelegd.

Subsidies

Subsidies zijn financiële bijdragen aan burgers en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de -door de gemeenteraad vastgestelde- beleidsdoelen van de gemeente. In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de verleende subsidies in 2019.

Algemeen

Het verlenen van subsidies is één van de instrumenten die de gemeente kan inzetten om haar doelstellingen te realiseren. Subsidies kunnen op twee manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen

Volgens de Algemene wet bestuursrecht (Awb) mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regelen of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidies. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies

Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan de 'grote' instellingen worden op deze wijze verstrekt.

Subsidies 2019

In Arnhem wordt het grootste deel van de subsidies verleend op basis van begrotingssubsidies. In 2019 heeft Arnhem in totaal voor €85 miljoen aan subsidies verstrekt. Zie de bijlage Subsidies voor een totaaloverzicht.

Subsidies naar grondslagen	Begroot 2019	Realisatie 2019
Begroting	73.628	76.362
ASV en gedelegeerde subsidieregelingen	8.789	9.019
Totaal	82.417	85.381

Subsidies worden ingezet om samen met instellingen de doelstellingen van de gemeente te realiseren. In het volgende overzicht is de verdeling van de subsidies over de verschillende programma's vermeld.

Programma	Begroot 2019	Realisatie 2019
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverl	35	30
R1 Veiligheid	86	83
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	50	5
R3 Economie	4.923	4.698
R4 Educatie	11.781	12.896
R5 Cultuur, recreatie en sport	40.643	40.766
R6 Participatie en Maatschappelijk Ondersteun	24.526	26.548
R7 Gezondheid en Milieu	370	354
R9 Financien en bedrijfsvoering	5	0
Totaal	82.419	85.380

Uit het overzicht blijkt dat de gemeente de meeste subsidie verstrekt in de programma's R5 en R6. Op deze terreinen worden enkele grote instellingen gefinancierd, die met hun activiteiten invulling geven aan gewenst gemeentelijk beleid.

Op totaalniveau is zichtbaar dat het subsidiebudget van € 82,4 miljoen met een kleine € 3 miljoen wordt overschreden.

Deze overschrijdingen worden financieel allemaal opgevangen binnen het programmabudget, veelal wijkbudgetten.

Veelal wordt na de initiële subsidiebeschikking extra taken of activiteiten van een organisatie gevraagd. De gelden daarvoor worden dan via een wijzigingsbeschikking toegekend, maar gedekt uit programmageld. Dit geldt bijvoorbeeld bij de grootste overschrijders, St Rijnstad en St. Pas.

Meerwerk Sportbedrijf wordt financieel gedekt uit onderschrijving op de reguliere subsidie.

St. Sportcentrum Rijkerswoerd betreft kostprijsdekkende huur, welke vanuit Vastgoed is gedekt.

Hieronder staan de instellingen die in 2019 meer dan €1,0 miljoen subsidie ontvingen. Daarbij wordt aangegeven aan welk programma zij een bijdrage leveren.

Subsidieontvanger	Begroot	Realisatie
	2019	2019
Sportbedrijf Arnhem BV	16.154	15.540
St. Rozet	8.347	8.429
St. Rijnstad	6.532	7.294
St. Musis en Stadstheater	6.884	6.884
St IrisZorg	4.362	4.291
Moviera	3.132	3.124
St. Museum Arnhem	2.920	2.955
St. Pas	2.650	2.950
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	2.550	2.127
St. Welzijn Ouderen Arnhem	2.109	2.010
Pactum	1.763	1.828
St. Natuurcentrum Arnhem	1.710	1.732
St. Peutercentra Arnhem	1.265	1.517
Kinderopvang SKAR	1.498	1.467
Rijn IJssel	1.073	1.073
	62.949	63.221

Wijksturing subsidies

Er zijn veel gesubsidieerde organisaties werkzaam in de wijken. Het kan zijn dat deze organisaties voor dezelfde doelgroep werken en de gemeente en/of de organisaties onvoldoende van deze mogelijk overlappende inzet weten. Vanuit de gemeente wordt ingezet om de overlap van dienstverlening in de wijken te inventariseren. In 2018 is voor de subsidieaanvraag 2019 aan de subsidiepartners gevraagd welke inzet zij in welke wijk plegen. Bij de beoordeling van de aanvragen en het toekennen van de subsidies is de verbinding versterkt tussen de kernorganisatie, teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams. Hierdoor zal een betere sturing in de wijk en een meer doelmatige inzet van subsidies mogelijk worden.

Integriteit

Het Arnhemse Integriteitsbeleid gaat uit van gedragscodes voor zowel bestuurders, raads- en commissieleden als voor het ambtelijk apparaat om misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie te voorkomen.

Ambtenaren

Actuele kaders

Ambtenarenwet

In de wet is de verplichting tot het voeren en handhaven van integriteitsbeleid opgenomen. Het college moet een integriteitsbeleid voeren dat is gericht op het bevorderen van goed ambtelijk handelen en dat in ieder geval aandacht besteedt aan het bevorderen van integriteitsbewustzijn en aan het voorkomen van misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie.

Wet normalisering rechtspositie ambtenaar

Op 1 januari 2020 is de Wnra (Wet normalisering rechtspositie ambtenaren) in werking getreden. Met de Wnra zal het private arbeidsrecht vanaf 1-1-2020 (ook) gelden voor het gemeentelijk personeel. De bestaande (lokale) regelingen zijn in 2019 Wnra-proof gemaakt en ondergebracht in het personeelshandboek, welke op 3-12-2019 in het college van B&W is vastgesteld. Op het gebied van Integriteit betreft dit onder andere de gedragscode voor ambtenaren gemeente Arnhem.

Terugblik Ambtelijke Integriteit 2019

Noodzaak tot actualisatie beleid

In 2018 is een start gemaakt met het actualiseren van het huidige beleid en de regelingen op het gebied van integriteit. Zo is er onder andere een nieuw onderzoeksprotocol vastgesteld en zijn er integriteitsverklaringen voor inhuurkrachten en ZZP'ers opgesteld.

Ook zijn in 2019 het beleid en de regelingen op het gebied van integriteit tegen het licht gehouden en daar waar nodig geactualiseerd. Daar bestonden een aantal redenen voor:

- Wnra - Hierboven is bij 'actuele kaders' het in werking treden van de Wnra (Wet normalisering rechtspositie ambtenaren) per 1-1-2020 beschreven.
- Eigenaarschap - Actualisatie van het integriteitsbeleid is daarnaast essentieel, omdat de organisatie meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de ambtenaren is gaan vragen ('eigenaarschap'), om te doen wat nodig is in een specifiek geval, en niet te schuilen achter bureaucratische uitvoeringsregels (geen 'afvinkgedrag' meer, maar van geval tot geval een individuele afweging maken). Dit werken in een meer regelluwe omgeving vraagt van de ambtenaren een hoge mate van professionaliteit en zelfstandigheid, en de vaardigheid om verantwoording af te kunnen leggen over de keuze die gemaakt is in een bepaald concreet geval.

Integriteit: structuur en cultuur bepalen samen het succes

Het gehalte van integriteit in een organisatie wordt bepaald door een samenwerking van maatregelen op structuur- en op cultuurniveau.

Bij structuur ('hard controls') gaat het om wetten, verplichte procedures en protocollen die gedrag van medewerkers sturen om integriteitsschendingen te voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan de inrichting van het financiële systeem ('vier ogen-principe') dat fraude zoveel als mogelijk uitsluit, het afsluiten van kasten met persoonsgevoelige informatie, een overlegvorm waarin tegenspraak georganiseerd is, autorisatie via digitale toegangsrechten, of de begrenzing van bevoegdheden in een mandaatbesluit.

Cultuurmaatregelen ('soft controls') richten zich op de kennis, overtuiging en beleving van de medewerkers, op het overbrengen van de gewenste collectieve organisatienormen en -waarden in 'the hearts and minds' van elke ambtenaar. Hier gaat het in de eerste plaats om het genoemde integriteitsbewustzijn. 'Hoe wordt hier gewerkt, en waarom?'

Voorbeelden van cultuurmaatregelen zijn de gedragscode, een introductieprogramma met daaraan gekoppeld de ambtseed voor nieuwe ambtenaren, kennisbijeenkomsten, besprekingen in werkoverleggen, intervisie, of een medewerkersonderzoek. Het gaat om bewustwording, communicatie en dialoog.

Werkgroep Ambtelijke integriteit

Er is een werkgroep 'ambtelijke integriteit' bestaande uit onder andere vertegenwoordigers vanuit P&O, informatiebeveiliging, Veiligheid en juridische control. Deze werkgroep beziet incidenten vanuit een brede blik en bespreekt of, en zo ja, welke actie nodig is in een bepaald geval. De werkgroep heeft een adviserende rol naar de gemeentesecretaris, ontwikkelt integriteitsbeleid en bevordert bewustwording rond integriteit.

Bewustwording

- Introductiedag nieuwe medewerkers & Ambtseed of-belofte - Nieuwe medewerkers nemen deel aan een introductiedag, waar nader kennis gemaakt wordt met de stad, de gemeentelijke organisatie en haar werkwijze. Sinds 2019 is daar een tijdsblok over het thema integriteitsbewustzijn aan toegevoegd. Dit wordt door de directeur of gemeentesecretaris ingeleid als opstap naar het uitgebreidere ambtseed programma (een aantal weken na de introductie).
- Het afleggen van de ambtseed of -belofte is een wettelijke verplichting voor ambtenaren. Voor de ceremonie bij het afleggen hiervan is gekozen voor een mix van plechtigheid in vorm, serieusheid op de inhoud en luchtigheid in de uitvoering. Binnen de muren van de Schepenzaal van het Maarten van Rossumhuis, en in aanwezigheid van burgemeester en gemeentesecretaris. In een ceremonie van twee uur worden medewerkers, met een theatergezelschap, door een programma over het thema integriteit in relatie tot het ambtenaarschap geleid. In 2019 hebben twee van deze bijeenkomsten plaatsgevonden.
- Safe & Sound - In 2017 is gestart met een gemeentebrede campagne ('Safe & Sound') om het 'beveiligingsbewustzijn' (met name gericht op informatiebescherming) van de medewerkers te vergroten. Dit is ook in 2019 voortgezet. Daarbij worden informatieveiligheid-, privacy- en integriteitsissues aangesneden. Deze campagne, waaraan ook samenwerkende partners kunnen deelnemen, is van belang om de gedeelde normen en waarden binnen de gemeentelijke organisatie kenbaarder te maken.
- Bezoek MT's / brief medewerkers - Eind 2018 heeft een vertegenwoordiging van de werkgroep ambtelijke integriteit elk managementteam (MT) van de diverse clusters bezocht. Doel was bekendheid te geven aan de werkzaamheden van de werkgroep Ambtelijke Integriteit en de bewustwording rond het belang van integriteit verder te vergroten. Verder bespraken we in de MT's een brief over dit onderwerp, die aan alle medewerkers is gestuurd namens de gemeentesecretaris. Doel van deze brief is verdere bewustwording ten aanzien van dit onderwerp. Aan leidinggevendenden is destijds gevraagd dit verder onder de aandacht te brengen toegespitst op de specifieke werksituaties. Zij zijn ook de actiehouders voor wat betreft het bespreekbaar maken en houden van het thema binnen de afdeling. Mede door reorganisaties en de werkzaamheden ten behoeve van de invoering van de Wnra was er in 2019 voor de organisatie nog slechts beperkt ruimte over om op afdelingsniveau het thema integriteit verder uit te werken.

Omgaan met vermoedens van Integriteitsschendingen

Vermoedens van een integriteitsschending door een ambtenaar kunnen op verschillende manieren boven tafel komen. Zo kan een klacht van een inwoner een dergelijk vermoeden inhouden en kunnen ambtenaren en oud-ambtenaren een vermoeden van een misstand op een vertrouwelijke manier melden bij een leidinggevende of vertrouwenspersoon (regeling melden misstand). Ook kan bijvoorbeeld een onderzoek door de accountant de verdenking van een integriteitsschending opleveren.

De gemeente kent een vertrouwenspersoon integriteit, bij wie medewerkers terecht kunnen als zij in vertrouwelijkheid een (mogelijk) integriteitsissue willen bespreken. De vertrouwenspersoon Integriteit heeft in 2019 een aantal gesprekken gevoerd naar aanleiding van concrete vragen van een medewerker over integriteit. In deze gevallen bleek het uiteindelijk niet te gaan om gevallen waarin sprake was van een integriteitsschending. Vaak betreft het vragen of geschillen in de relatie met de leidinggevende of collega's. Het is echter een goede zaak dat deze vragen en signalen over mogelijke integriteitsschendingen gesteld worden en in vertrouwelijkheid besproken worden. De vertrouwenspersoon heeft namelijk ook een voorlichtende rol over integriteit.

Als er sprake is van een serieus vermoeden van een integriteitsschending door een ambtenaar is het van groot belang dit zorgvuldig en via een transparante procedure te onderzoeken. Hiervoor is er een onderzoeksprotocol, een interne procesbeschrijving over hoe te handelen bij een vermoeden van integriteitsschending binnen de gemeentelijke organisatie.

In het verslagjaar 2019 is in twee gevallen sprake geweest van integriteitsschending. In één geval betrof het een extern ingehuurd kracht.

Vooruitblik 2020

In 2019 zijn stappen gezet om bewustwording Integriteit "van sollicitatie tot exitgesprek" meer in te bedden. In 2020 wordt aan dit traject verder invulling gegeven.

Bestuurlijk

Bestuurlijke integriteit houdt in dat de verantwoordelijkheid die met de bestuurlijke functie samenhangt wordt aanvaard en dat er de bereidheid is om daarover verantwoording af te leggen. Verantwoording wordt intern afgelegd aan de gemeenteraad, maar ook extern aan organisaties en burgers voor wie bestuurders hun functie vervullen.

Actuele kaders

- Gedragscode integriteit raads- en commissieleden gemeente Arnhem;
- Gedragscode integriteit burgemeester en wethouders gemeente Arnhem.

Beide gedragscodes bevatten bepalingen over onder meer belangenverstrengeling, opgave van financiële belangen en nevenfuncties, geheimhouding, geschenken, giften en gunsten.

Terugblik 2019

- De leden van het college hadden in totaal 40 nevenfuncties, waarvan 36 ambtshalve. Voor één van de niet-ambtshalve nevenfuncties wordt een vergoeding ontvangen.
- Er zijn door het college in 2019 geen geschenken, giften of gunsten aangenomen vallend binnen het meldingsbereik van de gedragscode.
- Op 28 augustus hebben raad en college een thema-avond gewijd aan het onderwerp Integriteit. De heer Frans Geraedts van het bureau Governance & Integrity Nederland verzorgde een inleiding op het thema. Deze bijeenkomst vormde een eerste stap in de richting van een actualisatie van de gedragscode voor Arnhemse gemeentebestuurders.

De opgave van nevenfuncties van [leden van het college van burgemeester en wethouders](#), van [raadsleden en van fractievoorgangers](#) is openbaar en te raadplegen op de website van de gemeente Arnhem.

Deel 3 Jaarrekening

De jaarrekening bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting;
2. Balans en de toelichting;
3. Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld;
4. Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel);
5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Nr. Omschrijving	Begroot 2019 primitief			Begroot 2019 def.			Rekening 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Stedelijke programma's									
<i>Bedragen x € 1.000.000</i>									
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-12,7	4,0	-8,8	-13,3	4,2	-9,1	-14,5	4,2	-10,3
R1 Veiligheid	-14,7	1,5	-13,2	-14,8	1,5	-13,3	-15,2	1,8	-13,4
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	-23,2	9,2	-14,0	-23,1	9,5	-13,6	-23,4	11,3	-12,1
R3 Economie	-6,0	0,9	-5,0	-9,2	3,9	-5,3	-9,5	3,7	-5,8
R4 Educatie	-17,5	3,6	-13,8	-17,5	2,3	-15,2	-18,8	3,1	-15,8
R5 Cultuur, recreatie en sport	-51,6	8,5	-43,1	-56,5	11,2	-45,2	-56,0	12,0	-44,0
R6 Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-215,8	110,0	-105,7	-236,5	110,0	-126,5	-243,8	116,6	-127,2
R7 Gezondheid en milieu	-30,7	35,6	4,9	-36,8	37,3	0,5	-35,6	37,8	2,1
R8 Wonen en ruimte	-38,9	36,2	-2,7	-47,7	45,0	-2,8	-37,0	46,1	9,1
Subtotaal stedelijke programma's (R0-R8)	-411,1	209,6	-201,5	-455,5	225,0	-230,5	-453,9	236,4	-217,4
Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:									
R9 Lokale heffingen	-4,0	56,0	52,0	-4,0	55,0	51,0	-4,0	54,5	50,5
R9 Algemene uitkeringen	0,0	395,0	395,0	0,0	409,0	409,0	0,0	412,5	412,5
R9 Dividend	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,9	1,9
R9 Financieringsfunctie	0,0	1,0	1,0	-2,0	2,0	0,0	-0,6	1,2	0,6
R9 Overige algemene dekkingsmiddelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
R9 Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	-4,0	453,0	449,0	-6,0	467,0	461,0	-4,6	470,1	465,5
R9 Gerealiseerde kosten overhead	-81,0	34,0	-47,0	-92,0	39,0	-53,0	-60,9	8,9	-52,0
R9 Vennootschapsbelasting	-1,0	0,0	-1,0	-1,0	0,0	-1,0	-0,8	0,0	-0,8
R9 Overig	-16,9	0,0	-16,9	-2,4	-0,2	-2,6	-1,4	0,1	-1,3
Subtotaal Financiën en bedrijfsvoering (R9)	-102,9	487,0	384,1	-101,4	505,8	404,4	-67,7	479,1	411,4
Gerealiseerd saldo van baten en lasten Stad	-514,1	696,6	182,6	-556,8	730,7	173,9	-521,6	715,6	194,0
Wijkprogramma's									
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-33,2	9,5	-23,7	-28,6	9,1	-19,5	-31,2	9,6	-21,6
W2 Noordwest	-28,3	2,3	-26,0	-25,8	1,6	-24,3	-27,2	1,7	-25,5
W3 Noordoost	-24,2	2,1	-22,1	-21,3	1,6	-19,7	-22,4	1,7	-20,7
W4 Presikhaaf	-24,5	2,5	-21,9	-21,9	2,1	-19,8	-26,6	2,0	-24,6
W5 Malburgen	-36,6	4,5	-32,1	-33,1	3,9	-29,2	-32,3	3,8	-28,5
W6 Schuytgraaf/Elderveld	-21,9	2,7	-19,2	-23,3	2,2	-21,1	-25,5	2,6	-22,9
W7 De Laar/Elden	-17,5	1,6	-15,9	-14,9	1,2	-13,7	-17,0	1,3	-15,7
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-27,5	2,1	-25,4	-22,2	1,1	-21,1	-26,0	1,3	-24,7
Gerealiseerd saldo baten en lasten wijken	-213,5	27,2	-186,3	-191,1	22,8	-168,4	-208,3	24,1	-184,2
Gerealiseerd saldo baten en lasten	-727,6	723,8	-3,8	-748,0	753,5	5,5	-729,9	739,7	9,8

Toevoeging / onttrekking aan reserves stad									
R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	0,0	0,0	0,0	-0,4	0,2	-0,2	-0,4	0,3	-0,1
R1 Veiligheid	0,0	0,2	0,2	-0,3	0,4	0,1	-0,2	0,7	0,6
R2 Verkeer, vervoer en waterstaat	-6,0	6,5	0,5	-7,0	9,3	2,3	-9,0	8,4	-0,6
R3 Economie	0,0	0,1	0,1	0,0	0,4	0,4	-0,4	0,4	0,0
R4 Educatie	-6,9	6,4	-0,5	-9,3	7,7	-1,6	-9,6	8,7	-0,9
R5 Cultuur, recreatie en sport	-1,3	0,5	-0,8	-2,9	2,9	0,0	-4,8	3,5	-1,3
R6 Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-2,8	5,6	2,8	-8,8	7,9	-0,9	-10,2	6,6	-3,7
R7 Gezondheid en milieu	-0,3	0,0	-0,3	-2,0	3,7	1,7	-2,9	2,3	-0,6
R8 Wonen en ruimte	-0,4	0,5	0,1	-1,3	3,6	2,3	-7,9	3,4	-4,5
R9 Financien en bedrijfsvoering	-14,6	16,5	1,8	-32,9	23,2	-9,7	-38,4	23,8	-14,5
Subtotaal mutaties reserves stad	-32,3	36,2	3,9	-64,8	59,3	-5,5	-83,8	58,2	-25,6
Wijkprogramma's, onttrekking aan reserves									
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,2
W2 Noordwest	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6
W3 Noordoost	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5
W4 Presikhaaf	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	2,1
W5 Malburgen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3
W6 Schuytgraaf/Elderveld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,1
W7 De Laar/Elden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,1
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,5
Subtotaal wijkprogramma's	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	8,4
Gerealiseerd resultaat	-759,9	760,0	0,2	-812,8	812,8	0,0	-813,7	806,3	-7,3

Toelichting overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

In 2019 is ten opzichte van de begroting een voordelig saldo van baten en lasten gerealiseerd van € 1,9 miljoen. Vervolgens is ten opzichte van de begroting voor € 9,3 miljoen aan de reserves toegevoegd. Uiteindelijk resteert een nadelig resultaat van € 7,3 miljoen dat zal worden verrekend met de Algemene Reserve.

Overzicht van baten en lasten

Omschrijving	2019	2018
<i>Bedragen x € 1.000.000</i>		
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	9,8	-0,4
Begroot totaal saldo van baten en lasten	5,5	1,5
Begrotingsafwijking saldo van baten en lasten	4,3	-1,9
Gerealiseerde mutaties reserves	-17,2	-0,5
Begrote mutaties reserves	-5,5	-1,5
Begrotingsafwijking mutaties reserves	-11,6	1,0
Gerealiseerd resultaat	-7,3	-0,9

Specificatie voor- en nadelen

Voor de gedetailleerde toelichting op de onderstaande voor- en nadelen wordt verwezen naar de afzonderlijke programmateksten in het jaarverslag. Bij elk programma staan de financiën vermeld in het onderdeel 'Wat heeft het gekost'.

Nr.	Omschrijving	Begroot 2019			Rekening 2019			Begrotingsafwijking		
		definitief						2019		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x €1.000.000										
Stedelijke programma's										
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-13,3	4,2	-9,1	-14,5	4,2	-10,3	-1,2	0,0	-1,2
R1	Veiligheid	-14,8	1,5	-13,3	-15,2	1,8	-13,4	-0,4	0,2	-0,1
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-23,1	9,5	-13,6	-23,4	11,3	-12,1	-0,3	1,7	1,5
R3	Economie	-9,2	3,9	-5,3	-9,5	3,7	-5,8	-0,2	-0,2	-0,5
R4	Educatie	-17,5	2,3	-15,2	-18,8	3,1	-15,8	-1,3	0,7	-0,6
R5	Cultuur, recreatie en sport	-56,5	11,2	-45,2	-56,0	12,0	-44,0	0,5	0,7	1,2
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-236,5	110,0	-126,5	-243,8	116,6	-127,2	-7,4	6,7	-0,7
R7	Gezondheid en milieu	-36,8	37,3	0,5	-35,6	37,8	2,1	1,1	0,4	1,6
R8	Wonen en ruimte	-47,7	45,0	-2,8	-37,0	46,1	9,1	10,7	1,2	11,9
Subtotaal stedelijke programma's (R0-R8)		-455,5	225,0	-230,5	-453,9	236,4	-217,4	1,6	11,5	13,1
Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:										
R9	Lokale heffingen	-4,0	55,0	51,0	-4,0	54,5	50,5	0,0	-0,5	-0,5
R9	Algemene uitkeringen	0,0	409,0	409,0	0,0	412,5	412,5	0,0	3,5	3,5
R9	Dividend	0,0	1,0	1,0	0,0	1,9	1,9	0,0	0,9	0,9
R9	Financieringsfunctie	-2,0	2,0	0,0	-0,6	1,2	0,6	1,4	-0,8	0,6
R9	Overige algemene dekkingsmiddelen	0,0	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2
R9		-6,0	466,8	460,8	-4,6	470,1	465,5	1,4	3,3	4,7
R9	Gerealiseerde kosten overhead	-92,0	39,0	-53,0	-60,9	8,9	-52,0	31,1	-30,1	1,0
R9	Vennootschapsbelasting	-1,0	0,0	-1,0	-0,8	0,0	-0,8	0,2	0,0	0,2
R9	Overig	-2,4	-0,2	-2,6	-1,4	0,1	-1,3	0,9	0,4	1,3
Subtotaal Financiën en bedrijfsvoering (R9)		-101,4	505,6	404,2	-67,7	479,1	411,4	33,6	-26,4	7,2
Gerealiseerd saldo van baten en lasten Stad		-556,8	730,5	173,7	-521,6	715,6	194,0	35,3	-14,9	20,3
Wijkprogramma's										
W1	Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-28,6	9,1	-19,5	-31,2	9,6	-21,6	-2,6	0,6	-2,0
W2	Noordwest	-25,8	1,6	-24,3	-27,2	1,7	-25,5	-1,3	0,2	-1,2
W3	Noordoost	-21,3	1,6	-19,7	-22,4	1,7	-20,7	-1,1	0,2	-1,0
W4	Presikhaaf	-21,9	2,1	-19,8	-26,6	2,0	-24,6	-4,7	-0,1	-4,9
W5	Malburgen	-33,1	3,9	-29,2	-32,3	3,8	-28,5	0,7	-0,1	0,6
W6	Schuytgraaf/Elderveld	-23,3	2,2	-21,1	-25,5	2,6	-22,9	-2,3	0,4	-1,9
W7	De Laar/Elden	-14,9	1,2	-13,7	-17,0	1,3	-15,7	-2,0	0,1	-2,0
W8	Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-22,2	1,1	-21,1	-26,0	1,3	-24,7	-3,8	0,2	-3,6
Gerealiseerd baten en lasten wijkprogramma's		-191,1	22,8	-168,4	-208,3	24,1	-184,2	-17,2	1,3	-15,8
Gerealiseerd saldo van baten en lasten		-748,0	753,3	5,3	-729,9	739,7	9,8	18,1	-13,6	4,5

Toevoeging / onttrekking aan reserves										
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-0,4	0,2	-0,2	-0,4	0,3	-0,1	0,0	0,1	0,1
R1	Veiligheid	-0,3	0,4	0,1	-0,2	0,7	0,6	0,1	0,3	0,4
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-7,0	9,3	2,3	-9,0	8,4	-0,6	-2,0	-1,0	-2,9
R3	Economie	0,0	0,4	0,4	-0,4	0,4	0,0	-0,4	0,0	-0,4
R4	Educatie	-9,3	7,7	-1,6	-9,6	8,7	-0,9	-0,3	1,1	0,8
R5	Cultuur, recreatie en sport	-2,9	2,9	0,0	-4,8	3,5	-1,3	-1,9	0,6	-1,3
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-8,8	7,9	-0,9	-10,2	6,6	-3,7	-1,4	-1,3	-2,8
R7	Gezondheid en milieu	-2,0	3,7	1,7	-2,9	2,3	-0,6	-0,9	-1,4	-2,3
R8	Wonen en ruimte	-1,3	3,6	2,3	-7,9	3,4	-4,5	-6,7	-0,1	-6,8
R9	Financien en bedrijfsvoering	-32,9	23,2	-9,7	-38,4	23,8	-14,5	-5,5	0,6	-4,9
Subtotaal mutaties reserves		-64,8	59,3	-5,5	-83,8	58,2	-25,6	-19,0	-1,1	-20,1

Wijkprogramma's, onttrekking aan reserves										
W1	Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,2	0,0	1,2	1,2
W2	Noordwest	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,0	0,6	0,6
W3	Noordoost	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5
W4	Presikhaaf	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	2,1	0,0	2,1	2,1
W5	Malburgen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,0	0,3	0,3
W6	Schuytgraaf/Elderveld	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1
W7	De Laar/Elden	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1
W8	Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,5	0,0	1,5	1,5
Subtotaal wijkprogramma's		0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	8,4	0,0	8,4	8,4

Gerealiseerd resultaat		-812,8	812,6	-0,2	-813,7	806,3	-7,3	-0,9	-6,3	-7,1
-------------------------------	--	---------------	--------------	-------------	---------------	--------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Incidentele baten en lasten

In de begroting 2019 zijn de volgende posten als incidenteel aangemerkt.

Progr.	Omschrijving	Begroting 2019
Incidentele lasten		
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
R0	Borgen en verstevigen regionale samenwerking, Mobiliteit, Duurzaamheid, Economie en Wonen	-343
R2	Invasieve exoten	-333
R2	Baggeren havens, Defensiehaven	-500
R2	Jaarlijks budget autobereikbaarheid	-700
R3	Mogelijk maken markt langs Jansbeek	-250
R5	Amendement 'Groen vertrouwen Huijgenslaan'	-70
R6	Dotatie aan reserve voor Individuele studietoelage	-535
R6	Werk-Investeringsfonds (voeding nieuwe BR)	-2.500
R7	Doorgeven middelen bodem aan beleidsveld	-255
R8	Niet-grondexploitatieprojecten	-597
R8	Overhevelen naar beleidsveld middelen Bodemsanering	-96
R8	Frictiekosten bij invulling taakstelling ODRA	-17
R8	Nog in te vullen taakstelling op verkoop Vastgoed: Aframen bestaande stelpost	-
R8	Opbrengst verkoop Vastgoed (2021 250 t.l.v. de algemene middelen)	-
R8	Dotatie aan BR Zuidelijke Binnenstad	-
R9	Frictiekosten afbouw overhead	-202
R9	Frictie uit verzelfstandiging MSSA	-175
R9	Actualisatie frictiekosten (minder frictiekosten dan in MJPB 2017 begroot)	202
R9	Dotatie aan algemene reserve rampenoefening	-5
R9	Dotatie aan algemene reserve ingroei vermogenspositie MJPB 2013-2016	7
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2014	-44
R9	Dotatie aan algemene reserve verzelfstandiging MSSA	-40
R9	Dotatie aan algemene reserve MJPB 2016-2019	-3.385
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2015	20
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2016	-
R9	Dotatie aan algemene reserve verzamelbesluit 1-2016	-135
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie divers	-5
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie divers verzamelbesluit 2 2017	-16
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie divers verzamelbesluit 3 2017	-350
R9	Dotatie aan algemene reserve MJPB 2017-2020	-361
R9	Dotatie aan BR taakmutaties overloop/gemeentefonds	-290
R9	Dotatie aan algemene reserve MJPB 2018-2021	-719
R9	GRP Kasschuif: toevoegen/onttrekken aan BR Onderhoud openbare ruimte ter dekking van tekort (5)	-28
R9	Taakstelling huisvesting	-
R9	Invulling door aanpassing huurcontract Stads kantoor	-
R9	OW072 Toevoeging AR inz transitiebudget	-1.193
R9	Dotatie aan algemene reserve correctie FJP 2017	-298
R9	Vanaf 2019 reservering voor aflossen schulden in BR Kapitaallasten	-7.796
R9	Parkeertarieven en legestarieven stijgen niet	-225
R9	Kasschuif i.v.m. sluitend maken MJPB 2019-2021	-441
div	Afschrijvingslasten extra investeringen duurzaamheid vastgoed	-22
div	Besparing op energiekosten vanaf 2019	14
div	Business Case De Connectie (collegenota 7 maart 2017)	-
Totaal incidentele lasten		-21.683

Progr.	Omschrijving	Begroting 2019
Incidentele baten		
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
R0	MJPB 2018-2021 Amendement 17A31: Terugdraaien taakstelling bij Raad	21
R1	MJPB 2018-2021 Amendement 17A32: De overlast te lijf; meer handhavers in de openbare ruimte	200
R1	Borgen en verstevigen regionale samenwerking, Mobiliteit, Duurzaamheid, Economie en Wonen	48
R2	Niet indexeren parkeertarieven deels t.l.v. de BR bereikbaarheidsfonds	100
R2	Extra opbrengsten autobereikbaarheid	100
R3	MJPB 2018-2021 Amendement 17A49: Extra middelen accountmanager	100
R4	MJPB 2018-2021 Amendement 17A35: Coordinator Laaggeletterdheid	75
R5	MJPB 2018-2021 Amendement 17A43: Duurzaamheid 3. Groenfonds	50
R5	Onttrekking aan BR evenementen	20
R5	Onttrekking aan BR Groenfonds: Amendement 18A38G 'Groen vertrouwen Huijgenslaan' (MJPB 2019-2022)	70
R6	MJPB 2018-2021 Amendement 17A50: Schulden voorkomen	100
R6	Onttrekking aan BR Burgerinitiatieven sociaal domein	472
R7	Dekking door inzet reservering budget vergroening elektriciteit en gas 2016-2018	10
R7	GRP: Vrijval van kapitaallasten	-
R7	GRP: Kasschuif: toevoegen/onttrekken aan BR Onderhoud openbare ruimte ter dekking van tekort	98
R7	MJPB 2018-2021 uitstellen diftar	155
R7	Onttrekking aan BR Energy made in Arnhem	10
R8	Niet-grondexploitatie	241
R8	Dekking frictiekosten invulling taakstelling ODRA uit vrijval programmakosten Wabo 2016 (reserveren)	17
R8	Onttrekking aan BR vastgoed	5
R9	Bijdrage in GF voor individuele studietoeslag	535
R9	Verkoop bezit (vastgoed, 4 jaar incidenteel)	1.000
R9	Onttrekking BR taakmutaties GF-overloop	974
R9	Onvoorzien	272
R9	Bodemsamering, incidentele uitkering in GF	96
R9	Dividend BNG	pm
R9	Dekking uit bestemmingsreserve tbv frictiekosten verzelfstandigingen af te bouwen overhead	202
R9	Dekking uit vorming bestemmingsreserve tbv frictiekosten verzelfstandigingen MSSA	175
R9	Onttrekking aan algemene reserve zomernota 2016-2019	50
R9	Onttrekking aan algemene reserve PN sluitend maken jaarschijf 2017	-
R9	Minder onttrekken aan BR frictiekosten	-202
R9	Reeds gereserveerd in begroting voor verbeteren vermogenspositie (onttrekking AR)	4.238
R9	Onttrekking aan algemene reserve MJPB 2019-2022	9.962
div	Vastgoed incidenteel potentiële verkoop € 1,4 mln.	-
Totaal incidentele baten		19.194

Progr.	Omschrijving	Begroting 2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Totaal incidentele lasten		-21.683
Totaal incidentele baten		19.194
Per saldo hogere incidentele baten (+), hogere incidentele lasten (-)		-2.489

Onvoorzien / strikt onvermijdbaar

In de begroting is in het stedelijk programma R9 Financiën en Bedrijfsvoering een bedrag opgenomen voor zowel incidentele als structurele onvoorziene lasten. Voor de incidentele onvoorziene lasten (= onvoorzien) wordt jaarlijks een bedrag opgenomen van € 272.000. Voor de post voor structurele onvoorziene lasten (= strikt onvermijdbaar) wordt jaarlijks een bedrag van € 767.000 gereserveerd. Er zijn in 2019 geen onvoorziene lasten geweest.

Omschrijving	Begroot 2019		Rekening	Afwijking
	Geamendeerd	Definitief	2019	
<i>Bedragen x € 1.000</i>				
Onvoorzien	272	272	0	272
Strikt onvermijdbaar	767	767	0	767
Totaal	1.039	1.039	0	1.039

Begrotingsanalyse

Hieronder volgt een overzicht van alle door de raad vastgestelde begrotingswijzigingen in 2019 vanaf de vaststelling van de [MJPB 2019-2022](#)

Begr. wijz.nr.	Raadsvergadering	Onderwerp	Exploitatie 2019			Reserves 2019		Saldo
			Lasten	Baten	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	
Bedragen x € 1.000 positieve bedragen betreft voordeel, negatieve bedragen betreft nadeel								
	14-11-2018	Ontwerp MJPB 2019-2022	-727.523	723.645	-3.878	32.279	-36.157	0
	14-11-2018	Amendementen 18A38g "Groen vertrouwen Huijgenslaan"	-70	0	-70	0	-70	0
Geamendeerde MJPB 2019-2022			-727.593	723.645	-3.948	32.279	-36.227	0
19-094	Diverse	Meerjarige effecten besluitvorming na gereedkoming boekwerk MJPB 2018-2021	-4.960	-2.709	-7.669	2.482	-10.151	0
19-010	15-5-2019	Verzamelbesluit-1	-3.446	3.161	-285	1.709	-1.994	0
19-020	25-9-2019	Verzamelbesluit-2	-2.079	1.719	-360	0	-360	0
19-030	18-12-2019	Verzamelbesluit-3	-6.225	6.345	120	1.209	-1.089	0
19-002	27-2-2019	Gebiedsvisie "Coehoorn creatieve wijk"	-1.096	1.096	0	0	0	0
19-003	13-2-2019	Luchtagenda "Naar een schonere lucht in 2025"	-127	600	473	473	0	0
19-004	27-2-2019	Opstellen grondexploitatie Lorentz Lyceum	-1.812	2.737	925	925	0	0
19-005	27-3-2019	Bestemmen uitkering GF 2019 combinatiefuncties	-227	227	0	0	0	0
19-006	15-5-2019	Kaders voor besteding van het Klimaatfonds	-1.500	0	-1.500	0	-1.500	0
19-007	03-07-2019	Jaarstukken (FJP) 2018	-4.232	3.904	-328	-327	-1	0
19-008	03-07-2019	Programmaplan Doorbraak Naar Werk	-750	0	-750	0	-750	0
19-012	25-9-2019	Doorpakken in het Korenkwartier	-200	200	0	0	0	0
19-013	25-9-2019	Sonsbeek 2020 - verlenen extra subsidie	-150	0	-150	0	-150	0
19-014	30-10-2019	Proeftuin duurzame mode 025	-176	176	0	0	0	0
19-015	30-10-2019	Turap-2 2019	670	11.922	12.592	19.202	-6.610	0
19-031		Budgetoverheveling 2019-2020	5.924	484	6.408	6.887	-479	0
		Afrondingen			0			0
Begroot 2019 Definitief			-747.979	753.507	5.528	64.839	-59.311	0

Begrotingsrechtmatigheid

Het budgetrecht is een recht dat de raad toekomt. Het budgetrecht van de raad houdt in dat het college in principe alleen uitgaven kan doen en verplichtingen kan aangaan na toestemming ofwel autorisatie van de raad. Met de vaststelling van de begroting geeft de raad het college deze toestemming. Begrotingsrechtmatigheid houdt in dat de financiële beheershandelingen bij de gemeente binnen de begroting dienen te passen. Begrotingsoverschrijdingen die niet bij de raad bekend zijn, beschouwt de accountant als onrechtmatig. Derhalve legt het college aan de raad daarom deze overschrijdingen voor. Formeel is het voldoende alleen de overschrijdingen aan de lastenkant te laten vaststellen om deze alsnog als rechtmatig te laten beschouwen. Na instemming van de raad met deze overschrijdingen is formeel geen sprake meer van "overschrijdingen" en geen begrotingsonrechtmatigheid in het kader van de controleverklaring. Hieraan zijn twee voorwaarden verbonden, conform het Besluit controle accountantscontrole decentrale overheid (Bado):

1. het gaat om overschrijdingen waarbij het college bij het doen van de uitgaven, binnen het door de raad uitgezette beleid is gebleven en die nog dienen te worden geautoriseerd;
2. de overschrijdingen worden goed herkenbaar in de jaarrekening opgenomen, passend binnen de aanbevelingen in de Kadernota Begrotingsrechtmatigheid van de Commissie BBV. Daarin worden de overschrijdingen in enkele categorieën ingedeeld, die ondanks de overschrijding gewoon als rechtmatig bestempeld, mits goed toegelicht in de jaarrekening. Dat gaat om:
 1. compensatie door direct gerelateerde opbrengsten;
 2. passend binnen bestaand beleid;
 3. open einde regeling;
 4. overig.

De onderstaande tabel omvat een overzicht van alle afwijkingen in de lasten tussen de definitieve begroting 2019 en de rekening 2019.

Nr.	Omschrijving	Lasten begroot 2019 definitief	Lasten rekening 2019	Afwijking	V / N
<i>Bedragen X € 1.000 bedragen positief zijn voordelig, bedragen negatief zijn nadelig</i>					
Reguliere programma's					
R0	Algemeen bestuur en publieke dienstverlening	-13.309	-14.498	-1.189	N
R1	Veiligheid	-14.836	-15.219	-384	N
R2	Verkeer, vervoer en waterstaat	-23.130	-23.385	-255	N
R3	Economie	-9.235	-9.475	-240	N
R4	Educatie	-17.538	-18.802	-1.265	N
R5	Cultuur, recreatie en sport	-56.476	-56.001	474	V
R6	Participatie en Maatschappelijke ondersteuning	-236.477	-243.840	-7.363	N
R7	Gezondheid en milieu	-36.761	-35.645	1.116	V
R8	Wonen en ruimte	-47.726	-36.986	10.740	V
R9	Financien en bedrijfsvoering	-101.352	-67.712	33.640	V
Subtotaal reguliere programma's		-556.839	-521.564	35.275	V
Wijkprogramma's					
W1	Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)	-28.592	-31.217	-2.625	N
W2	Noordwest	-25.846	-27.186	-1.340	N
W3	Noordoost	-21.289	-22.438	-1.149	N
W4	Presikhaaf	-21.892	-26.631	-4.739	N
W5	Malburgen	-33.067	-32.341	726	V
W6	Schuytgraaf/Elderveld	-23.257	-25.512	-2.255	N
W7	De Laar/Elden	-14.946	-16.961	-2.015	N
W8	Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg (RKV)	-22.250	-26.014	-3.764	N
Subtotaal wijkprogramma's		-191.138	-208.300	-17.162	N
Totaal programma's		-747.977	-729.864	18.113	V

Hieronder wordt in het kort ingegaan op de aard van de overschrijding. Voor de verdere toelichting wordt verwezen naar het onderdeel 'Wat heeft het gekost' dat in het jaarverslag voor elk programma is opgenomen. De nadelige afwijkingen per programma worden in de volgende categorieën geplaatst.

1. Compensatie door direct gerelateerde opbrengsten
 - R2: Het nadeel op de lasten wordt binnen dit programma wordt gecompenseerd door extra baten op de betreffende onderdelen (vooral Havens en meerjarige projecten).
2. Passend binnen bestaand beleid
 - R0: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft de verlaging van de rekenrente op de pensioenuitkeringen.

- R1: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft het project Lokale Aanpak Radicalisering waarvoor vanaf 2020 compensatie is toegekend vanuit de decembercirculaire
- R3: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft de beleidsuren. Voor uitvoering van het programma is het begroot bedrag niet actueel en ontoereikend. Dit is bij de raad onder de aandacht geweest en hierop wordt vanaf 2020 bijgestuurd.
- R4: Het nadeel op de lasten van dit programma betreft vooral tijdelijke onderwijshuisvesting. Dat tekort wordt geëgaliseerd via de BR Onderwijs die daarvoor is bedoeld. Daarnaast is er een nadelige afwijking op het loonbudget als gevolg van een hogere toedeling van de stedelijke loonkosten ten opzichte van de wijkprogramma's (met als gevolg een voordeel op de wijken op dit onderdeel).
- R6, W1 t/m W4, W6 t/m W8: Het nadeel op de lasten van deze programma's wordt veroorzaakt door posten die in 2019 bij de raad onder de aandacht zijn geweest, namelijk BUIG en de tekorten op het gedecentraliseerde sociale domein, veroorzaakt door de forse stijging in de inzet van begeleiding, dagbesteding en jeugd en opvoedhulp

3. Open einde regeling

NVT

4. Overig

NVT

Wet Normering Topinkomens

- Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op gemeente Arnhem van toepassing zijnde regelgeving;
- Het bezoldigingsmaximum in 2019 is € 194.000 (2018: € 189.000). Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte;
- Voor een functionaris zonder dienstbetrekking geldt een andere regeling. De eerste twaalf kalendermaanden waarin de functie wordt vervuld geldt een separate normering voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking. Na deze twaalf kalendermaanden is de reguliere WNT-normering van toepassing.

In de onderstaande tabel worden de beloningen conform de vereiste indeling toegelicht.

Gegevens 2019	R. van Wuijtswinkel	J.G.M. Kersten
Bedragen x € 1,00		
Functiegegevens	Gemeente-secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	135.617	105.766
Beloningen betaalbaar op termijn	20.206	18.018
Subtotaal	155.823	123.783
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000	194.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	-	-
Bezoldiging	155.823	123.783

Gegevens 2018	R. van Wuijtswinkel	J.G.M. Kersten
Bedragen x € 1,00		
Functiegegevens	Gemeente-secretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2019	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	133.468	100.636
Beloningen betaalbaar op termijn	18.555	17.540
Subtotaal	152.023	118.176
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	189.000	189.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	-	-
Bezoldiging	152.023	118.176

Balans en de toelichting

Balans

Activa	31-12-2019	31-12-2018	Passiva	31-12-2019	31-12-2018
Vaste activa			Vaste passiva		
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Immateriële vaste activa	10.883	11.193	Eigen vermogen	160.603	150.777
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	10.883	11.193	Algemene Reserve	37.218	42.598
			Bestemmingsreserves	130.724	109.039
			Gerealiseerd resultaat boekjaar	-7.339	-860
Materiële vaste activa	684.837	672.006	Voorzieningen	10.229	10.342
Investerings met een economisch nut	452.572	444.985	Voorzieningen ter egalisering van kosten	0	0
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	166.287	164.674	Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	10.229	10.342
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	65.978	62.347			
Financiële vaste activa	83.423	88.826	Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	667.385	699.796
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	4.741	4.741	Obligo's	721	856
Leningen aan woningbouwcorporaties	12	12	Onderhandse leningen van:		
Overige langlopende leningen	66.971	70.907	- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	598.534	615.652
Nog te ontvangen erfpacht canon	9.312	11.535	- buitenlandse instellingen, fondsen, banken e.d.	65.000	80.000
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	2.387	1.631	Waarborgsommen	144	212
			Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht	2.987	3.075
Totaal vaste activa	779.142	772.024	Totaal vaste passiva	838.217	860.915

Activa	31-12-2019	31-12-2018	Passiva	31-12-2019	31-12-2018
Vlottende activa			Vlottende passiva		
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Voorraden	46.149	40.796	Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	40.551	10.073
Grond- en hulpstoffen	0	0	Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	31.000	0
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	45.824	40.471	Banksaldi (schuld)	257	257
Gereed product en handelsgoederen	326	326	Overige schulden	9.294	9.816
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	46.467	102.531	Overlopende passiva	53.115	47.839
Vorderingen op openbare lichamen	7.201	36.037	Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	13.640	5.252
Rekening-courantverhouding met het Rijk	13.550	20.729	Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	38.774	41.601
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	0	0	De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen	701	986
Overige vorderingen	25.716	45.765			
Liquide middelen	676	1.083			
Banksaldi	568	1.009			
Kassaldi	108	74			
Overlopende activa	59.448	2.393			
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	59.448	2.393			
Totaal vlottende activa	152.741	146.804	Totaal vlottende passiva	93.666	57.912
Totaal generaal	931.883	918.827	Totaal generaal	931.883	918.827

Toelichting balans

Waarderingsgrondslagen

BBV

Voor gemeenten is de regelgeving voor de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingsstukken vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording (BBV).

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar gesteld wordt.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen of schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende verlofaanspraken en dergelijke. Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenprogrammabegroting, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld reorganisaties) wordt wel een verplichting opgenomen.

Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeenten afdraagt geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV het volgende: Gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO-administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door de gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht.

Balans

Algemeen

De waardering van de activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Immateriële vaste activa

De bijdragen aan activa in eigendom van derden worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de afschrijvingstermijnen van de materiële vaste activa.

Materiële vaste activa met economisch nut en materiële vaste activa met economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

De waardering is tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht voor zover die de voorlopige kosten van de investering niet overstijgen.

Investeringsbijdragen kunnen bestaan uit meerdere delen (componenten), waarvoor verschillende afschrijvingstermijnen gelden. In dat geval wordt de zogenoemde componentenmethode gebruikt. Deze houdt in dat verschillende samenstellende delen van het bewuste materieel vast actief afzonderlijk worden geactiveerd en de verschillende delen worden afgeschreven op basis van de bij die componenten horende afschrijvingstermijn.

Slijtende investeringen worden vanaf het eerste boekjaar na het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de verwachte gebruiksduur. Op grondbezit met economisch nut wordt niet afgeschreven.

Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen in jaren zijn hieronder opgenomen.

Activasoort	Afschrijvingstermijn in jaren
Gronden en terreinen	
Grond	0
Bedrijfsgebouwen en woonruimten	
Parkeergarages	50
Permanente gebouwen & Verbouwingen, renovaties en restauraties	40
Semi – permanente gebouwen	20
Installaties, leidingen en voorzieningen	20
Dak en/of dakbedekking	15
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	
Bruggen en viaducten (verkeerstechnische kunstwerken)	75
Verkeersinfrastructuur	30
Verkeersvoorzieningen & Verkeersregelingen	20
Parkeermaatregelen	10
Openbare verlichting: kabels	25
Openbare verlichting: masten & LED-armaturen	15
Openbare verlichting: LED-behuizingen	10
Bouwkundige voorzieningen	20
Kunstgrasvelden – onderlaag	20
Kunstgrasvelden – bovenlaag	10
Sport grasvelden	15
Herinrichting wijken (niet meer in gebruik vanaf 01.01.2011)	20
Lage Kade	60
Rioleringen	40
Beschoeiingen & Voorzieningen in bossen en parken / hekwerk	10
Vervoermiddelen	
Tractoren - landbouwvoertuigen	10
Vrachtauto's	5
Fietsen en scooters	5
Personenauto's	5
Machines, apparaten en installaties	
Telecommunicatie voorzieningen & Glasvezelbekabeling	10
Parkeerapparatuur	10
Datacommunicatie voorzieningen & Hard- en software	5
Machines en installaties (niet vast aan/in gebouwen)	10
Gereedschappen	5
Overige materiële vaste activa	
Ondergronds afvaltransportsysteem	30
(ondergrondse) Afvalcontainers	10
Inrichting van gebouwen en inventaris	15
Speelvoorziening	10
Invalidentoiletten	10

Voor de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde.

Onder de materiële vaste activa zijn onderhanden activa (activa in uitvoering) opgenomen. Het betreft vooruitbetaalde termijnen en gemaakte kosten (inkopen en personeelskosten) op investeringen in kapitaalwerken die nog niet zijn opgeleverd. Na gereedmelding worden deze activa ondergebracht in één van de bovengenoemde rubrieken.

Materiële vaste activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Dit betreft infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals wegen, pleinen, bruggen, viaducten en parken. De spelregels voor de materiële activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn vanaf het begrotingsjaar 2017 gelijk aan die met economisch nut. Voor 2017 was er geen verplichting om alle investeringen in maatschappelijk nut te activeren.

Financiële vaste activa

De post financiële vaste activa omvat zowel deelnemingen in een aantal vennootschappen als langlopende leningen u/g. Het aandelenbezit is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Zonodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

De jaarlijks ontvangen canon bij eeuwigdurend in erfpacht uitgegeven gronden zijn opgenomen tegen contante waarde. Het uitgangspunt daarbij is de interne rekenrente bij uitgifte, die gedurende de duur van de overeenkomst ongewijzigd blijft.

Voorraden

De als onderhanden werken opgenomen grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs, dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend overeenkomstig de kostensoortenlijst van het Besluit ruimtelijke ordening (zoals grondaankopen en kosten bouw- en woonrijp maken). Daarnaast omvat de vervaardigingsprijs de daadwerkelijk te betalen rente over het vreemd vermogen.

Voor winsten uit de grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken geldt vanuit de BBV notitie grondexploitatie de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat.
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht.
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Indien uit de prognoses blijkt, dat de boekwaarde niet kan worden gecompenseerd met verwachte toekomstige opbrengsten, wordt voor het tekort een voorziening getroffen.

De vooruitontvangen bijdragen voor het onderhanden werk worden in mindering gebracht op de vervaardigingskosten.

Gereed product wordt gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich met name voor indien voorraden incurant worden. De kostprijs bestaat uit de verkrijgingsprijs van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De overige grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Ten aanzien van de waardering van de grondexploitatie bestaat een schattingsonzekerheid. Hoewel de op dit moment meest waarschijnlijke inschatting is opgenomen in de jaarrekening, kan de realisatie in de toekomst afwijken van deze schatting. Deze schattingsonzekerheid ontstaat door de omvang en de lange looptijd van met

name project Schuytgraaf.

Uitzettingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht.

Liquide middelen

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves. De algemene reserve is vrij besteedbaar. Bestemmingsreserves zijn reserves die de gemeenteraad voor specifieke doelen heeft ingesteld of die dienen om schommelingen op te vangen in aan derden in rekening te brengen tarieven.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorzieningen voor pensioenen wethouders zijn op contante waarde gewaardeerd.

Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Van de langlopende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of langer. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De vooruitontvangen afkoopsommen bij tijdelijk in erfpacht uitgegeven gronden vallen vrij ten gunste van het resultaat naar gelang de looptijd van het erfpachtcontract.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Van de netto-vlottende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of korter. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vlottende passiva

De onder de noemer vlottende passiva gepresenteerde schulden en vooruitontvangen bedragen hebben betrekking op een resterende looptijd van minder dan een jaar en zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. De ontvangen bijdragen die de voorlopige kosten van investeringen overstijgen, worden gepresenteerd als vooruitontvangen bedragen en als specifieke voorschotten ontvangen van het Rijk of Provincie.

Overig

Overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

In de bijlage bij de jaarrekening is het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld opgenomen. Hierbij wordt de indeling en het verdelingsprincipe gehanteerd conform de begroting. De vergelijkende cijfers van de begroting zijn, waar nodig, qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden tussen de taken aangepast.

Bedragen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn X € 1.000, tenzij anders aangegeven.

Immateriële vaste activa

Verlooptstaat immateriële vaste activa

Omschrijving	31-12-2018	Inves- teringen	Desinves- teringen	Af- schrijving	Bijdragen van derden	31-12-2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
Bijdrage activa eigendom derden	11.193	0	0	-310	0	10.883
Totaal	11.193	0	0	-310	0	10.883

Materiële vaste activa

Specificatie materiële vaste activa

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Investerings met een economisch nut	452.572	444.985
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	166.287	164.674
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	65.978	62.347
Totaal	684.837	672.006

Investerings met een economisch nut

Verloopstaat Investerings met een economisch nut: geen heffing

Omschrijving	31-12-2018	Verloop						31-12-2019
		Herubr.	Inves- teringen	Desinves- teringen	Afschrij- ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever- mindering	
Bedragen x € 1.000								
Gronden en terreinen	79.782	-1.019	3.043	0	0	0	-422	81.384
Bedrijfsgebouwen	341.767	0	21.987	-476	-12.194	-1.482	0	349.602
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	2.603	463	84	0	-194	0	0	2.956
Machines, apparaten en installaties	7.189	0	715	0	-1.395	0	0	6.509
Vervoersmiddelen	658	0	23	0	-237	0	0	444
Overige materiële vaste activa	12.986	-227	1.450	-13	-2.519	0	0	11.677
Onderhanden activa	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	444.985	-783	27.302	-489	-16.539	-1.482	-422	452.572

De belangrijkste investeringen in 2019 betreffen:

- Zwembad Valkenhuizen (€ 2,0 miljoen)
- Renovatie van Museum Arnhem (€ 2,5 miljoen)
- Investerings in de onderwijshuisvesting, waaronder:
 - o Briant College / De Ommeswaai (€ 7,9 miljoen)
 - o Renovatie Mariëndaal (€ 4,5 miljoen)
 - o Renovatie scholen Breezandpad (€ 3,9 miljoen)
 - o Nieuwbouw Prisma Heijenoordseweg (€ 1,4 miljoen)
 - o Prisma School (€ 2,3 miljoen)
- Ondergrondse Afvalcontainers (€ 1,5 miljoen).

Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten wel heffing kan worden geheven
Verlooptstaat investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten wel heffing kan worden geheven

Omschrijving	31-12-2018	Verloop						31-12-2019
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever-minding	
Bedragen x € 1.000								
Gronden en terreinen	289	0	0	0	0	0	0	289
Bedrijfsgebouwen	137	0	0	0	-8	0	0	129
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	156.041	-463	8.026	0	-5.002	-1.167	0	157.435
Overige materiële vaste activa	8.207	227	0	0	0	0	0	8.434
Onderhanden activa	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	164.674	-236	8.026	0	-5.010	-1.167	0	166.287

De belangrijkste investeringen in 2019 betreffen investeringen in de gemeentelijke riolering (€ 6,9 miljoen) en investeringen in het afvalplan (€ 0,5 miljoen).

Investerings met een maatschappelijk nut
Verlooptstaat investeringen met een maatschappelijk nut

Omschrijving	31-12-2018	Verloop					31-12-2019
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	
Bedragen x € 1.000							
Maatschappelijk nut vóór 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	56.118	0	0	0	-3.138	0	52.980
Subtotaal	56.118	0	0	0	-3.138	0	52.980
Maatschappelijk nut na 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	6.089	140	7.883	0	-238	-875	12.998
Onderhanden activa	140	-140	0	0	0	0	0
Totaal	62.347	0	7.883	0	-3.376	-875	65.978

De belangrijkste investeringen in 2019 betreffen investeringen in:

- Infrastructuur (€ 4,6 miljoen)
- Openbare verlichting (€ 1,6 miljoen)
- Civiele kunstwerken (€ 0,2 miljoen)
- Bewegwijzering (€ 0,2 miljoen).

Financiële vaste activa

Verloopstaat financiële vaste activa

Ontwikkeling financiële vaste activa				
Omschrijving	31-12-2018	Verloop		31-12-2019
		Verhoging	Aflossing	
Bedragen x € 1.000				
Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	4.741	0	0	4.741
Leningen aan woningbouwcorporaties	12	0	0	12
Overige langlopende leningen	70.907	5.566	-9.502	66.971
Nog te ontvangen erfpacht canon	11.536	0	-2.224	9.312
Overige uitzettingen > 1 jaar	1.630	760	-3	2.387
Totaal	88.826	6.326	-11.729	83.423

Specificatie kapitaalverstrekingen deelnemingen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Scalabor B.V.	3.500	3.500
Bank Nederlandse Gemeenten	1.241	1.241
B.V. Facility Point Arnhem	0	0
Sportbedrijf Arnhem B.V.	1	0
Totaal	4.742	4.741

Op de deelneming BV Facility Point is een 100% voorziening in mindering gebracht.

Specificatie leningen woningbouwcorporaties

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Woningstichting Omnia	12	12
Totaal	12	12

Specificatie overige leningen u/g

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Sportbedrijf Arnhem	10.263	11.641
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn)	11.208	10.965
Stichting MSA	8.040	9.004
Kredietbank Nederland	6.500	8.500
Stichting DrieGasthuizenGroep	6.945	7.328
Gelderse Hogeschool	4.965	6.142
Kunstbedrijf	2.234	2.585
Moscowa	2.250	2.393
Stichting Behouden Steden	2.235	2.235
Stichting Oostpool	1.833	1.873
Stichting Eusebius	1.500	0
Luxor	624	693
Rozet	559	633
Focus	669	520
Zwembad Klarenbeek	387	425
Diverse sport- en culturele instellingen	3.268	3.450
Leenbijstand BUIG	5.181	5.930
Voorziening leenbijstand BUIG	-1.691	-3.410
Totaal	66.971	70.907

Specificatie overige uitzettingen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Vangnetuitkering	2.386	1.626
Regelingen werknemers (fiets)	1	4
Waarborgsommen	0	0
Totaal	2.387	1.630

Voorraden*Specificatie voorraad*

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Grond- en hulpstoffen	0	0
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	45.823	40.470
Gereed product en handelsgoederen	326	326
Totaal	46.149	40.796

Specificatie onderhanden werk

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Grondexploitatieprojecten	117.079	116.290
Voorzieningen verliezen grondexploitatie	-62.604	-63.329
Overig onderhanden werk	-8.652	-12.491
Totaal	45.823	40.470

Verloop grondexploitatie

Omschrijving	31-12-2018	Verloop				31-12-2019
		Herrubr.	Kosten	Bijdragen	Afwaardering duurzame waarde- vermindering	
Bedragen x € 1.000						
Grondexploitatieprojecten	116.290	-272	2.921	-1.401	-459	117.079
Overig onderhanden werk	-12.491	2.161	3.149	-751	-720	-8.652
Totaal	103.799	1.889	6.070	-2.152	-1.179	108.427

Verklaring saldo grondexploitatie

Omschrijving	31-12-2018	Verloop			31-12-2019	
		Herrubr.	Gemaakte kosten*	Bijdrage gemeentel		Bijdragen van derden
Bedragen x € 1.000						
Schuytgraaf	45.462		1.654	-33	0	47.083
Arnhem Centraal	55.231		-1.779	0	0	53.452
Koningspley	1.556		201	-32	0	1.725
Presikhaaf	7.138		-234	-567	0	6.337
Merwedestraat	3.239		81	0	-40	3.280
De Maten	6.759		257	-1	0	7.015
Hoogstedelaan	273		102	-375	0	0
Saksen Weimar	-539		215	0	0	-324
Spijkerbroek	1.196	-1.291	95	0	0	0
Centrum Zuid	-826		158	0	0	-668
Wassenaarweg	-208		15	0	0	-193
Oostelijk Centrum Gebied	5.167		105	23	-3	5.292
Zuidelijke binnenstad fase 1	-8.100		1.932	-2	-416	-6.586
Herhuisvesting Lorentz Lyceum	0	536	-666	-1	0	-131
ZB Coehoorn Noord	0	483	790	-414	0	859
Overig	-58	0	-5	0	0	-63
Totaal	116.290	-272	2.921	-1.401	-459	117.079

* De gemaakte kosten bestaan uit het saldo van de kosten en de opbrengsten, exclusief de twee apart genoemde bijdragen (ontvangen subsidies en bijdragen van derden).

Verklaring saldo overig onderhanden werk

Omschrijving	31-12-2018		Verloop			31-12-2019
		Herrubr.**	Gemaakte kosten*	Ontvangen subsidies	Bijdragen van derden	
Bedragen x € 1.000						
Arnhem Centraal	192	0	15	150	0	357
Malburgen	-7.892	0	1.249	0	0	-6.643
Zuidelijke binnenstad	-139	0	80	0	0	-59
Presikhaaf	-760	0	196	-21	-20	-605
Korenkwartier	0	-2.038	312	-100	0	-1.826
Overig	-3.892	4.199	1.297	-780	-700	124
Totaal	-12.491	2.161	3.149	-751	-720	-8.652

* De gemaakte kosten bestaan uit het saldo van de kosten en de opbrengsten, exclusief de twee apart genoemde bijdragen (ontvangen subsidies en bijdragen van derden).

** De herrubricering betreft het verplaatsen van anterieure overeenkomsten die ten onrechte onder deze balansrekening stonden naar de overlopende passiva en enkele andere projecten die ten onrecht als anterieure overeenkomsten stonden naar deze balansrekening. Daarnaast wordt het project Korenkwartier nu afzonderlijk weergegeven. Dit is een verschuiving van overige naar Korenkwartier.

Nadelige resultaten

Jaarlijks worden de resultaten van alle projecten doorgerekend. Indien deze doorrekening tot een nadelig resultaat leidt en er geen andere compenserende maatregelen in het project getroffen kunnen worden, wordt daartoe een voorziening ingesteld of de bestaande voorziening verhoogd.

Verliezen bij afsluiting van projecten, naast reeds getroffen voorzieningen, komen ten laste van het resultaat van het boekjaar.

Omschrijving	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
<i>Bedragen x € 1.000.000</i>			
Verwervingen	215	3	218
Civiele kosten	159	50	209
Overige kosten	51	7	58
Plankosten en VTU	125	21	146
Totaal kosten	550	81	631
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	326	150	476
Subsidies / bijdragen	157	6	163
Voorziening Grondbedrijf	62	0	62
Totaal opbrengsten	545	156	701
Rente / Kosten- en opbrengstenstijging	49	-2	47
Resultaat (op eindwaarde)	-54	77	23
Resultaat op contante waarde per 01-01-2020			18

Specificatie gereed product en handelsgoederen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Bovenleiding materiaal trolley	326	326
Totaal	326	326

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Vorderingen op openbare lichamen	7.201	36.037
Rekening-courantverhouding met het Rijk	13.550	20.729
Rekening courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	0	0
Overige vorderingen	25.716	45.766
Totaal	46.467	102.532

Specificatie vorderingen op openbare lichamen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
BTW (in 2019 onder overlopende activa)	0	29.296
Debiteuren publiekrechtelijk	7.201	6.741
Totaal	7.201	36.037

Specificatie rekening-courantverhouding met het Rijk

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Rc-verhouding Ministerie van financiën: schatkistbankieren	13.550	20.729
Totaal	13.550	20.729

Specificatie rekening-courantverhoudingen niet-financiële instellingen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Stichting Horeca MSSA	0	0
Stichting Musis en Stadstheater Arnhem	0	0
Totaal	0	0

Specificatie overige vorderingen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Vorderingen m.b.t. lokale heffingen	2.216	2.092
Voorziening oninbaarheid m.b.t. lokale heffingen	-155	-215
Vorderingen m.b.t. sociale zekerheid	11.515	11.466
Voorziening oninbaarheid m.b.t. sociale zekerheid	-6.397	-5.653
Vorderingen op De Connectie	688	4.433
Debiteuren privaatrechtelijk	5.748	7.402
Voorziening oninbaarheid m.b.t. debiteuren privaatrechtelijk	-697	-1.006
Vorderingen op Zorglokaal	0	13.614
Overige vorderingen	12.798	13.633
Totaal	25.716	45.766

Liquide middelen

Specificatie liquide middelen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Banksaldi	568	1.009
Kassaldi:		
Kas Stadsbank	0	0
Kas Burgerzaken	104	70
Overige kas	4	4
Totaal	676	1.083

De vastgestelde jaarschijf 2019 van de MJPB 2019 - 2022 heeft een lastenniveau van € 727,6 miljoen (2018: € 717,0 miljoen). Op basis daarvan is een drempelwaarde bepaald voor buiten de schatkist aan te houden tegoeden van € 4,2 miljoen (2018: €4,1 miljoen) gemiddeld per kwartaal.

Gemiddeld saldo banken per kwartaal 2019

Kwartaal	Drempelbedrag 2019	Realisatie 2019	Over- / onderschrijding 2019
<i>Bedragen x € 1.000,--</i>			
1e kwartaal	4.205	2.006	-2.199
2e kwartaal	4.205	2.193	-2.012
3e kwartaal	4.205	1.624	-2.581
4e kwartaal	4.205	1.456	-2.749

In alle kwartalen heeft de gemeente ruim minder tegoeden aangehouden bij banken dan maximaal is toegestaan.

Overlopende activa

Specificatie overlopende activa

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen (die ten laste van volgende begrotingsjaren komen):		
Vooruitbetaalde faciliterende grondexploitatieplannen	732	901
BTW	33.340	0
Overige overlopende activa	25.373	1.488
Kruisposten	3	4
Totaal	59.448	2.393

Eigen vermogen

Specificatie eigen vermogen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Algemene reserve	37.218	42.598
Bestemmingsreserves	130.724	109.039
Gerealiseerd resultaat boekjaar	-7.339	-860
Totaal	160.603	150.777

In de mutaties van de algemene reserve zijn alle begrote dotaties en onttrekkingen verwerkt. De afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn meegenomen in het gerealiseerd resultaat.

Verloopstaat eigen vermogen

Omschrijving	Algemene reserve	Bestemmings-reserves	Totaal
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
Saldo 01-01-2018	58.240	92.936	151.176
Gerealiseerde toevoegingen	24.733	70.600	95.333
Gerealiseerde onttrekkingen	40.375	54.497	94.872
Saldo 31-12-2018	42.598	109.039	151.637
Gerealiseerd resultaat voorgaand boekjaar	-860	0	-860
Saldo 01-01-2019	41.738	109.039	150.777
Gerealiseerde toevoegingen	23.049	60.758	83.807
Gerealiseerde onttrekkingen	27.569	39.074	66.643
Saldo 31-12-2019	37.218	130.723	167.941
Gerealiseerd resultaat boekjaar	-7.339	0	-7.339
Saldo 01-01-2020	29.879	130.723	160.602
Mutaties 2019	-11.859	21.684	9.825

Bestemmingsreserves (BR)

Verloopstaat bestemmingsreserves

Voor de tekstuele toelichting op de belangrijkste financiële reservemutaties wordt verwezen naar de programmaonderdelen 'Wat heeft het gekost' in het jaarverslag.

Voor de volgende bestemmingsreserve worden onttrekkingen aangewend voor afschrijvingen:

- R2 Bereikbaarheid;
- R4 Onderwijs;
- R5 Cultureel vastgoed;
- R7 GRP-dekking kapitaallasten;
- R9 ICT;
- R9 Kapitaallasten.

Prog.	Omschrijving	31-12-2018	Toevoegingen	Onttrekkingen	31-12-2019
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
R0	Onderzoek Rekenkamer	317	0	46	271
R0	Raad	12	0	0	12
R0	Fractie-ondersteuning	17	4	0	21
R1	Veilig ondernemen	0	0	0	0
R2	Buitengewoon Beter	2.919	0	721	2.198
R2	Bereikbaarheid	2.305	6.926	5.523	3.708
R2	Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	3.574	1.696	780	4.490
R3	Sociaal Economisch Fonds	498	292	181	609
R3	Evenementen	327	139	160	306
R4	Onderwijs	20.243	8.099	6.475	21.866
R5	Beeldbepalende culturele manifestaties	518	0	150	368
R5	Beeldende en Monumentale Kunst	30	34	0	64
R5	Cultureel Vastgoed	11.223	1.134	38	12.319
R5	Groenfonds	466	250	70	646
R6	Participatie	492	0	0	492
R6	Maatschappelijke opvang	179	0	0	179
R6	Wijkfondsen	243	60	28	275
R6	Bewonersbudgetten	0	0	0	0
R6	Pakketmaatregelen WMO	23	0	0	23
R6	Beschermd en Weerbaar	3.343	230	0	3.573
R6	Herstructurering OGGz	456	0	0	456
R6	Transitie Presikhaaf / Scalabor	3.661	0	1.752	1.909
R6	Burgerinitiatieven sociaal Domein	784	0	246	538
R6	Jongerenperspectieffonds	1.250	0	4	1.246
R6	Werk-Investeringsfonds	0	2.500	39	2.461
R6	Inburgering, integratie en asiel	0	1.379	0	1.379
R6	WMO, Jeugdzorg	0	3.179	0	3.179
R7	Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang	235	155	0	390
R7	Huishoudelijk afval	540	0	155	385
R7	GRP-dekking kapitaallasten	0	0	0	0
R7	Klimaat en energie	1.213	1.037	637	1.613
R7	Duurzaamheidsleningen	425	0	13	412
R7	Revolverend fonds (duurzaam)	738	0	35	703
R7	Duurzaam Arnhem	10.839	0	417	10.422
R7	Omgevingslawaaï	447	0	35	412
R8	Risicobeheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469
R8	Grondexploitatie	5.368	7.194	0	12.562
R8	Voorstudies	0	283	0	283

R8	Strategische posities	1.500	0	0	1.500
R8	Herstructureringsgebieden	0	0	0	0
R8	Zuidelijke Binnenstad	7.336	369	3.200	4.505
R8	Volkshuisvesting	615	43	124	535
R8	Startersleningen	1.569	31	87	1.514
R8	Stimulering woningbouw	437	0	5	432
R8	Vastgoed	3.748	4.677	5.630	2.795
R8	Bouw- en sloopleges	0			0
R9	Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	9.741	8.846	8.599	9.988
R9	Frictiekosten en Organisatie-ontwikkeling	102	0	0	102
R9	Bedrijfsvoering	5.663	4.483	3.666	6.481
R9	ICT	180	0	55	125
R9	Kapitaallasten	1.994	7.719	205	9.508
Totaal Bestemmingsreserves (BR)		109.039	60.760	39.075	130.724

	Algemene reserve	42.598	23.049	28.429	37.218
Totaal Algemene Reserve (AR)		42.598	23.049	28.429	37.218

Totaal Reserves (AR en BR)		151.637	83.809	67.504	167.942
-----------------------------------	--	----------------	---------------	---------------	----------------

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam BR Onderzoek Rekenkamer (R0)

Doel In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter de rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzakelijk inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken, zonder zich eerst over de 'Wie-betaalt- waarvan' vraag te hoeven buigen.

Naam BR Raad (R0)

Doel Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam BR Fractie-ondersteuning (R0)

Doel Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten fractieondersteuning in verband met afsplitsing van een fractie. De extra kosten bij afsplitsingen worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd. Door een verlaging van de vergoeding fractieondersteuning kan jaarlijks een bedrag van € 13.000,- toegevoegd worden aan de reserve. Bij deze berekening is uitgegaan van 11 fracties. In de nieuwe bestuursperiode 2018-2022 zijn er echter 12 fracties waardoor de toevoeging aan de BR lager wordt.

Naam BR Veilig ondernemen (R1)

Doel Deze bestemmingsreserve is ingesteld met het aangenomen Amendement Fonds Veilig Ondernemen (raadsbesluit 05-11-2012). Een collectief van ondernemers kan op deze reserve een beroep doen om op basis van cofinanciering de veiligheid van hun winkelstraat of winkelgebied te verbeteren.

Naam	BR Buitengewoon Beter (R2)
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve zijn ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2019. Tevens dient de bestemmingsreserve om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang blijven de geormerkte middelen zo beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.
Naam	BR Bereikbaarheid (R2)
Doel	Deze bestemmingsreserve is ingesteld ten behoeve van het verhogen van de bereikbaarheid van de binnenstad, het ontwikkelen van parkeervoorzieningen en het onderhoud van de hoofdwegen die betrekking hebben op de bereikbaarheid van het stadscentrum (Besluit MJPB 2009-2012).
Naam	BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte (R2)
Doel	Op 28 oktober 2013 heeft de Raad besloten een egalisatiereserve in te stellen voor het flexibeler inzetten van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Door minder gebonden te zijn aan vaste en gelabelde budgetten kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad. De flexibiliteit wordt verkregen door de schotten tussen onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water) en jaren weg te halen. Daarnaast is ultimo 2013 de BR Fietspaden voormalig recreatieschap Veluwe (€ 183.000) binnen deze bestemmingsreserve geïntegreerd. De gemeente Arnhem heeft namelijk van de Recreatiegemeenschap Veluwe 8,9 km fietspad overgenomen (raadsbesluit 27-9-2010). De reserve diende voor het op niveau brengen en gedurende een aantal jaren houden van de betreffende fietspaden.
Naam	BR Evenementen (R3)
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.
Naam	BR Sociaal Economisch Fonds (R3)
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.
Naam	BR Onderwijs (R4)
Doel	In het raadsbesluit van 30 september 2013 heeft de raad ingestemd met het doteren van de onderuitputting kapitaallasten onderwijs en overige onderwijshuisvestingsbudgetten aan de BR Onderwijs. De bestemmingsreserve zal ingezet worden ter dekking van de kapitaallasten voor de nieuwbouwprojecten basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. Met het jaarverslag 2014 is besloten om de bestemmingsreserve kapitaallasten onderwijs te hernoemen naar de bestemmingsreserve onderwijs. Per 1 januari 2015 is de BR Investering brede scholen samengevoegd met de BR Onderwijs. Dit geeft flexibiliteit. Vrijvallende onderwijsmiddelen worden bijvoorbeeld in deze reserve geboekt. Het wordt mogelijk om gelden voor het speciaal onderwijs, die in de betreffende jaarschijf niet nodig zijn voor bovengenoemde projecten, in te zetten voor bijvoorbeeld het primair onderwijs. Onderwijsprojecten worden hierdoor de komende jaren gerealiseerd zonder dat het extra geld kost.
Naam	BR Beeldende en Monumentale kunst (R5)
Doel	Op 4 juli 2011 heeft de gemeenteraad het besluit genomen om maximaal € 93.000 te reserveren voor een projectaanvraag voor een cultureel bruggenbouwer voor de Arnhemse beeldende kunstsector. Ook heeft de raad besloten dit bedrag te dekken uit de bestemmingsreserve voor beeldende kunst en vormgeving. Het bedrag van € 93.000 is over meerdere jaren te besteden (2013-2016). Ook is deze reserve bedoeld voor het dekken van projecten in het kader van de meerjarige 1%-regeling. Daarnaast dient deze reserve ter financiering van de uitvoering van gemeentelijke projecten op het gebied van kunst in openbare ruimte. Dotaties aan deze reserve komen voort uit eventuele onderbesteding op het budget voor monumentale kunsten. Projecten in de openbare ruimte kennen een andere dynamiek dan de gemeentelijke begrotingscyclus. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.
Naam	BR Beeldbepalende culturele manifestaties (R5)
Doel	Deze reserve dient ter financiering van beeldbepalende culturele evenementen. Dit betreft hoogwaardige mode-evenementen en Sonsbeek Internationaal conform raadsbesluit 29-09-2014. Bij het jaarverslag 2014 is ingestemd met het hernoemen van de oorspronkelijk naam BR Kunstmanifestaties in BR Beeldbepalende culturele manifestaties.

Naam	BR Groenfonds (R5)
Doel	Deze reserve is bij raadsbesluit op 28 juni 2004 ingesteld. De reserve wordt ingezet om investeringen mogelijk te maken in gebieden, die dringend aan een impuls toe zijn, maar waarvoor geen middelen beschikbaar zijn. Tevens geldt voor particulieren met een perceel > 1500 M2 een herplantplicht voor bomen, die gekapt worden. Wanneer herplant niet mogelijk of wenselijk is, dient de waarde van de bomen gestort te worden in het Groenfonds. In het groenplan zijn een groot aantal projecten benoemd, die voor uitvoering in aanmerking komen. Wanneer er subsidies beschikbaar komen moeten er ook eigen middelen beschikbaar zijn (co-financiering).
Naam	BR Cultureel Vastgoed (R5)
Doel	Onder de BR Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) worden 4 projecten verstaan: een filmtheater in de Zuidelijke binnenstad: Focus Filmhuis Arnhem (1), uitbreiding van het museum aan de Utrechtseweg: Museum Arnhem (2), onderhoud schouwburg Arnhem (3) en verbouw en uitbreiding Musis Sacrum (4). Het doel van deze bestemmingsreserve is om deze gebouwen gedurende een periode van 40 jaar te beheren en exploiteren. Om dit te kunnen realiseren worden eenmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding kapitaallasten gedoteerd aan de reserve. De voeding van de reserve wordt ingezet ter dekking van de exploitatietekorten van de projecten die onderdeel uitmaken van Cultureel Vastgoed.
Naam	BR Participatie (R6)
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse risico's op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de WWB en het bereiken van de doelstellingen. De risico's die afgedekt worden door de reserve zijn: A. In 2015 wordt nieuwe wetgeving ingevoerd, waarbij de doelgroep die door de gemeente gere-integreerd moet worden, wordt uitgebreid (Wajong en WSW). Met de invoering van de nieuwe wet zijn in de jaren 2014 en 2015 waarschijnlijk invoeringskosten gemoeid, die niet uit het Participatiebudget kunnen worden gedekt. B. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn de afgelopen jaren sterk teruggelopen. Tegelijkertijd blijft verhoogde inzet op participatie en re-integratie nodig om de doelstellingen te realiseren. Dit belang wordt versterkt door de recessie. C. niet nominatief te verantwoorden kosten met betrekking tot re-integratie: Bij besteding van het Participatiebudget is een groot knelpunt dat niet direct tot personen te herleiden kosten hieruit niet mogen worden betaald. Deze kosten komen ten laste van de reserve. D. risicobeheersing: Voor de declaratie van het Participatiebudget geldt een foutmarge van 0%. Niet te declareren kosten van re-integratie komen ten laste van de gemeente. Dekking is mogelijk binnen deze reserve. De omvang van het mogelijke risico is moeilijk in te schatten.
Naam	BR Beschermd en Weerbaar (R6)
Doel	De bestemmingsreserve betreft regionale middelen (regio Arnhem en Achterhoek) voor de voorbereiding en uitvoering van de wetcode huiselijk geweld en kindermishandeling in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar (wettelijke taak) en voor de voorgenomen activiteiten op het gebied van voorkoming en bestrijding van geweld in de privésfeer, ook in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar. In de Regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, die in de tweede helft van 2014 door de 19 gemeenteraden is vastgesteld, is afgesproken dat Arnhem de besteding van de regiomiddelen op hoofdlijnen aan de regiogemeenten voorlegt. Tussen 2015 en 2018 wordt gefaseerd een nieuw landelijk verdeelmodel voor de Decentralisatie-Uitkering (DU) Vrouwenopvang ingevoerd. Dit houdt voor de regio Arnhem/Achterhoek een afname in van de DU. Arnhem is als centrumgemeente ontvanger van de DU. Arnhem wil de bestemmingsreserve reserveren voor het afdekken van de risico's die de taakstelling in verband met de afname van de DU met zich meebrengt.
Naam	BR Bewonersbudgetten (R6)
Doel	Medio 2008 heeft de Tweede Kamer bepaald dat er extra middelen moesten komen voor inwoners van krachtwijken en andere wijken in de 31 grote steden. Deze middelen hebben het doel bewoners meer zeggenschap te geven over hun eigen leefomgeving en om bewonersparticipatie een impuls te geven. De middelen zijn noodzakelijk om uitvoering te geven aan dit beleid.
Naam	BR Herstructurering OGGZ (R6)
Doel	Deze bestemmingsreserve is ingesteld per 31-12-2010 en dient ter dekking voor de in het Masterplan Herstructurering MO/OGGZ/VZ nader te specificeren acties en maatregelen voor de realisatie van een structurele bezuiniging op dit beleidsveld vanaf 2012. Deze bestemmingsreserve wordt aangehouden vanwege de opdracht van de Raad dat geen gezinnen (met kinderen) op straat komen staan ook al hebben ze op basis van de bestaande afspraken geen toegang tot de reguliere maatschappelijke opvang en ontbreekt het perspectief op reguliere huisvesting in het kader van de woningwet. Om in incidentele gevallen te kunnen voorzien in maatwerkoplossingen of investering in tijdelijke voorzieningen is de instandhouding en inzet van deze bestemmingsreserve noodzakelijk.

Naam	BR Maatschappelijke opvang (R6)
Doel	Deze reserve wordt vanaf 2012, in het kader van de herstructurering van de MO-OGGZ-VZ ingezet. Een belangrijk deel van de risico's en de knelpunten die zich in eerdere jaren hebben voorgedaan bij de uitvoering van het masterplan Minder Opvang Beter Leven, zijn afgedekt door een beroep te doen op de BR Herstructurering Oggz, BR Beschermd en weerbaar en BR pakketmaatregelen Wmo. Een aantal van de risico's en knelpunten kunnen zich ook in 2017 en volgende jaren nog manifesteren, o.a. in de doorstroomvoorziening, crisisopvang of gezinsopvang. Reserve is bedoeld voor ondervangen van risico's voortvloeiende uit de herstructurering MO-OGGz-VZ welke zijn vertaald in het masterplan Minder opvang, Beter leven. De risico's zijn voor het grootste deel werkelijkheid geworden en ook extern verplicht.
Naam	BR Pakketmaatregelen WMO (R6)
Doel	Tot nu toe ontbreken (op lokaal niveau) de middelen om de verdere invoeringsopgaven (transitie / transformatie) van de jeugdzorg en de wmo te begeleiden. Het betreft hier dan de dekking van de extra kosten zoals projecten, extern advies, pilots en dergelijke. In lijn met eerdere besluitvorming door de Raad wordt voorgesteld het (restant)saldo van deze reserve hiervoor aan te wenden en beschikbaar te stellen.
Naam	BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein (R6)
Doel	De Raad heeft conform de uitwerking van het coalitieakkoord (afpraak Z2) op 3 november 2014 ingestemd met de vorming van een Sociaal Noodfonds. Met het raadsbesluit van 15 december 2014 heeft de raad ingestemd met de nadere uitwerking van de afspraken inzake de toegang tot het Noodfonds. Het Noodfonds is opgesplitst in twee aparte reserves: één voor de realisatie van het zorgniveau (BR Noodfonds) en één voor de burgerinitiatieven (BR Burgerinitiatieven sociaal domein). De BR Burgerinitiatieven sociaal domein is bedoeld voor het stimuleren en organiseren van activiteiten door inwoners/en of organisaties die zich richten op het versterken van de zelfredzaamheid van de inwoners van Arnhem.
Naam	BR Werk-Investeringsfonds (R6)
Doel	Het werkinvesteringsfonds (2,5 miljoen) is incidenteel beschikbaar, als flexibele inzet naast het participatiebudget (dat niet toereikend is voor de investeringen waarvoor we staan). Het werkinvesteringsfonds is om te investeren in activiteiten en projecten die de uitstroom naar werk vergroten. Innoveren en met partijen mee investeren op basis van effect. Bewijslast leveren voor effectiviteit (uitstroom) en aantonen welke investeringen verder zinvol en nodig zijn. Een separaat voorstel voor het WIF volgt.
Naam	BR WMO en Jeugdzorg (R6)
Doel	De zorgmaatregelen zoals voorgesteld in de Perspectiefnota 20-23 kennen een inherent risico eventuele nadelen op de voorgestelde zorgmaatregelen kunnen verrekend worden met deze reserve.
Naam	BR Transitie Presikhaaf / Scalabor (Noodfonds) (R6)
Doel	De Raad heeft conform de uitwerking van het coalitieakkoord op 3 november 2014 ingestemd met de vorming van een Sociaal Noodfonds. Met het raadsbesluit van 15 december 2014 heeft de Raad ingestemd met de nadere uitwerking van de afspraken inzake de toegang tot het Noodfonds. De Noodfonds is opgesplitst in twee aparte reserves: één voor de realisatie van het zorgniveau (BR Noodfonds) en één voor de burgerinitiatieven (BR Burgerinitiatieven sociaal domein). De BR Noodfonds is bedoeld voor het handhaven van het zorgniveau met betrekking tot Jeugd en Wmo. Het primaire doel is daarmee het borgen van de zorg(continuïteit) van klanttrajecten. Het is niet bedoeld voor correcties op tarieven of om problemen met betrekking tot de bedrijfsvoering van organisaties op te lossen.
Naam	BR Jongerenperspectieffonds (R6)
Doel	Uit deze reserve wordt voor jongvolwassenen met schulden de oninbaarheid en een deel van de uitvoeringskosten van externe partijen betaald.
Naam	BR Inburgering, integratie en asiel (R6)
Doel	Vooruitlopend op de nieuwe wet Inburgering die in 2021 wordt voorzien, dient de reserve om het restant c.q. het niet-bestede deel van diverse nieuwe en bestaande geldmiddelen en budgetten die samenhangen met de opvang en integratie van asielzoekers en statushouders, te verzamelen en daarmee beschikbaar te hebben en te houden ten behoeve de integratie en inburgering van de huidige doelgroep. De reserve blijft in ieder geval bestaan c.q. beschikbaar tot één jaar na de invoering van de nieuwe wet Inburgering.

Naam	BR Wijkfondsen (R6)
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten toegevoegd, respectievelijk onttrokken aan de reserve.
Naam	BR Huishoudelijk afval (R7)
Doel	Deze reserve is ingesteld om niet begrote prijsontwikkelingen op te kunnen vangen en de kosten van specifieke projecten op het gebied van afvalstoffen af te dekken. Op dit moment loopt het project "omgekeerde afvalinzameling". De eerste jaren veroorzaakt dit project een exploitatietekort van € 700.000. Dit tekort wordt conform raadsbesluit (Rb 30-05-2012) gedekt uit de BR Huishoudelijk afval.
Naam	BR Toezicht peuterspeelzalen en gastouderopvang (R7)
Doel	Deze reserve is nodig om komende jaren de kwaliteit van toezicht en handhaving in de kinderopvang te kunnen continueren en waar nodig ook op een andere wijze te gaan organiseren.
Naam	BR GRP-Dekking kapitaallasten (R7)
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter financiering van de toekomstige kapitaallasten van de rioleringsprogramma's. De GRP projecten worden geactiveerd en afgeschreven. Om de hieruit volgende kapitaallasten, gedurende 40 jaar te dekken valt er jaarlijks een gedeelte van de reserve vrij. In 2012 is incidenteel € 13,9 mln. aan de BR onttrokken. Vanuit de bestedingsruimte in de begroting wordt door dotaties tot en met 2015 de BR weer op peil gebracht.
Naam	BR Omgevingslawaaï (R7)
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaaï terug te dringen, zoals door stil asfalt, investeringen in schermen en andere bronmaatregelen.
Naam	BR Duurzaamheidsleningen (R7)
Doel	De duurzaamheidslening is bedoeld voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwekking bij particuliere woningen. Uit de bestemmingsreserve worden de jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de duurzaamheidsleningen gedekt.
Naam	BR Klimaat en Energie (R7)
Doel	De bestemmingsreserve dient ter dekking van het bereiken van de doelen van New energy made in Arnhem 2015-2020 en het dekken van fluctuaties in het uitgavenpatroon die voortvloeien uit de veranderingopgave Klimaat en Energie.
Naam	BR Revolverend fonds (Duurzaam) (R7)
Doel	Uit deze Revolverend Fonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	BR Duurzaam Arnhem (R7)
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund.
Naam	BR Bouw- en sloopleges (R8)
Doel	Egalisatie van exploitatiesaldi Wabo-leges. De opbrengsten zijn afhankelijk van het investeringsklimaat en kunnen sterk fluctueren. Deze bestemmingsreserve is nihil, maar besloten is om niet op te heffen om toekomstige schommelingen op te vangen.

Naam	BR Risico en beheer Arnhem Centraal (R8)
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergrondsafvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.
Naam	BR Stimulering woningbouw (R8)
Doel	De kredietcrisis heeft geleid tot een forse economische recessie, met grote gevolgen voor de vastgoedmarkt. Om de bouw-productie door te laten gaan op het gewenste niveau stimuleringsmaatregelen voorzien. Voor de dekking daarvan is deze reserve gevormd. De bedragen zijn vooral bedoeld voor projecten met prioriteit voor de gemeente alsmede die van groot belang zijn voor de stedelijke ontwikkeling en grootschalige herstructurering.
Naam	BR Strategische Posities (R8)
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	BR Grondexploitatie (R8)
Doel	De reserve grondexploitatie is de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze bestemmingsreserve is conform raadsbesluit 30 juni 2014 niet opgeheven, maar zal blijven bestaan om toekomstige schommelingen in de grondexploitatie op te vangen (voor zover er weer sprake is van een positief saldo).
Naam	BR Voorstudies (R8)
Doel	Deze reserve dient ter financiering van schommelingen bij uitgaven tijdens de initiatieffase van de projecten. De niet bestede budgetten van voorstudies worden ten gunste van deze reserve gebracht. Indien er in een jaar hogere kosten voor voorstudies worden gemaakt dan het jaarbudget, komt dit ten laste van deze reserve.
Naam	BR Herstructureringsgebieden (R8)
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de bijdrage aan de verhoging van de volkshuisvestelijke kwaliteit in het herstructureringsgebied Malburgen. Deze reserve is gevoed uit de meeropbrengst van het in 1999 afgesloten volkshuisvestingsconvenant.
Naam	BR Zuidelijke Binnenstad (R8)
Doel	Deze reserve dient ter dekking van de boekwaarde van het projecten in de zuidelijke binnenstad vanaf 2017 totdat de projecten gereed zijn.
Naam	BR Startersleningen (R8)
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	BR Volkshuisvesting (R8)
Doel	Deze reserve is het uitvoeringsinstrument van de Nota Wonen. Overeenkomstig besluit van de raad d.d. 30 juni 2014, wordt deze reserve deels ingezet om een redelijke compensatie te bieden voor de gedupeerden van de WOS-fraude. De reserve wordt jaarlijks gevoed met het renteresultaat dat wordt behaald op de uit te zetten Startersleningen.
Naam	BR Vastgoed (R8)
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van onvoorziene uitgaven bij onderhoud vastgoed. Bijvoorbeeld bij calamiteiten. Voeding van de bestemmingsreserve kan de komende jaren door toevoeging uit verkoopopbrengsten en eventuele positieve resultaten op het onderhoudsbudget als gevolg van gunstige aanbestedingen. Daarnaast dient de bestemmingsreserve voor egalisatie van de (meerjarige) onderhoudsplannen van het vastgoed in eigendom van de gemeente en opvangen van calamiteiten. Het maximum van €900.000 is uitsluitend van toepassing op de middelen die zijn bestemd voor het opvangen van onvoorziene tekorten. Het deel van de reserve dat is bestemd voor egalisatie van kosten voor noodzakelijk onderhoud is dan niet aan een maximum gebonden.

Naam	BR Frictiekosten en Organisatie-ontwikkeling (R9)
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter egalisatie van de frictiekosten als gevolg van de reorganisatie in 2012.

Naam	BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop (R9)
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	BR Bedrijfsvoering (R9)
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	BR ICT (R9)
Doel	Deze Br dient om de ICT-omgeving up-to-date en stabiel te houden. Er worden twee centrale ambities onderkend: 1. Betrouwbare IT (basis op orde) Snel, Safe & Simpel IT voorziening. Door werken onder Architectuur wordt gewerkt aan een belangrijke voorwaarde voor vereenvoudiging en vergroting van de flexibiliteit van de IT, een volwassen IT-organisatie en veilige informatievoorziening door voortvarende maatregelen te nemen. Om deze ambitie te realiseren is gebleken dat een investeringsimpuls nodig is op de deels verouderde hardware. Een deel van de reserve zal dan gebruikt worden om toekomstige kapitaallasten van deze investering te dekken. (afloop 2019). 2. Klant centraal (inwoner, ondernemer en medewerker) Versterking samenwerking, ruimte op innovatie en oriëntatie op klant. Er is een strategie ontwikkeld langs deze ambitie met een focus op een beperkt aantal projecten. Deze worden verdeeld in 4 prioriteitsgroepen. Voor ieder project wordt een business gemaakt. De belangrijkste projecten zijn: • Zaakgericht werken, • Ondersteuning van samenwerking, • Informatieveiligheid, • Informatievoorziening van regionale samenwerking (regionale belastingsamenwerking, ICT-diensten, digitale dienstverlening aan inwoners/ ondernemers).

Naam	BR Kapitaallasten (R9)
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Voorzieningen

Verloopstaat voorzieningen

Omschrijving	31-12-2018		Verloop		31-12-2019
		Toevoegingen	Onttrekkingen	Vrijval	
Bedragen x € 1.000					
Verplichtingen, verliezen en risico's	10.342	2.432	-954	-1.591	10.229
Totaal	10.342	2.432	-954	-1.591	10.229

Verloopstaat voorzieningen voor verliezen, verplichtingen en risico's

Omschrijving	31-12-2018		Verloop		31-12-2019
		Toevoegingen	Onttrekkingen	Vrijval	
Bedragen x € 1.000					
Pensioen wethouders	5.418	2.112	-190	0	7.340
Personele risico's	3.337	297	-750	-988	1.896
Kunstbedrijf	1.214	0	0	-603	611
Spaarverlof	373	23	-14	0	382
Totaal	10.342	2.432	-954	-1.591	10.229

Voorziening pensioen wethouders

De gemeente is verantwoordelijk voor de uitbetaling van ouderdoms- en nabestaandenpensioen voor zittende en ex-wethouders op grond van de wet Appa. Deze voorziening dient voor de toekomstige verplichtingen.

Voorziening personele risico's

Deze voorzieningen zijn gevormd ten behoeve van getroffen afvloeiingsregelingen met personeelsleden en reorganisaties.

Voorziening Kunstbedrijf

Deze voorziening is gevormd ten behoeve van uitvoering van het reorganisatieplan Stichting Kunstbedrijf Arnhem die van toepassing is op de door de gemeente bij de stichting gedetacheerde werknemers.

Voorziening spaarverlof

Dit betreft een voorziening ter dekking van de kosten die samenhangen met de mogelijkheid voor werknemers om verlof te sparen voor nader omschreven doelen. Zodra het opgespaarde verlof wordt opgenomen ontstaat een capaciteitstekort dat opgevangen wordt door de hiertoe gevormde voorziening.

Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Obligo's aan het Rijk	721	856
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	598.534	615.652
Buitenlandse instellingen	65.000	80.000
Onderhandse leningen	663.534	695.652
Waarborgsommen	144	212
Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht	2.987	3.075
Totaal	667.385	699.796

Specificatie onderhandse leningen binnenlandse banken en overige financiële instellingen

Omschrijving	31-12-2018	Verloop		31-12-2019
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000				
BNG	405.930	30.000	-46.994	388.936
Nederlandse Waterschapsbank	46.663		-28	46.635
Provincie Noord-Brabant	120.000			120.000
Triodos Bank	30.000			30.000
Provincie Limburg	10.000			10.000
Overig	3.059		-96	2.963
Totaal	615.652	30.000	-47.118	598.534

Specificatie onderhandse leningen buitenlandse banken en overige financiële instellingen

specifieke ondermaatschappingen buitenlandse banken en overige financiële instellingen				
Omschrijving	31-12-2018	Verloop		31-12-2019
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000				
Deutsche Bank	80.000		-15.000	65.000
Totaal	80.000	0	-15.000	65.000

De totale rentelast voor het jaar 2019 met betrekking tot de langlopende leningen bedraagt € 13,2 miljoen (2018: € 14,4 miljoen).

Schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	0	0
Kasgeldleningen aangegaan bij derden	31.000	0
Rekening courant niet-financiële instellingen	257	257
Schulden aan publiekrechtelijke lichamen	8.287	9.376
Schulden aan derden	1.007	440
Overige schulden	9.294	9.816
Totaal	40.551	10.073

Specificatie banksaldi (schuld)

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Rekening-courant Voorzieningsfonds	257	257
Rekening-courant Milieu Samenwerking MRA	0	0
Totaal	257	257

Specificatie overige schulden aan publiekrechtelijke lichamen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Sociale lasten salarissen en uitkeringen	1.579	1.600
Loonheffing uitkeringen	1.668	1.737
Loonheffing salarissen	5.012	4.554
BTW	0	1.370
Publiekrechtelijke crediteuren	28	115
VPB	0	0
Totaal	8.287	9.376

Specificatie overige schulden aan derden

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Privaatrechtelijke crediteuren	772	175
Diversen	235	265
Totaal	1.007	440

Overlopende passiva

Specificatie overlopende passiva

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Overige vooruitontvangen bedragen	13.640	5.252
Verplichtingen	38.774	41.601
Van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen:		
Het Rijk	533	819
Overige Nederlandse overheidslichamen	167	167
Totaal	53.114	47.839

Specificatie vooruitontvangen bedragen (die ten bate van volgende begrotingsjaren komen)

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Vooruitontvangen faciliterende grondexploitatieplannen	4.498	2.260
Vooruitontvangen onderhanden materiële vaste activa	983	1.123
Overige vooruitontvangen bedragen	8.159	1.869
Totaal	13.640	5.252

De vooruitontvangen onderhanden materiële vaste activa bestaan voor het grootste deel uit nog te besteden middelen aan de verkeersinfrastructuur (€ 0,8 miljoen).

Specificatie verplichtingen (die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume)

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Nog te betalen zorgkosten	18.387	15.724
Rente leningen	8.092	9.137
Nog te betalen aan De Connectie	734	3.014
Nog te betalen subsidies	0	1.607
Nog te betalen aan Scalabor B.V.	139	169
Diversen	11.422	11.950
Totaal	38.774	41.601

Verloopoverzicht specifiek ontvangen voorschotten Rijk en Provincie (voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van: Europese overheidslichamen, Het Rijk & Overige Nederlandse overheidslichamen)

Omschrijving	31-12-2018	Verloop		31-12-2019
		Ontvangen subsidies	Uitgaven	
Bedragen x € 1.000				
Regionaal meldpunt en coördinatie	505	0	-270	235
Onderwijsachterstandenbeleid	83	84	0	167
OHV Asielzoekers	17	0	0	17
Electronisch Kinddossier	13	0	0	13
Volwasseneneducatie	201	21	-121	101
Opzetten regiotafels	0	0	0	0
Van het Rijk ontvangen voorschotbedragen	819	105	-391	533
Transitie jeugdzorg	167	0	0	167
GSO-gelden	0	0	0	0
E-facts	0	0	0	0
Van overige Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen	167	0	0	167
Totaal	986	105	-391	700

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Specificatie totaal niet in de balans opgenomen verplichtingen

Omschrijving	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Toekomstige verplichtingen		
Verplichtingen personeel	3.834	3.723
Verplichtingen huurovereenkomsten	22.729	11.373
Verplichtingen lopende inkoopovereenkomsten en aanbestedingen	59.800	17.315
Totaal toekomstige verplichtingen	86.363	32.411

Specificatie verplichtingen personeel

Omschrijving	31-12-2019		31-12-2018	
Uren x 1.000, Bedragen x € 1.000				
	uren	€	uren	€
Verloftegoeden personeel	85	3.814	85	3.690
Wachtgeldverplichting per maand voormalige wethouders		21		33

Specificatie waarde resterende contractbedragen huurovereenkomsten

Gehuurd item	Gehuurd van	Startdatum contract	Einddatum contract	31-12-2019	31-12-2018
Bedragen x € 1.000					
Eusebiusbuitensingel 53 (incl parkeerplaatsen)	EusebiusBS (Arnhem)	1-1-2008	30-6-2020	1.238	3.996
Eusebiusbuitensingel 53 (incl parkeerplaatsen)	EusebiusBS (Arnhem)	1-7-2020	30-6-2025	8.665	
Eusebiusbuitensingel 49-51 (incl parkeerplaatsen)	60E Sachwert Rendite Fonds	1-7-2005	30-6-2020	1.229	3.602
Eusebiusbuitensingel 49-51 (incl parkeerplaatsen)	60E Sachwert Rendite Fonds	1-7-2020	30-6-2025	8.558	
Boulevard Heuvelink 2, Eusebiusveste	HSA BV	1-4-2011	31-3-2021	1.428	2.519
Johnny van Doornplein 8/Velperbinnensingel	IEF Berlage Arnhem BV	15-4-2016	14-4-2026	751	883
Bovenbeekstraat 21	Vereniging Hendrick de Keyser	1-4-1995	31-3-2025	146	171
Rijnkade 150	Louk Heimans Beheer BV	1-4-2015	31-3-2024	359	19
Batavierenweg 25	Exploitatiemaatschappij Gelredome	8-3-2007	onbepaald	25	50
Hazenkamp 66	Brassa B.V.	1-2-2015	31-7-2021	84	134
Kronenburggalerij 3	Wereldhave NV	1-4-2008	31-3-2023	129	0
Koningsweg 13C	Rijksgebouwendienst	1-1-2014	31-12-2020	30	0
Zeelandsingel 40		1-1-2017	31-12-2020	8	0
Schuttersbergweg 27	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	1-3-2016	onbepaald	6	0
Gelderse Rooslaan 5-1	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	24-9-2012	onbepaald	5	0
Gelderse Rooslaan 33-3	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	15-10-2012	onbepaald	5	0
Riethorsterstraat 44	VHV	13-11-2008	onbepaald	7	0
Van Kinsbergenstraat 32	Portaal	21-1-2009	onbepaald	10	0
Karel Doormanstraat 100	Vivare	4-11-2011	onbepaald	5	0
Wijde Slag 6	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	27-2-2018	onbepaald	7	0
Marasingel 19	Stichting Siza	6-2-2019	5-2-2022	12	0
Keizershof 9	Hoer Vastgoedbeheer	26-3-2019	31-3-2021	5	0
Keizershof 17	W.K. Boekschoten	1-9-2019	31-8-2020	8	0
Leemansweg 27C	Fabevo	1-10-2019	30-9-2020	9	0
Totaal				22.729	11.373

Specificatie verplichtingen lopende inkoopovereenkomsten en aanbestedingen

Naam	Contract	Startdatum	Einddatum	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
SUEZ Recycling and Recovery Netherlands	Afvalinzameling en -verwerking	diverse	diverse	6.000	9.500
P1 Holding B.V.	Parkeergarages en straatparkeren	jan. 2017	dec. 2022	8.600	5.315
Bestek Straatverlichting	Verlichtingswerken en verlichtingsonderhoud	2018	2019	0	2.500
Van der Horst aannemers	Valkenhuizen	43678	44196	7.700	0
Rots Bouw BV	Museum Arnhem	43770	44561	16.500	0
Attero BV	afvalverwerking	43831	45657	21.000	0
Totaal				59.800	17.315

Garantiestellingen

Garantiestellingen		
<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Garanties uit geldleningen	977.179	1.098.240
Garanties uit borgstellingen	14.653	14.223
Totaal garantiestellingen	991.832	1.112.463

Specificatie garanties uit geldleningen

Instelling	Garantie afgegeven voor	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>			
St. Waarborgfonds Sociale Woningbouw	Geldleningen coöporaties	968.151	1.085.794
322 begunstigden (2016: 394)	Hypothecaire leningen	8.876	10.643
2 begunstigden (2016: 2)	Hypotheekrecht Schuytgraaf	0	1.500
St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	Geldleningen organisaties en personen	123	151
44 begunstigden (2016: 60)	Woningverbeteringen Malburgen en Presikhaaf	29	152
Totaal		977.179	1.098.240

Specificatie garanties uit borgstellingen

Instelling	Datum collegesbesluit	Oorspronkelijk bedrag	% Borgstelling	31-12-2019	31-12-2018
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Sportcentrum Papendal	20-9-2016	15.000	100	13.500	14.000
VV Eldenia	17-12-2013	200	50	60	67
Stichting Zwembad Klarenbeek	23-3-2010	180	50	58	61
St.Sportparken de Hoogkamp	8-11-2011	195	50	40	45
RKVV VDZ	10-7-2012	190	50	30	40
ABC Taxus	23-5-2006	68	50	2	10
Scalabor	31-10-2017	4.000	100	750	0
Spijkers en Spijkers B.V.	12-5-2015	75	100	68	0
Zeven B.V.	12-5-2015	75	100	75	0
Koningswerkplaats/ Omlab	12-5-2015	70	100	70	0
Totaal				14.653	14.223

Gebeurtenissen na balansdatum

Inleiding

De gevolgen van de corona crisis zijn ook in de gemeente Arnhem buitengewoon ingrijpend. De maatschappelijke impact is zeer groot.

In dit onderdeel van de jaarrekening wordt stil gestaan bij de relatie met de jaarrekening over 2019. Deze crisis is ontstaan na de balansdatum van 31 december 2019, maar voor de volledige afronding van het proces van de jaarrekening inclusief accountantsverklaring, behandeling van de jaarrekening in het College van B&W, auditcommissie en gemeenteraad. Dit is aanleiding om op deze gebeurtenis en de mogelijke gevolgen voor de balans en financiële positie, voor zover dat mogelijk is, in te gaan.

Binnen de gemeente Arnhem wordt tijdens deze crisis langs een aantal lijnen gewerkt. Van belang daarbij zijn:

- De sturing op de risico's en vitale activiteiten/kritische processen vindt plaats door een kernteam op basis van een continuïteitsplan Covid 19-gemeente Arnhem. Kritische processen zijn daarbij o.a. de gevolgen voor de gemeentelijke organisatie zelf bij uitval van personeel, rampen- en incidentenbestrijding, verstrekken van basis inkomensvoorzieningen, verstrekken van informatie aan burgers, ICT en openbare ruimte (gemalen, riolering, afval). Deze kerngroep monitort dagelijks de stand van zaken en neemt zo nodig aanvullende maatregelen;
- De gemeente Arnhem maakt onderdeel uit van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden. De VGMM, waarvan de burgemeester van Arnhem voorzitter van het bestuur is, heeft een belangrijke rol bij de sturing van maatregelen op het gebied van volksgezondheid;
- Het actieteam Financiën Corona, zoals ingesteld op initiatief van de concerncontroller. Dit team heeft een tweeledig doel:
 - o Het is de centrale plek voor alle Corona zaken die directe of indirecte link met- of impact op - de financiën van de gemeente Arnhem hebben;
 - o Anticiperen op ontwikkelingen en daarbij in gang zetten van acties om hierop in te spelen.

Het actieteam overlegt dagelijks, inventariseert onderwerpen en treft maatregelen. Via het college van B&W zal ook de gemeenteraad over de stand van zaken worden geïnformeerd. Onderstaand wordt hier nader op ingegaan.

Gevolgen Corona crisis voor Arnhem

Op het moment dat deze paragraaf wordt geschreven (26 maart 2020) zijn door het actieteam Financiën Corona de volgende onderwerpen aangepakt:

- Als uitvloeisel van het pakket tijdelijke maatregelen van het Rijk, zoals opgenomen in de brief van het Kabinet van 17 maart 2020, verstrekken gemeenten uitkeringen aan ondernemers/zzp'ers die hun omzet (grotendeels) hebben zien wegvallen, tot het sociaal bestaansminimum dan wel verstrekken eenmalige

uitkeringen. Zeker gesteld is dat de gemeente Arnhem over voldoende liquide middelen beschikt om deze uitkeringen op korte termijn te kunnen verstrekken;

- Door deze crisis ontstaan tijdelijke uitgaven - en op een later moment inkomensstromen. De gemeente Arnhem heeft hiervoor een apart onderdeel van de administratie ingericht om deze te boeken, monitoren en aansluitend te kunnen verantwoorden. Daarbij is nu al oog voor een rechtmatige besteding van deze middelen;
- De reguliere planning- en control- processen worden niet stilgelegd. Er wordt verder gewerkt aan de Perspectiefnota 2020 die al goeddeels voor de crisis was voorbereid. Door het proces hiervoor niet stil te leggen kan vanuit overzicht en inzicht worden verder gewerkt;
- De impact op het financieel beeld van de corona crisis wordt verder in kaart gebracht. Een eerste beeld daarvan voor 2020 is naar verwachting begin april beschikbaar. Ook al spreekt het voor zich dat hierbij sprake is van buitengewoon grote onzekerheden over de verdere impact en duur van deze crisis. Door op hoofdlijnen de begroting van de gemeente door te lichten kan wel een eerste beeld ontstaan waar het om gaat. Naar verwachting zullen zich de volgende effecten voordoen:
 - Toegenomen uitgaven voor inkomensondersteuning en volksgezondheid (zie hierboven);
 - Onzekerheden op het gebied van uitgaven voor onderwijs;
 - Wegvallende inkomsten (bijv. parkeergelden, havengelden);
 - Onder uitputting op investeringen;
 - Voorgenomen maatregelen voor nieuw beleid en bezuinigingen worden vertraagd;
 - Stagnatie van mogelijke uitgifte van gronden van het grondbedrijf als de crisis langer dan enkele weken aanhoudt.

In het beeld dat begin april beschikbaar zal zijn, zal een naar verwachting 'completer beeld op hoofdlijnen' beschikbaar zijn;

- Gekoppeld aan het financiële beeld wordt nagegaan welke specifieke nieuwe risico's zich door de corona crisis voordoen;
- Deze crisis kan ook gevolgen hebben voor contractpartijen in de zorg, verbonden partijen en organisatie die de gemeente van subsidie voorziet. Bij deze externe partijen kan sprake zijn van liquiditeitsproblemen en ook dit gevolgen hebben voor de waardering van vorderingen en deelnames van de gemeente. Deze gevolgen zullen in beeld gebracht worden. Organisaties die daarbij bezien zullen worden zijn onder andere het Rozet en Musis Sacrum / Schouwburg.

Maar de komende maanden moet naast de maatschappelijke onzekerheden rekening gehouden worden met andere onzekerheden in relatie tot de financiën en het financieel beheer van gemeenten:

- Over de afspraken en contracten over zorg geeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in haar ledenbrief van 18 maart 2020 aan dat er zowel bij aanbieders als bij gemeenten enige onduidelijkheid is ontstaan. Hierin roept de VNG haar leden op om aanbieders 'met wie ze een contract hebben, te blijven betalen: ook als er een andere of beperkte prestatie kan worden geleverd. Op die manier zorgen we ervoor dat het zorglandschap intact blijft.' Deze gedragslijn zal in 2020 tot een rechtmatigheidsprobleem kunnen leiden;
- Daarnaast heeft het ook het Rijk een uitgebreid pakket van maatregelen getroffen die gemeenten deels uitvoeren. De VNG overlegt namens de gemeenten met het Rijk over de vergoeding van door gemeenten te maken kosten.

In de toelichting op de jaarrekening 2019 is in de paragraaf Risicomanagement een verwijzing naar de crisis opgenomen ook al is deze crisis ontstaan nadat het gemeentelijk risicoprofiel en daarvoor beschikbare weerstandscapaciteit al nagenoeg waren afgerond. Zowel het risicoprofiel als de beschikbare weerstandscapaciteit zullen in 2020 door de crisis kunnen wijzigen. In 2020 zal het bestaande risicoprofiel opnieuw worden bezien.

De gemeente Arnhem beschikt wel over enige buffers om de negatieve effecten van deze crisis op te kunnen vangen:

- Het weerstandsvermogen voor de gemeentebrede risico's;
- Het weerstandsvermogen van het grondbedrijf waarvan de onderbouwing van het risicoprofiel en daaraan te koppelen weerstandsvermogen in aansluiting op de BBV notitie Grondexploitaties aanmerkelijk robuuster is;
- De bestemmingsreserve Solvabiliteit (tot en met de jaarrekening onderdeel van de BR kapitaallasten) die bedoeld is voor de verbetering van de solvabiliteit, maar waar verder geen specifieke bestemming voor is. Het is mogelijk via deze BR risico's op te vangen;

- Bestemmingsreserves die na besluitvorming door de raad niet voor het oorspronkelijke doel worden ingezet, maar aanvullend worden ingezet om incidentele middelen te vinden om negatieve financiële gevolgen van de crisis op te vangen.

Financiële consequenties voor Arnhem op dit moment niet goed in te schatten

Samenvattend betekent dit dat de financiële consequenties voor de gemeente Arnhem niet goed zijn in te schatten. Processen en sturing worden zo goed mogelijk ingericht om met alle onzekerheden om te gaan, waar mogelijk duidelijkheid te krijgen over de impact op de financiële situatie en een deugdelijke administratie te blijven voeren waardoor de rechtmatigheid van uitgaven- en inkomsten mogelijk blijft. Wij schatten in dat de gevolgen geen risico vormen voor de continuïteit van de organisatie.

Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

Specificatie resultaat per taakveld

Taak	Begroot 2019 definitief			Rekening 2019			Afwijking
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
Bedragen X € 1.000							
Stad							
T01 Bestuur	-8.139	2.059	-6.080	-9.283	2.234	-7.049	-969
T02 Burgerzaken	-5.562	2.325	-3.238	-5.612	2.276	-3.336	-98
T03 Beheer overige gebouwen en gronden	-1.644	0	-1.644	-1.742	118	-1.625	19
T04 Overhead	-93.474	40.907	-52.567	-63.542	11.020	-52.522	45
T05 Treasury	-869	2.439	1.570	664	3.105	3.769	2.199
T061 OZB woningen	-3.985	26.695	22.710	-2.694	26.115	23.421	710
T062 OZB niet-woningen	0	28.349	28.349	-1.179	27.884	26.705	-1.645
T064 Belastingen Overig	-5	381	376	-192	498	306	-70
T07 Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	410.212	410.212	-2.414	413.644	411.231	1.019
T08 Overige baten en lasten	-33.689	20.050	-13.639	-34.142	20.613	-13.530	109
T09 Vennootschapsbelasting (VpB)	-600	0	-600	-853	0	-853	-253
T11 Crisisbeheersing en Brandweer	-12.175	1.281	-10.894	-12.101	1.366	-10.735	159
T12 Openbare orde en Veiligheid	-2.929	662	-2.267	-3.298	1.168	-2.130	137
T21 Verkeer en vervoer	-14.111	4.523	-9.588	-15.590	4.896	-10.694	-1.106
T22 Parkeren	-13.680	11.945	-1.735	-14.242	11.888	-2.354	-620
T24 Economische Havens en waterwegen	-650	474	-176	-1.082	905	-177	0
T25 Openbaar vervoer	-1.699	1.927	229	-1.437	1.927	490	261
T31 Economische ontwikkeling	-3.458	237	-3.221	-4.664	427	-4.238	-1.017
T33 Bedrijfsloket en -regelingen	-208	175	-33	-185	126	-59	-26
T34 Arnhem promotie	-5.569	3.895	-1.674	-5.056	3.577	-1.479	194
T42 Onderwijshuisvesting	-20.820	7.070	-13.750	-21.790	8.535	-13.255	495
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-5.987	2.927	-3.061	-6.614	3.255	-3.359	-298
T51 Sportbeleid en activering	-14.451	2.845	-11.606	-13.631	2.419	-11.211	394
T52 Sportaccommodaties	-2.265	2.431	167	-3.131	4.018	887	720
T53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	-27.876	6.483	-21.393	-27.968	6.285	-21.683	-290
T54 Musea	-4.336	234	-4.102	-4.442	363	-4.079	23
T55 Cultureel erfgoed	-2.054	934	-1.121	-2.409	958	-1.451	-330
T56 Media	-668	50	-618	-668	50	-618	0
T57 Openbaar groen en (openlucht) recrea	-7.746	1.165	-6.581	-8.577	1.381	-7.195	-614
T61 Samenkracht en burgerparticipatie	-8.732	948	-7.784	-9.132	2.782	-6.350	1.434
T62 Wijkteams	-15.293	91	-15.202	-15.743	91	-15.652	-450
T63 Inkomensregelingen	-122.977	106.244	-16.732	-124.798	107.740	-17.058	-326
T64 Begeleide participatie	-33.859	1.575	-32.284	-34.057	2.103	-31.954	330
T65 Arbeidsparticipatie	-9.534	4.308	-5.227	-9.030	1.944	-7.086	-1.859
T66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.796	50	1.846	-903	24	-879	-2.725
T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	-7.001	3.456	-3.546	-7.027	5.199	-1.828	1.718
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	-8.150	486	-7.664	-10.994	1.187	-9.807	-2.143
T681 Geescaleerde zorg volwassenen	-40.105	694	-39.411	-40.545	2.094	-38.451	960
T682 Geescaleerde zorg jeugd	-1.418	0	-1.418	-1.823	0	-1.823	-405
T71 Volksgezondheid	-6.047	406	-5.641	-6.202	541	-5.661	-20
T72 Riolering	-12.942	17.044	4.102	-13.006	16.977	3.971	-131
T73 Afval	-8.407	17.634	9.227	-8.712	18.235	9.523	296
T74 Milieubeheer	-11.311	5.879	-5.431	-10.567	4.266	-6.300	-869

T75 Begraafplaatsen en crematoria	-48	16	-32	-32	27	-5	27
T81 Ruimtelijke Ordening	-1.165	0	-1.165	-2.292	36	-2.256	-1.092
T82 Grondexploit (niet-bedrijventerrein)	-32.108	31.446	-662	-32.768	36.245	3.477	4.139
T83 Wonen en bouwen	-15.727	17.100	1.373	-9.868	13.271	3.403	2.030
Totaal Stad	-621.677	790.052	168.375	-605.372	773.812	168.440	65

Taak	Begroot 2019 definitief			Rekening 2019			Afwijking
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	
Bedragen x € 1.000							
Wijk							
T04 Overhead	-37	0	-37	-18	0	-18	19
T11 Crisisbeheersing en Brandweer	0	0	0	-6	6	0	0
T12 Openbare orde en Veiligheid	-1.680	147	-1.532	-1.546	6	-1.540	-8
T21 Verkeer en vervoer	-7.137	56	-7.081	-6.871	184	-6.687	393
T22 Parkeren	-2.847	7.696	4.849	-2.736	8.131	5.395	546
T25 Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	0
T31 Economische ontwikkeling	0	0	0	-18	0	-18	-18
T33 Bedrijfsloket en -regelingen	0	0	0	0	14	14	14
T34 Arnhem promotie	0	0	0	0	0	0	0
T42 Onderwijshuisvesting	-5.813	3.308	-2.506	-6.285	3.464	-2.821	-315
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-12.193	7.064	-5.129	-9.679	7.070	-2.609	2.520
T51 Sportbeleid en activering	-5.373	0	-5.373	-5.165	0	-5.165	208
T52 Sportaccommodaties	-1.567	1.753	186	-2.087	1.808	-279	-465
T53 Cultpresent, cultproduct, cultpartic	-506	0	-506	-548	0	-548	-41
T57 Openbaar groen en (openlucht) recrea	-5.689	0	-5.689	-5.039	24	-5.014	674
T61 Samenkracht en burgerparticipatie	-12.041	0	-12.041	-11.956	8.614	-3.343	8.699
T62 Wijkteams	-4.260	18	-4.242	-4.105	1	-4.104	139
T63 Inkomensregelingen	-11.467	428	-11.038	-11.602	216	-11.386	-348
T64 Begeleide participatie	-3.392	0	-3.392	-6.575	0	-6.575	-3.183
T65 Arbeidsparticipatie	-8.417	0	-8.417	-7.583	12	-7.571	846
T66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-6.167	0	-6.167	-5.087	0	-5.087	1.079
T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	-27.934	242	-27.692	-38.144	847	-37.297	-9.605
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	-28.691	0	-28.691	-39.101	1	-39.099	-10.409
T681 Geescaleerde zorg volwassenen	-34.554	0	-34.554	-31.693	0	-31.693	2.861
T682 Geescaleerde zorg jeugd	-3.757	0	-3.757	-4.208	0	-4.208	-451
T71 Volksgezondheid	-530	375	-154	-770	384	-385	-231
T72 Riolering	0	0	0	1	0	1	1
T73 Afval	-6.557	201	-6.355	-6.926	201	-6.725	-370
T74 Milieubeheer	-530	1.475	945	-547	1.533	985	40
T83 Wonen en bouwen	0	0	0	-3	0	-3	-3
Totaal Wijk	-191.138	22.763	-168.375	-208.299	32.518	-175.781	-7.406
Totaal	-812.815	812.815	0	-813.671	806.330	-7.341	-7.341

Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2019 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking ssa - d.d. 27 januari 2020							
OCW	D8	Onderwijsachterstandenb eileid 2019-2022 (OAB)	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en voorschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)		
		Gemeenten	Aard controle R Indicatornummer: D8 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D8 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D8 / 03		
			€ 1 121 445	€ 1 092 983	€ 660 432		
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D8 / 04	Aard controle R Indicatornummer: D8 / 05	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D8 / 06	Aard controle R Indicatornummer: D8 / 07	
OCW	D9	Onderwijsachterstandenb eileid 2011-2018 (OAB)	Correctie besteding 2018 aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO).	Correctie besteding 2018 aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO).	Correctie besteding 2018 aan afspraken over voor- en voorschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO).	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	
		Gemeenten	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04	
			€ 101 085	€ 0	€ 0	€ 0	
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Correctie besteding 2018 aan andere gemeenten overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid. Bij een lagere besteding dient u voor het bedrag een minteken op te nemen. Bedrag	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Correctie besteding 2018 aan andere gemeenten overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid. Bij een lagere besteding dient u voor het bedrag een minteken op te nemen. Bedrag	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08	
OCW	D10	Volwasseneneducatie	Verstrekte uitkering (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie	Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1)	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1)	
		Contactgemeenten	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 04	
			€ 1 701 905	€ 1 600 657	€ 101 248	€ 0	
IenW	E13	Stimme laadpleinen	Projectnaam / nummer	Besteding ten laste van Rijksmiddelen (jaar T)	Project afgerond (in jaar T)?	Besteding (jaar T) (gedeeltelijk) verantwoord o.b.v. voorlopige toekenningen?	Toelichting op niet-afgeronde projecten
		Toekenningbeschikking	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E13 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E13 / 02	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E13 / 03	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E13 / 04	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E13 / 05
		Gemeenten en provincies	1 project locatie Gildemeesterplein Amhem	€ 0	Nee	Nee	
IenW	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Hieronder per regel één beschikkningsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meenwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding (t/m jaar T)
		Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 05
		Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	1 IenW/BSK-2018/133210	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			2 IenW/BSK-2019/21643	€ 20 090	€ 128 751	€ 0	€ 0
			Kopie beschikkningsnummer	Cumulative bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulative overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulative Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Correctie over besteding kosten ProRail (t/m jaar T)
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 10	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 11
			1 IenW/BSK-2018/133210	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			2 IenW/BSK-2019/21643	€ 20 090	€ 128 751	€ 0	€ 0
							Eindverantwoording Ja/Nee
							Nee
							Ja

SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeente deel 2019 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 06
			€ 106.144.132	€ 1.876.761	€ 5.908.729	€ 33.769	€ 317.565	€ 4.738
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Baten (jaar T) VWWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (VWWIK) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12
			€ 421.264	€ 29.668	€ 9.630	€ 1.052.935	€ 0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente deel 2019 Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05	Besteding (jaar T) Bob Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06
			€ 300.397	€ 104.076	€ 52.823	€ 331.873	€ 75.173	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Ja			
VWS	H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling Gemeenten	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) Afspraak Aard controle D1 Indicatornummer: H1 / 01	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) Realisatie Aard controle D1 Indicatornummer: H1 / 02	Besteding (jaar T) Aard controle R Indicatornummer: H1 / 03			
			24	25	€ 616.620			
VWS	H4	Specifieke uitkering Sport Gemeenten	Ontvangen Rijksbijdrage (jaar T) Aard controle R Indicatornummer: H4 / 01	Projectnaam / nummer Aard controle n.v.t. Indicatornummer: H4 / 02	Totale aanvraag per project (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen (automatisch berekend) Aard controle R Indicatornummer: H4 / 03	Verrekening (jaar T) Onroerende zaken (sportaccommodaties) per project ten laste van Rijksmiddelen Aard controle R Indicatornummer: H4 / 04	Verrekening (jaar T) Roerende zaken sportbeoefening en sportstimulering per project ten laste van Rijksmiddelen Aard controle R Indicatornummer: H4 / 05	Verrekening (jaar T) overige kosten per project ten laste van Rijksmiddelen Aard controle R Indicatornummer: H4 / 06
			1 € 4.308.443	SBR exploitatie	€ 138.697			€ 138.697
			2	Vastgoed exploitatie	€ 492.970	€ 492.970		
			3	SBR investeringen	€ 17.843			€ 17.843
			4	vastgoed investeringen	€ 229.862	€ 229.862		
			5	Overhead	€ 648.657			€ 648.657
			6	Sportbedrijf investeringen	€ 181.360			€ 181.360
			7	sportbedrijf exploitatie	€ 1.146.512			€ 1.146.512
			8					
			Kopie projectnaam / nummer Aard controle n.v.t. Indicatornummer: H4 / 07	Totale besteding (Jaar T) per project ten lasten van Rijksmiddelen (automatische berekening) Aard controle R Indicatornummer: H4 / 08	Percentage besteed (Jaar T) per project tenopzichte van aanvraag ten laste van Rijksmiddelen (automatische berekening) Aard controle R Indicatornummer: H4 / 09	Toelichting Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen Aard controle n.v.t. Indicatornummer: H4 / 10	Overig (Jaar T) ten opzichte van ontvangen Rijksbijdrage - automatisch ingevuld Aard controle n.v.t. Indicatornummer: H4 / 11	
			1 SBR exploitatie	138697	3,22%		€ 1.452.542	
			2 Vastgoed exploitatie	492970	11,44%			
			3 SBR investeringen	17843	0,41%			
			4 vastgoed investeringen	229862	5,34%			
			5 Overhead	648657	15,06%			
			6 Sportbedrijf investeringen	181360	4,21%			
			7 sportbedrijf exploitatie	1146512	26,61%			
			8					

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Deel 4 Bijlagen

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

Bijlage 1: Infographic

Bijlage 2: Gemeenteraad

Bijlage 3: Portefeuilleverdeling

Bijlage 4: Overzicht subsidies

Bijlage 5: Afkortingenlijst

Bijlage 6: Begrippenlijst

Infographic

Jaarstukken 2019 in één oogopslag

Wat zijn de Inkomsten?

Wat zijn de uitgaven?

Wat hebben we gedaan?

Zorg - Er was veel aandacht nodig voor de oplopende zorgkosten. Er zijn meerdere sporen uitgezet om de zorgkosten beheersbaar te houden. Ondertussen houdt elke Arnhemmer wel de zorg die nodig is.

Duurzaamheid - De twee eerste Trolley 2.0 bussen draaien mee in de dienstregeling en het aantal laadpunten voor elektrische auto's is uitgebreid. De wijkgerichte energietransitie is gestart. Dit doen we samen met de wijkbewoners en partners zoals de netbeheerder en woningbouwcorporaties. Verder is de luchtagenda vastgesteld en de milieuzone personenvervoer ingesteld.

Schulden en bestrijden van armoede - De gemeente stelt zich als schuldeiser soepeler op, onder andere door in bepaalde situaties eerder over te gaan op kwijtschelding. Door het aanpassen van de inkomensnorm komen meer gezinnen in aanmerking voor de Gelrepas.

Cultuur, recreatie en sport - Het was 75 jaar geleden dat de Slag om Arnhem plaatsvond. De bouw van zwembad Valkenhuizen is gestart en er werd een aannemer gecontracteerd voor de bouw van Museum Arnhem.

Openbare Ruimte - Het definitieve besluit is genomen over de invoering van diffar per 1 juli 2020. Er is een nieuw bomenbeleidsplan vastgesteld.

En verder:

- De Ommezwaai, school voor speciaal onderwijs aan de Bethanienstraat, inclusief sporthal, is klaar;
- Alle Arnhemse kinderen die nog niet naar school gaan mogen vanaf de leeftijd van twee jaar 14 uur per week naar de peuteropvang;
- Trolley 2.0 rijdt verder zonder bovenleiding;
- Eusebiuskerk is uit de steigers en mooi verlicht;
- Buurthuis de Overkant is geopend in Presikhaaf.

Wilt u meer weten? Kijk op financien.arnhem.nl

Gemeenteraad

Raadsleden 2018-2022

Groenlinks - 7 zetels

M.W.K. Coenders - fractievoorzitter
M.P. Simonis
C. Prinsen
M.J. Navis
M. Dolsma
T. Gemici
J. van der Loo

VVD - 6 zetels

L.J.J.H. Combée - fractievoorzitter
S. Pape-Boot
C.J.M. Kalthoff
B. van Es
R. Maref
M. Loos

D66 - 5 zetels

S.A. Andeweg - fractievoorzitter
M.S. Loor
S. Dijk
M. Venhoek
P. van Iperen

PvdA - 4 zetels

E.J. Greving - fractievoorzitter
V.L. Bouma
M.L. de Vries
G. Visser

SP - 3 zetels

G. Elfrink - fractievoorzitter
A. Çetintaş
S.E.M. Dobbe

Arnhem Centraal - 3 zetels

A.D.M. van der Laak - fractievoorzitter
L.R. Manders
R. Kraaijenbrink

Partij voor de Dieren - 2 zetels

L.C.M. de Groot - fractievoorzitter
M. Hegge

CDA - 2 zetels

C.K. van Dillen-Koorn - fractievoorzitter
J. Hutten

Denk - Verenigd Arnhem - 2 zetels

T. Aydemir - (waarnemend) fractievoorzitter
S. Dilekçi

PVV - 2 zetels

C. Verheij - fractievoorzitter
R.H.A. Sanders

ChristenUnie - 2 zetels

D. Becker - fractievoorzitter (vicevoorzitter gemeenteraad)

N.N. Nede

Arnhemse Ouderen Partij - 1 zetel

N.K.J. Wiggers - fractievoorzitter

Portefeuilleverdeling

Burgemeester Ahmed Marcouch

- Openbare orde en veiligheid
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking
- Externe relaties
- Integriteit
- Lobby
- G32 Algemeen bestuur
- Herdenken

Wethouder Cathelijne Bouwkamp (GroenLinks, 1e locoburgemeester)

- Duurzaamheid
- Groen
- Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet
- Openbare ruimte
- Asielzaken
- Vluchtelingen zaken
- Dierenwelzijn
- Project Oostelijk centrumgebied
- Project Centrum Zuid
- G32 fysieke pijler

Wethouder Roeland van der Zee (VVD, 2e locoburgemeester)

- Vastgoed
- Grondzaken
- Mobiliteit: inclusief duurzame mobiliteit
- Zorg: WMO, Sociale wijkteams, Inkoopmodule spec. zorg / deelname regionaal b.o. publieke gezondheid ca., huiselijk geweld en kindermishandeling
- Project Blauwe Golven
- Project Stadsblokken-Meinerswijk
- Project Arnhem Centraal

Wethouder Hans de Vroome (D66, 3e locoburgemeester)

- Cultuur en erfgoed
- Onderwijs (inclusief bibliotheek en volksuniversiteit)
- Jeugd /Jeugdzorg
- Evenementen
- Toerisme en recreatie
- Privacy
- Project Binnenstad (project)
- Project Gele Rijdersplein / Jansbeek boven water

Wethouder Martien Louwers (PvdA, 4e locoburgemeester)

- Werk en Inkomen
- Wijksturing en Wijkzaken
- Schulddienstverlening
- Inclusie: inclusief diversiteit, emancipatie, integratie
- Welzijn: Maatschappelijke opvang, welzijn, ouderenbeleid en vrijwilligers- en mantelzorgbeleid
- Burgerparticipatie

Wethouder Ronald Paping (GroenLinks, 5e locoburgemeester)

- Financiën
- Wonen
- Armoedebeleid
- Vergunningen en handhaving
- Project Malburgen
- Project Presikhaaf
- Project Park Lingezen

Wethouder Jan van Dellen (VVD, 6e locoburgemeester)

- Economische Zaken / Acquisitie: Van Bedrijven Weten, Circulaire economie, G32 economische pijler, Regio, Provincie, Citymarketing
- Sport
- Publieke dienstverlening
- Automatisering
- Personeel en Organisatie
- Bedrijfsvoering
- Communicatie
- Project Kleefse Waard

Overzicht subsidies

Subsidies met de grondslag begroting

In de MJPB 2019-2022 is een overzicht gegeven met de instellingen en het te subsidiëren bedrag per instelling. Door het vaststellen van deze begroting is de maximale subsidie per vermelde instelling voor 2019 vastgesteld. Hieronder is de besteding per instelling opgenomen.

Progr	Subsidieontvanger	Begroot 2019	Realisatie 2019
R0	St. Airborne Herdenkingen	7	4
R0	St. Die Blide Incomst van Sinterniclaesz	3	3
R0	St. Jumelage Arnhem	5	5
R0	St. Viering Nat. Feest- en Gedenkdagen	19	18
Totaal R0 Algemeen bestuur en publieke dienstverl		34	30
R1	Moviera	7	7
R1	St. Halt, team Gelderland	20	20
R1	St. Vitesse Betrokken	59	56
Totaal R1 Veiligheid		86	83
R2	St. Trolley materiaal Arnhem	0	5
R2	Voorstel Arnhemse taxiverordening	50	0
Totaal R2 Verkeer, vervoer en waterstaat		50	5
R3	Binnenstad Algemeen	0	70
R3	EMIA Energie en milieutechnologie (EMT)	0	10
R3	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	0	23
R3	Hymatters	0	21
R3	Publieksevenementen	0	9
R3	RBT KAN	322	325
R3	Samenwerking Airborne-gemeenten	0	90
R3	St. Airborne Museum	256	240
R3	St. Arnhemse Bedrijventerreinen	130	130
R3	St. Bridge to Liberation	680	680
R3	St. De Luie Hond	0	30
R3	St. Koningsdag Arnhem	0	10
R3	St. Ondernemersfonds Arnhem	380	380
R3	St. Platform Binnenstad Arnhem	0	20
R3	St. Platform Binnenstad Arnhem	51	50
R3	St. World Statues	170	170
R3	Viering Nationale Feest- en Gedenkdagen	0	3
R3	Vitale economie: Creatieve sector	0	20
R3	Vitale economie: Festivals Innovate/FDFA	0	100
Totaal R3 Economie		1.989	2.381
R4	Algemeen aanpak onderwijsachterstanden	40	49
R4	B.S. Cosmicus Arnhem	2	0
R4	Bewegingsonderwijs basisonderwijs	584	688
R4	Bewegingsonderwijs voortgezet onderwijs	0	152
R4	De Onderwijsspecialisten	124	0
R4	Graafschap College	41	41
R4	IVIO-Opleidingen	175	175
R4	Jinc	0	34
R4	Kluppluz BV	215	218
R4	LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	24	24
R4	Pactum	269	269
R4	Rijn IJssel	1.073	1.073

R4	Rijn Ijssel Roc	80	80
R4	Rozet	54	54
R4	St. Academy for Community and Talent	0	60
R4	St. Arnh Openb. Gelders Wetensch. Biblio	44	0
R4	St. Chr. Onderwijs Over en Midden-Betuwe	0	5
R4	St. Deltascholen	0	53
R4	St. Gym & Turnen Arnhem	90	90
R4	St. Kentalis Onderwijs	209	0
R4	St. Natuurcentrum Arnhem	1.710	1.732
R4	St. PAS	33	135
R4	St. Pas	2.650	2.950
R4	St. Playing for Success Arnhem	0	8
R4	St. PRAGO	89	89
R4	St. Rijnstad	98	154
R4	St. Schools cool Arnhem	31	31
R4	St. TaalOase	0	11
R4	St. WALHALLAb Nederland	25	25
R4	VMBO Het Venster	0	28
R4	VMBO 'T Venster	10	0
R4	Voortijdig schoolverlaten	0	182
Totaal R4 Educatie		7.670	8.410
R5	Algemeen Erfgoed en welstand	0	17
R5	Arnhemsche Fed van Muziekgezelschappen	6	6
R5	Arnhemse Sport Federatie	0	11
R5	Cultuur Netwerk Nijmegen	12	12
R5	Cultuurbeleid	-15	0
R5	De Nieuwe Oost	80	80
R5	Depot bodemvondsten en beheren	0	1
R5	Het Gelderse Orkest	66	66
R5	Leuke Linde Bouwspiegelplaats	145	158
R5	Meerwerk door Sportbedrijf	0	216
R5	Proeftuin duurzame mode 025	200	200
R5	Proeftuinen cultuur	0	75
R5	Radboud Universiteit Nijmegen	3	3
R5	Sportbedrijf Arnhem BV	16.154	15.540
R5	St. Bezoekerscentrum Sonsbeek-Molenplts	138	135
R5	St. CASA Arnhem	20	20
R5	St. Culturele Evenementen Arnhem	35	35
R5	St. Eusebius Orgel en carill	35	34
R5	St. Eusebius	561	561
R5	St. Focus Filmtheater	667	722
R5	St. Het Huis van Puck	206	206
R5	St. Introdans	113	111
R5	St. Jacobiberg	216	229
R5	St. KAB Posttheater	192	192
R5	St. Luxor Live	397	397
R5	St. Museum Arnhem	2.920	2.955
R5	St. Musis en Stadstheater	6.884	6.884
R5	St. Productiehuis Plaatsmaken	0	25
R5	St. Productiehuis Plaatsmaken	177	182
R5	St. Rijnstad	290	282

R5	St. Rozet	8.347	8.410
R5	St. RTV Arnhem	123	123
R5	St. SLAK	195	195
R5	St. Sonsbeek & State of Fashion	559	558
R5	St. Sportcentrum Rijkerswoerd	277	486
R5	St. Toneelgroep Oostpool	65	65
R5	St. Zwembad Klarenbeek	315	310
R5	St.Omars Gym	22	22
R5	Vredenburg	35	50
Totaal R5 Cultuur, recreatie en sport		39.440	39.574
R6	2GetThere	0	160
R6	Algemeen maatschappelijke ondersteuning	1	0
R6	Arnhems Platf Chronisch zieken en Gehand	121	118
R6	Arnhems Vrijwilligersgala (On Ganse)	10	0
R6	Arnhemse jeugd doet mee (AJDM)	27	0
R6	Bewonersplatform Rijkerswoerd	0	25
R6	Bewonersvereniging Plattenburg	0	2
R6	BNK Arnhem	0	2
R6	C.F. Chaillet-Gunning	0	5
R6	Centrum voor Activerend Werk	285	310
R6	De Helling Exp.Werkplaats	87	87
R6	De Opgroeiwinkel	11	23
R6	De Voorwerkers BV	0	39
R6	Diverzo, COC Midden-Gelderland	11	11
R6	Emancip. en sex. diversiteit	0	5
R6	ESF-subsidie scholen 2017-2018	0	222
R6	Expertise Centrum Samenleving	0	76
R6	GGNet Voortgezette Behandeling	19	18
R6	Indigo	119	116
R6	Jongerenwerk Rijnstad	20	0
R6	Kansrijk Opgroeien-Sted.voorz-niet indiv	0	25
R6	KIES voor de kinderen	0	8
R6	Koerdische Vrouwen Raad Arnhem	0	5
R6	Kunstbedrijf Arnhem	33	33
R6	Leger des Heils	0	265
R6	Leger des Heils Gelderland	122	126
R6	Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	350	402
R6	MEE Gelderse Poort	134	268
R6	Moviera	3.132	3.124
R6	Nederlandse Vereniging voor Autisme	8	8
R6	Pactum	1.494	1.558
R6	Presikhaaf Bedrijven	272	0
R6	Preventief jeugdbeleid	0	106
R6	Pro Persona Arnhem	30	44
R6	Proeftuin vroegsignalering schulden	263	0
R6	Prot Christelijke Ouderenbond Arnhem	1	0
R6	RIBW Arnhem Veluwe Vallei	0	184
R6	RIBW Dak en thuislozen	11	29
R6	RIBW Inloopvoorz	102	118
R6	RIBW OGGZ	132	112
R6	Rooms Katholieke Parochie St. Eusebius	31	39

R6	Scalabor	0	232
R6	Slachtofferhulp Nederland, Regio Oost	32	32
R6	St IrisZorg	4.362	4.291
R6	St Leergeld Arnhem -Kansrijk Opgroeien	0	54
R6	St Ome Joop's Tour	21	21
R6	St. 2GetThere Arnhem	366	0
R6	St. Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek	55	0
R6	St. Arnhemse Stadsprijs v. Vrijwilligers	0	13
R6	St. BBA	100	100
R6	St. Beheer Rozet	0	54
R6	St. Catharina	36	0
R6	St. De Huurdershuis	45	47
R6	St. De Instap	42	40
R6	St. De Klup	16	15
R6	St. Het Omgangshuis Arnhem	0	55
R6	St. Humanitas	0	16
R6	St. Humanitas	50	48
R6	St. Indifferent	0	5
R6	St. Jeugdland	65	65
R6	St. Kruispunt	198	198
R6	St. Leergeld Arnhem	244	234
R6	St. Leergeld Arnhem - AJDM	0	27
R6	St. Omars Gym	0	30
R6	St. Park Immerloo	0	8
R6	St. Present	0	20
R6	St. Rijnstad	6.127	6.826
R6	St. Stoelenproject "De Duif"	218	218
R6	St. Veilig Thuis Gelderland Midden	1.542	1.119
R6	St. Veilig Thuis jeugdbescherming	1.008	1.008
R6	St. Vitale Verbindingen	0	174
R6	St. Vluchtelingenwerk Oost-Nederland	272	387
R6	St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnhem	2	2
R6	St. Welzijn Ouderen Arnhem	2.098	1.999
R6	St.Rijnstad-Vroeg eropaf	0	149
R6	VGGM	-4	0
R6	VMBO 'T Venster	14	0
R6	Wijkprojecten	31	187
R6	Wijkvereniging Angerenstein	0	2
R6	Wijkvereniging De Oostelaar	0	15
R6	Wijkvereniging Elderveld	16	15
R6	Wijkvereniging Molenbeke	0	2
R6	Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	0	4
R6	Wijkvereniging Rijkerswoerd	0	6
R6	Wijkvereniging Schuytgraaf	16	16
R6	Wijkverenigingen	77	18
R6	Youth for Christ Nederland	80	80
R6	Zorgbelang Gelderland	31	30
Totaal R6 Participatie en Maatschappelijk Ondersteun		23.986	25.535
R7	EMIA Prioriteit geven aan duurzaamheid	0	17
R7	Groepspraktijk van Verloskundigen	0	5
R7	Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	12	0

R7	NEMIA Subsidie energiescan bedrijven	48	0
R7	Puur Vroedvrouwen	0	7
R7	St. Rijnstate Ziekenhuis	16	73
R7	St. VanHarte	77	0
R7	stimulering waterstofmobiliteit Arnhem	217	241
Totaal R7 Gezondheid en Milieu		370	343
R9	Te verdelen accres	5	0
Totaal R9 Financien en bedrijfsvoering		5	0
Totaal		73.630	76.361

Subsidies op basis van subsidieregelingen

In 2019 waren er verschillende subsidieregelingen op basis van de ASV. Hieronder is een overzicht opgenomen van deze subsidieregelingen en de instellingen waaraan in 2019 een subsidie is verstrekt.

Subsidieontvanger	Begroot	Realisatie
	2019	2019
Gelderland Herdenkt Airborne	1.396	1.006
Reg Airborne Regio Gelderland Herdenkt	1.396	1.006
Accordeonver Arnhem-Zuid	0	5
Amateurkunst	156	0
Arnhem Sinfonietta	0	4
Arnhems Fanfare Orkest	0	4
Arnhems Homomannenkoor Het Herenakkoord	0	2
Arnhems Interscholair Orkest	0	5
Arnhems Klarinettenkoor	0	4
Arnhems Mannenkoor Die Gelre Sanghers	0	2
Arnhems Slavisch Koor	0	2
Arnhems Symphonieorkest Nova	0	4
Arnhems Trompetter Korps	0	5
Brassband Gelderland	0	2
Cantalot	0	2
Chr. Gemeent. Zangvereniging Arnhem-Zuid	0	2
De Firma Zorgbehang	0	4
Divertimento	0	2
EI ELE Dans en Muziekschool	0	5
Gelders Opera- en Operette Gezelschap	0	4
Het Binnenstadskoor	0	2
Kamerkoor Capella Arnhem	0	4
Kamerkoor Novo Cantare	0	2
Klarendal Jazz Orkest	0	4
Kleinkoor Vocare	0	4
Kunst door Oefening en Wilskracht	0	4
Muziekvereniging Crescendo Elden-Arnhem	0	5
Muziekvereniging DWS Arnhem-Zuid	0	4
Muziekvereniging Eendracht	0	5
Muziekvereniging Heijenoord	0	4
On Score	0	2
Philharmonie Gelre	0	4
Politie Kapel Gelderland Midden	0	4
Rijnstad Vocaal Theater	0	4
Show en Majorette peloton Parade Girls	0	5
Showband Mystique Arnhem	0	5

St. Arnhem Band van Scouting Nederland	0	5
St. Cappella ad Fluvium	0	2
St. Flor de Fango	0	4
St. Jabber	0	2
St. Koorschool Arnhem	0	3
St. Theater DIM	0	5
St. Toon Hermans Huis Arnhem	0	2
Toneelgroep Arnhem	0	4
Toneelvereniging Menander	0	5
Toonkunst Arnhem	0	4
Vereniging Wereldvrouwenkoor	0	2
Vrouwenkoor Klankkleur	0	2
West Arnhemsche Muziekvereniging	0	5
Zang-en Oratoriumverenig De Vrije Stem	0	2
Zangkoor All Friends	0	2
Reg Amateurkunst	156	169
Burgerinitiatieven sociaal domein	472	181
Reg Burgerkracht Sociaal Domein	472	181
BS de Madelief	2	2
St Delta voor Kath.- en prot onderwijs	101	101
St. De Basis	139	159
St. Fluvius	76	76
Reg Conciërges basisscholen	318	338
Handhaving en uitbreiding milieuzone	0	5
Reg diesel personenauto's 2019	0	5
Basisschool de Wijzer	0	1
Groenfonds: verminderen hitteplekken	0	50
Groenfonds: wijk vergroen & stadslandbouw	0	8
St. Beheer Gelden Ouderraad Julianasch.	0	4
Reg Hitteplekken en Stadslandbouw	0	63
Kunstwerk! Culturele voorz. de Liemers	19	19
Regionaal programma Volwasseneneducatie	0	51
St. Bibliotheek Veluwezoom	41	41
St. Mikado	19	19
St. Rijnstad	18	18
St. Rozet	0	11
St. TaalOase	23	23
St. Vitanos	0	35
St. Welzijn Lingewaard	37	40
St. Welzijn Ouderen Arnhem	11	11
Reg Non-Formele Taal	168	268
75 jaar Slag om Arnhem	50	33
A.H.M. Verborg	0	1
AHG Prodesse Conamur	0	5
B. Fontein	0	10
Beeldbepalende cult. evenement	119	0
CIKO '66	0	5
Cox Kleve	0	8
Guus Tangelder Jazzproducties	0	6
Like2Organize	0	8
Moncherry	0	5

Publieksevenementen	368	104
Royal Airborne	0	9
St. Arnhemse Stockdagen	0	30
St. Carnavalsoptocht regio Arnhem	0	4
St. Dancetour	0	7
St. Debatcentrum Arnhem	0	7
St. Eusebius	0	2
St. Het Nationale Park Hoge Veluwe	0	4
St. Historische Schepen Arnhem	0	4
St. Introdans	0	20
St. New Dutch Connections	0	7
St. Nieuw Gelders Kamerkoor Novo Cantare	0	2
St. Outdoor Gelderland	0	10
St. Park Open	0	10
St. Q Symphony	0	7
St. Rozet	0	9
St. t Gilde Stadswandeling	0	2
St. Team Triathlon Arnhem	0	7
St. Theaterprojecten	0	30
Studiegroep en L. G. Associatie	0	1
Reg Publieks Evenement Ronde 1	537	357
Alg Incidentele culturele activiteiten	169	50
Dookje van Dieren	0	7
Ondernemersvereniging Docks	0	10
Opera2day	0	4
St. Arnhems Work	0	9
St. Arnhemse Meisjes - New Seeds	0	18
St. Gelders DOEK	0	7
St. Machinery	0	10
St. Popwaarts	0	8
St. SMAG	0	9
St. Theatergezelschap De Vlieg	0	10
St. Wintertuin	0	8
The Chronometer's Orchestra	0	10
We Studios	0	7
Reg Publieks Evenement Ronde 2	169	167
Algemeen 2-jaarlijkse cult. Activiteiten	729	90
De Nieuwe Oost	0	15
Muziektheater De Plaats	0	55
St. Halfvol	0	60
St. Hoogte 80 Festivals	0	25
St. Jens van Daele	0	55
St. Karrevrachten Gladiolen	0	45
St. Motel Spatie	0	50
St. Nationaal Jeugd Orkest	0	63
St. Omstand	0	35
St. tgECHO	0	55
St. Theater aan de Rijn	0	40
St. Touchstones	0	60
St.KunstLAB Arnhem	0	50
Reg Publieks Evenement Ronde 3	729	698

EMIA Gasloze wijk	0	6
Reg Pioniersbijdrage afsluitkosten aardgas Arnhem 2019	0	6
BECA 2000	0	2
Dovenvereniging Liever Sportiever	0	1
ISVA Arnhem e.o.	0	5
Korfbalvereniging Oost-Arnhem	0	2
Mountain Network Arnhem / Cave Arnhem BV	0	1
R.S.V.V.	0	1
Rinaldo Visser	0	2
St. Bushi	0	3
Subsidieregeling ASF	12	0
Subsidieregeling sport	35	6
Voetbalvereniging Arnhemia	0	2
Voetbalvereniging Arnhemse Boys	0	1
VV Esa	0	0
Reg Sport	47	26
Stroomversneller	103	60
Reg Stroomversneller Cultuur	103	60
St. Rijnstad	0	12
Reg Transformatie Sociaal Domein	0	12
Gelderland Herdenkt Veluwe Remembers	1.000	970
Reg Veluwe Remembers Gelderland Herdenkt	1.000	970
Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	0	4
Kinderopvang SKAR	1.498	1.467
Kinderopvang Twins	113	104
Partou BV	77	55
St. Peutercentra Arnhem	1.265	1.517
St. Peutercentra Arnhem	658	734
St. Peuterspeelzaal Klein Duimpje	20	-7
Reg Voorschools aanbod gemeente Arnh	3.631	3.874
Scoutinggr ST Christoforus-Lichtdragers	0	3
St. Andre de Thaye	0	2
St. De Geuzen Arnhem	0	5
St. Scouting LIDO '76	0	3
St. Scouting Schutgraaf	0	4
St. ter behartiging van Aerendheemgroep	0	3
Reg Vrijwillig jeugdwerk	0	20
A.J.E. Aries	0	23
Algemeen Wijkgericht werken	0	43
bureau Vragendenwijzer	0	11
Burenhulporganisatie voor elkaar	0	8
Fonds Arnhems Samenlevingsbeleid	63	5
Hugo de Grootsschool	0	17
Integraal jeugdbeleid	0	33
Kansrijk Opgroeien Groep	0	286
Kansrijk Opgroeien- individueel	0	21
laaggeletterheid	0	8
M & N social enterprice	0	37
Paulusschool	0	18
Samenlevingsopbouw bewoners	0	26
St Jonge Alleenstaande moeders	0	45

St. Atelierbeheer SLAK	0	5
St. Bouwspiegelplaats De Leuke Linde	0	31
St. De Basis	0	36
ST. Fluvius	0	38
St. Kunst op de Bult	0	6
St. Motel Spatie	0	15
St. Stadscompagnie	0	15
St. Tot steun aan Klarendal	0	4
St. Verenigde Ondernemers Spijkerkwart.	0	5
St. Vitanos	0	32
St. Wijkwaswinkel	0	30
Wijkprojecten	0	14
Reg Wijkinitiatieven	63	812
	8.789	9.032

Afkortingenlijst

A.

AIVD - Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
APCG - Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming
AWB – Algemene Wet bestuursrecht

B.

B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBZ - Bijstandsbesluit Zelfstandigen
BIO - Baseline Informatiebeveiliging Overheid
BIS - Basisinfrastructuur
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BR – Bestemmingsreserve
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.

CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.

DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.

EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.

FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.

GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.

HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HHT - Huishoudelijkehulp toelage
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.

ICT – Informatie- en communicatietechnologie

IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW- Industripark Kleefse Waard

J.

JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

K.

KHN - Koninklijke Horeca Nederland
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

L.

LAA - Landelijke Aanpak Adreskwaliteit

M.

MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplan
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting

N.

NCTV - Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NEN – Nederlandse Norm
NV – Naamloze Vennootschap

O.

OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontakt Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overlast en Zorg Overleggen

P.

PAS - Programma Aanpak Stikstof
PCT - Prostitutie Controle Team
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGB - Persoonsgebondenbudget
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
PvE - Programma van eisen

R.

RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RIEC - Regionale Informatie- en Expertise Centra
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROC – Regionaal opleidingscentrum
RPW - Regionaal Programma Werklocaties

S.

SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SW – Sociale Werkvoorziening

SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

U.

UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.

VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.

Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.

Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress

Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)

Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing

Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering

Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve

Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing

Het controleren van een organisatie.

B.

Balans

De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten

Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)

Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering

De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting

Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat

Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort

Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel

Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit

De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).

Benodigde weerstandscapaciteit

Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid

Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve

Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)

Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang

Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds

Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.

Circulaire

Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften

Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming

Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend

Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering

Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo

Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang

Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen

Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen

Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling

Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds

Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans

De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen

Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten

Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er

van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten

De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geldt dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplan (MIP)

In het meerjareninvesteringsplan wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.

De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten

Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.

Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen

Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting

Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus

De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator

Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma

Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting

Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve

Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico

De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico

Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing

Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar

De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen

De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart

De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement

Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparaagraaf

Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel

Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore

Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.

Solvabiliteit

Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost

Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.

Taakmutatie

Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld

Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode

Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accres is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accres.

Treasury

Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.

Verbonden partij

Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening

Dit is een reservering (geormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.

Weerstandsfactor

= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.

Zekerheidspercentage

Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.